UNITED STATES HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Periodicals Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and intellectual property rights associated with the materials in its collection. According to the Library's knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work--or if you know who does--please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

Also available via libraria.ua.

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

Ч 1

1948

Українська Автокефальна Православна Церква

ЗМІСТ

1. Благословенство. . . . . 1 ст.
2. З вірою й надією. . . . . 3 „
3. *Архиєпископ Ніканор,* Догматично-канонічний устрій. . . . . 8 „
4. *І. Власовський,* Канонічні й історичні підстави 29 „
5. *Прот. І. Нагірняк,* Св. Юстин Філософ. . . . 51 „
6. *І. К.,* Що ж маємо робити? . . . . . 60 „
7. *Проф. П. Ковалів,* Два світогляди. . . . . 62 „
8. *К. М.,* Митрополит Олександер Іноземцев. . . 68 „
9. Конференція „Морального озброєння“. . . . 75 „
10. *Анґелюс-Сілезіус,* з книги „Херувимський мандрівник“. . . . . 77 „
11. Студентський християнський з'їзд . . . . . 78 „
12. *Петро Мегик,* Ручні дерев'яні хрести. . . . 79 „
13. *Байрон,* Поразка Сеннахеріба, вірш. . . . . 82 „
14. *Н. Івницький,* Щербатий келех. . . . . 83 „
15. З світу. . . . . 87 „
16. Огляд преси. . . . . 90 „
17, Церковна хроніка. . . . . 93 „
18. Бібліографія. . . . . 94 „
19. Розпорядження, комунікати. . . . . 95 „

ВІД РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ

Дописи і листи в справах редакційних адресувати: Neophit Kybaluk, Augsburg, Somme-Kaserne 1—96. Редакція застерігає за собою право скорочувати дописи, а з приводу невміщених дописів листується тільки в особливих випадках. Менших дописів не повертає. Головний редактор приймає в понеділок і четвер від 9 до 12.

Адреса адміністрації: Augsburg 3, Silcherstr. 14.

Години урядові щодня, крім свят, від 9 до 12 і від 2 до 5, в суботу від 9 до 12.

Передплата місячна 10 марок, чвертьрічна — 30 марок, піврічна — 60 марок. Передплачувати в Адміністрації.

"Богословський Вісник", орган Української Автокефальної Православної Церкви, видає Св. Синод УАПЦ. Головний редактор Неофіт Кибалюк. — Ukrainian monthly „Theological Herald“ — „Theologisches Nachrichtenblatt“, Augsburg 3, Silcherstr. 14.

Authorized by Headquarters European Command Civil Affairs Division ARO 757, A.G. 383. 7 GEC-AGO, from 11. February 1948. Responsible publisher: P. Semen Naiuk. — Druck: A. Bilous, Augsburg, Frauentorstr. 49.

Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП, Голова Св. Собору Єпископів і Св. Синоду УАПЦ.

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ЕМІҐРАЦІЇ

Рік I | Червень 1948 | Ч. 1

БЛАГОСЛОВЕНСТВО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННОГО ГОЛОВИ СВ. СИНОДУ І СВ. СОБОРУ ЄПИСКОПІВ УАПЦ — МИТРОПОЛИТА ПОЛІКАРПА ДЛЯ „БОГОСЛОВСЬКОГО ВІСНИКА“

ДО РЕДАКЦІЇ „БОГОСЛОВСЬКОГО ВІСНИКА“.

„Не самим тільки хлібом житиме чоловік, а всяким словом, що виходить з уст Божих“. (Матф. 4,4).

Ця відповідь Господа Ісуса Христа на спокусу диявола, який домагався, щоб Син Божий творив тільки матеріяльні цінності для людей (щоб „каміння стало хлібом“), заперечує матеріялізм в ім'я духовної природи людини, вищости душі над тілом. Бож „сотворив Бог чоловіка в свій образ, в образ Божий сотворив його“. (Буття 1,27).

Звідси — туга в людях за Божеським, вищим, небесним, ідеальним. Церква Христова на землі покликана ці прагнення людської душі задовольняти. Більше того, обов'язок Церкви — пробуджувати сумління тих, хто став на шлях спокусителя і думає, що „самим тільки хлібом житиме чоловік“. „Проповідуй слово, — заповів пастирям Церкви Св. Апостол, — настоюй в час і не в час, докоряй, погрожуй, наставляй з усякою терпеливістю і наукою“. (2 Тим. 4,2).

Серед народу нашого на еміґрації немало віруючих душ, що в умовах матеріяльних недостач, в непевності й невідомості майбутнього, журбу свою несуть до Бога, в Ньому знаходять втіху і підіймаються духом над земними турботами і скорботами. Інші „в суєті ума свого, запаморочені в розумі, відчужені від життя Божого через незнання, що єсть у них і через окаменіння сердець їх". (Ефес. 4, 17—18). Але, за словами апостола, є й нездорова наука, коли „за своїми похотями вибирають собі вчителів, які улещують вуха. Тоді від правди відвертають слух і прихиляються до байок". (2 Тим. 4,3).

Нехай же Господь допоможе „Богословському Віснику", органові нашої св. Церкви на чужині, сприяти поглибленню Богопізнання і християнського світогляду, просвіщати на підставі слова Божого тих, що у тьмі перебувають, та відвернути від нездорової і неправдивої науки, „лагідно повчаючи противників, щоб дав їм Бог покаяння на пізнання правди". (2 Тим. 2,25).

Нехай відродиться добра слава давніх видань наших Братств на пожиток Українського Народу і Св. Православної його Церкви.

Прикликаю Всевідуче Боже благословення на корисну працю Редакції і всіх співробітників „Богословського Вісника".

ПОЛІКАРП
Митрополит УАПЦ

З ВІРОЮ Й НАДІЄЮ

Це вперше від існування Української Автокефальної Православної Церкви виходить у світ її друкований орган. Брак його дошкульно відчувався. Ніякі урядові інструкції і обіжники не могли, очевидно, виконати тієї ролі, що її виконує друковане слово. І тому завдання цього органу дуже поважні і відповідальні. А серед них перше і найголовніше — це скріпити розхитані основи Церкви. Тут маємо на увазі не організаційні основи, хоч і ці потребують скріплення, а ті, що коріняться в людських поняттях. Коли правильно розумітимемо ці основи, коли знатимемо властиві шляхи і способи здійснення завдань, що стоять перед Церквою, тоді щойно можемо сподіватись належного і поважного підходу до церковних проблем. А ці основи розхитані до неможливости. Про це як слід подбали ті, хто зацікавлений у знищенні релігії й моралі як підставових чинників суспільних відносин. Систематична антирелігійна пропаґанда, що протягом тьрох десятків літ в тій чи іншій формі, з більшою чи меншою силою шаліла й шаліє на всіх наших землях, не могла лишитися без впливу на думки навіть релігійних людей. В багатьох випадках зустрічаємося з явищами, коли серце прагне Бога, а розум мислить категоріями протилежними Церкві; коли доцінюють потребу і вартість церковної організації, але іґнорують пастирів і архипастирів Церкви, а навіть вороже виступають проти всякого священства й ієрархії; трапляється і так, що миряться з потребою пастиря, але тоді, коли він є близьким земляком і коли погоджується підпорядкуватись якимсь льокально устроєвим парафіяльним основам, або ще гірше коли до нього ставлять певні політичні вимоги. В численних випадках трактування церковної організації і практично організаційний підхід до справи церкви мало чим різниться від підходу до звичайних світських організацій. Помічається тенденція Церкву, цю установу вищого порядку, конче, сказати б, принизити до нашого буденно-побутового стилю, втягнути її в орбіту наших ненависницьких комплексів, подробити її ледве не на таборові „автокефалії". Деякі вірні або групи вірних уважають для себе бойовим завданням творення нових домів молитви. І можна було б

тільки тішитись цим, якби в основі запалу не лежала людська злоба і бажання руйнувати вже налагоджене церковне життя. Ті ферменти в лоні нашої многостраждальної церкви часом таємно, часом одверто навіть в пресових органах підтримуються і підсичуються чинниками малознаних нам до цього часу релігійних формацій. Завзяті дискусії на теми церковних проблем, догматів і канонів стали явищем звичайним, як звичайним явищем є і те, що дискутанти оперують поняттями мало або й зовсім їм не знаними. Ніхто з нормально думаючих людей, потребуючи правної поради, не звертатиметься за нею до шофера, а шукатиме компетентних фахівців. У нас же компетентним в справах церкви уважається кожен, крім справді компетентних осіб. Проблеми церковні винесені на вулицю. Велична установа Церкви Христової з її релігійною містикою обідрана зі своїх священних шат і вбрана в лахміття сварок, пліток, інсинуацій і наклепів на превеликий сором наш, як народу, і на превелику втіху тих, що так дбають про знищення релігії і релігійно-моральних основ всякого суспільства, а нашого зокрема і особливо. Те, про що Христос говорив Марфі, як про єдине потрібне людині — дбання про вищі запотребовання людської душі, про любов до Бога, Христа, про його святу науку, про любов до ближнього, це все потонуло в тумані дискусій і випарах ненависти. Забувається й те, що церква існує дві тисячі літ, що за той час богочоловіком-Христом, Його апостолами, отцями й учителями церкви, вченими богословами і філософами створені основи її, створена пребагата її наука, яку в цілості тяжко і опанувати. Та все ж, в основній своїй частині, вона мусить бути добре відома тим, що хочуть компетентно говорити про церковні проблеми та устрій церкви.

Але наше слово буде не тільки до вірних, а також і до священства. Дбатимемо про те, щоб збагачувати його досвід практичними вказівками і його знання здобутками історичних, теологічних, філософських та інших наук. Якщо тяжко нам було з українською церковно-релігійною літературою, то ще тяжче з духовним шкільництвом. На рідних землях позбавлені своєї державности, ми не мали відповідних для цього умов, не знайшлося також за їх кордонами церковно-релігійних осередків, що могли б прийти нам з поміччю в цьому відношенні.

Життя було для нас невблаганне, але історія, не оглядаючись на нього, ішла своєю дорогою. Ми мусили поспішати за нею, хоч для цього іноді бракувало необхідних підстав. В наслідок цього серед кадрів нашого духовенства часто трапляються одиниці і без належної теологічної підготовки. Існуюча Богословська Академія окрилює нас надією, але плоди її відповідальної праці ще в майбутньому. Тож в „Богословському Віснику" мусимо й цю обставину взяти під увагу, як також широко відкрити сторінки місячника для священства, щоб дати йому можливість в обміні думками, пастирським досвідом та місійною практикою знаходити властиві шляхи і методи праці, які б провадили до зміцнення організму нашої святої церкви, до відродження в ній духа національних традицій та до життєвого християнізму в розумінні просякнення нашого життя і нашої діяльности любов'ю до Бога і ближнього, чого нам так гостро бракує.

Але коли внутрішньо українські відносини, не тільки в наслідок наших власних егоїзмів, індивідуалізмів і анархізмів, а без сумніву і з причини діяння зовнішніх стимулів, являють собою образ занепаду, боротьби особистих і групових амбіцій, і це не могло залишитись без впливу на стан церкви, то світ по цей бік „залізної заслони" після закінчення воєнного катаклізму, довгих і здебільшого непродуктивних конференцій та ближчого пізнання діючих за „заслоною" сил і констатування радикальних суперечностей з ними переходить період ідеологічної і тактичної кристалізації, в якому то процесі одну з головних ролів відограє християнський світогляд. Це творить сприятливий клімат для одухотворення і нашої праці, навіть більше того, зобов'язує нас до постійного контакту з християнським світом ближчого і дальшого заходу та до внесення в його скарбницю і нашого багатого досвіду, опертого на здобутках боротьби з антирелігійними і антихристиянськими течіями.

Матеріялізм, що до цього часу був замкнутий в книжках і журналах, як теоретично філософська думка, стараннями ідеологів певного соціяльного руху виведений на широкі простори життя, озброєний всіма можливими засобами, став обов'язуючим світоглядом сотень мільйонів людських істот, став основою виховання людей, новою антиморальною етикою, більше того, став догмою

і релігією із всіма її характерними ознаками. В цьому, власне, причина його ексклюзивности, причина того, що поруч себе, він не допускає існування жодних інших релігійно-філософських світоглядів, жодних інших вільно існуючих релігійних рухів і церковних організацій. Апарат примусу і згори накинута вимога людській науковій думці працювати тільки у визначеному напрямі робить воюючий матеріялізм страшним, але цей факт і перед нами ставить грізне мементо, вимагає й від нас мобілізації знань і сил, накладає і на нас обов'язок розкриття істоти вільної людини такої, якою її створив всемогутній Господь, з'ясування основ християнської науки, християнської моралі, християнського світогляду, вияснення різниць між світоглядом ідеалістичним і матеріялістичним на базі найновіших здобутків людської думки й науки. Цю відповідальну місію, що лежить на всіх християнських церквах і організаціях, мусимо перетворити в методичну й систематичну дію, мусимо дати їй місце в школі і поза школою, в церкві й поза нею, а особливо в місійній діяльності нашого духовенства, як також на сторінках преси взагалі, а церковної зокрема і особливо. З огляду на це в цілях інформації наших читачів і належного озброєння православного українського духовенства присвячуватимемо велику увагу порівняльній оцінці світоглядових течій і процесів та інформуватимемо своїх читачів про життя й діяльність християнських церков, християнських організацій про просякання в сучасне життя людства вічно актуальних християнсьих ідеалів, що, мов спасенні маяки, ясним і невгасаючим світлом вічної правди й любови протягом двох тисячоліть освітлювали й освітлюють темні й грізні хвилі бурхливого життєвого моря.

Мусимо також творити свою українську історію церкви, як і історію української церкви. Для цього радо даватимемо місце історично-науковим статтям, що насвітлюватимуть факти й події з історії церкви, з погляду сучасних здобутків української історичної науки і в органічному зв'язку з основними елементами сучасної національно-релігійної і національно-державної свідомости, а також друкуватимемо матеріяли, зв'язані з історією українського церковного руху останнього часу і відродження української церкви. Знайомлячи читачів з історичними шляхами нашої Св. Церкви, вказуватимемо

на її правдиві основи, що лишались непорушними протягом тисячоліття і мусять такими залишитись на майбутнє, Зберігаючи повну й незмінну толеранцію до інших церков, будемо кликати православних вірних до пізнання історичної правди нашої Св. Церкви, до вірности національно-релігійним традиціям, до любови во Христі і до братньої єдности.

Така різнородність завдань „Богословського Вісника“ обумовлена максимумом потреб і мінімумом можливостей одного друкованого органу, тим самим великою мірою ускладнює знайдення ним тієї лінії, яка б не суперечила визначеним цілями. Але коли читачі з якнайбільшим зрозумінням поставляться до наших завдань і труднощів, а співробітники виявлять якнайбільшу суворість у вимогах до себе, віримо, що та лінія спільними зусиллями і взаємним довір'ям буде знайдена з користю для нашої Св. Церкви і загально-національної справи.

З вірою й надією випускаємо це перше число в свідомості його вільних і невільних недосконалостей та в переконанні, що читачі все ж приймуть його з любов'ю, яка стане добрим ґрунтом для того, щоб у майбутньому спільними зусиллями всіх тих, кому дорога справа української Церкви і хто розуміє її велетенську вагу, допровадити наш місячник до належного рівня і досконалости.

Незлопам'ятність — ознака правдивого каяття; хто ж зберігає в серці злобу і думає, що він кається, той подібний до людини, якій сниться, що вона біжить.

*

Як добрий господар виноградника споживає тільки стиглі ягоди, а кислі залишає, так і добрий та розсудливий розум старанно помічає добродійства у людей; нерозумна ж людина вишукує пороки і вади.

Іоан Лієтвичник.

Архиєпископ НІКАНОР

Догматично-канонічний устрій Святої Православної Вселенської Церкви

„Царство Моє не од світу цього“ (Іоан. 18, 36).

Кожна людина, будучи створена по Подобі Божій, має в душі своїй мимовільне, часто навіть несвідоме прагнення до свого Сотворителя. Ще поганський філософ прирівнював це до прагнення в'язня за волею, мандрівника — за батьківщиною.

У святому Письмі, особливо в псальмах Давида, часто говориться про зідхання людської душі і поривання до Бога. „Як олень той прагне до водних потоків, так душа моя прагне до Тебе, о Боже! Душа моя Бога жадає, Бога живого! Коли я прийду вже й явлюся перед Божим обличчям? Мій Боже, душа моя тужить по Тобі, бож я пам'ятаю Тебе ще з долини Йордану!“ (Пс. 41, 2-3, 7).

Стремління до Бога властиве людському духові на всіх ступенях людського розвитку. Боже об'явлення каже нам, що задоволення релігійних потреб становить вище завдання людського буття. Згідно з своєю природою людина задовольняє свої релігійні потреби не лише духовно, у своїм розумі та серці, але і в зовнішній спосіб — богослужбовим ушануванням Бога та виконанням Його заповідей.

Окрім того, чоловік і в богопошані, як в задоволенні своїх інших потреб, не може обійтися без спільности з другими, до себе подібними.

Християнська віра навчає нас, що найперше призначення людини полягає в найтіснішій духовній спільноті (общенії) його з Богом в будучім вічнім Царстві Божому, що земне життя наше з його радощами та бідуванням є ніщо інше, як приготування до будучого позагробового життя, що в ньому полягає його вище розуміння і значіння.

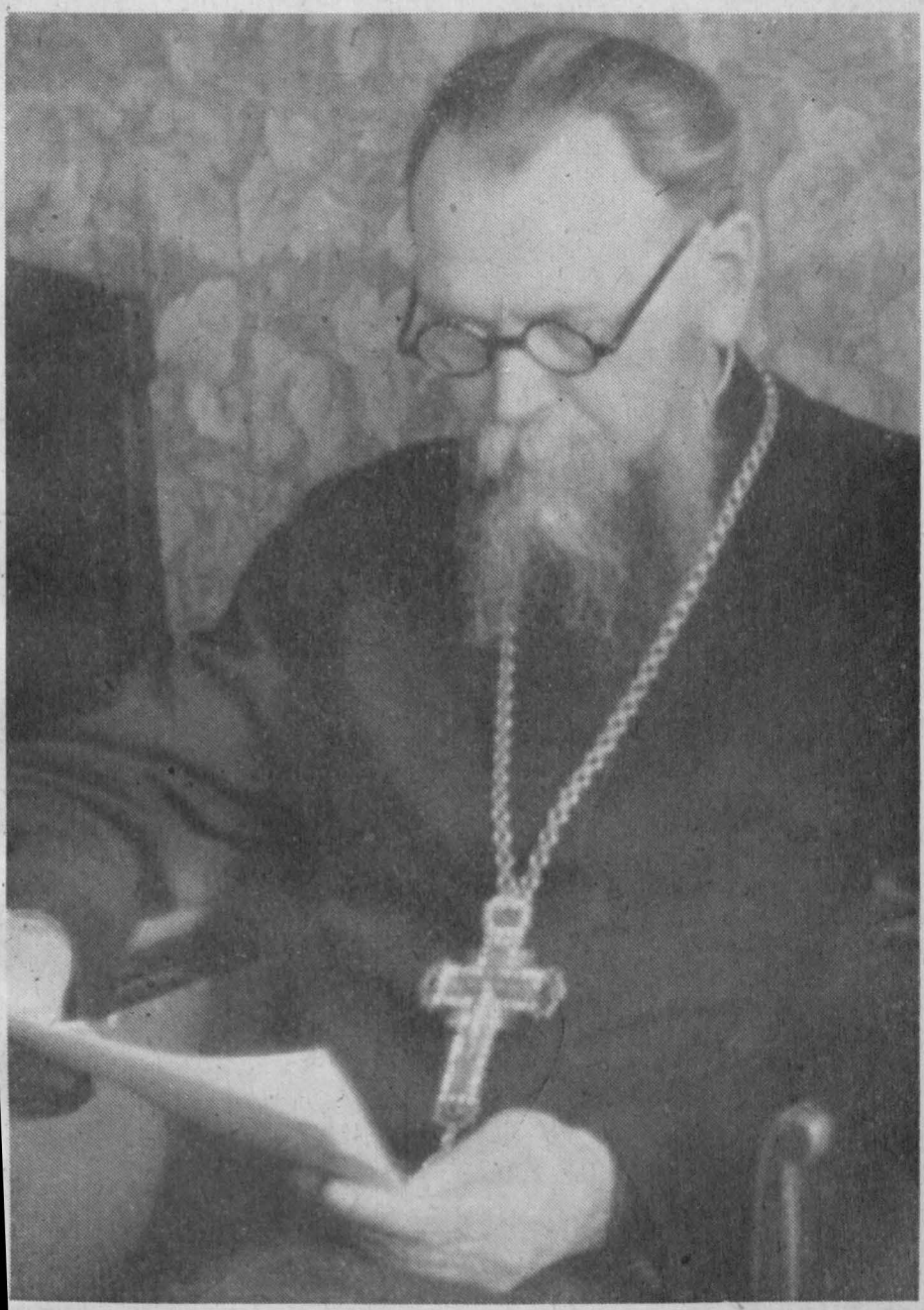

Високопреосвященніший Архиєпископ НІКАНОР, Заступник Митрополита УАПЦ.

Апостол Павло висловлюється:
„Життя для мене — Христос, а смерть — придбання. Коли життя ще в тілі, то це користь для мого діла, але що я виберу — не знаю. Тягне мене одне і друге: маю бажання вмерти і бути з Христом, бо це багато краще“ (Фил. 1, 21-23).

„Не маємо тут постійної отчизни, а шукаємо майбутньої“, — пише він в посланні до Євреїв (13, 14).

Бо — „Життя наше на небесах, звідки ми дожидаємо й Спасителя нашого, Господа Ісуса Христа“ (Фил. 3, 20).

Щоб дати людині засоби для досягнення згаданого призначення, прийшов на землю Син Божий, Який навчив нас вірувати і по-християнськи жити. Своєю хресною смертю визволив Він нас від неволі гріха, в якій опинилися ми через гріх Адама.

Для продовження діла нашого спасіння Він заложив Церкву, себто — громаду людей, що вірують у Його науку і виконують Його заповіді.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕРКВИ.

Церква Христова одержала від свого Засновника вічнотривалу самостійну організацію, має свою ієрархію в особах Апостолів і наступників їх — пастирів, має свій закон — Заповіді Господні та Апостольські, Правила святих Отців, має свій адміністративний та судовий устрій. Таким чином — Церква Христова становить собою громаду особливого роду, що відрізняється як своїм призначенням, так і характером від інших форм суспільства; самобутню в своїм походженні і існуванні. Вона не може злитися ні з державою, ні з родиною, ні з жадною світовою організацією. Не може й підпорядкуватися жадній державі, коли не порушить своїх євангельських засад.

Закони Церкви Христової — сильні авторитетом Божественного Законодавця, сильні почуттям побожної відданости до Нього всіх тих, хто прагне йти за Його установами. Вони приймаються до виконання добровільно, при самім вступі до Церкви. А свідоме невиконання їх — є рівносильним з виступом із Церкви.

Закони й наука Церкви, як релігійної громади, заснованої по волі Божій і силою Божою, яка (громада) становить духовне Тіло, возглавлене Синон Божим (Кол. 1, 24; Кол. 1, 18), і — одухотворене Духом Святим (Іоан. 14,

16, 26), — мають своїм Першоджерелом тільки волю Божу. У відношенні до заповідей Сина Божого це самозрозуміло. Але й Апостоли, виносячи ухвали в питаннях церковних чи проголошуючи Христову науку, посилались на Духа Святого (Діян. 15, 28). Також і Собори ухвалювали канони з волі Духа Святого (Сьом. 1; Григорія неок. пр. 8). Тому догматичне учення про Церкву, про побудову Ієрархії церковної, про пастирські уповноваження, про форму доконання Таїнств і про спасаюче діяння їх — повинні вважатися за аксіоми і — жадному *перегляду та критиці не підлягають* (Проф. Бердников, Церковне Право, стр. IX).

ЗАПОВІДІ ГОСПОДНІ.

Господь наш Ісус Христос своїм благовістям та хресною смертю положив краєугольний камінь церкви і возвістив Своїм ученикам в головних засадах науку про те, що таке Церква, який повинен бути в ній устрій і як у ній треба жити.

З науки Христа ми бачимо, що Церква Його своїми завданнями та внутрішньою природою не подібна до товариств політичних: „Царство Моє не од світу цього“ (Іоан. 18, 36). Церква Христова — всесвітня (Мат. 28, 19-20). Церква — непереможна (Мат. 16, 18). Влада Церкви і повновласті — всеобіймаючі (Мар. 3, 14-15). Верховний Пастир Її — Сам Христос (Іоан. 10, 11). Двері до Церкви — св. Хрищення (Іоан. 3, 3-5). Спосіб містичного звершеного сполучення з Христом — Тайна Евхаристії (Іоан. 6, 53-57).

Накреслюючи обов'язки і властивості справжнього Пастиря, Христос додає: „Вівці Мої слухають Мого голосу, і Я знаю їх, і вони йдуть слідом за Мною, і Я життя вічне даю їм, і ніхто не вихопить їх з руки Моєї“ (Іоан. 10, 27-28).

ЗАПОВІДІ АПОСТОЛЬСЬКІ.

Звершивши діло нашого спасіння на землі і положивши початок Церкви, Господь Ісус Христос дальшу розбудову Церкви доручив Своїм Ученикам-Апостолам. Апостоли продовжували будувати Церкву на підвалині, положеній її Будівничим, і за пляном, Ним вказаним. Вони розповідали своїм послідовникам, що самі бачили і чули від свого Учителя і що прийняли від Нього, як

правило віри і християнського життя (2 Петр. 1, 16; 1 Кор.11, 23; 15, 3; Гал. 1, 11-12). Вони визнавали, що єдиний повновласний Законодавець і Судія в Церкві Ісус Христос (Іак. 4, 12). Тому цілком натурально, що переважна частина науки, яку перейняли від Апостолів їх ученики, були заповіді Господа, передані через Апостолів, як вони самі про це казали (1 Кор. 14, 37; 2 Петр. 3, 2; 1 Іоан. 2, 3-8; 1 Сол. 4, 2).

Алеж при пастирській практиці Апостоли зустрічались з потребою доповнення й розвитку заповідей Господніх. Вони й робили свої постанови, керуючись духом заповідей Господніх і наказом Духа Святого. Іноді вони наказували кожний сам від себе, зазначуючи, що це — їх особиста рада (1 Кор. 7, 12-17-25-40). А іноді вони обмірковували питання спільно і робили постанову від імени цілої Церкви (Діян. 15, 1—29).

В Діяннях і Посланнях Апостолів міститься сила вказівок про норми церковного устрою, пастирської діяльности і церковного життя.

Господь наказав слухатись Апостолів, як Себе Самого. (Лук. 10,16). Тому не тільки ті заповіді Апостолів, які вони чули безпосередньо від Господа, але також і ті, які вони встановили на підставі навчання Христового, мають для віруючих значіння обов'язуючого закону, освяченого Вищим Авторитетом. Так дивились на свої накази самі Апостоли і вимагали від вірних безумовного послуху, під загрозою відлучення від Церкви неслухняних (1 Кор. 11,2, 16,23; 2 Кор. 10,5—11; Гал. 1,8—9).

НОРМИ У СВ. ПЕРЕКАЗІ (ПРЕДАННІ).

Не всі правила, що дали Апостоли для керування Церкви, переховались у св. Письмі. Апостоли писали свої послання тільки в деяких окремих випадках і справах, коли не мали змоги залагодити справи особисто. Звичайно вони оголошували свої настанови на словах (усно) як усім віруючим, так особливо пастирям, що їм доручували ту чи іншу християнську громаду (1 Кор. 2,2; 1 Тим. 3,15; Тит. 1,5).

Переважна частина апостольських настанов про церковний устрій і управління залишилась в практиці церковній поза писанням. Це стверджується свідоцтвами

Учителів і Отців Церкви перших століть по Христі. (Тертуліан, 15; Василій Великий пр. 91).

Правила апостольські, що зберігалися в церковній практиці, мали в Церкві обов'язуючу силу нарівні з настановами, записаними в св. Письмі. Самі Апостоли наполягали на цьому (2 Сол. 2,15). І св. Василій Великий каже про це: „Із уживаних в Церкві настанов деякі ми маємо від писемного навчання, а деякі прийняли від апостольського Переказу; і ті і другі мають одну і ту ж саму силу для благочестя". (Прав. 91). Це саме підтверджує св. Іриней („Проти єретиків", кн. 3, р. 3). Собор Гангрський на закінчення своїх правил каже: „Хочемо, щоб додержувано було в Церкві все як від божественного Писання, так і апостольського Переказу" (Пр. 21).

Відомості про норми церковного устрою і управління та церковного життя, що зберіглися через св. Переказ, ми черпаємо — з писань Мужів Апостольських, Отців та Учителів Церкви другого й третього століть, з ухвал св. Вселенських та Церквою стверджених 10 помісних Соборів, з історичних пам'яток і, нарешті, з апокрифічних збірників апостольського Переказу, з яких самий відомий і уживаний це „Постанови Апостольські" у восьми книгах. Не багато, але з певністю про характер норм церковного Переказу довідуємося зі збірника — „Правила св. Апостолів", зміст якого дотикається усіх важливіших сторін церковного управління та життя клиру й мирян.

ПРАВИЛА ВСЕЛЕНСЬКИХ СОБОРІВ.

Найповніше й найяскравіше окреслені норми церковного устрою в постановах (правилах) Вселенських Соборів і Церквою стверджених постановах Соборів Помісних (краєвих). Вселенським (всесвітнім) Собором називається зібрання Пастирів Церкви по можливості від усіх краєвих Церков для спільного вирішення питань, що дотикались усієї Церкви. Термін „вселенський" визначає всесвітній склад соборів, в особах представників головних міст усіх Церков, всесвітній характер предмету соборних нарад і — всесвітнє значіння соборних ухвал. Історія свідчить, що приводом до скликання Вселенських Соборів служила кожний раз поява розбіжности в розумінні важливих догматів віри. Але після

ліквідації догматичних непорозумінь чи помилок — Отці Вселенських Соборів користали з нагоди, щоб спільно уреґулювати й питання церковної дисципліни, що не рідко виникали в практиці.

Предметами нарад Вселенських Соборів були: вирішення догматичних суперечок, установлення загальнообов'язуючої формули віронавчання, перегляд правил Отців і Помісних Соборів, розгляд і вирішення питань практики церковної, видання законів для Церкви, перегляд церковних судів усіх інстанцій і остаточні по них вироки. Усі ухвали Вселенського Собору були обов'язкові для всієї Вселенської Церкви і жадній критиці та обміркуванню не підлягали. Підставою безапеляційности усіх рішень Вс. Соборів було загальне, святе вірування Церкви, що на Соборі є присутній Святий Дух і керує Отцями Церкви. Віра Церкви в наявність на Соборах Святого Духа була настільки беззаперечною, що постанови соборні часто пов'язувалися з формулами на зразок Апостольської: „Вгодно Святому Духу та нам" (Діян. 15,28) — „Благодаттю Божою ухвалюємо" (Трульс. 1), „Господь наш Ісус Христос ухвалює" (Діян. всел. соб., т. 1, стр. 236).

„Як можна сумніватися, — пише св. Кирил Александрійський, — що Господь невидимо перебуває на цьому великому соборі, коли тут для всього світу покладається непорушна основа ісповідання чистої і бездоганної віри"?

За правилами давньої Церкви (Ап. 37, Перш. 5) єпископи кожної митрополії обов'язані були щороку збиратися для обміркування й вирішення біжучих справ адміністративних і судових, що перевищували компетенції окремого Єпископа. Збирались також і Єпископи кількох Митрополій для вирішення неясних питань церковної практики. Постанови деяких з цих Соборів (Помісних,краєвих) увійшли в склад правил давньої Вселенської Церкви і, будучи стверджені Собором Вселенським або Церквою, стали обов'язковими для всієї Православної Церкви нарівні з постановами Соборів Вселенських.

Окрім правил св. Апостолів та Вселенських і Помісних Соборів, у збір правил давньої Вселенської Церкви входять правила св. Отців. Правила ці уложені з

послань, написаних одними Пастирями Церкви до других у відповідь на їх запитання. Автори цих канонічних послань дивились на них, як на свою особисту думку, а не як на правило, що має обов'язкову силу для всіх. Однак Трульський Собор затвердив їх для загального керування поруч з правилами Соборів.

КАНОНІЧНИЙ КОДЕКС ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ, ЯК ПІДСТАВА ЇЇ УСТРОЮ.

Святе Письмо, Святий Переказ (Предання), записаний в творах Мужів Апостольських, Отців та Учителів Церкви, правила св. Апостолів, Канони 7 Вселенських та 10 Помісних Соборів і правила св. Отців Церкви, оперті на св. Письмі та св. Переказі, — складають загальний канонічний кодекс Православної Вселенської Церкви. Дещо пізніше — його доповнено поясненнями, систематизовано і включено до т. зв. „символічних книг" Православної Церква.

Цей кодекс містить у собі догматичні означення та правила церковного устрою і дисципліни, що деякі з них мають теж характер догматичних положень, бо основані на науці Господа нашого Ісуса Христа. *Кодекс цей має обов'язуючу силу для кожного члена Православної Вселенської Церкви, хто бажає належати до Неї* (Шост. 2; Сьом. 1; Православне Ісповідання Віри П. Могили, ч. 1, відп. 72).

Оскільки догматичні визначення, як правди, відкриті нам Самим Богом, є вічні і не підлягають жадним змінам, — канони церковної дисципліни (що не належать до розряду догматичних), будучи твором свого часу і обставин, мають обов'язуючу силу для кожного віруючого члена Христової Церкви до того часу, поки не будуть змінені на краще, або й скасовані установою, *рівнозначною Вселенським Соборам,* якими ухвалені.

Самоправне, некомпетентне відкидання їх чи змінювання — за правилами Церкви тягне за собою виключення винуватців з числа членів Церкви і — анатему. (Трульс. 2, Сьом. 1, Карф. 1).

ДОГМАТИЧНО-КАНОНІЧНИЙ УСТРІЙ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ.

У світлі догматів і канонів Христової Церкви, устрій церковний виглядає так: —

Церква є Богом установлена для спасіння душі громада людей, об'єднаних православною вірою (правдами віри), Законом Божим (законом чину), ієрархією і святими Тайнами (Катехизис).

Докладніше:

Церква є громада православно-віруючих, об'єднаних для спасіння душі і досягнення Царства Божого людей, заложена як безпосередньо так і через св. Апостолів Господом нашим Ісусом Христом, Ним же через св. Тайни оживлювана і ведена до життя вічного, як видимо — через духовних пастирів, так і невидимо — вседіючою благодаттю Всесвятого Духа (Архиєп. Ніканор, Догматика).

Заложителем Церкви є Господь Ісус Христос (Мат. 16,18; Діян. 20,28). Він же і Верховний Голова Її (1 Кор. 3,11; Єф. 5,23).

Першими членами її були Апостоли, які від часу зшестя Святого Духа стали Пастирями і Учителями Її (Еф. 4,11; Діян. 4,33; Діян. 2,40; 1 Тим. 2,7).

Апостолам дав Христос владу: учити, священнодіяти і керувати Церквою (Мат. 28,19; Лук. 22,19; Мат. 18,18).

Апостоли поширювали науку Христа і організували громади віруючих.

Громади віруючих за прикладом громад іудейських обирали з-проміж себе більше шанованих і досвідчених керівників християнського життя, які за прикладом громад іудейських носили назву — „старіший" (по-грецьки „пресвітерос", в нашій вимові — пресвітер). Ці „старші" (пресвітери) за уповноваженням своїх громад були керівниками їх і представниками.

В зв'язку з потребою провадити молитви й священнослужіння для вірних — Апостоли декого із старших (пресвітерів) висвячували положенням рук на священиків, а декого з священиків на „Єпископів" (доглядачів) над релігійними громадами (церквами).

Пресвітер — була тоді загальна назва керівників християнських громад, незалежно від того, чи були вони старішими мирянами, чи священиками, чи Єпископами. Тим пояснюється змішування понять і функцій, яке наступило пізніше через уживання в першохристиянських джерелах одної назви замість другої (пресвітер замість

єпископа і навпаки). Уточнення понять, зв'язаних з цими назвами, наступило остаточно вже за часів Мужів Апостольських (учнів св. Апостолів), хоч за свідченням Мужів Апостольських триступенева ієрархія в теперішньому розумінні склалася ще в часи Апостольські. Тоді ж установилися і взаємовідносини між ієрархією та мирянами.

Надавши св. Апостолам Свою Божественну владу, Господь Ісус Христос наказав усім вірним підкорятися їм. „Хто слухає вас, Мене слухає, і хто погорджує вами — Мною погорджує, а хто погорджує Мною, той не підкоряється Тому, Хто послав Мене" (Лук. 10, 16).

Розповсюджуючи благовістя і закладаючи церкви, Апостоли висвячували на священиків „пресвітерів" тих церков, а де потрібно було, то й на єпископів (Діян. 14, 28; 20, 28). І цим, навмисне для цього обраним особам як своїм наступникам (Тит. 1, 5), через (таїнство) рукоположення передавали ту Божественну владу, яку прийняли самі від Ісуса Христа, наказуючи при цьому, що їх висвячує для Церкви Сам Дух Святий (Діян. 20, 28). Зокрема, цим тільки освяченим особам передавали вони власне право і обов'язок учити християн (1 Тим. 6, 20; 2 Тим. 1, 16; священнодіяти, 1 Кор. 2, 12, 16; 1 Тим. 2, 1-2) і керувати („пасти" стадо Христове). (Діян. 20, 28; 1 Петр. 5, 1-2).

Посилання декого з сучасних віруючих на слова ап. Петра: „Самі, як живе каміння, будуйте з себе дім духовний, святе священство, щоб приносити духовні жертви" (1 Петр. 2, 5), — з ціллю підірвати побудову церковної ієрархії і обмежити її в благодатних правах на користь усіх віруючих, — з богословського погляду не витримують найменшої критики. В грецькій мові для означення осіб освячених уживається два терміни: „ієросіни" і „ієратевма". Перший стосується до осіб, що подають освячення, другий до тих, що сприймають освячення. Тут ужито терміна другого. За розумінням Православної Церкви і її освячених авторитетів — це місце означує, що „кожний християнин повинен приносити в жертву Богу свою повну відданість, молитву, хвалу, добрі вчинки" (Див. Проф. Суворов, Церк. пр. стр. 20).

Святі Апостоли безпосередньо обраним і рукоположеним ними єпископам наказали — передавати через

таємниче рукоположення свою Божественну владу і іншим, навмисно обраним та підготовленим людям (2 Тим. 2, 2; Тит. 1,5).

Іншим людям, не уповноваженим до священнодійства, Апостоли рішуче заборонили привласнювати собі цю владу (Рим. 10, 15; 1 Кор. 12, 29; Євр. 5, 4-5).

Усім віруючим Апостоли наказували шанувати пастирів і підпорядковуватись їм (Евр. 13, 17; 1 Сол. 5, 12-13).

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ СКЛАДОВИМИ ЧАСТИНАМИ ЦЕРКВИ.

Як св. Письмо так і св. Переказ ясно визначають відносини між складовими частинами Христової Церкви. Християнська Церква ділить своїх членів на пастирів і паству, а перших іще на єпископів і клир.

Пастирі повинні навчати свою паству (1 Тим. 4, 16; Тит. 2, 1-15); совершати для них священнодійство (1 Кор. 2, 12, 16; 1 Тим. 2, 1-2); духовно керувати словесним стадом (Діян. 20, 28; 1 Петр. 5, 1-2).

Вірні (паства) повинні слухати навчання своїх пастирів (Лук. 10, 16; 1 Сол. 5, 12-13); повинні користуватися їх священнодійством (Мар. 16, 15-16) і — підпорядковуватись їх духовній владі (Евр. 13, 17).

Однак, виконуючи свою міру чинности (Рим. 12, 3-4), визначену Церквою кожному її членові, не маємо права забувати, що Церква є Містичне Тіло Христове, єдиний цілий організм, Головою якого є Господь Ісус Христос (Еф. 1, 22-23). „Тіло ж не один член, а багато“ (1 Кор. 12, 14). „Не може око сказати руці — не потребую тебе, або знов голова ногам — не потребую вас“ (Ібід. 12, 21).„Щоб не було розділення в тілі, а щоб члени однаково дбали один про одного“ (Там же 12, 25).

Св. Іоанн Золотоустий каже: „В Церкві належить все так робити, щоб ми знали, що всі ми одне Тіло, та щоб ми не покладали всього тільки на священиків, але й самі дбали про всю Церкву, як про спільне нам Тіло“ (Бесіда ХУІІІ на друге послання до Коринфян).

Один з самих авторитетних православних каноністів єп. Далматинський др. Богословія Никодим Милаш так резюмує канонічні засади щодо співпраці ієрархії та мирян у Церкві. „Права Ієрархії і права мирян в церкві

визначені самою основою церковного устрою. Ієрархія одержала владу свою в церкві з Божого права, отже без цієї влади не могло б бути і самої Церкви. Але оскільки владу цю дано Церкві не для неї самої, а для церкви, яку творять вірні разом з ієрархією, то й миряни мусять бути живими й діяльними членами церкви та, в міру своїх сил і здібностей, працювати для добра її. Коли ієрархію покликано кермувати, то інших — сприяти всьому, що належить до Церкви. Духові Православної Церкви одповідає тільки спільна, *в точно накреслених межах* чинність у ній ієрархії та мирян" (За проф. О. Лотоцьким, т. І, стр. 23—24).

У Слові Божім Церквою часом називається паства, доручена пастирям для догляду (Діян. 20, 28; І Тим. 3,5), а іноді — самі пастирі (Мат. 18, 15—19). Однак в докладному розумінні Церква Христова складається з тісного поєднання тих обох „церков". Отже, де є лише одна паства, віруючі, а нема Богом установленої ієрархії, — *там нема Церкви* (Посл. Восточ. Патріархів, чл. 10). Бож Сам Господь захотів, щоб віруючі в Нього становили Церкву, так само Господь установив в Церкві Своїй і Ієрархію. Так само згідно волі Його — навчати людей віри, освячувати їх Тайнами і вести їх до спасіння — мають право одні лише пастирі. Без законних пастирів — християни не дістають освячення.

Св. Кипріян пише: „Церкву становить народ, об'єднаний з пастирем і — стадо покірливе своєму пастиреві. Треба знати, що Єпископ в Церкві, а Церква в Єпископі. Таким чином, хто не в поєднанні з Єпископом, той і не в Церкві".

А св. Ігнатій Богоносець навчає: „Без Єпископів і Пресвітерів — нема Церкви. І хто чинить що (в ділах віри) без відома Єпископа, *той служить дияволу*" (Посл. до Смирнян, 8).

ЦЕРКОВНА ІЄРАРХІЯ.

За наукою Православної Церкви Ієрархія церковна (священноначаліє) поділяється на три ступені: Єпископ, Пресвітер або священик і — диякон.

1. Єпископ.

Стан єпископський бере свій початок од Апостолів, що були обрані Засновником Церкви (Іоан. 15, 16) з-

посеред учеників та опісля настановляли наступників по собі і передали їм свої права та обов'язки.

Кандидатами на гідність єпископську можуть бути однаково клирики чи миряни (Сард. 10, Двухкр. 17). Але в останньому випадку кандидат перед висвятою має перейти усі попередні ієрархічні ступені. Рукополагати єпископа можуть *лише виключно єпископи,* принаймні втрьох, і в кожному разі — не менше двох (Ап. 1; Карф 60).

По слову св. Письма, єпископи — „служебні духи, посилані на служіння для тих, що хочуть наслідувати спасіння" (Евр. 1, 14). Єпископ має повноту права: священнодіяння, церковної науки й управління. Як особа ієрархічна, єпископ — первосвященник у своїй єпархії. Він має право одправляти усі церковні служби, а деякі богослужбові чини (рукоположення священиків і дияконів, висвячування антимінсів, освячування мира і — висвята разом з іншими єпископами — єпископа) може відправляти виключно єпископ.

В ділянці управління — Єпископ користується правом безпосереднього управління церквою у своїй єпархії і лише в справах принципового значіння звертається до вищої влади у своїй Церкві. В справах більше загальних — поза єпархією — єпископ має право присутности на Соборах своєї Церкви, має право законодатної ініціятиви, право участи в загальному церковному управлінні і — поставленні єпископів своєї Церкви.

Спадкоємці Апостолів, хранителі Божої науки в Церкві, церковного устрою та управління, Єпископи — з другого боку — є натуральні представники християн, як членів Церкви.

Мужі Апостольські не залишають у нас жадного сумніву про Богоустановленість єпископської гідности. Святий Ігнатій Богоносець стверджує: „Єпископи по всіх кінцях землі поставлені за волею Ісуса Христа" (Посл. до Ефесян). „Підпорядковуйтесь всі єпископу, як Ісус Отцеві, і пресвітерам, як Апостолам, а дияконів шануйте, як заповідь Божу" (Посл. до Смир.). „Молю вас, чиніть усе у світі Божому під керуванням Єпископа, замість Самого Бога, Пресвітерів, замість собора Апостолів, і дияконів, мені милих, що їм доручено служіння Ісуса Христа" (Послан. його ж до Магнезіян). (За Православним Ісповіданням м. Петра Могили, ч. 1).

Те ж саме навчання знаходиться не тільки у св. св. Отців і Учителів Церкви наступних століть, але й в ухвалах Соборів (Перш. 18, Лаод. 56 - 57). Отже, коли в четвертім столітті пресвітер Аерій став учити, що ніби єпископ не має жадної переваги перед пресвітером, то, за свідоцтвом Епифанія і Августина, усією Церквою він був узнаний за єретика.

2. Пресвітер (священик, ієрей).

Влада пресвітера установлена Богом. Апостоли, з наказу Духа Святого, „рукополагали пресвітерів для усіх церков" (Діян. 14,23). Священик має владу доконувати Тайни і священні дії, окрім приналежних виключно єпископу (Іак. 5, 15; 1 Петр. 5, 1 - 2; Апост. 31, 47, 49). Має за дорученням єпископа право церковного навчання (1 Тим. 5, 17; Апост. 58). Має владу пасти доручене йому через тайну рукоположення стадо (1 Петр. 5, 1 - 2).

Владу свою пресвітери дістають од єпископа через тайну рукоположення. „Пресвітери без волі єпископа нічого не повинні чинити, бо йому довірені люди Господні, і він віддасть за них відповідь, за душі їхні", — каже 39 Апостольське правило. Те ж саме стверджує 57 правило Собору Лаодикійського.

Правило 13-те Собору Двократного наказує: „Коли який пресвітер, через будь-яке обвинувачення, погордувавши своїм єпископом, раніш соборного обслідування, розгляду й цілковитого засудження його, поважиться відступити від нього і не буде возносити ім'я його в священих молитвах на літургіях по церковному переказу, то такий мусить бути позбавлений гідности пресвітерської і буде відлучений".

Під час виконання своїх обов'язків пресвітери весь час підлягають, згідно з 39 Апост. правилом, доглядові, керуванню і суду свого єпископа. Вони, як стверджує Послання Східніх Патріярхів, — є „уповноважені єпископа, який через них здійснює своє пастирство, і в своїх діях відповідають перед Богом та своїм єпископом".

Пресвітери, обрані своїм єпископом, несуть також з ним і тягар церковного управління, для чого при єпископах утворюють дорадчий орган — „пресвітерій" (консисторія, дикастерія).

3. *Диякон.*

Чин дияконський також установлений Богом, що видно з послань ап. Павла (Фил. 1, 1-2; 1 Тим. 3, 2—8). Святий Ігнатій Богоносець каже, що „диякон підлягає єпископу і пресвітерам по благодаті і закону Ісуса Христа.“ В 18 прав. Першого всел. собору зазначено, що „диякони є служителі єпископа і нижчі за пресвітерів“.

Диякони з волі єпископа можуть бути допущені до благовіствування, як допускались в первісній церкві (першодиякони Степан і Пилип — Діян. 6,8; Діян. 8,5, 35).

Совершати Тайни і священнодійства церковні, окрім Тайни хрищення в смертельних випадках, дияконам не дозволено. Вони тільки допомагають єпископам і пресвітерам.

Диякони не перейняли від Господа також і влади — „в'язати і розрішати“, тому самі по собі не мають духовної влади над вірними, але можуть виконувати доручені їм єпископами адміністративно-церковні чинності.

РОДИННИЙ СТАН СВЯЩЕНСТВА.

12 Правило Трульського Собору категорично забороняє єпископам бути жонатими. Хто після рукоположення продовжує жити із своєю дружиною, той повинен бути позбавлений епископського сану. Вступати в сан єпископа можуть нежонаті і жонаті, вдівці і ченці, але одружений кандидат на єпископа перед рукоположенням мусить з жінкою розлучитися (Трульс. 48). При чому не може бути єпископом, хто перед тим був жонатий двічі, мав жінку — вдову чи з блудниць (Ап. 18).

Увага: текст послання ап. Павла до Тим. (І посл. 3,2)— „Єпископ повинен бути одної жінки муж“ — св. Іоан Золотоуст тлумачить так: „Апостол не ставить закона, щоб єпископ був жонатий, а робить обмеження, бо в іудеїв одночасно можна було мати дві жони“ (т. 11, стр. 683). А бл. Феодорит пояснює: „Апостол змушений був допустити таку поблажливість тому, що проповідь євангелії була тоді в зародку, погани не мали поняття про дівоцтво, а іудеї й не припускали його, бо народження дітей вважали за благословенство, отже в той час неможливо було найти людину, яка хранила б тілесну стриманість“

(За Мінєм т. 82, стр. 788). Св. Епифаній Кипрський пише: „Вінець усього — архиєрейство, що складається переважно з дівичів, а коли не з дівичів, то з ченців; коли б не було здібних до цього сану серед ченців, тоді брати таких, які стримуються від своїх дружин, чи вдівців після першого шлюбу“ (Мінь — т. 42, стр. 821-825).

Єпископи після розлучення зі своїми дружинами перед приняттям сана, повинні дбати про матеріяльне забезпечення їх (Трульськ. 48).

Для священиків і дияконів за правилами Православної Церкви перший законний шлюб не служить перешкодою їх служіння (Трульськ. 13). Від жонатих, що бажають стати священиками чи дияконами, не вимагається розлучення з дружиною ні перед, ні після рукоположення. Вільно прийняти сан і неодруженим, але такі повинні бути назавжди нежонатими. Хто ожениться після приняття сану, той священного сану повинен бути позбавлений [Ап. 26, Трульс. 6].

Також не може бути священнослужителем той, хто був одружений удруге чи жонатий з вдовою, з розвідкою, з блудницею або жив на віру [Ап. 17, 18; Трульськ. 3].

Якщо дружина пресвітера чи диякона впаде в блуд, то муж зобов'язаний розлучитися з нею, або відмовитися від духовного сану [Неок. 8].

Думка, що „шлюбний стан не може бути перешкодою до набуття всіх ступенів духовного стану, до єпископського включно“, — або — що „в справі одруження і розриву шлюбів священнослужителі підлягають загальним законам“, — є грубе порушення канонів Православної Церкви і по своїй суті — неправославне.

ОСЕРЕДОК ЦЕРКОВНОЇ ВЛАДИ.

Зосередження духовної влади над кожною окремою Церквою полягає в Її Єпископові, від якого виходить для неї і Христова наука і священнодійство і духовне керування. [Макарій, Догм. Богословіє, стр. 232]. Однак, коли Церква за своїми розмірами складається з кількох єпископій, то 34 Апост. правило наказує тим єпископам — одного з них уважати за першого. „Єпископам кожного народу належить знати першого з них і визнавати його за

голову, і нічого, що перевищує їхню владу, не чинити без його розсуду. Але й перший нічого не повинен робити [в справах Церкви] без розсуду всіх. Щоб так зберігалася однодумність".

9-те Правило Собору Антіохийського стверджує й розвиває те ж саме положення.

„В кожній області належить знати Єпископа, що в Митрополії старшинує й має опіку над усією областю, бо в Митрополію сходяться усі, що мають справи. Тому ухвалюється, щоб він мав перевагу пошани, щоб усі інші єпископи нічого особливо важного не чинили без нього, за правилами споконвік од отців наших нами прийнятими, окрім того тільки, що належить до єпархії кожного з них. Бо кожний єпископ має владу у своїй єпархії і повинен керувати нею з належною обачністю, і нехай опікується про увесь край, що від його міста залежить, і нехай поставляє пресвітерів і дияконів, розглядає усі справи з розсудом. Понад те ж нехай не важиться щонебудь чинити без єпископа Митрополії, а також і цей — без згоди інших єпископів" (Ант. 9).

Перший Єпископ області носить різні титули: архиєпископ, екзарх, примас, митрополит, патріярх тощо, має особливі права і відрізняється від інших єпископів правом юрисдикції. Тільки він може звертатися з повчальним посланням до усієї краєвої церкви, тільки він може скликувати собор. Усякий собор, скликаний без нього, не має жадного канонічного значіння. Тільки він промовляє від імени Церкви до державної влади. Тільки він від імени єпископату входить в порозуміння з другими помісними церквами. Він керує діяльністю Собору Єпископів, як його голова. Він має право контролі над діяльністю окремих єпископів і нагляд за їх життям. Йому ж належить право підносити питання про віддачу під суд окремих єпископів перед Собором Єпископів.

Маючи однак право представництва Церкви, репрезентуючи її перед іншими церквами та державною владою, будучи об'єднуючим центром життя помісної Церкви і маючи прероґативи чести і деяких адміністративних уповноважень, наданих йому Собором, Предстоятель Церкви особисто не має влади над окремими єпископами в ділянці їхніх канонічно-єпископських обов'язків.

Єпископи всі рівні між собою, одержали від Господа по преємству через Апостолів однакову владу.

Св. Кипріян, заперечуючи право втручання римського єпископа до справ інших єпископів, каже, що — „кожний єпископ керує своєю Церквою, не допускаючи нічийого стороннього втручання; що він сам, лише перед Богом одним, несе відповідальність за своє керування; що усі єпископи рівні між собою, і що вищу владу над ними може мати лише Собор Єпископів“ (За проф. Суворовим, Курс канонічн. права, стр. 25; Апост. 1; Никодим, Канони стр. 4, Лаод. 12, Карф. 13).

СОБОР ЄПИСКОПІВ.

Правило 37 св. Апостолів каже: „Двічі на рік нехай відбувається Собор Єпископів, і повинні вони обміркувати між собою догмати благочестя й вирішувати непорозуміння, що трапляться в церкві“. На Собор повинні збиратися усі єпископи области (Перш. 5, Четв. 19, Шост. 8). Хто не прибуде без належного виправдання — підлягає карі (Четв. 19). Хто не може прибути з причин поважних, може прислати свого уповноваженого (Кар. 27). Коли б хто з мирян перешкоджував скликанню Собору Єпископів, то повинен бути відлучений від церкви (Сьом. 6).

Предметом нарад і діянь Собору Єпископів мусить бути: упорядкування справ церкви (Друг. 2), розміркування про догмати благочестя (Ап. 37), розгляд церковних суперечок (Сьом. 6), вирішення сумнівних випадків (Ант. 20), розгляд скарг на єпископів (Перш. 5), розгляд території єпархій (Четв. 17, Шост. 25), перегляд постанов меншого Собору (Карф. 43), обрання і поставлення єпископів (Перш. 4, Четв. 28, Сьом. 3, Ант. 19, Лаод. 12, Карф. 13), суд над єпископом (Ап. 74, Конст.).

Собори Єпископів, як і Собори Вселенські складалися з єпископів, як осіб з повною церковною владою. Клирики брали участь, як уповноважені єпископів, що не могли прибути на Собор. Церковні канони участи мирян в соборних нарадах — не знають. Спроба запровадити мирський елемент для обміркування церковних питань на Константинопольському Соборі 449 року скінчилася тим, що після „обрад“ оказалося 170 убитих і поранених... Тому, коли на халкидонський Собор (451 р.) увійшли від Діоскора ченці й миряни, то Отці Собору

заголосили: „прожени їх звідси, це є Собор Єпископів“ (Діян. Вс. Соб. — за І. Скворцовим, Записки по церковному закон. стр. 52).

Отже Собори складалися з єпископів та уповноважених єпископами клириків. Та це й зрозуміло. Церковні відносини в епоху Вселенських Соборів приводили до практики, що ієрархія заступала паству у всіх випадках публічної праці. Представництво мирян на соборах просто не мало практичної потреби, бо між єпископами й мирянами був найтісніший зв'язок, що закріплявся, між іншим, фактом обрання єпископа паствою. З другого боку — з появленням єресів носителі їх, бувши спритними демагогами, часто підбурювали натовп на захист їхньої авантури. Тому права мирян щодо участи в церковних справах стали заперечуватися й міродайними чинниками. Так, Лаодикійський Собор (прав. 13) мусив навіть заперечити виборче право народу, що належало йому з часів Апостольських.

Лише значно пізніше, в Українській Церкві під загрозою небезпеки втрати Православія (р. р. 1590—1640) Єпископат її апелював до православного Народу і, замінивши канонічні положення, старо-церковним звичаєм закликав православну людність до оборони спільного Христового Тіла — Церкви від нападу ворогів. „Без сумніву, — каже історик Орест Левицький, — в цій щасливій злуці церковно-громадських сил треба шукати джерела тієї внутрішньої твердости, яку виявила Україна в один з найтяжчих періодів свого існування“.

Але до цієї теми ми вернемося в наступному нарисі. Завданням нашим є висвітлити догматично-канонічні підстави устрою Вселенської Православної Церкви.

„Тільки на Соборі Єпископів кожної окремої обласної Церкви, — каже єп. Никодим Милаш, — концентрується повнота церковної влади цієї области. Це основна наука Православної Церкви, що ґрунтується на божественнім праві. В силу натури людської спільна праця багатьох легше приводить до бажаної мети. При спільній праці більше помітна істота кожної речі, з більшою певністю вирішається справа, легше викриваються помилки, легше досягається ціль Церкви. Ісус Христос добавив до закону ще одну заповідь — про всаємну любов, що усіх поєднує в одному дусі і думці, все оживляє і зміцняє.

Це досягається лише братньою спільністю і обміном думок на соборі. А виключно лише однодумністю й пізнається правдива Церква Христова. Багатообдаровані ласкою Святого Духа Апостоли, без сумніву, і самі могли вирішити суперечки та недокладності, що виникали в Церкві, однак воліли задля кожного важливого питання спільно сходитись і соборно вирішати його. Щоб ствердити законом припис Божого права про вирішення важливих справ у Церкві Собором, — Апостоли й наказали скликувати Собори Єпископів, запровадивши це, як постійну норму в Церкві" (Єп. Никодим, Канони, стр. 106).

37-ме апостольське правило постійно повторювалось на багатьох Соборах наступних століть. Мало того, Халкидонський Собор рішуче наполягає на виконанні цього правила: „Дійшло до нашого відома, що в областях не відбуваються запроваджені правилами Собори Єпископів і через це багато церковних справ, що потребують вирішення, залишаються в занедбанні" (Четв. 19). Вселенський Собор наказує тим, що не прибувають на Собори, сказати „слово прощенія".

Церква Христова, що охоплює собою усі обласні й краєві церкви, як Церква Вселенська (всесвітня), доручена усім взагалі єпископам (Св. Іоанн Дамаскин, Четв. посл. до Африканців; Послання Восточних Патріархів, розд. 10). Отже „зосередження духовної влади для Церкви Вселенської — є у Вселенських Соборах" (Простр. Кат. о чл. XII). Вище влади Соборів Вселенських жадної іншої влади в справах віри — Православна Церква не визнає. Безумовне підпорядкування ухвалам і канонам Вселенських Соборів — на протязі всієї історії Православної Церкви завсігди уважалось за конечний обов'язок для всіх віруючих і пастирів Христової Церкви.

Через такий устрій Вселенської Христової Церкви натурально доходить до повної Її єдности. Бо усі окремі пастви, підкоряючись своїм пастирям (Евр. 13, 17), — зосереджуються кожна в своєму Єпископі. Єпископи ж підкоряються одним і тим самим законам та наказам Вселенських Собрів: і у своїм навчанні, і в своїх священнодіях, і в своїм управлінні.

Єдність Церкви полягає також і в тому, що всі її члени *однаково* ісповідують віру в Христа, однакову

мають у Христі надію, до однакової зобов'язуються любови. Апостол каже: „Ви одне тіло, один дух, як ви й покликані в одній надії вашого призвання: один Господь, одна віра, одно хрищення, один Бог і Отець всіх, Який над усіма, і через усіх, і в усіх нас“ (Еф. 4, 4—6). Тому й закликає нас Апостол: „зберігати єдність духу в союзі миру“ (4, 3).

Доручивши видиме управління Своєю Церквою єпископам, що богодарованою їм владою в'яжуть віруючих в єдиний союз зовнішній, Господь Ісус невидимо Сам держить стерно управління Церкви. Він — правдива Голова Її, оживляє Її єдиною і тою ж самою спасаючою благодаттю Св. Духа і *об'єднує* всіх членів Церкви союзом внутрішнім“ (Правосл. Іспов. віри м. П. Могили, ч. 1, відп. 85).

Це єднання духа у взаємній вірі та любові наказує Своїм послідовникам Сам Господь Ісус (Іоан. 13, 34—35). Про це єднання усіх віруючих просить Він Отця Свого небесного: „Нехай всі будуть одно: як Ти Отче, в Мені, і Я в Тобі, щоб і вони в Нас були одно, щоб увірував світ, що Ти Мене послав“ (Іоанн 17, 21).

Отже до цього єднання віруючих — і між собою і з Господом Ісусом Христом і провадить Церква своїх членів. Хто цього єднання не хоче, йому противиться, чинить в Церкві заколот і розколи — той ворог Церкви і недруг Христа (Мат. 12, 30).

„Благаю вас, браття, — каже Апостол, — стережіться тих, що чинять незгоду і спокуси наперекір науці, якої ви навчилися, і ухиляйтесь від них. Бо вони служать не Господу нашому Ісусу Христу, а своєму череву“ (Рим. 16, 17—18). Це безбожники, що „улесливими словами та красномовством обманюють серця простодушних“ (Рим. 16, 18).

Український Нарід при Володимирі Святому прийняв хрищення від Грецької Православної Церкви. Разом з вірою Христовою прийняв він і устави Вселенської Православної Церкви, Її догмати, канони, чин богослужбовий. Це надбання, як скарб дорогоцінний, переховав він на протязі тяжких століть його історичного існування — незмінним і непорушним. *Вірність канонам* Вселенської Церкви, як запоруку свого єднання з Єдиною, Святою, Вселенською Православною Церквою мусить він

дотримати і в час теперішньої вогневої спроби. Бо *догмати церковні установлені Самим Богом, а канони подані нам св. Церквою, установленою Господом Ісусом, і в своїй науці — непогрішимою* (Ісповід. прав. віри, м. Петро Могила, ч. 1, відп. 72).

Увага. Нарис: „Догматично-канонічний устрій Святої Православної Вселенської Церкви" — є перша частина доповіді, читаної на Першому Православному З'їзді УАПЦ в Реґенсбурзі. Друкується згідно з постановою про це З'їзду. Друга частина доповіді — про устрій Української Автокефальної Православної Церкви із спеціяльною розвідкою про місце церковного звичаю в канонічному кодексі Православної Церкви — буде подана до друку згодом.

Не старайся словами запевняти всіх у твоєму доброму ставленні до них, а ліпше проси Бога, щоб Він відкрив їм твою любов невидимим способом. В противному разі не буде в тебе часу на виявлення любови до ближніх.

*

Сребролюбець ганьбить Євангеліє і свідомо відступає од віри. Той, що збагатився любов'ю, розтратив гроші. А хто каже, що має одно й друге,— сам себе обманює.

*

Хто стане рабом Господа, той боїться одного слова Владики, а в кому нема страху Господського, той часто і тіні своєї боїться.

Іоан Ліствичник.

І. ВЛАСОВСЬКИЙ

Канонічні й історичні підстави для автокефалії Української Православної Церкви*)

Вступ.

Незаперечний факт, що з ростом національного усвідомлення українського народу на протязі 30 літ від 1917 р., в ході його великих змагань за належне місце в колі вільних державних народів, — все кріпло посеред нього признання надзвичайної ролі в національному житті Церкви, Христової віри, як колись, у велику добу державницьких змагань, у віці ХУІІ.

Та поруч з таким признанням бачимо, одначе, як часто бракує, навіть посеред нашої інтеліґенції, ясного й однозгідного погляду на церковну справу, що провадить до сумних наслідків, коли церковно-релігійний фактор, замість того, щоб цементувати нас, як націю, нас розбиває і ділить. Одним з таких неясних понять, подіями останньої нашої церковної історії досить поплутаних, являється поняття і питання автокефальности Української Православної Церкви. Для багатьох слово „автокефалія" набрало якогось сакраментального змісту і значіння, ніби якогось „догмату", або „ісповідання віри", поруч з чим назва „автокефаліст" теж стала означати приналежність до певної церковної організації, подекуди якщо не замінюючи, то доповнюючи означення прадідівської віри нашої як православної, — означення цілком ясне, — а в останній час появились ще, у відрізнення від просто „автокефалістів", „автокефалісти-соборноправники", що свідчить вже про якесь сектярство в національно-церковному житті українців на тлі отих „псевдорозумінь" церковної автокефалії.

---

*) Цю доповідь виголосив автор на Церковному З'їзді УАПЦ 25—27 грудня 1947 р. Деякі місця доповіді, зокрема інтерпретація деяких історичних фактів, викликали дискусію. Редакція.

А між тим питання автокефальности і уживана зараз назва „Українська Автокефальна Православна Церква„ мають для нас дуже важливе значіння в окресленні правно-канонічного положення нашої Церкви в цілому Православному світі, у відношенні її до Вселенської Православної Церкви. А тому й посеред нас повинна бути в цій проблемі ясність, найбільша церковна свідомість.

Оцими поданими зараз міркуваннями подиктована тема цієї доповіді.

1. Автокефальність як форма устрою Вселенської Православної Церкви.

Автокефалія не являється жодним догматом віри. Автокефалія чисто канонічне поняття для означення зовнішнього устрою Східньої Православної Церкви. В протилежність монархічному устрою Західньої Католицької Церкви, Православна Церква складається з ряду Помісних Церков, які в своєму внутрішньому управлінні незалежні, або автокефальні (буквально „самоглавні"). Число автокефальних церков в єдиній Православній Церкві, — або об'єднаній Невидимим Главою Церкви Христом та спільною наукою віри, — не встановлено раз назавжди. В перші віки християнства таких незалежних церков було дуже багато, бо кожна церковна громада, хоч би й малою була, але, маючи свого єпископа, була окремою місцевою церквою („Церкви Христові" у Апостола Римл. ХУІ, 16; Галат. 1, 2; 2 Солун 1, 1; Церкви-Єфейська, Смирненська, Пергамська, Фідтирська, Сардикійська, Філадельфійська, Лаодикійська — Об'явл. Іоан. II. III.).

З поширенням християнства, особливо ж з признанням його в Греко-Римській імперії державною релігією, такий характер Первісної Церкви ступнево змінюється, уступає місце системі підпорядкування і централізації в церковній організації і управлінні Церквою. Появляються єпархії, митрополичі області, патріярхи (Пр. Ап. 14, 35, 34; І. Всел. 4, 6, 7; II. — 2, 3; III. 8; IV. — 17, 28; VI. — 36 і др.). На утворення церковних центрів впливав адміністративний поділ держави Греко-Римської, рівно ж більше значіння церков по великих містах, що були і духовно і матеріяльно сильнішими та слабшим допомагали. Так утворилось невелике число незалежних церков, що пізніше стали зватися автокефальними.

2. *Підстави в канонах церковних для признання Церкви автокефальною.*

В церковних канонах нема одначе вказівок про способи встановлення автокефалії для нових церков, а також і про порядок, коли і як позбавляються своєї автокефалії до того незалежні церкви; канони не знають навіть самого терміну „автокефалія". В канонах Православної Церкви знаходимо тільки підстави, задля яких Церква може бути автокефальною. З них найдавніше пр. 34 Св. Апостолів вказує національну підставу для церковної незалежности: „Єпископам кожного народу належить знати першого між ними"... Правила 6 І Всел. Соб., 9 Антіох. Соб. і 17 — IV Всел. Соб. вказують політично-територіяльну підставу: „В кожній області єпископам треба знати одного єпископа, що начальствує в митрополії... Коли царською владою засновано або буде засновано місто, то розподіл Церковних парафій нехай послідує за цивільним та земським порядком"... В історичній дійсності бачимо, що ці дві підстави — національна і політична або адміністративно-територіяльна здебільшого збігалися, бо в Греко-Римській імперії поділ на адміністративні області припадав звичайно на етнічні межі народів; утворення ж автокефальних церков в пізніші часи (після доби Вселенських соборів) найчастіше було в Національних державах, як напр., в Болгарії, Грузії, Сербії, Чорногорії, Росії, Греції, Румунії.

Досить поширений погляд, що автокефалія Церкви даного народу залежить від того, чи той народ має свою державу; з позбавленням державности позбавляється й церковної незалежности. Фактично в історії так бувало, але ж норми церковного права такого порядку не знають. З другого боку, історія дає теж ряд прикладів, що заперечують цей погляд, як — 4 давні патріярхати на Сході, як 4 автокефальні православні Церкви в Турецькій імперії (до Версальського миру), незалежна Охридська патріярхія (чи й архиєпископія) на протязі віків, коли болгари були під Візантією, або потім під турками; автокефальні православні церкви в межах кол. Австро-Угорщини — Карловацька, Буковина-Долматинська, Германштадтська; після І світової війни — Автокефальна Православна Церква в Польщі, хоч Польща — католицька, а не православна держава.

3. Спроби відкинути національну підставу для признання церковної автокефалії.

Спроба відкинути засадничо національну підставу для церковної незалежности, всупереч 34 прав. св. Апостолів, проголосити цю підставу навіть як „єресь“ — була в Константинопольській церкві в XIX в. Царгородська патріярхія в боротьбі проти православних болгар, що були тоді під турками, а домагалися церковної незалежности від патріярхії, осудила на своєму Константинопольському помісному Соборі р. 1872 т. зв. „філєтизм“, або „племінні, національні“ різниці в церкві і домагання на підставі їх церковної автокефалії: „Тих, що приймають філєтизм, — каже постанова того собору, — та сміють заснувати на ньому племінні зборища, ми оголошуємо, згідно з священними канонами, чужими для Святої, Кафоличної й Апостольської Церкви, все одно що схизматиками“.

На постанову Константинопольського собору 1872 р. часто посилаються тепер вороги національних рухів в Православній Церкві, самі належачи звичайно до панівної в тій чи іншій Церкві національности. Алеж постанова ця, як постанова Помісного собору, не має обов'язуючої сили для Вселенської Православної Церкви. Відомо, що й на самому соборі 1872 р. не було однодумности, а патріярх єрусалимський навіть спротивився засудженню болгар. Відомий богослов і церковний історик московський митрополит Макарій (Булгаков) вже р. 1873 писав:

„У всі часи християнства... існування незалежних національних церков ніхто і ніколи не визнавав противним Євангелії, її науці й догматам... Постанова Константинопольського собору, що осудив болгар, як не згідна ні з Євангелією, ні з канонами, не заслуговує бути принятою автокефальними церквами, які не брали в ній участи, і не може бути принята ними ж. (Православноє Обозреніє –1891. XI-XII стор. 743, 768).

І дійсно, як сам болгарський народ не злякався неоправданого засудження в „схизмі“ і не відмовився від своєї засудженої Царгородом ієрархії, так і ряд автокефальних церков, запевнених р. 1872 в посланні болгарським екзархом Анфимом I у відданості болгар св. Пра-

Св. Андрієвський Собор у Києві.

вославію не порвав зносин з Болгарською Національною Церквою, вважаючи її й надалі членом єдиної, святої соборної Православної Церкви.

4. Церковно-історична практика в утворенні автокефальних церков і мотиви боротьби за церковну незалежність.

Коли в процесі централізації церковного управління в Церкві Христовій, з признанням християнства в Греко-Римській імперії державною релігією, встановлено було п'ять патріярхатів (римський, константинопольський, александрійський, антіохійський, єрусалимський), як п'ять автокефальних церков (і шоста – Кипрська – III Всел. собор, пр. 8), то дальніша історія Церкви свідчить, як трудно було домагатися церковної незалежности і утворювати автокефальну церкву новим церквам, чи то на засаді національній, чи національно-державній, чи на принципі чисто політичному.

На практиці церковноправне оформлення автокефалії тої чи іншої Православної Церкви переводиться шляхом міждержавних зносин, в наслідок яких наступає признання новочасної автокефальної Церкви існуючими вже автокефальними сестрами. Нема знов таки канонічних підстав для переваги в цьому признанні голосу тої чи іншої церкви. І коли в церковно-канонічній або в церковно-історичній літературі на цю тему говориться про необхідність згоди на автокефалію Церкви-матері, або переважне значіння голосу Вселенської (Царгородської) патріярхії, то це—вислід знову історичної практики, а не постанови діючого канонічного права в Православній Церкві.

Церковно ж історична практика виказує також, що ініціятива в справі унезалежнення Церкви завжди виходила від частин підпорядкованих, а не від їх митрополії чи матірної Церкви. Навпаки, церкви-матері, як свідчить історія, рідко коли не противились відділенню, а часто зводили за удержання при собі Церкви велику боротьбу.

Причину цієї боротьби зафіксував вже III Вселенський Собор в прав. 8-му (з приводу спроби Антіохійського патріярха підпорядкувати собі Кипрську церкву),

де сказано: „Нехай не влазить, під видом священнодійства, пиха влади мирської, щоб нам не втратити помалу й непомітно тої свободи, яку дарував нам кровію своєю Господь наш Ісус Христос, Збавитель усіх людей". Таким чином, не благом Церкви, основаної для спасіння людей, не благом церковного народу, а цілями мирськими, чисто земними інтересами пояснює III Вселенський Собор оту боротьбу, оте стремління підпорядкувати собі, удержати в своєму управлінні церковні частини.

Церковна історія знову свідчить, що домагання церковної незалежности, автокефалії найбільше викликалися там, де Церква-матір використовувала свою Церкву-дочку в різних мирських цілях, — політичної асиміляції, культурної асиміляції, переводячи денаціоналізацію своєї пастви, з чим так часто сполучені були і цілі матеріяльного зиску. Так було в церковній історії болгарського, сербського, румунського народів.

Отже мотивами до боротьби за церковну незалежність в управлінні були не тільки престиж народу, держави при їх зрості й розвитку, а ще більше бажання звільнитися від панування в Церкві чужоплеменної ієрархії і духовенства та створити тим кращі умовини для позитивного розвитку духовних якостей в церковно-релігійному житті свого народу.

Цими останніми мотивами подиктоване прагнення автокефалії своєї Православної Церкви стало актуальним і істотним і в церковно-релігійному житті українського народу в добу його національного відродження з російською революцією 1917 року.

5. *Чи Українська Православна Церква була в минулому автокефальною.*

Посеред українського православного громадянства поширена думка, що в житті Православної Церкви на Україні в р. р. 1920-21 було відновлено автокефалію Української Церкви, якої позбавила цю Церкву Москва р. 1686. В постановах Всеукраїнського Церковного Собору 1921 р. в Києві читаємо: „Українська Православна Церква, яку примусово й протиканонічно московська царська влада позбавила автокефалії, яка морально й ка-

нонічно завжди залишалась автокефальною, ухвалою Всеукраїнської Православної Церковної Ради від 5 травня 1920 р. фактично відновила свою автокефалію повністю...“ („Діяння Всеукраїнського Православного Церковного Собору“—Франкфурт, 1946, стр. 6).

В церковно-історичній літературі про нашу церкву (Київську митрополію) тільки у проф. Московської Духовної Академії Е. Голубинського в його „Історії Руської Церкви“ (т. І. стор. 231) знаходимо припущення, що при самому прийнятті християнства нашими предками, при кн. Володимирі, греки змушені були дати автокефалію, бо князь Володимир вів з ними переговори в справі охрищення з занятого ним грецького міста, алеж що ця автокефалія не втрималась і вже при сині Володимира князі Ярославі Мудрому її не стало. В пізнішій церковно-історичній науці про нашу церкву це припущення проф. Е. Голубинського не знайшло підтвердження. Та й яке значіння мала б автокефалія на протязі княжіння Володимира Великого († 1015), коли близько 700 літ потім Київська, Галицька, Литовська митрополії або Українська Православна Церква етнічно перебували увесь час до 1686 р. в канонічній юрисдикції Царгородського патріярха?

Отже Українська Православна Церква ніколи канонічно автокефальною не була, а тому й позбавляти її такої автокефалії ніхто не міг, як рівнож не можна, очевидно, й відновляти чи повертати те, чого ще не було. Р. 1686 мала місце зміна канонічної юрисдиції: Київська митрополія звільнена була царгородським патріярхом Діонісієм від підпорядкування царгородській патріярхії, а перейшла, будучи „переуступленою“, під юрисдикцію московського патріярха. Цей акт у Царгороді попереджений був актом 8 листопада 1685 р. в Москві: настановленням на Київську митрополичу катедру, за його згодою, Гедеона, кн. Святополк-Четвертинського, Єпископа Луцького.

Що ця зміна канонічної юрисдикції мала в житті Православної Церкви українського народу дуже великі від'ємні наслідки, — це факт незаперечний, і про нього треба говорити, але для цього непотрібно, — і в очах Православного світу навіть шкідливо, — допускатись тверджень, які суперечать історії нашої Церкви.

6. Чому український народ не домагався для своєї Церкви автокефалії, знаходячись під царгородським патріярхом.

700 літ була Українська Православна Церква під Царгородським патріярхом. Та ми не бачимо, щоб український народ на протязі цього часу домагався автокефалії, незалежности своєї Церкви від Царгородського патріярха, ні тоді, коли мав свою державність, ні тоді, коли в політичному відношенні підпав під Литву, Польщу, Московщину. Відомі факти постановлення митрополитів київських без згоди, а то й всупереч бажанню Царгороду (1051–митр. Іларіон, 1147–митр. Клим Смолятич, 1415 – митр. Григорій Цамблак), говорять не про домагання автокефалії, а про домагання мати митрополитів з своїх людей, а не виключно з греків і по рішенню греків, як практикувала в дотатарську добу Царгородська патріярхія (відноситься це до перших двох випадків), або про домагання мати окремого від Москви митрополита (у випадку 1415 року). Але й тут, у випадкові 1147 р., Царгородська патріярхія таки настояла на своєму, приславши, замість митрополита Клима Смолятича, свого ставленика-грека, коли вел. князь Ростислав Мстиславич (брат Ізяслава Мстиславича, при якому було наставлено Клима Смолятича) заявив царгородському послові: „Я цього митрополита за шану і ласку царську (Візантійського імператора) цим разом прийму, але як надалі патріярх, без відома нашого та нашого рішення, в противність правилам св. апостолів, на Русь митрополита поставить, то не тільки не прийму, але й закон поставимо вічний, щоб обирали та поставляли єпископи руські з наказу великого князя“.

Можливо, що був це в устах вел. князя київського найсильніший вислів прагнення церковної незалежности, алеж він викликаний згаданими обставинами, так і залишився словами, і жадного „закону вічного“ про поставлення митрополита без Царгородського патріярха (себто про церковну автокефалію) так і не було тоді прийнято. Навпаки, перед самим підпорядкуванням Київської митрополії Москві, на соборі 1685 р. в Києві, українське духовенство, шляхта, міщанство, виступаючи проти того підпорядкування, називають Царгородського патріярха „батьком нашим споконвіку“ та від його згоди узалеж-

нюють дальшу долю своєї Церкви, у відповідь на настирливий тиск Москви, при чому явно не припускають такої згоди: „боїмося, кажуть вони, відступити від нього, щоб не підпасти прокляттю, бо чи випадає дітям відрікатися від свого батька?“ (Др. Є. Сакевич, „Історія приєднання Київської митрополії до Московського патріярхату“, стор. 8).

Чому ж так? Чому 700-річне перебування українського православного народу в канонічній залежності від Царгородського патріярха не знає боротьби за унезалежнення, яка, зрештою, особливо після падіння Царгороду (1453), не могла бути й трудною. Без сумніву, було це тому, що залежність Української Православної Церкви від Царгородського патріярха не була тяжкою, Царгородом не використовувалась в будь-яких аґресивних цілях. Вже великі простори української землі, віддалені від Царгороду довгим і небезпечним шляхом, не сприяли якійсь активній грецькій політиці в нас, скерованій до культурної чи національно-культурної асиміляції, як то було у використанні греками, в цілях елінізації, церковної залежности від них православних болгар, сербів, румунів. Церковна залежність київської митрополії від Царгороду обмежувалась актами вищого канонічного порядку, або вишої духовно-моральної опіки, без втручання у внутрішнє управління Української Православної Церкви.

Властиво влада Царгородського патріярха над Українською Церквою проявлялась:

а) в праві благословення і поставлення митрополитів на катедру (Київську, Галицьку);

б) в праві змін щодо перенесення митрополичої катедри до іншого міста, або й заснування другої митрополичої катедри (ХІУ-ХУ в. в.);

в) в праві суда над митрополитами по обвинуваченнях їх в суперечках з князями і єпископами;

г) в праві вирішення релігійно-обрядових суперечок та видаванні патріярших послань до Церкви;

д) у визнанні за патріярхом права надавати ставропігію (манастирям, братствам);

е) в праві архипастирської візитації патріярхом Церкви, або делеґації чи призначення своїх екзархів.

Внутрішнє управління і життя Церкви, як в цілому (ми-

трополія), так, і по єпархіях, користало, у відношенні до зверхньої патріяршої царгородської влади, з такої свободи, що історики мали підставу означати таке становище нашої Церкви як автокефалію de facto.

Для ілюстрації цієї фактичної свободи можна приточити, напр., той історичний факт, що від 988 р. (охрищення Киян і організації Церкви) царгородський патріярх тільки р. 1588-89 одвідав особисто Київську митрополію. Патріярх Ієремія II, їдучи до Москви, де утворювалась тоді патріярхія, заїхав до Києва з метою усунути непорядки в церковному житті Київської митрополії напередодні переходу більшости її ієрархії на Унію з Римом.

З другого боку, ця залежність канонічного порядку від царгородської патріярхії для ієрархів, вірних Православію, для духовенства, православних братств, духовних провідників народу з мирян завжди була заборолом в боротьбі їх з напосідаючим римським католицизмом, що використовував для свого наступу на Православіє польську владу. Православні ієрархи не вважали себе управненими вступати в переговори щодо з'єднання Церков та посилались на Царгород, з яким Рим (очевидно, також і з другими східніми патріярхами) мав би говорити в цій справі поєднання Церков безпосередньо.

7. Утворення особливостей українського православія за часів підпорядкування Української Церкви Царгородові і нищення їх після приєднання Київської митрополії до московської патріярхії. Історичні факти прагнень окремішности церковної від Москви.

На протязі віків перебування Православної Церкви українського народу в канонічній юрисдикції Царгороду народ міг розвинути і розвинув багато питомих своєму національному характерові особливостей в сприйманні християнства, в будові церковного життя, тих особливостей, що можна окреслити їх, як і в житті інших християнських націй іменем народу, — „українським православієм". І це було не тільки в добу Київської та в добу Галицько-Волинської держави, а і в добу перебування народу під іновірною, чужою державною владою, яка у своєму ставленні до Православної Церкви українського народу залишила багато темних і сумних сторінок в історії.

Ми не можемо тут заглиблюватися і деталізувати тему „українського православія“. Можемо тільки загально зазначити, що під цим розуміємо і вплив Церкви на світогляд нашого народу, і відображення християнських ідей та обрядів в творчості народній, і вплив церкви та обрядовости церковної на побут народній, погляди і практику відносин в нашій історії між Церквою і державною владою, форми церковного строю в нашій Церкві — соборність, виборність (тільки не в розумінні нинішньої „соборноправности“ як псевдособорности), братства; характер шкільного богословія; вплив Церкви на суспільне життя у нас; характер української релігійности; український стиль в будові церков, малярстві церковному, церковний спів і т. д.

Як бачимо, „українське православіє“ — це цілий комплекс духової культури народу, твореної віками. А тому нема нічого дивного в тім, що православна віра українського народу в бурхливий XVII вік в його історії була однозначна з його національністю і явилась головним гаслом в боротьбі українського козацтва за волю й державність.

В кінці XVII ст., коли Московщина перейняла від Царгороду в свою юрисдикцію Київську митрополію, від якої колись сама отримала Христову віру, то Московська Православна Церква, ступнево ідучи у XVIII віці на службу російському урядові, стала знаряддям денаціоналізації українського народу. Денаціоналізація почалася з нищення особливостей українського православія на Україні і закінчилася накиненням Церкві ролі русифікатора та політичного слуги царського самодержавства.

Ряд історичних актів свідчить, як Православна Церква українського народу боронила свою незалежність від московської церкви. Відділення митрополій, домагання перед Царгородським патріярхом утворення окремих митрополичих катедр, коли виявлялось, що митрополити, хоч і продовжують носити титул „Київських“, а тягнуть за Москвою і ревно служать московським політичним інтересам, — було справою не тільки державних володарів на Литві-Польщі, а й ділом православних архиєреїв, духовенства, православної шляхти, про що свідчать історичні документи. Від 1458 року київська митрополія зовсім відділилась, зоставивши своє ім'я, а попередня, що

тільки титулувалася „київською“, а катедру мала в Москві, стала іменуватися (після 1461 р.) властивим ім'ям — „московською“. Знаменний факт, що такі великі оборонці Православної віри і Церкви в Польщі, як князі Острозькі — Константин Іванович і Константин Константинович, що їх заслуги перед Православієм так високо завжди ставлять і російські історики, були рішучими противниками одновірної Москви. Київські митрополити в добу прилучення до Москви (Сильвестер Косів, Діонисій Балабан, Йосиф Тукальський) з духовенством своїм були проти цього політичного акту, не вважаючи на те, що православна Церква зазнала вже немало страждань в Польщі, де фаворизувалась Унія. Про спротив Київського собору 1685 р. проти підлеглости московському патріярхові ми вже згадали. І навіть в кінці XVIII в. православні під Польщею, хоч їх так мало вже там залишилось, заявляють своє небажання бути в канонічній юрисдикції російського Св. Синоду та на Пінському соборі 1791 р. проголошують властиво незалежність своєї Церкви, для якої Царгородський патріярх мав висвятити єпископів і на чолі якої став би „Національний Синод“ під проводом свого Архиєпископа. Поділи Польщі перешкодили здійсненню цієї постанови Пінської Конґреґації.

8. Боротьба за незалежність Української Православної Церкви в добу національного відродження українського народу з 1917 року.

Беручи до уваги вищеподані історичні факти і всю попередню українську Церковну історію, не трудно зрозуміти, чому в добу національного відродження українського народу прагнення до незалежности Української Православної Церкви від російської, питання автокефальности Православної Церкви на Україні стало основним постулятом церковного життя. Раз назавжди позбавитися чужої церковної зверхности, яка ревно служить не цілям Божим в Церкві, а політичним інтересам для поневолення українського народу, — стало завданням і державної влади відродженої Української Держави.

На це рішення не міг вплинути факт відновлення патріяршества в Московській Церкві на Всеросійському церковному соборі в Москві р. 1917, з яким ще до революції в Росії пов'язувались надії привернення Церкві свободи від оберпрокурорської влади і звільнення від

системи цезарепапизму. Бож і підпорядкування Української Церкви Москві сталося в 17 в. не за оберпрокуратури і Св. Синоду, а за московських патріярхів. А що відновлення патріяршества в Москві не змінило політичного характеру проводу в Російській церкві, це відразу виявилось на Всеукраїнському церковному соборі в Києві в 1918 р., яким опанувала російська політична реакція, очолена ієрархами-росіянами чи зросійщеними українцями і таким же духовенством. Тому на осінній сесії цього собору 1918 р. міністр ісповідань Олександер Лотоцький склав декларацію, яка кінчилась словами: „Від імени Уряду Української Держави оголошуємо його тверду й непохитну думку, що Українська Церква має бути автокефальною". (О. Лотоцький. „Українські джерела церковного права". стор. 134). І січня 1919 р., не вважаючи на зміну Уряду (на місце Гетьманської прийшла влада Республіканська — Директорія), виданий був державний закон про вище церковне управління Православної Церкви в Україні, яким проголошено було автокефалію української Церкви: „Українська Автокефальна Церква з її Синодом і духовною ієрархією ні в якій залежності від Всеросійського Патріярха не стоїть". (Ibid. стор. 298). І тоді ж Уряд Укр. Республіки звернувся в справі признання автокефалії Української Православної Церкви найперше до колишньої Церкви-Матері — Царгородської Патріярхії. Дипломатична місія до Царгороду, на чолі з б. міністром ісподань Ол. Лотоцьким, вела в Царгороді переговори в лютому-березні 1919 р. з Місцеблюстителем Патріяршого престолу митр. Миколаєм Кесарійським. Відповідь Місцеблюстителя не була неґативною, але вказувала на вакантність у той час патріяршої катедри (турки після смерти р. 1918 патріярха Германа У. не дозволяли виборів Патріярха аж до р. 1922), як на перешкоду до обміркування питання автокефалії Української Церкви, при чому Митрополит Миколай висловлював прихильність Патріяршого Престолу до побожного українського народу та надію, що народ буде міцно стояти в батьківській вірі, ждучи з цілковитою певністю здійснення свого бажання, себто незалежности своєї Церкви, згідно з святими канонами та правилами". (Ол. Лотоцький. „В Царгороді", стор. 98).

Як відомо, через відсутність тепер Вселенських Соборів, які виносили б обов'язуючі усю Православну Цер-

кву постанови, церковно-правне оформлення автокефалії тої чи іншої Церкви переводиться шляхом міжцерковних зносин, при яких, як свідчить історична практика, велику вагу має і голос та підтримка справи автокефалії державною владою. У нас державному акту 1. 1. 1919 р. про незалежну Автокефальну Церкву в Україні, а також і заходам державної влади про признання цієї автокефалії в Царгородській Патріярхії чомусь то не надають такого значення, як напр. проголошенню автокефалії Української Церкви ВПЦР 5 травня 1920 р., хоч цей останній акт, з погляду церковно-правного, мав менше значіння від тих державних актів. Московсько-большевицька влада ці зносини Української Державної влади з Вселенською Патріярхією перервала.

Проголошення автокефалії Української Православної Церкви ВПЦР 5. 5. 1920 р. є дальшим виявом прагнення українського народу мати свою незалежну від Москви церкву і звільнитися від підлеглости москалям-архиєреям, які забороняли українським священикам служити. Церковно-народній чинник, в складі духовенства і мирян, в боротьбі за утворення незалежної національної Церкви, з найбільшою силою виступив, як відомо, на Покровському Соборі в Києві в жовтні 1921 р., коли спротив московської патріярхії і московського єпископату призвів до утворення власної ієрархії церковної, шляхом неканонічної висвяти єпископів руками пресвітерів. Про це архиєпископ Іоан Теодорович тепер, через 26 років, так пише: „З того, що воля й серце нашого народу утворили в 1921 р., багато з того не було своєрідним проявом нашої багатовікової української церковности, а проявом під примусом тодішніх обставин. До таких проявів з примусу, а не свобідним рішенням, треба віднести самий акт відновлення нашої ієрархії, акт, що опісля став „п'ятою Ахілла", болісним місцем, яке завжди потребувало оборони, а не було місцем опору, що дає певність стояння, не потребуючу жадних підпор"... (З листа від 16. X. 47 р. для „Укр. Прав. Церкв. Ради на еміґрації, обраної І. Церков. З'їздом Автокефалістів — Соборноправників, 25. — 26. VI. 1947 в Ашафенбурзі").

Свідомість того, що такий акт висвяти єпископату є акт вимушений, а не реформаційний, акт виключний, викликаний відмовою російських архиєреїв висвятити

українських єпископів, була, очевидно, і на соборі 1921 р., коли собор той постановив: „Надалі священний чин хиротонії єпископів в Українській Церкві Христовій виконується з участю двох і більше єпископів по чину Всесвітньої Східньої Церкви“. (Діянія... стор. 8).

В справі признання в Православному світі автокефальности тої чи іншої Православної Церкви, де, як ми вище, на підставі історичної практики, вказали, поважну ролю відограє державний чинник, ще більшу ролю відограє церковно-ієрархічний чинник, його рішення і постанова в справі унезалежнення, алеж цей чинник сам повинен бути правоможний, апостольсько-преємственний, про що найперше стає питання в міжцерковних зносинах. Собор 1921 р. висловив „певність, що Всесвітня Церква не відмовить у визнанні автокефальности Української Церкви (пост. 2-а) та уповноважив Всеукр. Прав. Церковну Раду „сповістити про фактичне відновлення автокефалії Української Церкви всі автокефальні православні церкви“ (пост. 15-а „Діянія“... стор. 6,7). Таке оповіщення до церков послано було через три роки, р. 1924, але відповіді не було одержано, як про це пише митр. Липківський в розділі 7-ому „Історії Української Православної Церкви“ (в рукопису).

А далі розпочалося пересідування Української Автокефальної Церкви, особливо як церкви національної, з боку совітської влади, творення розкладових течій в ній і ліквідація її. Про це докладно описав у названій праці митрополит Василь Липківський.

8. Признання автокефалії Православної Церкви в Польщі Томосом Царгородської Патріярхії 13 листопада 1924 р. і значіння „Томосу“ 1924 р. для Української Православної Церкви.

В ряді вказаних історичних фактів боротьби Української Церкви за свою незалежність від церкви Московської велике значіння має визнання Автокефальної Православної Церкви в Польщі р. 1924.

Відомо, що та автокефалія була справою польського уряду і частини ієрархії Православної Церкви в Польщі на чолі з митрополитом Юрієм, який упав жертвою (забитий фанатиком архимандр. Смарагдом) російського опору проти унезалежнення Православної Церкви від

Російської Церкви. Польський уряд мав намір ізолювати своїх православних горожан від можливих впливів Москви. Митрополит Юрій був син українського священика з Поділля і товариш по Київській Дух. Академії міністра Ол. Лотоцького. Стимулом до унезалежнення Церкви було й те, що світська влада в Москві була безбожною. Православні українці в Польщі, що загалом були тоді байдужі до цієї боротьби за унезалежнення української Церкви (а окремі особи були навіть проти, бо хотіли соборного рішення в цій справі), не зрозуміли в той час важливости 13 листопада 1924 р. для української церковної справи.

Важливість же „Томосу" (закону) 1924 р. для українців полягала в тому, що: 1) Вселенська Патріярхія згадала в „Томосі" про перше прилучення Київської митрополії до Москви р. 1686 та визнала, що відбулося воно не згідно з канонічними правилами і що Москва не дотримала нічого, що „було умовлено в справі цілковитої автономії церковної Київського митрополита, який носив титул Екзарха Вселенського Престолу". Іншими словами: Царгородська Патріярхія в „Томосі" 1924 р. поставила в зв'язок теперішнє визнання автокефалії Православної Церкви в Польщі з колишньою долею Київської митрополії Української Церкви, яка в кінці ХУІІ в. неправильно прилучена була до Московської Патріярхії з позбавленням до того ж умовлених прав автокефального управління. Дійсно Київська митрополія у ХУІІІ в. була переведена на становище звичайної єпархії в Російській Церкві. Ця незаконність прилучення до Москви р. 1686 Київської митрополії і стала тепер за одну з головних підстав визнання автокефалії частині колишньої Київської митрополії, що опинилась в межах відродженої по першій світовій війні Польщі.

Очевидно, що канонічні мотиви Царгороду відносно частини колишньої Київської митрополії мають, при змінених політичних обставинах, таке ж застосування і до цілої кол. Київської митрополії, або Української Православної Церкви. Справа стане ще яснішою, коли скажемо: зі змісту Томосу Царгородської Патріярхії 13. XI. 1924 р. виникає безпідставність претенсій Московської патріярхії чи Російської Церкви до Української Церкви (як і до частини її в межах кол. Польщі) як претенсій

Церкви-матері до Церкви-дочки. Московська Церква, що з Києва мала свій початок, а Київську митрополію р. 1686 підпорядкувала, — за Томосом 1924 р. неканонічно,— Церквою-матір'ю для Української Церкви не була й не є. Це ствердження має велике значіння в справі міжцерковного становища Української Православної Церкви.

2) Визнання автокефалії Церкви Томосом 13. XI. 1924 р. наступило за принципом політично-територіяльним („Православна Церква в Польщі"), алеж іншого принципу Царгородська патріярхія після постанови її Собору в 1872 р. про т. зв. „філетизм" (про це вище була мова) і признати не може. Та в тексті самого Томосу, як і в посланні з приводу його, Царгородського патріярха Константина УІ від 13. 1. 1925 р. ясним є розуміння, що ця автокефалія має служити інтересам праправославної людности, а не чужовірної держави, в якій людність проживає. Тому ніде там не сказано „Польська Православна Автокефальна Церква", а „Православна Автокефальна Церква в Польщі". В посланні ясно сказано: „Усі автокефальні православні церкви-сестри відчують щиру радість у признанні потреби і необхідности автокефального устрою, що лежить в інтересах православної людности в Польщі..." По суті це була автокефалія для Українсько-Білоруської Православної Церкви в Польщі, бож в складі православної людности в Польщі було 70% українців, 29% білорусів і 1% інших. Тому ті з українців, які в нерозумінні цілости української церковної проблеми почали тепер називати Православну Автокефальну Церкву в Польщі (на підставі Томосу 1924 р.) Церквою Польською, роблять злу прислугу українській церковній справі, а тим самим і українському народові.

Православні українці в Польщі вели боротьбу за розмосковлення своєї Автокефальної Церкви та відродження давніх особливостей Православія на цих давніх українських землях. Православна Церква знову наблизилась до народу, ставала йому рідною, національною. Спроби т. зв. неоунії або унії східнього обряду посеред православних українців в Польщі зовсім не мали успіху, а далі й акція навертання на чистий католицизм (від кінця 1937 р.), сполучена із спольщенням, як і пропаґанда „польського православія", зустріли твердий опір.

Увесь український церковний рух у Православній Автокефальній Церкві в Польщі перед 2 світовою війною 1939 р. підготовив той чин, який в р. р. 1941-42 довершено було для цілої Української Православної Церкви, коли створились для того, хоч і часово, потрібні можливості.

9. Висвячення р. 1942 української православної ієрархії як останній важливіший акт на Батьківщині в боротьбі за автокефалію Української Церкви.

З благословення митрополита Діонисія, визнаного Православним Сходом Первоієрархом Автокефальної Церкви в Польщі, яка була у великій частині наступницею колишньої до 1686 р. Київської митрополії, висвячено було 1942 р. (перше в Пінську 8-10. II. архиєпископами Олександром і Полікарпом) українську православну ієрархію для Православної Церкви в Україні.

Тоді цей акт, що ним Українська Православна Церква здобувала українству канонічну ієрархію, зустріли на Україні з великою радістю, небувалим піднесенням. І дійсно це був акт великої ваги в історії Української Православної Церкви, так покривдженої російською ієрархією в р. р. 1920-21 і російською ієрархією „автономістів", які хотіли знову тримати Українську Церкву в підлеглості Москві (р. 1941-43).

Обезцінити цей акт, розуміючи усю важливість канонічного походження української православної ієрархії, старались і стараються супротивники українського народу в його боротьбі за церковну незалежність. Вони старались і стараються з почину митрополита, а пізніше московського патріярха Сергія, усіма способами здискредувати висвяту єпископів 1942 р. для Української Православної Церкви фальшивим освітленням канонічної підлеглости в р. р. 1940-41 єпископа Полікарпа та запереченням права митрополита Діонисія втручатися в церковно-православне життя України.

Тепер на еміґрації цей акт обезцінює група українців, що звуть себе „автокефалістами - соборноправниками", які в своїй „літературі", характеру „дешевої аґітки", допускаються аж таких слів про історичний акт висвяти української ієрархії 1942 р.: „Тоді митрополит Денис рішив підгорнути під свою зверхність окуповані

німцями землі Великої України. За його благословенням архиєпископ Полікарп і Олександер в травні 1942 р. висвячують нових єпископів у Пінську, Луцьку та в Києві. Так митр. Денис підносить нашому народові несподіваний гостинець—одинадцять єпископів...“ і т. д. („Правда про укр. авток. прав. церкву-соборноправну“. Вид. Укр. Прав. Церк. ради на чужині. О. Б. 1947 стор. 2).

Ми не могли не приточити тут оцього „безглуздя“, хоч воно може видатися такою дрібнотою в порівнянні з поважністю нашої теми. Не могли ж не приточити тому, що воно не являється особистим якимсь висковом малограмотної в церковних справах людини, а характеризує увесь той „рух“ автокефалістів соборноправників“, бож і та „література“, з якої навели ми вище уступ, має видавничу марку: „Видання Укр. Прав. Церк. Ради...“ І там же (стор. 3) знаходимо твердження, що до цього руху належать „українські достойники—діячі церкви, науки, школи, мистецтва і літератури...“

Коли всі ці „достойники“ тримаються тих же поглядів на останні події української церковної історії, як і наведений вище, то для них не може існувати питання канонічности чи неканонічности ієрархії Української Православної Церкви, признання чи непризнання її в Православному світі, а тим самим приналежности чи неприналежности Української Православної Церкви до Вселенського Православія. Вони вживають назви „автокефалія“, „православіє“, нічийого визнання не потребують та звуть себе „Українська Автокефальна Православна Церква-Соборноправна“. А коли ніхто в Православному світі їх за православних не буде визнавати, то, на їх думку, тим гірше для Православія.

Очевидно, що не тільки з погляду церковно-релігійного життя нашого народу, а й з погляду національної рації з таким немудрим розумінням церковної проблеми в нашій історії і в сучасності погодитися не можна.

Як відомо, канонічне положення нашої Церкви в Православному світі не оформлене і визнання з боку Православних Автокефальних Церков наша УАП Церква на має. В ці непевні і неспокійні часи, перебуваючи на скитальщині, трудно сподіватися полагодження цієї важливої для нас справи. Алеж канонічне оформлення нашої Церкви в Православному світі повинно наступити. І ми певні,

що в цій справі, в очах незасліплених ворожістю, арґументи канонічного зв'язку української ієрархії 1942 р. з благодатним єпископством Вселенської Церкви через згідну з канонами висвяту єпископів з благословенням Кіріярха митрополита Діонисія, будуть переконливими і відіграють належну ролю.

Поєднання УАП Церкви на еміґрації в Европі з Українсько-Греко-Православною Церквою в Канаді і Американсько-Українською Православною Церквою матиме теж велике значіння для справи признання УАП Церкви в Православному світі. Хто знає, чи цей акт не сприяв би приспішенню вирішення цього питання, з огляду на постійність церковної території в Канаді та Америці, бож домагатися визнання автокефальности на підставі лише національного принципу річ дуже тяжка, як про це вище було вже говорено.

ВИСНОВКИ.

З усього тут представленого робимо такі головні висновки:

1) У віках минулих Укр. Православна Церква (Київська Митрополія), знаходячись під юрисдикцією Вселенських Константинопольських Патріярхів (988-1686 р. р.), а у внутрішньому своєму управлінні й житті користаючи з широкої незалежности, виявила великі творчі сили і здібності свого церковного народу у сприйманні й засвоєнні Христової віри й моралі, в будові, в формах соборности церковного життя, в духовній освіті, в побутово-церковних звичаях народу, і як така, була Національною Церквою українського народу та форпостом Православія, висунутим на Захід.

2) Примусове підпорядкування Української Церкви Московській Патріярхії р. 1686, неправність якого стверджено через 238 літ і Вселенською Патріярхією в Томосі Патріярха Григорія УП. про автокефалію Православної Церкви в Польщі (від 13 листопада 1924 р.), спричинило занепад української церковности, а разом ослаблення духу побожности в народі і любови до Церкви, коли остання, пройнята державно-урядовим характером, на службі Російській імперії, переслідувала не Божі, а людські, політичні цілі.

3) В тісному зв'язку з історією Православія українського народу у віках X—ХУП і потім ХУШ—XX, в добу національного відродження народу від 1917 р. з усією силою

виявилась і воля українського народу до унезалежнення від Москви Православної його Церкви, до автокефального її буття, про що наведено нами вище ряд актів національно-церковного і державного характеру.

4) З причини тяжких переслідувань УАП Церкви окупаційними на Україні владами увесь час перед другою світовою війною і в час війни ієрархія Православної Національної Церкви українського народу, духовенство, тисячі вірних змушені були покинути Батьківщину і перебувають на еміґрації.

5) Ідею незалежности своєї Церкви православні українці на еміґрації зберігають в назві її „Українська Автокефальна Православна Церква", що відповідає і фактичному її стану незалежности в управлінні й житті від іншої Церковної Православної влади.

6) Фактичний стан незалежности одначе,—не канонічно-правний стан автокефальности; для нього потребується визнання автокефалії УАП Церкви окремими Православними Автокефальними Церквами, в першу чергу, з огляду на авторитет моральний, визнання Царгородською Патріярхією, колишньою Церквою-Матір'ю Української Православної Церкви (Київської Митрополії).

7) Перебування в стані канонічної ізоляції від Вселенського Православія, при дальшому розселенні ієрархії, духовенства й вірних УАП Церкви по різних країнах, може від'ємно відбитися на дальшій долі УАП Церкви на еміґрації. А тому належить, зберігаючи вірність св. Православію — вірі наших прадідів від св. князя Володимира і охороняючи Українську Православну Церкву від деструктивних, псевдособорницьких і неправославних течій, шукати шляхів і способів, які були б доцільними зараз і які з погляду нашого перковного та національного буття були б основою для оформлення в Православному світі канонічного положення нашої Церкви на чужині у вірі й надії майбутньої її творчої ролі по повороті на Рідну Землю.

8) В шуканні цих шляхів справа поєднання українських православних церковних організмів, існуючих поза Батьківщиною, а найперше в Канаді й Америці, — в одну Українську Православну Церкву має, на нашу думку, першорядне значіння.

Прот. ІЛЛЯ НАГІРНЯК

Св. Юстин Філософ

В перших століттях свого існування Христова Церква пережила дуже тяжкі переслідування, на початку жиди, а пізніше і греко-римські погани старались всіма силами знищити християнство і вживали для цього найбільш жорстоких засобів. Причин такого ворожого ставлення поган до христової віри було багато, але найголовнішою з них було те, що християнство оголосило себе єдиною істинною релігією, що мала замінити всі інші релігії. Віра християн у розп'ятого Ісуса Христа, Богослуження у вірі і правді без приношення будь-яких жертв, надії на майбутню заплату в позагробовім житті, чисте і повне братської любови життя, — збудили ненависть поган. Вони дивились на християн як на ворогів держави і суспільства, що зневажали і дражнили їхніх богів, а через це вони, погани, мусіли терпіти кари від своїх богів. Хоч в Римі були дозволені різні вірування, але християнсто було забороненою релігією. З цих причин вже в першій половині першого сторіччя почались кривaві переслідування християн, які тривали майже два століття. Під час цих переслідувань було, за словами св. отців, стільки мучеників, „як листя на дереві і як піску в морі".

З початку християнство пасивно ставилось до цих переслідувань, а терпіння мучеників та тверде ісповідування Христової віри були єдиною відповіддю на них. Протиставити ворогам матеріяльну силу християни не могли, бо їх віра не дозволяла насилля. Також і моральної боротьби перші християни не могли вести, бо не мали ще освічених, здібних до такої боротьби людей. Можливість її прийшла аж з початком другого століття, коли до Христової віри почали вступати люди освічені, філософи, правники тощо. Багато з цих мужів, що відзначались глибоким знанням, а часто й блискучим красномовством, стали ревними оборонцями християн і писали та виголошували визначні оборонні промови, звані апологіями. Виступаючи в обороні християн, вони стягали на себе гнів урядів, а часом і тяжкі муки або й смерть,

але не вважаючи на це, писали свої апології і передавали їх вищій владі, навіть самим імператорам.

Одним з найбільш ревних оборонців Христової віри в першій половині другого століття був св. Юстин, званий Філософом. Св. Юстин походив із самарського міста Сихем, що в честь імператора Флавія Веспасіяна носило в той час назву Флавія Неаполя (Нове місто Флавія) і було збудоване на руїнах після жидівської війни 70-го року. Велику частину його мешканців становили грецькі й римські колоністи, до яких належали також родичі Юстина. Вони, бувши заможними людьми, дали й йому можливість вивчити також філософські науки, до яких він мав велике замилування. Через це св. Юстина називали Філософом.

Вже в ранній молодості Юстин шукав у філософських науках істину про Бога, про долю і призначення людини. Не знайшовши задовольняючої відповіді на ці питання ані в поганській релігії, ані в науках, які він вивчав, Юстин пробував знайти її у філософії різних напрямків. Але й ці науки не задовольняли його. Наука стоїків розглядала тільки людську особистість як таку, що має бути джерелом добра і зла, щастя й нещастя, а єством Божим та позагробовим життям людини не цікавилась. Школа Арістотеля вимагала від Юстина передусім заплати за науку, і це користолюбство відіпхнуло його. Пітагорієць не прийняв його до своєї школи, бо він не знав музики і астрономії, що були основою пітагорейської філософії. В кінці вступив Юстин до школи Платона, де він сподівався знайти те, чого шукав. Але під час вивчення цих наук трапилась Юстинові пригода, яка показала, що він в шуканні істини єства Божого та останньої долі людини йшов зовсім фальшивим шляхом.

Одного разу Юстин, проходжуючись по морському березі і обдумуючи питання, які його цікавили, зустрів одного поважного незнайомого старця і розговорився з ним про філософські науки. Довідавшись про шукання Юстина та про його науку платонічну, старець сказав, що і цей найліпший напрямок філософії має в собі багато протиріч, і не тільки не може дати пізнання істоти Божої, але не дає також можливости пізнати людську душу та її призначення. Ця розмова переконала Юстина в недосконалості науки Платона, і він спитав

старця: „Якому ж тоді учителеві можна повірити, звідки чекати помочі, коли у цих філософів нема істини?“ Старець порадив Юстинові вивчати книги пророків, що писали в надхненні від св. Духа.

Після цієї розмови з старцем Юстин почав заглиблюватися в книги св. Письма і за короткий час вивчив їх докладно. Пізнавши ліпше християн, що жили за вимогами св. Письма, він цілковито переконався, що християнство має велику перевагу над поганством, і в тридцятих роках другого століття став християнином та почав ревно проповідувати Христову віру. Для поширення її він подорожував до Єгипту і Малої Азії та був два рази в Римі, де заснував богословську школу. Для більшого успіху в проповіді Христової науки Юстин не скидав свого філософського плаща, що приваблював до нього слухачів і надавав його науці більшого авторитету. Поширюючи Христову науку між людьми різних національностей, він став великим оборонцем переслідуваних християн та на кожнім кроці доводив усно й писемно поганам, що вони несправедливо ставляться до християн.

Найбільшими його писаними працями в обороні християн, що збереглись до наших часів, є дві його апології і „Бесіда з Трифаном Юдеєм“.

Обидві апології написані Юстином з приводу переслідування християн під час панування імператора Антоніна Благочестивого і (138—161) заадресовані „Імператору Антоніну Благочестивому, його синові Марку Аврелію, священному Сенатові і всьому народові римському“. В цих своїх апологіях Юстин на підставі догматів Христової віри намагався доказати несправедливість переслідуьань християн поганською владою і римським народом. Він каже, що вони не мають права судити і карати християн тільки тому, що вони називають себе християнами. „Нас обвинувачують у тому, — пише Юстин, — що ми християни. Коли хтось з обвинувачених скаже, що він не християнин, то ви його звільняєте, бо на нього нема доказу вини; а коли хтось визнає себе християнином, то ви його за це визнання караєте, хоч треба перевірити як життя того, хто признає себе християнином, так і того, хто відрікається, щоб з самих їх вчинків виявилось, який перший і який другий... Ми просимо,

щоб ті, на кого ви дістаєте доноси, були суджені за їхні вчинки і, коли виявиться, що хтось з них є злочинцем, тоді нехай він буде покараний як злочинець, а не як християнин...“ (Гол. 4-7).

Тому, що християни не поклонялись поганським богам і відмовлялись приносити їм жертви, погани обвинувачували їх в атеїзмі. На це обвинувачення Юстин відповідає: „Ми признаємося, що ми безбожники у відношенні до поганських богів, що їх видумали демони, але не у відношенні до істинного Бога, Отця Правди, Любови та інших добродійств... Ми шануємо не тільки його, але також посланого Ним Сина та Духа пророчого...“ (Гол. 6).

У відповідь на обвинувачення християн у неморальному житті Юстин пояснює характер християнських зібрань: „Новоохрещеного ведемо до т. зв. братів на загальне зібрання для того, щоб там відбути загальні молитви так за себе, як і за просвітлення всіх інших, щоб, пізнавши істину, стали своїми ділами добрими громадянами та виконавцями заповідей для одержання вічного спасення. По закінченні молитов ми вітаємо один одного цілуванням. По цьому браття приносять до настоятеля хліб і чашу з вином і водою: взявши те, настоятель іменем Сина і Св. Духа возсилає хвалу і славу Отцеві і дякує за те, що Він нас удостоїв цього. Коли він закінчить молитви і подяку, весь присутній народ відповідає: „Амінь“. Амінь — це єврейське слово і означає: хай так буде. Після подяки настоятеля і відповіді всього народу т. зв. диякони дають кожному з присутніх хліб, над яким відбуто подяку, вино і воду... Їда ця у нас називається Евхаристією, і нікому іншому не дозволяється брати в ній участь, а тільки тому, хто вірує в істину нашої науки і виконає обмивання на відпущення гріхів і на відродження та живе так, як наказав Христос... В день воскресний буває в нас у певному місці зібрання всіх тих, що живуть по містах і селах; там читаються — оскільки дозволяє час — вчення Апостолів та писання Пророків. По молитвах довершується Евхаристія так, як це було сказано вище... В день воскресний ми збираємось на молитву, тому що це є перший день, що в нім Бог замінив темряву і речовину і створив світ, а Ісус Христос, Спаситель наш, в той день воскрес із мертвих...“ (Гол. 65—67).

Державна влада кваліфікувала християн, як ворогів римської держави і народу, бо християни не поклонялися статуї імператора і вчили, що вони ждуть якогось іншого царства. Тому Юстин пише в своїй апології: „Коли ви чуєте, що ми ждемо іншого царства, то певно думаєте, що ми чекаємо якогось людського царства. Але ми говоримо про Царство Боже. Це видно хоч би з того, що ми самі признаємося, що ми християни, хоч знаємо, що всякому, хто признається, загрожують смертельні муки. Коли б ми чекали людського царства, то відрікалися б, щоб оминути загибелі, і ховалися б, щоб діждатись очікуваного“ (Гол. II). „Християнська релігія учить, що Божі почесті треба віддавати тільки одному Богові. Хоч християни не поклоняються імператорові так, як Богові, то у всіх інших випадках виявляють йому належну пошану і послух. Вони точно платять податки, визнають імператора владарем людей і моляться, щоб він був обдарований здоровим розумом“ (Гол. 17).

Погани, обвинувачуючи християн у неморальному житті, брали під увагу не тільки їх життя, але також і їх науку. Передусім закидали, що християнство — це не Божа установа, бо християни віддають божественні почесті розп'ятому чоловікові, що потерпів найганебнішу смерть. Тому Юстин каже, що християнство прийняло свою науку від втіленого Слова (Логоса) і є дуже старою установою. Ще в глибокій старовині були люди, просвічені Логосом, а тому можна їх називати християнами, хоч тоді вони ще не носили такої назви. Такими були Сократ, Геракліт, Авраам, Ананія, Азарія, Мисаїл, Ілія і багато інших. Тож Христос, як вічнороджений Бог, існував завжди. Божественність Ісуса Христа Юстин доказує передусім моральним життям християн, яке є наслідком Його науки. „Раніше ми користувалися хитрощами магії, — тепер віддаємо себе доброму і нерородженому Богові; раніш ми старалися здобути якнайбільше багатства і майна — сьогодні і те, що маємо, даємо для загалу і ділимось ним з кожним потребуючим; раніш один одного ненавиділи і вбивали... тепер по приході Христа живемо разом і молимось за ворогів наших...“ (Гол. 14). Далі Юстин проводить паралель між християнським догматом про особу Ісуса Христа і поганською наукою про богів. Правдивість Христової науки Юстин обґрунтовує на свідоцтвах старозавітних пророків, які

з поміччю св. Духа передбачали майбутні події раніш, ніж вони відбулися. Ці пророцтва дуже старанно збирались і зберігались юдеями, а пізніше під час панування єгипетського царя Птоломея Філадельфа були переведені на грецьку мову і стали приступними для поган. „В цих книгах, — пише Св. Юстин, — знаходимо пророцтво, що Ісус наш Христос прийде, народиться від Діви і виросте, буде сціляти всяку неміч і хворобу та воскрешати мертвих, буде невизнаний і розп'ятий, умре й воскресне, вознесеться на небо й буде називатися Сином Божим, також, що деяких Він пошле проповідувати Його науку всьому людству і багато поганів увірують в Нього" (Гол. 32—51).

Для всіх своїх тверджень Юстин наводить відповідні тексти писань пророків. „Коли ми доказуємо, — пише Юстин далі, — що все, що сталося, було передбачене раніш, ніж відбулося, то треба вірити, що безперечно відбудеться і те, що таким самим способом передбачене, але ще має відбутися... Пророки предрекли два пришестя Христа: одно вже відбулося у вигляді звичайної людини, що її життя було повне терпіння, а друге буде тоді, коли Він, як сказано, прийде із славою з небес, оточений ангельським Своїм воїнством, і коли воскресить всіх людей, що жили, і тіла достойних вбере в нетління, а тіла нечестивих зробить здібними вічно відчувати і пошле разом із злими демонами у вічний вогонь". (Гол. 52). Воскресіння, за Юстином, не тільки можливе, але також і необхідне, бо з возкресінням сполучена Божественна справедливість: відплата кожному за його вчинки. „Ми бажаємо вічного і щасливого життя, ми стараємось перебувати з Богом, Отцем і Сотворителем всього світу, та спішимо ісповідувати нашу віру в певності, що нагороду осягнуть ті, що своїми ділами засвідчать перед Богом вірність в служінні Йому і любов до життя з Ним, недоступного для ніякого зла... Платон теж вчить, що грішники прийдуть на суд до Радаманта і Міноса і будуть ними покарані. Це саме стверджуємо і ми, але за нашою наукою суддею буде Христос, а душі грішників будуть з'єднанні з їхніми тілами і будуть передані на вічні муки. ...Коли б смерть приводила в стан безчуття, то це було б вигідно для всіх злодіїв..." (Гол. 8,17).

Після доказів достовірности головніших християнсь-

ких догматів Юстин виясняє докладно значення хреста в християнській вірі. Хрест має велике азначення, бо він є символ сили і влади Христової. Він доказує, що навіть у науці філософів стрічаємо дуже часто згадку про хрест.

В кінці Юстин висловлює своє здивування, що державна влада так жорстоко переслідує християн, хоч вони провадять таке чесне і Богові угодне життя, ніколи не виявляють себе ворогами держави і дотримуються Божественної науки, яка в багатьох пунктах дуже подібна до науки найкращих поганських письменників. Таке ставлення до Християн Юстин пояснює тим, що погани перебувають під впливом демонів, які є природними ворогами християн. „Так звані демони тільки про те й дбають, щоб відвернути людей від Бога Творця Його єдинородного Христа Бога . . . В старовину появлялись злі демони, безчестили жінок та дітей і наводили на людей такий страх, що ті, які розумом не могли збагнути своїх вчинків, під впливом страху і, не знаючи, що це злі демони, — назвали їх богами і давали їм такі імена, які собі кожний з демонів вибирав.“ (Гол. 5). На думку Юстина, на цьому основані оповідання про різних синів Зевеса і вся поганська мітологія.

Св. Юстин закінчує свою першу апологію проханням, щоб поганська влада справедливо відносилася до християн. „Ми наперед кажемо Вам, — пише Юстин, — що ви не втечете від майбутнього Суду Божого, коли останетесь у вашій неправді, а ми тоді скажемо: нехай станеться, що Богові вгодно“ (Гол. 68).

Погани кпили з християн, висловлюючи здивування, чому вони самі не убивають себе, щоб скорше дістатись до свого Бога та звільнити поган від зайвого клопоту, як також, чому християнський Бог допускає до того, щоб беззаконні люди панували над християнами і мучили їх. В другій апології Юстин відповідає на ці кпини. Він пише: „Я скажу, чому ми цього не робимо. Ми вчимося, що Бог не сотворив світ даремно, а для людського роду. Тому Він любить тих, хто допомагає Йому в добрих ділах, і ненавидить тих, хто словом або ділом прославляє зло. Коли б ми всі стали себе взаємно вбивати, тоді провинимося в тому, — оскільки це від нас залежить, — що ніхто не народиться і не научиться божественної науки, а тоді перестане існувати людський рід, і коли б ми так посту-

пали, тоді самі поступимо проти Божої волі“ (Гол. 4).

Юстин каже, що Бог може зруйнувати цілий світ, а не тільки покарати грішників, що знущаються над християнами. Як приклад він згадує страшні наслідки старозавітного потопу, під час якого всі грішники згинули, а врятувався тільки праведний Ной з своєю родиною.

Перевагу християнської науки над всіма іншими науками Юстин доказує тим, що навіть Сократові, найкращому поганському учителеві, ніхто не повірив так, щоб умерти за його науку; а у Христову науку, не зважаючи на муки й смерть, увірували і вчені й філософи, і звичайні ремісники, й зовсім неосвічені люди.

Другу оборону кінчає Юстин проханням, щоб римський уряд перестав переслідувати християн та щоб цю апологію передав до загального відома, „щоб і інші довідались про наші діла і могли звільнитися від фальшивої думки і незнання про добро“.

Ставши великим оборонцем Христової віри, Юстин не міг не звернути уваги на другого ворога християнства, на юдейство, що при кожній нагоді старалося очорнити християн. Тому Юстин відкидає всі наклепи юдейства і доводить безпідставність його ненависти до християн. Він боронив християнство від юдейства в переконанні, що юдеї зрозуміють його писання і не тільки перестануть очорнювати та переслідувати християн, але й самі навернуться на шлях спасіння. З таким наміром Юстин написав апологію проти юдейства під назвою: „Бесіда з Трифоном Юдеєм.“

Але боротьба з юдейством ставила зовсім інші вимоги, тому Юстин в своїй апології проти нього доводить три тези, а саме: 1) що обрядовий закон Мойсеїв мав тільки тимчасовий, місцевий і взірцевий характер, а тому з приходом Спасителя втратив своє значення, 2) що Ісус Христос справжній Спаситель (Месія), про якого говорили пророки, і 3) що обіцянка про новий союз (заповіт) Бога з людьми та прихід нового царства відноситься до християнства.

З цих трьох доказів приходить Юстин до логічного висновку, що юдеї не тільки не повинні ненавидіти і переслідувати християнство, а навпаки, повинні приймати Христову віру, як досконалу Божественну релігію, призначену для зміни недосконалої релігії юдейської.

В своїй діяльності над поширенням Христової віри та в обороні християн від переслідувань, Юстин не звертав уваги на те, що його промови слухали також люди, вороже настроєні проти християн, та що його апології були доручені самому імператорові, який був смертельно ображений тим, що християни відмовилися приносити його статуї приписані жертви, як це робили інші піддані — погани. Тому, коли Юстин одного разу в Римі проповідував Христову науку, погани його зловили і передали на суд префекта Рустика. Рустик вимагав, щоб Юстин відрікся від християнської віри і приніс поганським богам жертву. Та Юстин не тільки відмовився це зробити, а навпаки, доказував Рустикові правдивість Христової науки. За це він був засуджений на смерть і в 166 р., під час панування імператора Марка Аврелія, потерпів мученицьку смерть. Св. наша Церква дала йому назву мученика за Христову віру і визнала святим, а його пам'ять щороку святкується в день 14 червня.

Кожна людина, що любить виявляти себе, — тщеславна. Піст тщеславного залишається без нагороди, його молитва неплідна, тому що він одно й друге робить для хвали людської.

*

Тщеславна людина є ідолопоклонником, хоч і називається віруючою. Вона думає, що почитує Бога, а в дійсності догоджає не Богові, а людям.

*

Тщеславіє часто буває причиною безчестя, замість чести, тому що розгніваним учням своїм приносить великий стид.

Іоан Ліствичник.

Що ж маємо робити?

„Всі ж вони переповнились Духа Святого...“

Ще так недавно була зневіра після Входу в Єрусалим, коли виявилось, що царство Христове не від світу цього. Зневіра ця позначилася втечами, відреченнями, прагненням відійти від справи, що принесла лише розчарування. Загальне пригнічення охоплює частину апостолів, охоплює численних, пильних, але не досить вдумливих і просвітлених слухачів Христа.

Тому не всіх, навіть з числа найближчих, бачимо при хресті і гробі Христовім.

Але потім приходить таки осяяний ранок Воскресення. Радісні жінки несуть нечувану вість про Христа. Навіть ті, в кого триває сумнів, можуть доторкнутись ран, переконатися, що сталось чудо перемоги над смертю, що світ, увійшовши у „празників празник“, перебуває тепер у „торжестві торжеств“.

Марні людські думки про Месію земного володарства вже не повертаються Учні перебувають вже разом, і разом були вони в той великий день П'ятидесятниці, коли раптом „переповнились Духа Святого й почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав“.

Тож Апостоли, сповнені вищої радости, вже не лякаються можливих небезпек з боку численних юрб, зібраних на той час в Єрусалимі. Відважно стають вони перед народом, і ап. Петро промовляє про те, „що і Господом, і Христом учинив Бог Його, Того Ісуса, що Його розп'яли ви“.

— Що ж маємо робити? — чується звідусіль збентежене питання. І на це лише єдина відповідь: покайтеся, христіться, прийміть дари Духа Святого. Всі слова, всі заклики до народу зводяться до одного: „Рятуйтеся від цього лукавого роду“.

Народ, що ще так недавно вимагав розп'яти Ісуса, за цей короткий час безперечно не змінився. Але Дії святих Апостолів не оповідають нам про будь-які виступи юрби проти Христових учнів під час проповіді ап. Петра. Бо завелике було духове нап'яття Богом

надхненних проповідників. Сила Духа істини, який зійшов на них і який віднині керує їхніми словами і вчинками, вчинила те, що того дня пристало до них з три тисячі душ.

Довгі віки пройшли над людством з дня проповіді Апостола в Єрусалимі. Правдива християнська віра привернула до себе за цей час серця численних мільйонів людей.

Але ми, потомки тих, що наверталися колись в страсі й покорі, ми, що вже народилися й виросли християнами, все більше затрачуємо гостроту драматичного питання: „Що ж нам робити?“ Питання, яким у День П'ятидесятниці звертались до Апостолів, з яким приходили христитись до Івана Предтечі.

Відповідь лишається незмінна і тепер: рятуватися від цього лукавого роду. Себто усвідомити, що тим, хто перебуває в істині, накреслений зовсім відмінний, нехай тяжкий і прикрий, але єдино-правильний шлях. Збочити з нього спокушують нас щоденні великі й малі випробування. Втриматись на ньому тяжко. Треба зважати, як зважають сліпці, на свої кроки, треба вміти розпізнати кожний диявольський підшепт, треба постійно повторювати слово любов. Бож нам щоденно кажуть, що люблять Бога, а лише брата свого ненавидять. Але це неправда.

У цій повені спокус і неправд ми були б слабі, заблукані, якби не мали могутньої підпори в невичерпному джерелі Благодаті, яким є наша єдина Свята Соборна і Апостольська Церква.

Дух Святий, що в вітрі й вогні зійшов на Апостолів, перебуває сьогодні й вічно перебуватиме в Церкві. В таїнстві священства наша Церква непорушно зберегла могутність хвилини, коли Апостоли переповнились Духа Святого, й через те вона для нас—той керівник, що з ним ми перейдемо небезпеки вузького й непевного земного шляху.

Мудрі пастирі й вчителі Церкви залишили нам точні відповіді на розпачливе питання: що робити. У виконанні їхніх порад—запорука не схитнутися, не відлучитися з церковної ниви, не піти туди, куди кличе заманливими, підлесливими словами невтомний ворог християнина.

І. К.

Проф. П. КОВАЛІВ

ДВА СВІТОГЛЯДИ

Християнська релігія, що охопила більшу частину світу, на підставі св. Письма і християнської науки виробила і усталила світогляд, що розцінює всесвіт та його закони, як твір Всемогутнього Бога. Цей світогляд викладений в науці християнських віровизнань, і його визнає ввесь християнський світ.

Але є і науковий світогляд, як висновок і з'ясування всього того, що наука ствердила про світ.

Виникають питання: в якому зв'язку є між собою ці два світогляди? В якій мірі можливе (і чи можливе?) поєднання в свідомості людини цих двох світоглядів? І якщо можливе, то чи не веде таке поєднання до витворення єдиного світогляду, спільного в науці й релігії?

Це ті питання, що не раз ставилися в історії релігійно-філософської думки і на які були дуже неодностайні відповіді. Вище ми вже вказали, що перспектива в розвитку наукового світогляду — це наближення до правди, отже й до тієї вічної Правди, що лежить в основі християнського світогляду. Наука стоїть на шляху розвитку, що веде до пізнання єдиного Бога, як первооснови всесвіту, первопричини всіх явищ видимого світу.

Християнський погляд на світ належить до ідеалістичного світогляду. Ідеалізм — це світогляд, що визнає духовну основу всесвіту, як найвищу розумну Силу, що тільки Нею й можна пояснити таємниці природи. Цей світогляд ствердили тепер і найвидатніші представники модерної науки, і зокрема в галузі фізики ствердив світової слави вчений Макс Плянк своїми висновками про існування реального, від нас незалежного, зовнішнього світу, якого не можна пізнати безпосередньо. На цей шлях ідеалістичного світогляду стали тепер і інші представники природничої науки. [1]) Не так давно природничі науки розвивалися на засадах матеріялістичного розуміння явищ природи, на засадах матеріялістичного світогляду. Зокрема такий же матеріялістичний світогляд

[1]) Див. Oskar Koch. Zweifache Revolution (Vom Wandel des physikalischen Weltbildes). Neubau, 1946, H. 2. St. 85.

панував і в фізиці. Він всі фізичні явища в природі пояснював як явища, що відбуваються бездушно, механічно і автоматично. Тепер ці науки вийшли із сфери матеріялістичного розуміння явищ природи і стали на шлях ідеалізму, зіткнувшись із фактами нових дослідів, яких матеріялістично пояснити не можна.

Це нове становище, що його зайняла наука, стало тепер несподіванкою для освічених кіл інтеліґенції, бо досі притаманною прикметою природознавства вважався матеріялізм. [1]) Факт залишається фактом, що сам М. Плянк пише працю „Релігія і природознавство", де виразно каже, що „релігія, яка так потрібна для людини, вимагає, щоб ми признали Бога, який існував, доки з'явились люди на землі, який відвіку цілий світ, віруючих і невіруючих держить у своїй могутній руці і незмінно панує на висоті, не приступний для сили людського розуму, та буде існувати навіть тоді, коли земля з усім тим, що на ній є, згине. Так само заявляє інший учений, Бавінк, який у своїй праці „Природознавство на шляху до релігії" пише, що науки про природу стоять нині на шляху, що веде до релігії, і тому вони зобов'язані співпрацювати з нею над відбудовою релігійности так само позитивно, як раніше працювали над її знищенням.

В галузі хемії один із визначних дослідників, Гас, переглядаючи питання вічности матерії, з переконливістю заявляє, що „наука давно вже відкинула погляд, наче хемічні первні постійні і незмінні". „Навіть матерія, як така, — каже він далі, — не може сьогодні вважатися неможливою до створення і до знищення, а такою завжди вважали її, бож від 1923 року в різних експериментах виникнення й зникнення матерії безпосередньо спостерегано і навіть фотографовано."

Отже, природознавчі науки стали тепер на протилежний шлях, на шлях, що веде до всемогутнього Бога. Відомий німецький біолог Пінерек каже: „Ми приходимо до того переконання, що ми були на фальшивій дорозі життя, бо відвернулися від справжньої природи і від усього, що Боже, і потонули в уявному, неправдивому світогляді. Вертаймося до безпосереднього переживання природи, до того переконання, що справді існує самостійний, вищий світ поза межами земного, матеріяльного

[1]) Див. Проф. І. Раковський. Op. c. 60-61.

і розумного, і утворимо передумови зрозуміння для поважних і преважних моральних і релігійних цінностей. Нема нічого в цьому світі, що було б в силі заступити те глибоке внутрішнє ущасливлення, що повстає з свідомости єдности з Творцем всього світу, праосновою всіх витворів і явищ природи, та із надії вічного спочину в Ньому". Відомий український природознавець проф. др. І. Раковський з приводу такого непримушеного визнання Піперека пише таке: „Нас, вихованих у старій матеріялістичній школі, дивно вражає 'такий виклад науковця-природника, що в першій хвилі робить враження церковної проповіді, але, власне, сьогочасні науки природознавства вважають цілу природу — і видиму і невидиму — величним храмом Господнім, чудовим твором всемогутнього Бога, перед яким дослідник хилить голову, повторюючи слова псалма: „Бо ось Ти правду полюбив, та невідомі й таємні речі Твоєї премудрости мені об'явив" (Ор. с. 62).

Так відходять найвидатніші вчені від матеріялістичного розуміння явищ природи і приходять до визнання духовної первопричини, ставлячи цю первопричину в основу цілого матеріяльного світу. Так приходять учені до ідеалізму, до визнання духовної основи всесвіту, як найвищої розумної Сили, що тільки Нею й можна пояснити не розгадані ще таємниці реального світу. Що далі розвивається наука, то більше перед нею розкриваються нові й нові закони життя всесвіту, то більше переконуються дослідники в неможливості пояснити ці закони засобами науки і примушені визнати вищу Силу, яка керує цими законами. Науковий світогляд наближається до релігійного світогляду; більше того, факти модерної науки стверджують, що він уже злився з релігійним світоглядом в однім ідеалістичнім світогляді. Ідеалізм став основою світорозуміння. І хоч нині ще точиться нерівна боротьба між ідеалізмом і залишками матеріялізму (ще в деяких сферах досить уперто дотримуються матеріялістичного розуміння світу), а проте й тут можна сказати вже, які будуть наслідки цієї боротьби.

Так чи інакше, але суперечність двох світоглядів ще досить помітна в наші часи. Одним із проявів цієї суперечности треба вважати *екзистенціялізм,* як новітній філософський напрямок, що виник за останні десятиліття і характеризується крайнім суб'єктивізмом, роз-

ривом між людиною і природою, непевністю і песимізмом. Екзистенціялізм, що посів своє місце за останні роки в французькій літературі на чолі з основноположником його і лідером Ж. П. Сартром, як антинатураліcтичний напрямок, в центрі уваги ставить лише людину, для якої зовнішній світ лишається „ворожим і чужим". Дійсність відштовхує, викликає огиду, і це почуття огиди становить посутню ознаку в відносинах між людиною і дійсністю. „Усе безґрунтовне, — пише Ж. П. Сартр, — сад, місто і я сам. Якщо трапиться якось зімкнутися з дійсністю, серце перевертається, і все починає хитатись".[1])

Екзистенціялізм, що ґрунтується на хитанні й непевності, не міг прийняти й певного світогляду. Його світогляд не визначений, він стоїть на роздоріжжі. Віктор Бер у своїй статті „Екзистенціялізм і ми" дає таку кінцеву його характеристику: „Екзистенціялізм не приймає ні католицизму, ані марксизму, але він не хоче вибрати для себе й третій середній шлях. Він шукає чогось четвертого, що в основі своїй є неґативним. Жодний шлях і жодне рішення! Він хоче йти вперед і разом з тим лишитись. Непевність — таке останнє слово, яке проклямує екзистенціялізм[2]).

Таке вагання, така непевність панує і серед частини нашої інтеліґенції, яка не відійшла ще цілком від матеріялістичного світогляду, що панував у науці попередніх часів, але й не стала ще на ґрунт, на який стали найвизначніші світової слави вчені [3]), і тому опинилась у безпорадному становищі. То тут, то там чуємо, як лунають голоси, які іноді знаходять відгук у нашій поточній пресі: одні закликають до боротьби з ідеалізмом і матеріялізмом, зайняши якусь непевну, невиразну середню позицію, другі оголошують війну науці і всьому зовнішньому світові, бо „не припускають, щоб дисонанси живої природи, її несамовитість в явищах боротьби за існування, стихійних лих, хвороб тощо були проявами саме того Логосу, про який згадують наші теологи. Існуючий Логос, що сприймається нашими почуттями,

---

[1]) Див. Віктор Бер. Екзистенціялізм і ми. Рідне слово, 1946, ч. II, стр. 42.

[2]) Там же, стр. 43.

[3]) Див. наприклад: Lecomte du Noüy „Human Destiny", New Jork, 1947.

фізичним і математичним дослідом, на їх думку, „наявно суперечить Христовій науці про життя“. [1])

Такий розпачливий стан, в якому опинились ті, що втратили рівновагу в світогляді, здавалося б, мав би нагадувати нам про якусь кризу світогляду нашого часу. Але насправді ніякої кризи світогляду немає. Навпаки, навіть ті розходження в світогляді, що досі були між релігією і наукою, нині вже стерті: наука і релігія вже обопільно стоять на шляху ідеалістичного світогляду і цим шляхом впарі далі йдуть. І коли сьогодні ми чуємо розпачливі голоси тих, що закликають про порятунок, вбачаючи в навколишньому світі лише „чорта“, а вік наш вважають „чортівським“ віком, то це пояснюється тим, що люди ці ще не прийняли релігійного світогляду таким, як учить про нього християнська наука; вони не усвідомили ще величі модерної науки, яка привела до цього ж самого світогляду найвидатніших її мужів. Отже, тут мова йде не про кризу, а про невеличку пляму на широкому полотні скристалізованого вже світогляду. Ця пляма буде стерта, як тільки буде цілком усвідомлене призначення людини на землі та суть і значення науки, яка цій людині має служити.

Звідси бачимо, наскільки фальшивим є погляд, ніби освіта, освіченість і взагалі вченість людини є тим, що відвертає людину від релігії, від Бога. Погляд, що вчений обов'язково мусить бути атеїстом,—примітивний і застарілий. Нині вже спиняємось перед фактом, коли найвидатніші вчені світу одностайно заявляють, що Бог є, що до такого переконання вони прийшли саме на підставі даних науки. Наука ще як ніколи підійшла близько до релігії. Отже, не освіченість, не вченість приводить людину до таких фальшивих переконань, а малоосвіченість, малокомпетентність в питаннях науки і релігії або однобічне, обмежене, неправдиве розуміння поняття християнського світогляду і поняття світогляду взагалі.

Так приходимо до висновків. Існує тільки два світогляди: ідеалістичний і матеріялістичний. Ніякої тут середини не може бути, бо йдеться про духовну чи матеріяльну основу буття всесвіту. [2]) Між цими двома світоглядами точиться відвічна боротьба. Був час, коли

[1]) Матвій Батиєнко. Де рятунок? (Неділя, 1948, ч. 115).

[2]) Prof. Dr. Eberd Donnert. Die Natur—Wunder Gottes. Berlin, 1938.

матеріялістичний світогляд мав святкувати свою перемогу, мавши міцну опору в науці. Але нові досягнення науки різко змінили ситуацію. Власне кажучи, наука сама відмовилась від матеріялістичного світогляду, заявивши про це устами своїх адептів.

Дальший розвій науки уже mutatis mutandis визначає й ті шляхи, що ними має йти розвій її світогляду. Які нові здобутки вона дасть, ми ще не знаємо, але те, що нині дала наука, гідне найбільшої нашої уваги. Вона відкрила нові закони: сила (енерґія) вічна, і вона є основою всього, що існує і що діється; речовина (матерія) є одною із проявів сили. [1]) Ці нові закони і є основою світогляду в науці, єдиного світогляду, що веде нас до вічної Правди і Справедливости.

Часто буває, що червяк, осягнувши повного віку, дістає крильця і зноситься на височінь. Так і тщеславіє, виросши, породжує гордість—початок і доконання всього злого.

*

Шкідливе тщеславіє учить нас приймати образ добродійства, якого в нас нема, переконуючи нас для цього словами Євангелії: „Так нехай світить світ ваш перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла“ (МТ. 5, 16).

Іоан Лістничник.

---

[1]) Проф. І. Раковський. Op. c. 62.

К. М.

Митрополит Олександер Іноземцев*)

(25. VIII. 1888 — 9. II. 1948)

Надвечір 9-го і ранком 10-го лютого ц. р. православну еміґрацію Мюнхена і околиць, — українську, російську, білоруську, — облетіла сумна вістка про наглу смерть Владики Олександра, Митрополита Поліського і Пінського. Враження вістки було серед українців тим сильніше, що напередодні, у неділю 8 лютого, було 25-ліття трагічної смерти учителя і духовного батька Владики Олександра — Митрополита Варшавського Юрія, за спокій душі якого Владика Олександер відправив 8. II. останню панахиду. 9-го ж і 10 лютого була 6-та річниця (1942 р.) висвячення Владиками Олександром і Полікарпом української Ієрархії — Єпископів Ніканора і Ігоря. Митрополит Олександер, з походження росіянин (у світі Николай Іванович Іноземцев, нар. 25.8.1888), з далекого Тобольська, відограв значну ролю в історії Української Православної Церкви. У великій мірі сталося це завдяки тісному духовному зв'язку покійного з його учителем, ректором Петроградської Духовної Академій, Владикою Юрієм Ярошевським. Ще на студентській лаві приймає Николай Іноземцев чернечий постриг з ім'ям Олександра, а після скінчення Академії кандидатом богословія залишається в сані ієромонаха на службі при Академії на становищі помічника Інспектора Академії. Коли єпископ Юрій призначений був у половині 1916 року на катедру Єпископа Менського і Туровського, тоді Архимандрит Олександер стає при ньому Менським Єпархіяльним Місіонером, бо справи місії і богословські дисципліни, зв'язані з місіонерством, особливо серед сектантів, були завжди предметом найбільшого зацікавлення архимандрита Олександра. Після революції 1917 р. еміґрував р. 1920 архиєпископ Юрій, що р. 1919 керував Харківською Єпархією, а також і архимандрит Олександер.

В липні 1921 р. архиєпископ Юрій приїздить з Італії до Польщі і очолює тут Православну Церкву, спочатку

*) Передрук з журналу „На чужині".

як екзарх Російського Патріярха, а з січня 1922 р. як обласний митрополит. Митрополит Юрій, сам українець (син українського священика на Поділлі) і вихованець Київської Духовної Академії, став, як відомо, на шлях незалежности Православної Церкви в Польщі від Московського Патріярха, поділяючи в цьому відношенні цілком погляди Польського уряду, що в церковній залежності своїх православних горожан від Москви вбачав небезпеку для Польської держави. Довкола питання автокефалії Православної Церкви в Польщі чинилась в рр. 1921-23 велика боротьба, підсичувана і з Москви (однаково церковними сферами і большевицькою владою), і з-за кордону (російською еміґрацією на чолі з російською ієрархією). Російський елемент у самій Польщі, хоч численно зовсім малий, робив заколот у Церкві, противлячись замірам митрополита Юрія і єпископа Діонисія відокремитись від патріярха Тихона. Інші члени єпископату Православної Церкви в Польщі, як архиєпископ Єлевтерій, єпископ Пантелеймон, Володимир, Сергій теж ішли проти митрополита. Виникла тоді потреба змін в складі православної ієрархії в Польщі. Архиєпископ Єлевтерій, єп. Володимир і єп. Сергій — видалені були з Польщі, а єп. Пантелеймон пішов до димісії і оселився в Дермансокому манастирі. І тоді митрополит Юрій, з метою заміщення єпископських катедр, першим покликав свого учня архимандрита Олександра, який і був висвячений ним і архиєпископом Діонисієм у Почаєві 4 червня 1922 р. на єпископа Люблінського, скоро однак зайнявши потім катедру Поліську по звільненні її єпископом Пантелеймоном.

Єпископ Олександер став твердо на сторону свого учителя. Боротьба проти автокефалії Православної Церкви в Польщі привела, як відомо, до страшного факту вбивства митрополита Юрія, 8. II. 1923 р., прихильником і, як припускали, аґентом російських чорносотенних кіл за границею, архимандритом Смарагдом (Павло Латишенко), якому ще перед тим заборонено священнослуження.

Владика Олександер залишився вірним поглядам митрополита Юрія на канонічний устрій Православної Церкви в Польщі. Ієрархія її, очолена після смерти митрополита Юрія митрополитом Діонисієм, щоб звільнитися від залежности від Москви, тимчасово піддалась

під юрисдикцію Царгородського патріярха, якому підлягала Православна Церква в давній Польщі (до 1686 р.), а Царгородська Патріярхія Томосом (законом) від 13 листопада 1924 р., признаним потім і іншими Православними Церквами (крім, очевидно, російської), благословила автокефальне існування Православної Церкви в Польщі...

Коли посилився і розвинувся український церковно-православнний рух у Польщі (від 1927 р.), українські церковні діячі оцінили значіння Томосу від 13 листопада 1924 р., що ним Вселенська Патріярхія визнала акт 1686 р. підпорядкування Української Церкви (Київської митрополії) Москві неканонічним та дала можливість боротися за відмосковлення Православної Автокефальної Церкви в Польщі, бо складом своїм та Церква була на 70% українською, на 28-29% білоруською.

Процес розмосковлення Церкви в Польщі не був і не міг бути легким, і то не тільки з огляду на ряд зовнішніх, історичних і сучасних причин, а й з огляду на внутрішні причини в житті самої церкви. Докладно про це не можемо говорити в некролозі пам'яті спочилого митрополита Олександра (бо це ширша історична тема), але цю тезу підкреслюємо, з огляду на поверховність різного роду писань в справах і питаннях Православної Церкви на сторінках української преси на еміґрації.

Нам і досі соромно за статті якогось Федора Одрача в „Часі" (вліті минулого 1947 року), в яких він вважав за потрібне „лягнути" митрополита Олександра на чужині якраз з погляду „патріотично-українського", після усього того, що владика Олександер для української Церковної справи зробив. Правда, в тому самому „Часі" (ч. 8. 1948 р.) в некролозі, присвяченім Митрополитові Олександру, тепер написано про „світлий образ покійного, його прекрасне добре серце, шляхетні справи і *велику прихильність до нашого народу та його Церкви*", але це не направить вже кривди, спричиненої „Часом" Митрополитові за життя.

Що український церковний рух зовсім слабо був представлений на Поліссі за Польщі, в тому не вина митрополита Олександра чи його Поліської консисторії. Волинська Духовна Консисторія в свій час напевно сильніше протидіяла українському церковному рухові, а кін-

Учасники Першого Св. Собору Єпископів УАПЦ в Пінську 1942 р. Сидять, зліва: Впр. Архиєпископ ОЛЕКСАНДЕР, Голова Св. Собору (пізніше Митрополит, упокоївся в Бозі 9. II. 1948 р. в Мюнхені) і Впр. Архиєпископ ПОЛІКАРП (тепер Митрополит).

чилося на Волині цілковитою українізацією в рр. 1934-36 самої констисторії. І одначе, коли р. 1933 стало актуальним питання про заміщення Волинської архиєрейської катедри окремим єпископом (до того митрополит Діонисій мав дві катедри — Варшавсько-Холмську і Волинську), а на кандидатуру владики Полікарпа, єпископа-вікарія Луцького, Польський уряд не погоджувався, посеред українських церковних і громадських діячів поважно обмірковувалася кандидатура на Волинь владики Поліського, в якому бачили доброго адміністратора і людину широких поглядів на національне питання в Церкві та стійку і тверду в здійсненні намічених плянів.

І якщо на Волинську катедру прийшов тоді архиєпископ Гродненський Олексій, то сталося це з тих же мотивів пошукування обов'язково українця на українську катедру (хоч історія нашої церкви свідчить нам про такі факти, як діяльність в ній найвизначнішого митрополита Петра Могили, родом молдаванина, і згода на підпорядкування Московському Патріярхові та призначення від нього митрополитом Київським Гедеона Четвертинського, єпископа Луцького, родом українця — 1685 р.).

Дещо подібне повторилося й тепер. Архиєпископ Поліський Олександер в напруженій атмосфері в митрополитальних сферах у Варшаві, яка утворилась після призначення на Волинську катедру архиєпископа Олексія, підтримував в українських питаннях останнього на засіданнях Св. Синоду. Коли впала Польща (р. 1939 — вересень) і окупували Західню Україну і Білорусію, архиєпископ Олександер, не вважаючи на кількаразові виклики Московської Патріярхії, до Москви не поїхав і за це був звільнений. Архиєпископ же Олексій до Москви поїхав, покаянну декларацію у попередньому визнанні ним автокефалії Православної Церкви в Польщі склав місцеблюстителеві Московського Патріяршого престолу митроп. Сергію і цілком визнав над собою, як колись і Гедеон Четвертинський, церковну юрисдикцію Москви.

Незадовго до початку німецько-совєтської війни (22. 6. 1941) на катедру Пінську, відібрану від владики Олександра, Москва призначила єп. Веніямина. З визволенням Західньої України і Білорусії від большевицької влади, падає тут й накинута за часів большевицької окупації московська церквона зверхність. Архиєпископ Олек-

сандер, що завжди залишався вірним ідеям свого учителя митрополита Юрія обіймає тепер знову свою Поліської-Пінську катедру, відновлюючи перерваний в минулому зв'язок із своїм Кіріярхом митрополитом Діонисієм.

В той же час архиєпископ Олексій не повертається до свого Кіріярха, а залишається вже добровільно, під час німецької окупації України, під московською церковною зверхністю, очоливши таких же самих відступників від свого Кіріярха і прихильників Москви, як єпископи Антоній і Симон та новопосвячені Московською Патріярхією в 1940-41 р. єп. єп. Дамаскин, Пантелеймон, Веніямин. Щоб не допустити впливів старшого по хиротонії архиєпископа Олександра, архиєпископ Олексій не запрошує його навіть на свої собори єпископів у Почаєві. До речі, до цієї ж Московської групи єпископів на Західній Україні в ті часи пристає український ієрарх архиєпископ Іларіон (Огієнко) в Холмі, якого та група вибрала на катедру архиєпископа Київського і Переяславського.

Отже в такій ситуації Українська Православна Церква мала єдиного єпископа-українця, владику Полікарпа, архиєпископа Луцького і Ковельського (титул, наданий йомуМитрополитом Діонисієм після визволення Західньої України від большевиків). З ним було усе свідоме українське православне громадянство і таке ж духовенство. Визволена територія України потребувала для організації Української Церкви українських ієрархів.

Архиєп. Олексій, прийнявши сан митрополита, розсилав у цей час по Україні своїх єпископів-росіян або москвофілів. І в цій тяжкій ситуації, що нагадувала часи 1919-21 рр. в церковному житті України, українському народові подали руку допомоги митрополит Діонисій і архиєпископ Олександер: перший своїм благословенням на висвяту єпархії для українців, даним архиєпископам Олександрові і Полікарпові, другий — своєю згодою прийняти участь в канонічній хиротонії єпископів для чого, як відомо, потрібно за правилами Православної Церкви — не менше двох єпископів, і взагалі своїм без застереження прихильним відношенням до ідеї відродження Національної Української Православної Церкви.

Архиєпископ Олександер очолив, як старший по хиротонії, Пінський собор єпископів, що відбувся по вис-

вяті ним і владикою Полікарпом єпископів- українців Ніканора та Ігоря. Одною з постанов цього собору було також прийняття, на підставі 52 прав. Св. Апостолів, в сущому сані священиків, висвячених українською ієрархією 1921 р.

Архиєпископ Олександер направив кривду, заподіяну українському народові р. 1921 митрополитом Михаїлом Єрмаковим і взагалі російською ієрархією. Ієрархія Української Православної Церкви, оцінюючи заслуги архиєпископа Олександра, просила його прийняти від Собору єпископів титул митрополита. Митрополит Олександер взяв найближчу участь в обміркуванні питання, як припинити поділ Православної Церкви на Україні на Автокефальну та Автономну. Митрополит Олександер, як старший по хиротонії єпископ, мав скликати першу сесію Св. Синоду в складі представників від ієрархії обох церков. Добра воля українського єпископату зустріла спротив німецької влади на Україні і частини єпископів Автономної Церкви; з тих причин до поєднання не дійшло. Митрополит Діонисій і після того в листах до митрополита Олексія кликав його „увійти негайно в повний контакт з владиками митрополитами Олександром і Полікарпом і творити церковне життя на моральних і канонічних засадах“, але митрополит Олексій не погоджувався.

Коли митрополит Олександер опинився на еміґрації, він вважав себе по-старому в канонічній юрисдикції митрополита Діонисія, від якого ієрархія УАП Церкви фактично відокремилась ще під час перебування її в першій половині 1944 р. у Варшаві, коли на Соборі єпископів УАП Церкви обрано було Головою Собору владику Полікарпа. Не будучи на еміґрації в складі ієрархії УАП Церкви, митрополит Олександер не увійшов і до складу ієрархів Російської Зарубежної Церкви. Більше того, та ієрархія (митр. Серафім) спочатку не допускала його і до служби в храмах, що були в її посіданні, як це було в Марієнбаді. А таке відношення викликане було якраз тими мотивами, що владика Олександер замішаний, мовляв, у зв'язку з „українськими самосвятами“. Потім таке „обвинувачення“ відпало. Але коли митрополит Олександер 19 січня 1947 р. відправив Службу Божу, а потім Богоявленське Освячення води на Йордані для двох великих українських парафій таборів Шлясгайм і Фрайман під Мюнхеном, де були тисячі народу, архиєрейський Синод

Російської Зарубежної Церкви вважав чомусь себе покликаним втрутитися в цю справу і надіслав митрополитові Олександру свою постанову від 26 березня 1947 р. про припинення з ним молитовного єднання, раз він молиться з духовенством УАП Церкви. Треба тут зазначити, що сослужили владиці Олександрові в Шлясгаймі священики, які всі належали під час другої світової війни до Православної Автокефальної Церкви в Польщі.

(Далі буде).

Конференція „морального озброєння“

Минулого року в Швайцарії, в Коу, протягом двох з половиною місяців відбувалася конференція морального озброєння людства, яке основане і здійснюється на підставах християнського світогляду. На конференції були присутні представники всіх соціяльних верств тридцяти націй земної кулі.

Рух „моральне озброєння“ постав ще 1921 року з ініціятиви д-ра Френк Бухмана. Його завдання — відродження духа первохристиянства, духовне об'єднання християн і протиставлення його розкладові, що його викликає безбожна матеріялістична мораль. Рух цей не ставить собі ніяких завдань щодо організації церков, скажім, об'єднання їх тощо. До нього належать представники різних конфесій.

Граф Кастільоне в своїй промові на багатотисячному зібранні в Римі сказав таке: „Моральне озброєння не становить релігії, філософії або моральної науки. Воно є глибоким усвідомленням євангельських правд і пробуджує дух первохристиянства“.

Сучасне тяжке становище людства, з погляду учасників згаданої конференції, є наслідком духовної кризи, викликаної багатьма факторами. Головні з них: 1) послаблення твердої християнської моралі у людей, що визнають християнську віру, 2) аґресивний наступ безбожного матеріялізму.

„Становище народів погіршується, тому що вони намагаються моральну апатію побороти господарськими плянами“ — сказав д-р Френк Бухман, відкриваючи конференцію.

Економічна катастрофа, як чорна загроза, висить над кожним політиком і громадянином. Матеріяльна криза іноді може ховати від нас справжню кризу, так що люди не помічають матеріялізму, який кидає їх на дно; тому вони не можуть духово вилікуватись. Якщо ми не займемося ґрунтовно і вникливо людською натурою, то народи змушені будуть іти далі шляхом насильства і руїни. Оксфордівці намагаються виправити вікову похибку багатьох християн, що чекали чогось від християнства, від церкви, але самі у своєму житті не здійснювали, хоч би в малій частині, заповіти Христа. Чи не в тому полягає трагедія сучасного християнства, що багато малодушних повторюють питання: „А що дало християнство світові?“ Тут у Коу питаються інакше: „А що я зробив у своєму житті, щоб бути справжнім християнином?“ Головна трудність - почати самому першому. І це особливо потрібно у наш повний катастроф час. „Заклик оксфордської групи до нового суспільства, яке базується на непорушних законах особистої чесноти, правдивости і самовідданости є заклик до християнської революції, — пише християнин генералісимус Чан-Кай-Шек, великий борець за свободу. — Успіх такої революції залежить від людей, твердих характером і вірою“.

В своїх виступах делеґати конференції в Коу особливо підкреслювали потребу перенесення християнства в життя, винесення його із дому молитви в родину, на заводи і шахти, в установи, міністерства і парляменти.

Численні дипломати, військові авторитети, політики, представники мистецтва і громадськости, фабриканти і робітники, з радістю, що знайшли правильне рішення, заявляють про свою готовість почати по-новому жити й працювати.

Член норвезького парляменту Ерлінґ Вірборг сказав: „Я не знайшов ні однієї проблеми в норвезькій політиці, що її не можна було б рішити в дусі цієї конференції“.

В листопаді 1947 р. з ініціятиви французів в північній Франції також відбулася конференція „Морального Оз-

броєння". Участь у ній взяли представники сімнадцяти країн. Д-р Еріх Пайер передає свої враження від цієї конференції.

„Багато французів говорило нам: ви прийшли у відповідний момент. Кожен француз почуває себе скутим страхом, тому що фундамент краю може бути зруйнований. Один керівник профсоюзів заявив: моральне озброєння—це єдина сила, що може об'єднати робітників. Два фабриканти на конференції просили вибачення у своїх робітників за свою попередню поведінку і цим створили підставу для зовсім нової спільної праці".

В Америці теж створений осередок „Морального Об'єднання" в Масінок. Групові зібрання відбуваються в багатьох країнах при активній підтримці керівників урядів.

На думку старших сучасників оксфордівського руху, друга повоєнна конференція „Морального Озброєння" 1947 р. в Коу була найчисленнішою і найяскравішою демонстрацією всіх ще розсудливих мужчин і жінок нашої плянети.

Анґелюс-Сілезіус (Йоган Шеффлер)
(1624-1677)

З КНИГИ „ХЕРУВИМСЬКИЙ МАНДРІВНИК"

Людино, сутня стань: бо як впаде земне,
загине випадок, а сутнє не мине.

*

Мій друже, чим ти є, всякчас не будеш ти:
із світла в світло ми всі маємо іти.

*

Ні, Бог не спочивав і не трудився Він —
Його спочив є чин, діла Його — спочин.

*

Бог є в мені вогонь, а я є світло в нім:
чи не в єднанні ми над все близьке близькім?

Перекл. з нім. **М. Орест**

Студентський християнський з'їзд

При кінці минулого грудня та І-го січня трапилася мені нагода бути делеґатом на Студентському Християнському З'їзді в США. З деякими своїми враженнями хочу поділитися з читачами „Українського Голосу", а передусім з членами Союзу Української Молоді Канади.

З'їзд відбувався в стейті Лоренс від 27 грудня до І-го січня включно. Було на ньому коло 2 тисячі делеґатів з кожної провінції Канади та стейту Америки. Мені як єдиному православному студентові припала честь репрезентувати православних українців.

Щоб передати навіть коротенький огляд того всього, що говорилося й дискутувалося, треба написати кілька статтей, отже я обмежуся тільки тим, що найглибше запало в мою пам'ять.

На з'їзді виступали визначні промовці. Першого дня промовляв канцлер Мллот. Він звернув увагу, що теперішній світ більш чим коли перед тим потребує духового відродження та співпраці тих народів, які вірять в духову й моральну силу та не захоплюються матеріялізмом. Нам потрібна віра й довір'я в братів своїх, що мають наші цілі й ідеали. Ми бачимо, говорив промовець, як здобутками матеріяльної цивілізації послуговуються заздрісні й злі люди, що заперечують християнські ідеї. Він закликав кожного студента й студентку, щоб взяли за свою провідну ідею християнську науку й ширили слово Боже між своїми сусідами і студентами, бо завтрішній світ залежить від теперішньої ґенерації.

Другим промовцем був д-р Валтер Джадд, конґресмен з Месечусетс, що перед війною був 10 років лікарем-місіонером в Китаю. Він сказав, що ми повинні усвідомити собі, що світ поділився на два табори — християнський і комуністичний. Християнський світ може зберегти себе в федерації тих держав, що мають однакові цілі. Комунізм може існувати тільки на диктатурі та запереченню вільної думки. Він прямує до зруйнування християнського світу.

Д-р Джадд вказав на чотири пункти в світі, де йде боротьба двох світоглядів, — це Західня Европа, Китай, Ніпон та Америка. Нам остається зібрати й скоординувати наші сили й на засадах християнства оздоровлювати світ. Якщо ми бажаємо укладати далекойдучі пляни, то ми повинні прийняти оцю стару китайську пословицю: „Коли плянуєш на один рік, сій збіжжя; коли на десять, посади деревину; коли плянуєш на сто років, посади чоловіка."

Ще один промовець зробив на мене глибоке враження, – це 82-літній Дж. Р. Мотт, що вже 60 років працює на релігійному полі та за той час зібрав поверх 300 мільйонів долярів на християнські цілі. Він багато подорожував і багато бачив країн. В 1890 році від був один із 16 студентів, що з'їхалися на перший з'їзд християнських студентів. Той з'їзд тривав 28 днів.

Пан Мотт сказав, що хоч комунізм є поважною загрозою, проте його можна побороти й зневтралізувати сильнішими ідеями християнства. Головне, щоб світ не піддався паніці. У своєму житті, говорив п. Мотт, я бачив не раз страшні над світом хмари, та поки світ утримував рівновагу, нічого злого не вийшло. Нам треба тільки взятися до праці масово. Бог є занадто сильний, щоб його ідея могла потерпіти від такого безпідставного руху, як комунізм. Він

закінчив словами Мартина Лютера: „Перед кожним більшим успіхом Бог посилав мені велику пробу“.

Можна ще багато написати, бо конференція тривала шість днів. Згадаю хіба ще те, що на конференції панувала наскрізь щира атмосфера. Коли інші студенти довідалися, що я православний українець, вони почали засипувати мене питаннями. Зразу їх дивувало, що православна церква не російська церква. Того вони не могли якийсь час зрозуміти. Та коли я пояснив їм не тілки автокефальність нашої Церкви, але й українське питання, то вони дякували мені, і їх відношення до мене, що й до цієї пори було коректне, прибрало навіть більшої щирости.

Я глибоко відчув, що в цю пору великої кризи наша Православна Церква стоїть перед великими завданнями. Я також відчув рівноправність нашої церкви в християнсвкому світі і її ролю в боротьбі з комунізмом.

На нас, Сумківцях, лежить обов'язок піддержувати працю нашої Церкви й ширити загальні кличі християнства по школах та університетах. В східній Европі наша Церква покликана відограти велику місійну працю. Це сказали мені на конференції. Будьмо ж готові.

ВАСИЛЬ ЛАЗАРУК

(„Український Голос“)

ПЕТРО МЕГИК

Ручні дерев'яні хрести

У своїх церковних і обрядових традиціях українська церква обох віровизнань здавна вживає під час усяких богослужень ручних хрестів. Ці хрести, як і звичай вживати під час служби божої, мабуть, прийшли в Україну разом із Христовою вірою. Правдоподібно вони були металеві, з різними прикрасами — головно емаллю.

Існуючі в Україні давні вже традиції дерев'яних виробів, згодом просякли й до християнського культу. Тут знову хрест, як головний символ християнської віри, був широко розповсюджений, а з огляду на більшу коштовність металу, розпочали виробляти хрести з дерева. Знаємо з музейних пам'яток княжої доби, що навіть хрести, вживані епископами, бували різані з дерева (збірки музею Дух. Академії в Петербурзі). Вирізували хрести дуже часто ченці в манастирях. Богоугодне манастирське життя особливо відповідало терпеливому вирізуванню малих хрестів, прикрашених лицями святих і відповідними молитовними текстами та орнаментацією. Так на протязі віків виробилась відповідна форма малих хрестів, що набрала своєрідної сніцарської краси й усіх глибоких прикмет українського національного мистецтва, що згодом перейшло вже цілком у народнє мистецтво.

Можемо припускати, що все було цілком інакше, але це не змінює тої дійсности, що форми дерев'яних хрестів в Україні цікаво розвинулись і красою ніякий інший нарід не дорівняє. Вже різані дерев'яні хрести здибаємо з XVI в., а згодом у народньому українському мистецтві вирізувано „напре-

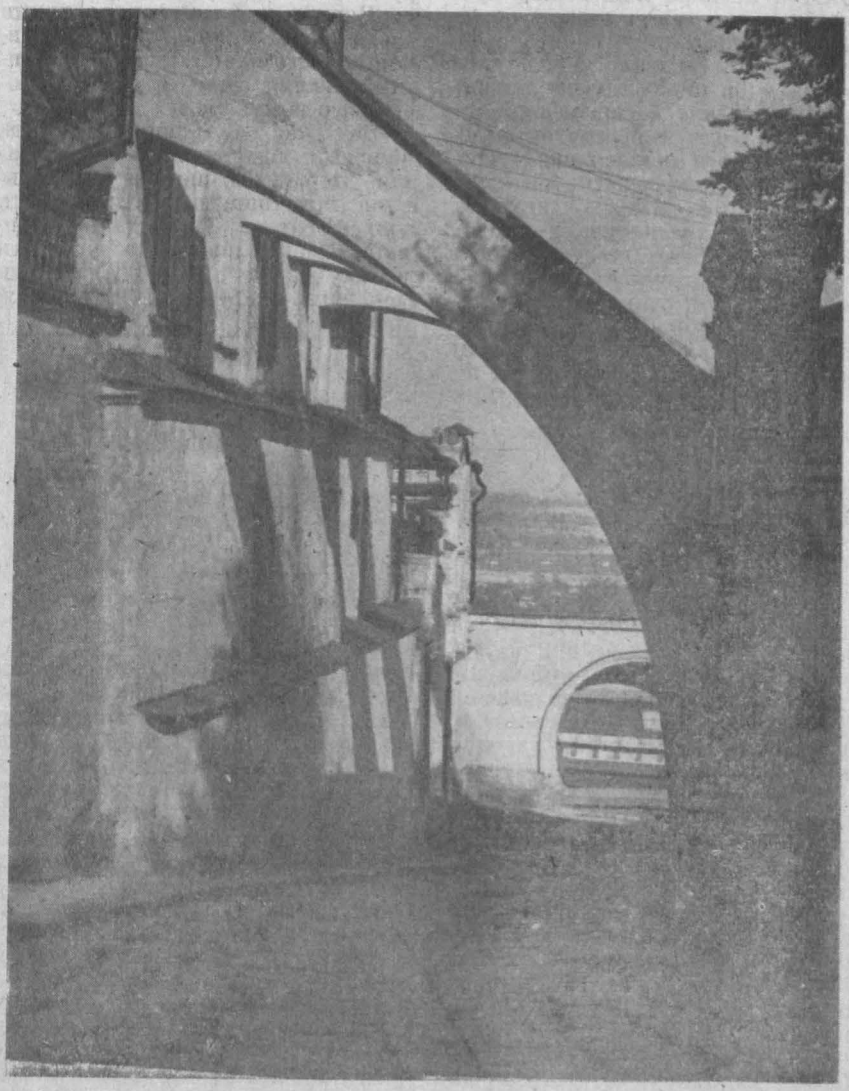

Фраґмент Києво-Печерської Лаври, зруйнованої большевиками.

стольні" хрести аж до першої світової війни, себто майже до двадцятих років нашого століття. Тут завжди народній мистець - сніцар усе своє знання здобував переважно самотужки. Відчуваючи внутрішню потребу творити гарні речі, мистець намагався доконче зробити щось гарне, бо це для церкви на хвалу Божу. Він вкладав у виконувану працю все своє вміння, всю простоту й щирість віри, підтримуваний лише інстинктом і підсвідомою традицією, яка не позволяла зійти на манівці.

Часто в церкві було кілька різних хрестів, різних майстрів. Одні хрести були священиком уживані до похоронів, інші в часи служби Божої, деякі лежали постійно на тетраподі до цілування. Так церква була ніби місцем малої колекції хрестів та ніби зразком для майбутніх мистців для нових ще кращих творів. Вирізувано ці хрести з грушкового (давні) або переважно з липового дерева, яке дуже добре надавалося до різання. Але знаємо приклад, де ручний хрест був вирізаний із соснового дерева (Делятин).

Форми хрестів були дуже різноманітні — від архаїчних — п'ятикінцевих до загально розповсюджених семикінцевих (див. фот.). Очевидно форми шести- чи восьмикінцевих хрестів також трапляються. До головних прикрас на ручних хрестах буде передусім постать розп'ятого Ісуса Христа. Вміщувалась вона по одній стороні хреста: на перехрещенню прямовисного й поперечного рамен. Постать розп'ятого Христа мала в собі багато гарних прикмет щирости народнього сніцаря та іконографічні впливи давнього візантійського мистецтва (руки вмішені прямовисно до тіла). Ноги розміщені звичайно поруч себе, відмінно, ніж це за звичай бачимо в римо-католицькій церкві, де нога заложена на ногу. При нагоді зауважимо, що в Польщі, в римо-католицьких костьолах за 25 років удалося нам побачити лише 2 приклади розп'яття, де Христос мав ногу біля ноги прибиту (Варшава і Новий Торг біля Закопаного). Натомість у Західній Европі на протязі кількох літ бачили ми в римо-католицьких костьолах, на цвинтарях, капличках більше 15 прикладів Христових розп'ять, де нога вміщена біля ноги. Хочеться думати, що европейський захід, осідок глибокого католицизму, більше свобідний і не так суворий у цих питаннях, як католицький схід. По другій стороні хрестів є звичайно вирізана постать Божої Матері або чудотворця Миколая, далі на раменах хреста — голови святих або ангелів. Решту виповнює орнаментація і текст.

Коли ми сьогодні, перебуваючи на чужині, відрізані від своєї землі й культури — заходимось над розбудовою деяких ділянок мистецької культури на чужині, — приходиться дивуватись, що так багато сніцарських зусиль іде на тарелі, касетки, а не пощастило нам бачити вирізаного хреста. А тим часом церква-споживач і великий меценат українського мистецтва існує в кожному таборі, там уживаються хрести німецького виробу — цілком чужі нам своїм духом, Добре було б, щоб сніцарі звернули свою увагу на цю цікаву ділянку українського сніцарства, а отці духовні шукали різаних українських ручних хрестів. На Україні багато галузів нашого мистецтва в народі занепадає. Еміґрація повинна підтримати мистецькі традиції.

БАЙРОН

ПОРАЗКА СЕННАХЕРІБА

Ассірієць упав, ніби вовк до кошар,
Його військо багрянцем горіло, як жар,
А списів його полиск — мов зорі небес
В глибині Галілейських схвильованих плес...

Мов би листя зелених улітку дібров,
Ще увечорі маяли тьми корогов,
Мов би листя дібров, коли Осінь подме,
Все те вранці було і зів'яле й німе.

Ангел Смерти, як буря, крило розгорнув
І пройшов поміж них, і в лице їм дихнув,
І мертвота склепила повіки бійця,
І лиш раз стрепенулись і впали серця.

Смерть стоїть над баским гордовитим конем,
Його ніздрям уже не пашіти огнем,
Тільки мило кругом на билині сухій,
Мов на скелі холодного моря прибій.

От і вершник поблідлий лежить на землі,
Ржа на зброї йому і роса на чолі,
І не плещеться стяг, і намети німі —
Не здійнятись мечам, не ячати сурмі!

І вдовиці Ашура зайшлись у сльозах,
І Ваала кумир повалився у прах,
І невірного міць, нездоланна мечем,
Розтопилась, мов сніг, перед Божим лицем.

Переклав **Микола Зеров.**

Н. ІВНИЦЬКИЙ

ЩЕРБАТИЙ КЕЛЕХ

Хроніка одного молодого життя

Проходить час, відходять в вічність друзі,
І одцвітає молодсти цвіт,
А серце стомлене в смертельній тузі
Шукає знов за щастям давніх літ.

Н. Лівицька-Холодна

ЖЕНЯ

I

Була лекція церковно-слов'янської мови в першій клясі житомирського духовного училища. Дев'ятилітні хлопчаки — Славцьо й Льоньо сиділи на одній лавці коло вікна. Лишалось три дні до „розпуска" на Різдво. Учитель Василь Григорович Вікторовський, низький, сутулий, шпаковатий чоловік з хрипким носовим голосом, мучив якогось учня аористами, давнопрошедшими, причастіями й іншими премудростями. Замість „бих" учень казав „бах" замість „бяху" — „бляху". Василь Григорович нервувався й кричав.

В клясі був сутінок зимового ранку, а на дворі великими платками густо падав сніг. Безліч метеликів налетіло з неба. Вони шаліли, липли до вікна, білою пеленою застеляли далечінь.

Славцьо прилип зором до вікна. Він любив такий білий шал. Думав про Івницю, про Різдво, про ялинку . . .

Хтось тривожно застукав у двері кляси.

Василь Григорович зліз із катедри, вийшов, а вернувшись, сказав — Сайкович! — і кивнув головою на двері.

— Хто то міг покликати Льоня? — неспокійна думка заворушилась у Славця. Коли батько, то чому так рано приїхав! Адже "розпуск" допіру за два дні. Йому стало тоскно від того, що Льоньо може поїхати раніш. Він нетерпеливився й не міг дочекатись повернення його до кляси. Аж, нарешті, ввійшов. Славцьо дивився йому в очі від дверей, але нічого в них не вичитав.

Льоньо забрав книжки з лавки.

— Куди ти? — не витримав Славцьо.

— Женя вмирає . . . — шепнув і вийшов.

Славцьові думки раптом обірвались, а за хвилину з подвійною силою заметушились, прилляли до голови, натиснули на серце. Льонів батько о. Леонид Сайкович, відсилаючи до міста лікаря, сказав забрати й дітей із школи. Він часом забирав і Славця, батько якого був у тому ж селі учителем і дияконом, але сьогодні так не сталось.

Матері у Льоня не було. Вмерла. Але було дві сестри. Старшої Люби Славцьо не любить. Вона груба, чорна, рідко сміється й ніколи з ним не говорить. Але меншу, десятилітню Женю, любить. З Женьою діти неохоче бавляться: вона глуха від шкарлятини. Але Славцьо бавиться й є для неї винятково

терпеливий, а часом навіть довше спиняється поглядом на її добрих, кольору пива променистих очах.

До неї говорили близько на вухо, відгортаючи пасемка каштанових кучерів. Не знати, які процеси відбувались в її дитячій голові. Вислухавши, вона хвилину зосереджено дивилася зором, зверненим у себе, потім в очах запалювався живий, розумний вогник, лице прояснювалось усмішкою й відповідала. Коли не розуміла, підносила високо темні дужки брів, від чого очі робились більші, ясніші, невинніші. Тоді якась покірна безпомічність її викликала у Славця невиразне почуття болю. Він теж говорив до неї на вухо. Женя близько схиляла до нього голову, намагаючись ліпше вслухатись, прозоро-рожева пелюстка вуха дотикала його уст, каштановий шовк кучериків лоскотав лице, і йому робилось якось солодко й трошки соромно.

Люба гарно грає на фортепяні, що стоїть на скляних підставках у залі й займає цілий великий куток. Льоньові подобаються „котлєтки", коли вона швиденько й дрібненько січе по цілій клявіятурі пальцями. Славцьові ні. Він любить „Шумку" Завадського. Він навіть знає мелодію тієї речі. Вона грається так: там-там-там, трам-там-там, а далі все нагору, вгору, вгору, — та-ра, ра-ра, ра-ра, а потім зразу так багато, багато звуків збивається вкупу й падає вниз, і дзвенять вони так само повно, але тихше, якось приглушено, тьмяно, як ніби впали в в яму, або в груди й там замкнулися. Вони його так дивно хвилюють, немов солодко лоскочуть.

Одного разу літом, покинувши підручника релігії, з якого мав задану лекцію, Славцьо зник і опинився в Льоня. Ах, той час! Він згорає, як на вогні! Його завжди бракує. Не встиг переглянути нового „Задушевного Слова", а тут темно. Воно б і темінь нічого. Можна б затриматись. Все одно буде битий. Але вертатися треба через церковний садок, а там поховані якісь Головінські, й він боїться йти. Тим часом сутінь цідить і на добре моститься між кущами. Зірвався й побіг. За ґанком спинився. Через відчинене вікно залі на нього бризнула улюблена „Шумка". Закам'янів і притулився до дерева. Вечір гусне, зорі мерехтять, серце лоскоче „Шумка", а в голові татко — А ти, скотино, де був? Я ж тебе похожу! — та-та-там, тра-та-там... Як солодко від тих звуків... — Я ж з тебе шкіру здеру! — Та-ра, ра-ра, ра-ра... Додому! Додому!.. І стоїть, як зачарований... Десь взялася Женя: Славцю, ти не пішов? Чого ти тут стоїш? — Зніяковів, як зловлений злодій. Нащо вона бере його за щоки? Нащо дивиться так, як ніхто ніколи на нього, скотину, не дивився? Такими добрими очима? Де вона взялась? Немов вилетіла з „Шумки"... Славцьо не знає пестощів, соромиться, а йому так добре, так солодко від них... Ще солодше, ніж тоді, коли був хворий і мама клала свою руку на його розпалене чоло. Не витримав. Вирвався і втік. Коло церкви летів, як стріла. За ним гналась солодкожахлива змора: і звуки „Шумки", і Головінські, і дивні пестощі Жені.

— Женя... Женя вмирає... що ж то таке вмирає? То вона вже не буде з ним бавитись? Не буде виходити до фірточки церковного садка й кликати його? Вона буде лежати в тісній труні на кладовищі за селом і ніколи не поманить його пальчиком, як часом робила? Ніколи? — Женя вмирає... Але ж може ще не вмре? Може він приїде додому, і вона видужає? Може побачить її такою, як була? І захотілось йому бачити її. Непереможно захотілось. Хоч раз ще глянути на неї. Хоч раз ще щось сказати їй на вушко. Ну, от так просто схилитись до неї, розгорнути пасемка шовкового волосся й сказати голосно, як завжди говорив: „Ти

Женю, мила, хороша дівчинка, не вмирай... Будемо бавитись з тобою... Буду бавитись довго з тобою одною...

Того самого дня Славцьо сидів на вечірніх заняттях з Мішою Рихицьким. До „розпуска“ ще три дні. Але ті три дні, то — місяці, роки. Дрібний, але шустрий Міша вже давно повитинав різдвяні образки, так званий вертеп, спакував його з усіма речами до своєї скриньки й терер рішуче не може дочекатись того дня, коли відпустять всіх. Не може, й годі! Справжні лекції вже скінчилися. Тепер тільки „поправляються.“ Вчора Ілля Олександрович Григоріїв читав на заняттях „Вуси“ Стороженка, а сьогодні учні навіть колядували в його присутності. Настрій передсвяточний. Завтра без дозволу можна буде йти до міста. Ну, що його робити ці три дні й пощо тут сидіти. А до того трапляється підвода, і Міша цілком легко міг би опинитися вдома. У Славця як відчування, так і становище загальне більш ускладнене, але якби можна було, то він би напевно в заїзді на Рибній вулиці застав містечкового балагульщика Алтера, з яким часом їздив батько.

— А знаєш що? — каже Міша, — давай підемо завтра до Левошки!

— Левошка не пустить. Вчора ходив до нього Панкевич і не сам, а з батьком.

— Ну й що?

— Не пустив. Сказав, що післязавтра рано може їхати перед останніми лекціями.

— А що якби...

— Що?

— Ні, то я так...

Але Славцьо зауважив, що не так, а справді у нього була якась цікава думка.

— Кажи, що?

— Ні, все одно нічого не буде.

— Але що?

— Якби до Антонія...

— Може б і пустив?

— Напевно б пустив!

— Ходім завтра!

— Ні, якось...

— Ходім!.. Завтра по лекціях, по обіді. Пустить, то пустить, а ні, то ні. А може, якраз пустить?

Розмова й плян були міцно законспіровані. — Ну, ну, скажи тільки, то Панкевич зараз причепиться й піде. А як багато піде, то нікого не пустить.

На другий день по обіді, оглядаючись на всі боки, на подвір'я архиєрейського дому на Бердичівській вулиці, увійшло два хлопчаки: Славцьо й Міша. Тут мешкав волинський архиєпископ Антоній.

„Левошкою“ називали смотрителя училища протоієрея Константина Левицького, смішно низького чоловіка з темною кудлатою бородою. Славцьові смотритель нагадував мурзилок із „Задушевного Слова“. Вони теж були малі з великими бородами. Крім дітей кожен чоловік був вищий від Левицького. Над дверима архиєрейського дому якісь бані й хрести, немов церкви. Може то церква? Але ж ні, Міша знає.

Антонія вони бачили не раз. Він приходив часом до училища, іноді проходжувався в архиєрейському садку, що межував із шкільним, а одного разу в тому ж садку разом з робітниками валив старезну липу, і тоді ціле училище стояло й дивилось.

— Ну, ходім, ходім, — підганяв Славцьо.

Відчинили двері, потім другі і спинились перед довгими сходами, встеленими килимами.

Вони трохи простіше уявляли собі все. От прийдуть, відчинять двері, а за ними зараз побачать грубого архиєрея з довгою рудою бородою. Він трохи з ними пожартує, як то завжди робив, вони розкажуть, чого хочуть, та й він їх пустить додому. Напевно пустить. Чому ж би йому справді не пустити? А виходить якось інак-

ше. Про години принять вони, розуміється, не мали поняття. Пора була пообідня. Руху жодного. На встелених килимами довгих сходах панувала урочиста тиша. І вони завагались. Де ж той Антоній? Якби ось тут був, то й попросили б, а то де його шукати. Глянули один на одного, без слів зрозуміли себе й рушили назад.

— Чого хочете, дітки?

Звідки той голос? Ага, якийсь манах чи послушник стоїть вгорі на сходах: Сказали, що до владики. Відчинив двері, показав рукою, сам тихенько зник.

Увійшли... Тут ще більший страх опанував їх. Це була велика вітальня. Навколо попід стінами— крісла й фотелі. На стінах — портрети архиєреїв з хрестами, панагіями, патерицями, а в кутках образи. З тих кутків і портретів спливала урочиста повага й остаточно придушила їх своїм тягарем.

Що ж тепер? Чи йти далі?

Хвилина чекання була для Міші хвилиною внутрішнього тремтіння й каяття. Славцьо вже запанував над собою. Все одно. Бити ж не буде. Найбільше накричить. Він Міші нічого не говорив про Женю, але Антонію, коли б той не дозволив їхати, скаже. Це буде останній арґумент, і він його пустить.

Тремтіння Міші раптово зміцнилось, а роздумування Славця ввірвалось. З бічних дверей вийшла невисока груба постать у підрясникові з чорним шкіряним поясом. Голова лиса й велика, як казан. Густа сиво-руда рослинність на лиці починається кошлатими паклями коло самих вух і широко спадає на груди. З-під тяжкого випнутого чола дивляться ясні очі.

— Ну, що, хлопці? — звернувся Антоній.

Підійшли під благословення й поцілували білу пухку руку. Ті руки їх обняли й притисли до грудей. Так притиснені розказали, чого просять, а він погладив їх по головах.

— Так дуже хочеться додому? Ну добре, добре, поїдете. Почекайте тут.

Пішов до бічної кімнати і по хвилині виніс листа.

Віддайте вашому смотрителеві!

Поблагословив, погладив по головах, потріпав по лицях, пішли. Та де там пішли. Пустились в перегони, наробивши галасу й гуку на маєстатичних архиєрейських сходах.

Знявши шапки за сто кроків від дому смотрителя, засапані вскочили у двері, прийняли благословення й віддали листа.

Їхні очі — малі сонця, так вони пломеніють, стільки в них блиску й неприхованої дитячої радости.

Левицький одразу пізнав на коверті дрібне, але розмашисте архиєрейське письмо й швиденько пішов до іншої кімнати. За хвилину вийшов. Ні не вийшов, а вилетів. Червоний, обурений, з злісно прищуреними очима. Борода тряслась, а з уст вилітали не слова, а якісь каскади невиразних, заплутаних в кошлатій бороді звуків, шипіння й слини. Слина бризкала просто в лиця дітям.

— Хто вам дозволив іти до владики? Ви знаєте, що то є владика? Ви знаєте, що до нього не можна ходити так таки із всякими дурницями, що то так таки архипастир, на плечах якого цілі гори важливих справ, а ви такі невиховані, такі нездисципліновані учні, лізете так таки, куди не треба, й своєму смотрителеві робите так таки стид і сором...

Ще довго сичав і тряс бородою Левицький, погрожуючи різними карами й ні разу не вживши улюбленого в розмовах з учнями слова „деткі". Аж нарешті потряс дрібненько кулаком (то він благословляв) і тицьнув одному й другому в ніс костистою рукою, даючи її поцілувати й цим зазначаючи, що авдієнція скінчена.

Сміливі пляни були знівечені.

На Різдво був у Льоня. Святочна ковбаса, горіхи, цукерки, в залі ялинка, на ній свічки, блискучі забавки, янголики, золочені шишки, все, як завжди. Тільки тихо було всюди, бракувало дитячого гармидеру, а отець Леонид говорив з дітьми ласкавіше, ніж завжди.

В спальні стояло ліжко, на якому недавно спала Женя. Коло ліжка на гвоздикові висіла її суконка. Він її пізнав. Вишнева з білим кружевцем коло комірчика. Ліжко застелене, як завжди, як ніби увечорі вона мала прийти, підняти ковдру і лягти. Але ... Жені не було.

Він нічого не розпитував у Льоня про неї. Може йому буде боляче. Коли Славцьо вдягався, щоб іти додому, Льоньо довго шпортався в якійсь скриньці, а потім дав йому малого, кругленько обрізаного зшиточка. На його окладинці рукою Жені було написало: „Для Славця". Сховав і побіг додому. Пізно увечорі, коли всі поснули, запалив лямпу й довго уважно його читав, щось шептав, вслухався. Часом здавалось, що русява голівка схилилась коло нього й лоскоче скроні шовком каштанових кучерів; іноді віяло на нього холодом засніженої Женіної могилки; то знов чув теплоту її живих рук, на своїх щоках.

Довго перечитував. Не зауважив, як увійшов батько.

— Ти нащо палиш світло? Не маєш дня на читання?

Славцьо дмухнув на лямпу.

Пухнаста темінь щільно обняла його, зібгався від холоду, натягнув ковдру й відчув, що десь у грудях чи в душі непотрібно і безнадійно згасло ще одне світло: світло Женіних очей.

(Далі буде).

З СВІТУ

Конфереція християнських політиків.

Колишній брітанский міністер закордонних справ лорд Ґаліфакс відкрив у Лондоні конференцію християнських політиків західньоевропейських держав, що розглядала теперішнє міжнароднє становище. У промові, якою Ґаліфакс відкрив конференцію, він заявив, що об'єднаний християнський світ повинен солідарно виступити проти сили, яка загрожує християнському способові життя. Під час нарад конференції виступали представники різних західньоевропейських держав, а серед них також представники західніх зон Німеччини. Всі вони твердили, що комунізм загрожує европейській культурі й цивілізації та намагається знищити християнську релігію, яка є підставою цивілізації не тільки західнього світу, а й інших країн, вже понад тисячу літ.

Рим сказав своє слово.

Вибори до італійського парляменту і сенату значили багато більше, аніж звичайні вибори в кожній іншій державі. Тут не тільки вирішувалося питання відкриття чи закриття шляху воюючому комунізмові на терени ще вільної Европи, але й рішалась доля Риму, як світового осередку католицтва. Тягар оборони цього осередку впав на плечі християнської демократії, очоленої де-Ґаспері. Цей державний муж італійського народу виявив велику політичну мудрість, зручність, передбачливітсть і колосальну енерґію. Ще задовго до виборів

він зробив усе можливе, щоб забезпечити своїй організації вихідні для тієї вирішальної боротьби, що мала місце в Італії 18 квітня. Він вирвав з рук комуністів багато організацій, в тому числі кооперацію, організацію жінок, молоді. Від соціялістичної партії, що разом з комуністами належала до народнього фронту, він одірвав праве й ліве крило, сильно цим ослабивши з'єднаний фронт; заборонив діяння комуністичних організацій військового типу; створив надійну мілітарну й поліційну силу для держави. Ще задовго перед виборами де-Ґаспері заявив, що боротьба мусить бути рішуча, хоч би в ній довелось і скласти голови. Твердости й рішучости де-Ґаспері можна побажати й іншим державним мужам Европи — оборонцяи християнських ідеалів людства.

Наступ Москви на Православну Церкву.

Москва покликала до себе достойників Православної Церкви з Румунії, Юґославії й Болгарії на конференцію, що відбулася в березні в Москві. Ціллю конференції є привести до об'єднання Православної Церкви у вищезгаданих країнах під зверхністю московського патріярха Алексія.

Царгородський патріярх відмовився взяти участь в конференції.

Секретаріят Пан-Американської Укр. Конференції.

Секретаріят Пан-Американської Української Конференції (ПАУК), покликаний до життя на тій же конференції, що відбулася в Нью-Йорку 18-21 листопада минулого року, починає функціонувати. На нарадах Секретаріяту 5-8 березня п. Степана Шумейка затверджено на становище генерального секретаря. Назначено також директора канцелярії та керівника пресової й культурної референтури. Для інформації американської та світової думки секретаріят видаватиме український бюлетень.

В нарадах секретаріяту взяли участь: о. д-р Василь Кушнір— голова ПАУК, д-р Льонґин Цегельський—заступник та Дмитро Галичин—скарбник. Як дорадники були присутні: Степан Шумейко, д-р Лука Мишуга, д-р Микола Чубатий, ред. Роман Кашамай, доц. Л. Добрянський та Є. Рогач.

Свята Земля між миром і анархією.

15 травня Велика Брітанія має віддати свій мандат над неспокійною Палестиною. Підставові позиції арабів і жидів від дня проголошення Бельфуром заяви про перебрання Виликобрітанією мандату над Палестиною, не змінилися. Араби уважають Палестину своєю арабською землею, до якої ніхто, крім них, не має прав. Число арабського населення приблизно удвічі більше від жидівського, на випадок проголошення незалежности, араби силою факту можуть перебрати контролю над цілою країною, даючи жидам права меншости. Жиди, навпаки, висувають подвійні претенсії до Св. Землі: 1) Палестина ще перед завоюванням арабами була історичним, релігійним та расовим центром жидівства.

2) На підставі заяви Бельфура вони мають леґальне право створити тут свою Батьківщину. На протязі чверть сторіччя жиди стараються з допомогою сіоністичного руху щораз більше перевезти жидівських еміґрантів до Палестини. Рівночасно араби ставлять цій еміґрації запеклий спротив, щоб не допустити до збільшення жидівського населення.

Коли Ліґа Народів і „аліянтські союзницькі держави" в першій світовій війні в боротьбі проти Туреччини зайняли Палестину, адміністрацію країни передано Англії, вона від самого початку старалася

створити між двома ворожими народами рівновагу для забезпечення тут своїх стратегічних і господарських інтересів. Англійці зустріли з обох сторін сильний спротив, і за акти терору відповідно відплачували. Вони часто в інтересах майбутнього країни старалися допровадити ворогуючі групи до порозуміння.

Врешті Англія постановила минулого літа з цією справою покінчити і свій мандат над Палестиною передати ОН. Після шістьох місяців гарячих дебатів Загальні Збори ОН в листопаді 1947 р., з ініціятиви США, постановили поділити Палестину на дві незалежні держави — жидівську і арабську, а місто Єрусалим і три інші релігійно-історичні міста передати під управління Ради Повірництва ОН.

Коли жиди до цього часу домагалися контролі над цілою Палестиною, то після постанови ОН заявили, що вони приймають плян поділу Палестини до відома. Араби далі твердо боронять погляд, що тільки вони мають право виконувати контролю над цілою Палестиною. Загальні Збори ОН створили комісію малих держав під головуванням представника Чехословаччини, якій доручено здійснення пляну поділу Палестини та створення тимчасового жидівського і арабського урядів, які після закінчення англійського мандату переберуть управління. Постанова ОН викликала нові заворушення серед арабів і жидів. Коли, нарешті, справа поділу остаточно була вирішена, залишалось би англійцям, на думку США, далі контролювати Палестину, доки комісія ОН не перебере функції англійців.

Однак англійці не згоджувалися на це, не почуваючи себе в силі давати будь які гарантії воюючим сторонам і відмовились від відповідальности за поділ. Англія не згодилася продовжувати свого мандату, але й не дозволила комісії ОН увійти в Палестину перед закінченням мандату. Між тим араби заявили, що розпочнуть „Священну війну“ проти того, хто намагався б зреалізувати плян поділу Палестини. При таких обставинах праця Палестинської комісії була безперспективною і комісія звернулася до Ради Безпеки, обстоюючи думку, що поділ можна осягнути лише в тому випадкові, коли в Палестину будуть надіслані міжнародні збройні сили. США в Раді Безпеки висловились проти вживання сили для осягнення поділу. Американський делеґат сказав, що члени Ради Безпеки не мають безпосереднього права інтервенції і що їх постанови треба розглядати як поради чи вказівки, що можуть переводитись в життя лише при взаємній згоді воюючих сторін.

В цьому випадкові таке порозуміння виявляється неможливим, бо жиди розподіл приймають, а араби ні. Якщо б Палестинська проблема загрожувала світовому мирові, Рада Безпеки могла б вжити й сили. Таким чином п'ять постійних членів Ради Безпеки: США, Англія, Франція, Росія і Китай мали вирішити, чи Палестинське питання загрожує мирові і яких заходів треаа вжити для заспокоєння. Конференція великої п'ятки не дала наслідків. Не осягнено єдности ані щодо загрози світовому мирові від Палестинських заворушень, ані щодо права переводити постанови в життя проти волі воюючих сторін. Американський представник, констатуючи неможливість примирення жидів з арабами, передбачає з відходом англійців хаос і руїну Святої Землі З цього приводу США домагаються тимчасового мандату ОН над Святою Землею. Такий мандат на думку США міг би внести заспокоєння і примусити арабів і жидів припинити ворожі дії. Однак же США не сконкретизували функції цього мандату і навіть не висловились з приводу надіслання американської армії для його під-

тримки. Російський підхід до справи відмінний від американського. Совєти обстоюють переведення пляну поділу Палестини в життя навіть силою, сподіваючись, що цим вони заплутають США в доволі тяжку авантуру, а самі здобудуть симпатії жидівських сіоністів. Англійці рішуче відмовляються від мандату і не уважають, що через втрату контролі над Палестиною стратегічна чи загальна ситуація їх імперії була б загрожена. Тимчасом у Палестині ллється кров. У Велику П'ятницю араби утрималися від бою з жидами, та створили спеціяльну охорону коло дороги, по якій майже дві тисячі років тому Ісус Хвистос ішов на розпяття, щоб дати змогу християнам зупинитися для молитви в дорозі до Кольварії. Араби в числі одної тисячі, переважно християни, з рушницями в руках стояли на струнко в кожному місці, де похід зупинявся.

Коли віддаємо до друку цей допис, жиди проголосили свою державу „Ізраель".

(На підставі інформацій „Ді Ноє Цайтунг" і „Нью-ЙоркТаймс Віклі").

Огляд преси

„Віра і Наука" орган Євангельського Об'єднання в Північній Америці в ч. 2 за лютий ц. р. вмістив статтю В. Боровського під заголовком **„Зрада кращих духовних традицій українського народу"**, в якій автор каже: „За останнього часу з'явилося два факти, над котрими треба зупинитися. Перший: на Панамериканській Українській Конференції ухвалено таку резолюцію: „Кріпко стіймо при нашій батьківській вірі та наших українських обрядах". Другий приблизно в той же час у книжечці „Бережімо все своє рідне" митрополит Іларіон написав так: „Кожна людина, або й ціла громада, коли кидає свою рідну віру та рідну церкву та й приступає до інших, тим самим кидає свій рідний народ, себто зраджує його". Було б усе гаразд, коли б та конференція та митрополит дбали про віру та церкву Христову; але вони дбають про віру та обряди їхніх батьків, про батьківські обряди. „Це зовсім затемнює усю справу, бо не хочеться нам вірити, що ті люди, що таке ухвалили чи написали, дійсно нарешті вдарилися кулаком у груди та хотіли сказати правду в очі, щоб тим спокутувати гріхи свої. . . Перше, що мені впало на очі на американському суходолі, це те, що, починаючи від комуністів і кінчаючи на католиках, усі тут намагаються спекулювати назвою „український"! Це слово побачите в таких газетах, де поза мовою українського майже нічого нема. Та мене цікавить не назва, а зміст. Я маю нагоду приглядатися до українського життя в США покищо в однім місті. Я був у т. з. українській православній церкві (богданівській). Я маю пошану до Української Автокефальної Церкви Митрополита Липківського, тож думав, що в тій богданівській православній церкві знайду сліди Церкви нашої Автокефальної з України. Та я майже нічого українського там не побачив. Різниці між відправою в Гр. Кат. Церквіі тут не було. Хіба той виняток, що греко-католики вже повикидали іконостаси, а тут ще іконостас був. Богослужебна мова була церковно-слов'янська, читання Євангелії тією ж мовою, а потім англійською. Української мови

в богослуженнях тут бояться. Росмовлячи з священиком тієї парафії, я довідався від нього, що покійний Митрополит „самосвят“... Тут в католицьких церквах я взагалі не бачив іконостасів. Їхній вигляд чисто римо-католицький. На одній церкві напис: „Українська католицька церква“. Слово „греко” вже зовсім слушно згубила. Друга має знадвору якийсь латинський напис. В середині теж нема ніяких українських написів... Греко-Католики реформуються вбік латинізації, а православні тягнуть як не просто до Москви, так до Царгороду, а своє плюгавлять... Коли говорити про „віру наших батьків“, то єдино можна б ще говорити про віру в Перуна. Та кн. Володимир, за що його ще й зробили „Великим“, немилосердно зруйнував ту віру наших батьків та накинув силоміць нашому народові те у візантійській перерібці християнство”...

Не думаємо тут дискутувати з п. В. Боровським. Для цього стаття його не дає поважних підстав. Ясно що вірність вірі батьків йому не може бути до вподоби. Може дещо дивує нас, що на сторінках християнського органу боронять Перуна проти св. кн. Володимира Великого і Візантії, але не більше. Хочемо тілки у відповідь на болі автора з приводу браку формально-національного елементу в деяких українських церквах в Америці пригадати, як релігійне об'єднання, що він його репрезентує, і споріднені з ним в своїй діяльності на українських волинських землях під Польщею обезбарвлювали з національного погляду своїх вірних-українців: біблія, євангелія і збірники молитовних пісень вживалися й розповсюджувалися виключно російською мовою та тією ж мовою виголошувалися й казання Одвідавши одного разу в найбільшому волинському місті в Рівному молитовне зібрання, що відбувалося в просторій залі, виповненій місцевою українською людністю, ми побачили на головній стіні напис: „Бог є любов. Ми проповідуємХриста розп'ятого” аж трьома мовами: польською, російською і жидівською, але мовою зібраних українців цих слів не було. Казання виголошувались по-польському і по-російському. Проповідник—місцевий мешканець, що говорив по-російському, тієї мови не знав і калічив її немилосердно. Коли ж ми звернулися до однієї відповідальної особи з запитанням, чому нема написів і казань мовою народу, до якого говориться, дістали відповідь: „Ви не маєте Бога в серці“. А тому хочемо запитатися п. Боровського, чи в Америці, де, як висловлюється автор, „високо стоїть забезпечена свобода щодо думки та релігії, де навіть слово „толеранція“ уважают за брудне слово, бо ми повинні усіх інакше думаючих людей любити, а не терпіти, чи там з категорії інакше думаючих православні й греко-католики виключаються? І чи світлі демократичні традиції Америки забороняють бачити колоду у власному оці, а дозволяють помічати тільки сучки в чужому?

Св. Синод УАПЦ.

Метрополит ПОЛІКАРП після зустрічі організаціями і громадянством в Авґсбурзі іде до таборової церкви.

Церковна хроніка

Сесія св. Синоду і св. Собору єпископів. 15 — 21 квітня в Авґсбурзі відбулася IX сесія св. Синоду і У сесія св. Собору єпископів УАПЦ. В засіданнях св. Синоду взяли участь Митрополит Полікарп, архиєпископи: Ніканор, Ігор, Генадій, єпископ Платон та представники духовенства й вірних: прот. Яковкевич Борис, прот. Пелешук Юрій, проф. Котович Анатолій і п. Тиравський Євген. В засіданнях св. Собору єпископів, крім згаданих членів св. Синоду, взяли участь арх. Михаїл і єпископи: Сильвестер, Володимир, Вячеслав і Сергій. Комунікат в справі відбутих засідань подається на іншому місці.

Церковні урочистості в Авґсбурзі. 18 квітня в таборі Сомме-Казерне в Авґсбурзі о. 9 год. ранку відбулася урочиста зустріч Високопреосвященного митрополита Полікарпа, в якій взяли участь представники Таборової Ради, адміністрації табору, школи, організації й громадянство. Від Ради привітав Владику голова п. Лисинецький, від Адміністрації комендант інж. Перерва, від жіночої організації пані Шпаківська. Молодь піднесла квіти, а діти дитячого садка посипали квітами шлях до Церкви. В переповненій вірними церкві відбулася Літургія, яку відправив Владика Митрополит в сослуженні Високопреосвященних архиєпископів Ніканора і Генадія, протоієреїв о. Пелешука Юрія і о. Яковкевича Бориса та місцевого духовенства. Під час Служби Божої проповідь сказав Преосвященний єпископ Платон, а по закінченні Богослуження звернувся до вірних з словом також Владика Митрополит. В той же день увечорі на честь високих гостей відбувся духовний концерт Українського Хору ім. Кошиця під керуванням відомого мистця церковного співу проф. Трухлого. Програма концерту складалася з клясичних композицій Веделя, Стеценка, Архангельського тощо. На другий день увечорі адміністрація табору і громадський комітет улаштували на честь достойних гостей приняття, в якому взяли участь всі прибулі на сесію ієрархи, голова Мудрий та численні представники організацій і громадянства. З привітаннями виступили: мг. Лисинецький, інж. Перерва, ред. Кибалюк, голова Обласного Представництва д-р Шипайло та п. Калинник. На привітання відповіли: Владика Митрополит, архиєпископ Генадій та єпископ Платон. Приняття відбулося в атмосфері теплій і приязній.

Архиєпископ Мстислав в Едмонтоні. Як подає „Український Голос" (Вінніпег) в ч. 13 у великій статті Високопреосвященний архиєпископ Мстислав 14. 3. ц. р. одвідав Едмонтон, де був урочисто зустрінутий місцевим православним українським громадянством на чолі з своїм духовенством. Під час архиєрейської Служби Божої Владика Мстислав виголосив проповідь про Голготу Христа і Голготу Українського Народу. Після Служби Божої відбулася панахида по Шевченкові і жертвах української боротьби й лихоліття. Після обіду високого гостя вшановано концертом-академією, що відбувся в Інституті ім. М. Грушевського. Тут було виголошено багато промов і привітань від численних організацій, а також від шкіл. Протягом тижня Владика Мстислав одвідав усі місцеві українські організації, так чи інакше зв'язані з церковним життям.

Єпископ Іван Бучко в Авґсбурзі. 9 квітня відвідав Авґсбурґ Преосвященний Єпископ Іван Бучко — Апостольський Адміністратор для українців католиків в Західній Европі. В авґсбурзькому католиць-

кому катедральному Соборі Владика Іван відправив в сослуженні українського католицького духовенства Архиєрейську Службу Божу. Під час служби Божої Владика Бучко виголосив казання, після якого уділив вірним благословенство.

О год. 4 дня єпископ Бучко одвідав табір Сомме-Казерне.

Бібліографія

Юлій Тицяк „ШЛЯХИ СХІДНЬОГО БОГОСЛОВІЯ. Духово-історичні перегляди", 205 стор. вид. Buchgemeinde, Бонн. 1946. Цей німецький автор, знавець Сходу, відомий уже з праці, виданої в 1940 р. в Падаборн „Християнство в східніх країнах", в своїй останній книжці обговорює такі теми, що становлять окремі розділи: думка про Лоґос в середовищі єгипетського богословія, ентузіязм сирійського думання, велич і близкість у візантійських духовних кругах, східньо-слов'янський універсалітет і апокаліптика, зустріч Сходу з Заходом. До книжки додані пояснення спеціяльних виразів та список осіб, що згадуються в праці. З приводу видання цієї книжки в німецькому журналі „Neubau" з лютого 1948 р. читаємо таке: „Наше німецьке положення між Сходом і Заходом вже давно кличе нас, щоб ми, як християни, звернули нашу увагу на східнє християнство, бо ми ще так мало знаємо православіє.

Не вдаючись у ближчі пояснення, дякуємо авторові, що він наблизив нас до такого чужого нам світу і сподіваємося, що ця „Початкова праця до східнього богословія", як він скромно називав її в передмові, стане початком ширшого представлення цілого східнього богословія. Варто і нам, православним українцям, подумати якщо не про переклад згаданих праць, то принаймні про ширше ознайомлення з ними.

Оскар Гаммельсбек, „ПРО ДОБРО І ЗЛО В ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ (СЛОВО БОЖЕ Й ІСТОРІЯ)", зошит 5, видавництво Хр. Кайзера, Мюнхен. 1946, 54 стор. Автор шукає способів зміцнення впливу євангелицької церкви на суспільство, яке щораз більше відмежовується від релігій. Ця праця поділена на дві частини. Перша — промова до провідників німецьких політичних партій (що не могла бути виголошена) і друга — з ділянки етичної освіти дорослих на тему: „Основні євангельські лінії для виховання й освіти", становить доповідь, виголошену на другому високошкільному з'їзді для англійської зони в Бонн на початку вересня 1946 р. В першій частині автор висловлює свої погляди про бажане становище церкви до політичних партій. „Політична відповідальність Церкви не може бути партійно-політична. Навпаки, для добра народу вона мусить здобути в партіях зрозуміння, що Церква не повинна віддавати для їх потреб свій світогляд, який може надуживатись у політичній боротьбі. Церква мусить з однаковою силою протидіяти партійному викривленню цього світогляду як християнсько - консервативними організаціями, так і атеїстично-марксівськими. До такого становища Церква зобов'язана тому, бо повинна вибороти аполітичне становище для християнського світу. Тільки при такому її становищі можна надіятись на виздоровлення душі народу. В цьому полягає політична відповідальність Церкви яку вона, як політично-немічна, хотіла б ділити із усіма політичними силами".

В другій частині, побудованій на тих самих основних думках, під-

креслюється: „Стережіться божків в ідеалізмі, філософії й гуманізмі, у всякій відродженій вірі в людину“. Але це відкидання обоготворення людини, каже автор, повинно супроводжуватись правдивою християнською любов'ю.

Книжка ця корисна і для православного українського читача, бо й серед нашого суспільства зустрічаються всі ті недомагання, про які говорить автор.

ПРЕСОВИЙ КОМУНІКАТ

Канцелярії Свящ. Синоду УАП Церкви на еміґрації в справі відбутих в Авґсбурзі сесії Свящ. Синоду УАП Церкви 15-18 квітня 1948 року і сесії Свящ. Собору єпископів УАП Церкви 19-24 квітня 1948 року.

В засіданнях Свящ. Синоду УАП Церкви на еміґрації, що відбулася 15-18 квітня 1948 року в Авґсбурзі, взяли участь: Митрополит ПОЛІКАРП, Голова Св. Синоду; Архиєпископ НІКАНОР, заступник Митрополита; члени Синоду—Архиєпископи ІГОР і ГЕНАДІЙ, член-секретар Св. Синоду єпископ ПЛАТОН, представники від духовенства — Протоієрей ЯКОВКЕВИЧ Борис і Протоієрей ПЕЛЕШУК ЮРІЙ; представники від мирян — п. ТИРАВСЬКИЙ Євген і п. КОТОВИЧ Анатолій.

Предметом занять Св. Синоду були звіти з духовно-освітньої добродійної і фінансово-господарської праці в Св. Синоді та в його установах за минулий 1947 рік та обговорення і вирішення ряду питань в тих же ділянках церковного життя УАП Церкви в біжучому 1948 році.

Зокрема Св. Синод постановив видати в першу чергу Служебник, часослов і додатковий Требник, тексти яких, принявши за основу видання Українського Наукового Інституту у Варшаві, комісія, в складі Архиєпископів НІКАНОРА, ІГОРЯ, МИХАЙЛА і ГЕНАДІЯ, має підготовити до 1. VI. 48 р.

Як пресовий орган УАПЦеркви на еміґрації, в найближчому часі має виходити „БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК“, ліцензію на видання якого вже одержано.

Переобрання Професорською Радою Богословської Академії УАПЦ на ректора Академії професора П. КОВАЛІВА тимчасово прийнято Св. Синодом до відома, з підтвердженням засади, що на чолі Богословської Академії має стояти особа духовна.

Категорично заборонено висвячувати осіб, що не мають шкільної богословської освіти або не склали іспитів на диякона чи священика перед іспитовою комісією при Св. Синоді.

При обговоренні питань навчання релігії по школах підтверджено засаду, що законовчителями в ґімназіях повинні бути особи з богословською освітою; винятки полагоджуються правлячим єпископом.

З метою пожвавлення діяльности "Братства Милосердя" мають бути скликані (до 20. V. 48 р.) загальні збори Братства Милосердя для переведення виборів Ради Братства і обговорення пляну дальшої його праці.

При затвердженні балянсу Св. Синоду за 1947 рік ухвалено з балянсової надвишки призначити одноразову допомогу таким установам: Богословській Академії—1000 м., УТГІ в Реґенсбурзі—1000 м., Високій Економічній Школі в Мюнхені—1000 м, Кодус в Фюрті—500 м. і УВАН—500 мар.

Вирішено справу делеґування представника УАПЦеркви на Всесвітній Конґрес Союзу Християнських Церков, який має відбутися в серпні місяці 1948 р. в Амстердамі.

В засіданнях Свящ. Собору Єпис-

копів 19—20. IУ. 48 р. взяли участь усі єпископи УАПЦ, що перебувають у Німеччині: Митрополит ПОЛІКАРП, як Голова Собору, Архиєпископи — НІКАНОР, ІГОР, МИХАІЛ, ГЕНАДІЙ. Єпископи — СИЛЬВЕСТР, ВОЛОДИМИР, ПЛАТОН (Секретар Собору), ВЯЧЕСЛАВ і СЕРГІЙ.

Собор єпископів затвердив звіт з діяльности Свящ. Синоду та установ при ньому, а також і баланс за минулий 1947 рік.

Особливу увагу Собор єпископів присвятив розглядові праць і і резолюцій І-го Православного Українського Церковного З'їзду, що відбувся 25—27. XII. 47 р. в Реґенсбурзі. Прийнято ряд постанов у справі церковного видавництва УАПЦ, організації Богословської Академії, ведення церковного господарства. Затверджено на становищах членів Св. Синоду, обраних на З'їзді представників до Св. Синоду від духовенства — Митрофорного Протоієрея Юрія ПЕЛЕШУКА і від мирян — проф. Анатолія КОТОВИЧА. Справу прийняття відлучених від Православної Церкви виновників і учасників Ашафенбурзького церковного заколоту, в разі щирого каяття кого з них, Собор єпископів доручив полагоджувати Св. Синодові. На підставі докладного ознайомлення з перебігом і постановами І-го Православного Українського Церковного З'їзду УАПЦеркви на еміґрації, Собор єпископів взагалі визнав за корисне і в майбутньому скликати такі Церковні З'їзди в складі єпископату, представників від духовенства і мирян.

В питаннях церковно-адміністративного характеру, беручи до уваги поступове розселення з Німеччини української еміґрації, Собор єпископів постановив: 1) благословити Митрополитові ПОЛІКАРПОВІ духовно заопікуватися православними українцями у Франції, Швайцарії та Італії, знявши обов'язок керування українськими православними парафіянами в Західній Европі з єпископа МСТИСЛАВА, з огляду на відрядження його до Канади і обрання там на становище Архиєпископа Української Греко-Православної Церкви. 2) Архиєпископові МИХАІЛОВІ благословити заопікуватись вірними в Бельгії, Голляндії, Люксембурзі і організувати там життя УАПЦ. 3) Архиєпископові ІГОРЕВІ і єпископові СИЛЬВЕСТРОВІ благословити виїхати для організації церковного життя УАПЦеркв до Арґентіни. 4) На допомогу Митрополитові ПОЛІКАРПОВІ благословили, в разі потреби, виїхати єпископам ВОЛОДИМИРУ і ВЯЧЕСЛАВУ.

На заступника Митрополита обрано на біжучий рік Архиєпископа НІКАНОРА. Склад Св. Синоду УАПЦеркви залишено на 1948 рік попередній, а саме: Митрополит ПОЛІКАРП, Архиєпископи НІКАНОР, ІГОР, ГЕНАДІЙ і єпископ ПЛАТОН (Секретар Св. Синоду).

В організації праці Св. Синоду постановлено місійно-освітню працю та видавничу (в редакційній частині) зосередити в Богословсько-Науковому Інституті при Св. Синоді, при чому Головою Інституту обрано Архиєпископа НІКАНОРА; головування в окремих секціях чи комісіях Інституту буде доручено єпископам.

Заслухавши звіт Архиєпископа МИХАІЛА про його діяльність на становищі куратора Богословської Академії, Собор Єпископів висловив подяку за напружену працю і, на його просьбу, звільнив його від обов'язків куратора Академії. На 1948—49 рік Собор Єпископів покликав на становище куратора Богословської Академії Преосвященного єпископа ВОЛОДИМИРА. Під час праці сесії Собору єпископів на засідання 20. IУ. прибув керівник Культурно-Освітнього Відділу при ЦПУЕ Професор Л. Білецький, який склав привітання Соборові єпископів від Культурно-Освітнього Відділу ЦПУЕ і від УВАН та зая-

вив, що ЦПУЕ вважає правно існуючими на еміґрації тільки дві Церкви: УАПЦеркву і Греко-Католицьку; Проф. Білецький висловив ряд побажань від ЦПУЕ щодо духовно-освітньої праці.

Перед відкриттям сесії Свящ. Синоду і Собору єпископів молитовно вшанована пам'ять спочилого 9 лютого 1948. р. Митрополита ОЛЕКСАНДРА.

Штутґарт, дня 7 травня 1948 р.

Канцелярія Свящ. Синоду Української Автокефальної Православної Церкви.

НАГОРОДИ

Свящ. Собор єпископів УАПЦеркви на еміґрації на сесії 20 травня 1948 року в Авґсбурзі, на пропозицію Вс. Синоду УАПЦеркви, знайшов заслуженим нагородити в день Св. Пасхи за щиру довголітню пастирську працю на Україні й на еміґрації духовенство такими вищими духовними нагородами:

1. Митрофорного Протоієрея ТИТА ЯКОВКЕВИЧА, Настоятеля Укр. Православної парафії в Реґенсбурзі, за сумлінну 40-літню пастирську працю — САНОМ ПРОТОПРЕСВІТЕРА.
2. Митрофорного Протоієрея ВАСИЛЯ ВАРВАРОВА, Настоятеля Укр. Православної парафії в Цуфенгавзені, за щиру 27-річну пастирську працю — САНОМ ПРОТОПРЕСВІТЕРА.
3. Протоієрея ІВАНА ДАНИЛЮКА, Настоятеля Укр. Православної парафії в Гехсті — Франкфурт за щиру 23-річну пастирську працю — МИТРОЮ.

Свящ. Синод УАПЦеркви на еміґрації на своїй сесії 16 квітня 1948 року, на пропозицію Правлячих єпископів, знайшов заслуженим нагородити в день Св. Пасхи:

1. Протоієрея БОРИСА МАСЛОВСЬКОГО — Настоятеля Укр. Православної парафії в Біберах (франц. зона), за 26-літню пастирську працю — ПАЛИЦЕЮ.
2. Протоієрея БОРИСА ЯКОВКЕВИЧА, законовчителя укр. гімназії в Реґенсбурзі — ПАЛИЦЕЮ.
3. Протоієрея ІВАНА ТКАЧУКА, Настоятеля укр. Православної парафії в Ерлянґені — ПАЛИЦЕЮ.
4. Протоієрея КАСІЯНА КВАСНИЦЬКОГО, Настоятеля укр. православної парафії в Райтергайху — ПАЛИЦЕЮ.

Канцелярія Св. Синоду УАПЦеркви.

СПИСОК

Духовенства УАПЦеркви, яке виїхало з Німеччини до інших країн на день 15 травня 1948 року.

1. Протоієрей ІВАН ЯРОСЛАВСЬКИЙ — з Швайцарії до Арґентіни.
2. Протоієрей ІВАН БАЧИНСЬКИЙ — з Байройту до Бельгії.
3. Протодиякон ВАСИЛЬ САВИНА-САВЕЛОВ — з Реґенсбургу до Бельгії.
4. Священик ОЛЕКСАНДЕР БУТКІВ — з Н. УЛЬМУ до Бразілії.
5. Священик ЛЕВ ОПОКА — з Міттенвальду до Англії.
6. Митрофорний Протоієрей ІГОР ГУБАРЖЕВСЬКИЙ — з Гайденау до Англії.
7. Протоієрей АНАНІЙ ТЕОДОРОВИЧ — з Цуфенгавзену до Австралії.

Канцелярія Св. Синоду УАПЦеркви.

Редакція „Богословського Вісника“ сердечно вітає своїх В. Ш. Читачів з Новим 1949 Роком і радісним Святом Народження Христа й від душі бажає християнського щастя, здоров'я, сил та витривалости в тяжких умовинах скитальщини.

Дарую на український Музей

MR. J. STECENKO
31 WYKEN AVENUE
WYKEN
COVENTRY CV2 3BX
ENGLAND.

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ЕМІҐРАЦІЇ

Рік I Липень-Грудень 1948 Ч. 2

„Богословський Вісник“, орган Української Автокефальної Православної Церкви, видає Св. Синод УАПЦ. Головний редактор Архиєпископ Ніканор. – Ukrainian monthly „Theological Herald“ — „Theologisches Nachrichtenblatt“, Stuttgart — Zuffenhausen Grenadierkaserne A/20
Authorized by Headquarters European Command Civil Affairs Division APO 57, A.G. 83 7 GEC-AGO, from 11. February 1948. Responsible publisher: P. Semen Naiuk — Druck: Ukrainische Zeitung Neu-Ulm Ludwigstr. 10.

Його Святішество, Святіший

А Т Е Н А Г О Р А С І,

Патріярх Вселенської Православної Церкви

З ласки Божої

Смиренний ПОЛІКАРП

Митрополит Української Автокефальної Православної Церкви, Голова Собору Єпископів і Священного Синоду її.

ДО ПРЕОСВЯЩЕННИХ АРХИПАСТИРІВ, ВСЕЧЕСНОГО ДУХОВЕНСТВА, ПРЕПОДОБНОГО ЧЕРНЕЦТВА і ВСІХ БОГОЛЮБИВИХ ВІРНИХ

Різдвяне Архипастирське Послання

ХРИСТОС рождається — славте !

ХРИСТОС з небес — зустрічайте !

Так Свята наша Церква рік — річно кличе нас урочисто й велично прославити Христа Рожденного на землі, зустрінути Сина Божого, що благоволив зійти з небес для спасіння від моральної загибелі роду людського.

Тайну, як Бог стався людиною, не можна збагнути людським розумом. Але дійство її ось вже близько 20 віків відчуває і переживає в своїй історії від Різдва Христового рід людський.

Різдво Христове ввесь світ осяяло світлом пізнання, дало нове життя народам на руїнах поганського світу. Християнська релігія освітила життя родинне, скріпила держави, зломила ярмо невільництва, привернула гідність жінки, збудила творчий геній людський в областях мистецтва, науки, філософської думки, дала зрозуміння і оправдання страждань і терпінь на землі. Скільки людей підносилося через закон Христа до високого ступня звершенности, якого лише в стані чоловік осягнути ! Все гідне поваги й велечі, що людство витворило за минулі віки від святої Вифлеємської ночі, все те з'явилось чере Християнство.

І наш Український Народ, світлом Христової науки осяяний при Великому Князі Рівноапостольному Во-

лодимирові, усе краще, що створив і має в своїй тисячелітній культурі, в діях своєї багатовікової історії,—все те створив він під впливом своєї Христової віри і своєї Рідної Церкви.

Скільки радости духовної, творчости релігійної, скільки тепла і любови родинної, глибокого сприймання Божого світу, як створення Божого, — вкладено нашим народом в одні тільки обряди і звичаї, що ними рікрічно славила українська земля Христа, що від Пречистої Діви народився! І які сірі й сухі та безрадісні, а часто і страшні наступили в Україні дні, подібні до тих днів, про які пише в Апокаліпсісі Св. Апостол і Євангелист Іван Богослов (Гол. 6. ст. 8.), коли вершник з'явився на блідому коні, ім'я йому—смерть; і пекло йшло за ним; і дана була йому влада над четвертою частиною землі вбивати мечем і голодом і смертю, і земними звірями". Життя під цим наїздником показало, чим є чоловік без Бога і як без Бога і Господа Христа занепадає життя, занепадає мораль і творчість та радість життя. а навіть над чисто тваринним життям всевладно починає тяготіти прокляття Боже що Бог прорік їм в раю після їх падіння: проклата земля задля тебе; в печалі й тузі харчуватимеся з неї" (Бит. 3.16.).

Любі мої діти, сини і доньки нашої рідної Української Автокефальної Православної Церки !

За рік від останіх Різдвяних Свят багато з вас розкинуто вже по білому світі з місць першого вашого перебування на вигнанні — на цих „ріках вавилонських" в Німеччині. І далі йде ваше розселення... Де б ви не перебували, чи хто ще в Німеччині, чи в інших землях Західньої Европи чи в далеких краях Америки, Канади, Бразилії, Арґентіни Австралії, Африки—усі об'єднайтесь духом своїм в Святий Вечір Різдвяної ночі. Господь дасть, що цю радість християнського єднання відчують і брати та сестри наші на Великій Україні, які ще не схилили своїх колін перед наїздниками.

Розкинені по світі, посеред багатьох вір і народів держіться кріпко своєї віри християнської православної; будуйте, де тільки можете, свої святині, як будували їх тут по табоарх в Німеччині, організуйте своє церковне — суспільне життя. Цим ви збережете себе і національно, бо у всі віки Православна Церква нашого народу була для нього силою й кріпостю не тільки

для вічного спасіння, а і в змінливій долі життя земного — історичного.

Усім вам, любі мої діти, шлю своє Архипастирське поздоровлення з Великим Святом Народження Бога — Слова і молю Господа, щоб Він зберіг вас у вірі батьків ваших та послав вам кращу долю і повернув вас на Вільну Незалежну Батьківщину.

„Боже Вічний й Надвічний, що як чоловік з'явився на землі, помилуй нас" (Догм. голі 5) Амінь.

МИТРОПОЛИТ ПОЛІКАРП

Дано в таборі ім. Гетьмана
Богдана Хмельницького
в Гайденау, Німеччина,
Року Божого 1948 в м. Грудні.

† Неофіт КИБАЛЮК

Українське православне духовенство та його завдання в сучасних умовах

I

Становище православного духовенсва в умовах колишньої царської Росії було відмінне від становища тієї ж верстви в інших державах і в інших народів. В католицьких народів, хоч відчувається дух деякої відрубности духовенства, але воно все ж творить верству органічно пов'язану з усіма сферами суспільства, верству що з тим суспільством духово зрослась, має свою питому вагу, свій загально признаний авторитет. У деяких народів, напр., у поляків, духовенство відогравало навіть виняткову ролю. Не бувши зв'язаним безпосередньо з державним апаратом, воно силою свого морального авторитету й своєї суспільної ваги впливало на відносини в державі та на загальні основи державної політики. Під час національного лихоліття, в період царський, большевицької чи німецької окупації, коли завмирало духове життя народу в широкому загальнонаціональному маштабі і все попадало під заборону, польські костьоли робились осередками, коло яких гартувався ввесь народ під духовою опікою і проводом своїх пастирів і архипастирів. Очевидно цьому сприяло те, що священство, ієрархія й вірні з погляду національного творили цілість. Але не тільки це. Католицький, а також і протестанський духовний світ займає становище загальнонароднє, понадполітичне і понадпартійне. І сьогодні чути голоси деяких видатних християнських пастирів в Европі, які кличуть суспільство зрозуміти, що церква не може віддавати свого світогляду для партійної боротьби, яка, використовуючи по своєму цей світогляд, викривлює його й нівечить; що для здоров'я душі того чи іншого християнського народу, вона, Церква, мусить собі вибороти аполітичне становище, і в цьому полягає політична відповідальність Церкви, яку вона хоче ділити з політичними організаціями. Але не так було в ко-

лишній Росії, не так, зрештою, було і в Польщі, коли йдеться не про Католицьку, а про Православну Церкву. Якщо до царя Петра І Російська Церква мала можливість під проводом патріярхів бути незалежною, то після петрівських реформ вона цю можливість цілковито втратила. При особливостях російської психіки, яка все допроваджує до крайніх форм, російські царські уряди не задовольнились організаційною залежністю Церкви від державно-урядових чинників. Вони хотіли в ній бачити свою активно-політичну підпору і на таку підпору її перетворили. Цим самим добре втоптаним шляхом пішов і сьогоднішній комуністичний монарх, з тією різницею, що, повернувши форму, яка лякала Петра (патріярхат), відібрав навіть найменші ознаки того автономного релігійно-церковного змісту, які Петро дозволяв. Наступ Москви на Українську Православну Церкву та денаціоналізаційні заходи московських царів і урядів не приходили так легко. Був довгий і твердий спротив як з боку вірних, так духовенства та ієрархії. Ще до церковних реформ Петра, при підписанні переяславської угоди, українське духовенство, вище й нижче, поставилось з застереженням до цього політичного акту і відмовилось присягати на вірність Москві, передбачаючи те лихо для незалежної у своєму житті Української Церкви, що його несло з собою порозуміння з московським сусідом. З неменшою ворожістю був зустрінутий пізніше акт зміни церковної юрисдикції в 1686 р. і русифікаційні заходи цариці Катерини. Але тяжко було перемогти силу, яку мали проти себе Українська Церква й її духовенство. Москва й свою й українську церкву перетворила на підпору монархії, а на Україні в додаток на засіб денаціоналізації й русифікації. Поміркованіший елемент з-посеред духовенства, що хотів служити Цареві Небесному, а не земному засуджувався, часом навіть самим духовенством. Такий напр., славнозвісний ієромонах Іліодор з церковної катедри однієї з українських святинь, поминаючи обв'язуючі церковно-ієрархічні відносини, але, маючи підтримку урядових сфер, громив з церковної катедри деяких ієрархів, що „засели в Синоде и выдумали невмешательство в политику". Почаєвську Лавру було перетворено на висунутий на захід форпост політичного московського православія. Єпископ Євлогій Георгієвський, як член Думи, займається акцією прилучення чужих земель до російської (формально) території та русифікацією Холмщини.

Антоній Храповицький очолює політичну організацію „Галіцко-руськоє общество“ та насаджує на Україні „Союз Русского Народу“. Натомість Никона, єпископа Крем'янецького, що, як член Думи виявив деяку ліберальність думок, вислали в Сибір до Єнісейську. Таких прикладів можна привести багато. Церква замість бути джерелом любови, божественної благодаті й духової втіхи для всіх віруючих, опинившись в руках однієї політичної групи, служила тільки її цілям. Розуміється, що і найідеальніша політика має свої плюси й мінуси, своїх прихильників і ворогів. Російський монархізм з своїм зацвілим консерватизмом і обскурантизмом, з страхом перед новими подувами, ідеями й реформами не відзначався перевагою політичних плюсів. Численні й дошкульні мінуси стягали на політичний провід держави і всі його підпори міцні удари, які цілком заслужено падали також і на церковну організацію. Що ж дивного, що той монархізм, падаючи, завалив і Російську Церкву.

Тут треба згадати ще деякі фактори, що впливали на церковно-релігійне життя в Росії. Достоєвський, якого частенько згадує европейська публіцистика і який у своїй письменницькій інтуіції дав деякі справді пророчі образи сучасної Росії, особливо щодо реалізації соціялістичних ідей, ролі керівної верхівки і долі людських мас, можливо не цілком об'єктивно оцінив значення двох сил, що змагалися в душі російського народу і, називаючи його „богоносцем“, дав перевагу тій силі, яку йому хотілося бачити переможною, не дооцінюючи протилежної. Ця остання виявилася теж не без ґрунту і глибокого коріння в ньому. Вона діяла постійно, систематично, й методично в літературі, мистецтві, в пресі, в цілому культурному, політичному й суспільному житті, підкопуючи в самій основі релігійні почування й християнський світогляд.. Діючи так, ця антирелігійна сила мала полегшене завдання через такі обставини: 1) російське церковне життя і внутрішнє сприймання релігії у всіх її проявах, на що звертав увагу і В. Соловйов і Л. Толстой, не відзначалось особливою глибиною в масах, а обмежувалося переважно формально - декоративною стороною, 2) роля Церкви, зведена до підрядної політичної функції, давала аж надто багато підстав до нападів з боку противних сил, які мали за собою майже все православне населення держави і, нарешті, 3) через політично-партійну ролю Церкви та розхитання справжніх апостольсько-християнських основ її, що підкрес-

лювали й деякі російські архипастирі, часом навіть ті, що своєю діяльністю самі розхитували їх, підірвані були й суворо-християнські основи життя й діяльности духовенства, яке стало вдячною ціллю для ударів противної сторони. Цей стан справи спільно з систематично діючими антирелігійними силами витворив таке ставлення серед суспільства колишньої Росії, що ідейні, культурні й прогресивні провідні його елементи в рівній мірі признавали неможливим мати щось спільного з монархічними сферами й організаціями, як і підтримувати в якій-будь формі Церкву, вважаючи релігійність і віру в Бога ознакою некультурности і непоступовости. Революціонізм, соціялізм і атеїзм стали ознакою доброго тону, ідейности, культурности, стали модою без глибокого угрунтування, як не мали того глибокого уґрунтування й рештки розхитаного, але, треба признати, ще досить міцно закоріненого, особливо серед простого народу, традиційного, за інерцією існуючого церковно-релігійного російського життя.

В таких умовах становище українського духовенства не було легке. Воно перебувало під пильним наглядом і міцним натиском урядових сфер і політично-поліційних чинників. Очевидно, як завжди і всюди, не бракувало й серед нього елементів коньюнктуральних, кар'єристів, що вислуговувались перед можновладцями, але були й ідейні одиниці, які більш чи менш сміливо робили національну українську роботу. Були вони й серед священства й серед ієрархії навіть під час найчорнішої реакції перед першою світової війною. А серед них треба згадати Парфенія, архиєпископа Полтавського, д-ра богословія архиєпископа Олексія Дородніцина, що дав гідну відповідь москалям за їх докори йому в українстві, єпископа Амвросія Гурка, що, навіть бувши під зверхністю Антонія архиєпископа волинського, при візитаціях своїх парафій на Крем'янеччині промовляв тільки українською мовою, групою волинського духовенства, що склала меморіял тому ж архиєпископу Антонію про потребу повернення в богослужбах української вимови, групу подільського духовенства, що виступила з меморіялом до російського уряду про потребу на Україні шкільництва з українською викладовою мовою тощо.

Не вважаючи на всі русифікаційні заходи і на пильний поліційний догляд, в масі своїй духовенство лишилося стихійно українським. Воно вчилося в шко-

лах, зерна своїх знань приносило на села і ніколи не відривалось від ґрунту. Робилось це може й без особливих зусиль. Навпаки, треба було не абияких зусиль, щоб від того побуту, стилю й стихії відірватись. Духовні й світські русифікатори дивилися на такі явища дуже неприхильно й трактували це, як занедбання себе, омужичення, зниження культурного рівня духовенства, вони ототожнювали вживання російської мови з культурною вищістю.

Але стихійне українство духовенства мало не тільки побутове значення. Національна відпорність села й духовенства зберегла й церкву від глибшої денаціонолізації, від русіфікації до самих основ. Деякими богослужбово-обрядовими, деталями, релігійними звичаями й традиціями, а також і своїм духом церковно-релігійне життя на Україні рішуче було відмінне від того ж життя в Росії, й повної уніфікації його, не вважаючи на всі заходи, ніколи не було. Російські єпископи з цими особливостями боролися до самого падіння московського царату. Такий дух Церкви і така настанова духовенства мали далекосягле національно-культурне і навіть політичне значення. Духовні школи всіх типів на Україні серед зросійщених українських міст були оазами, в яких зберігались українські традиції, плекалось українське мистецтво, закорінювались і ширились таємні українські організації. Не випадковий факт, що найбільший муж останнього періоду української історії вийшов саме з цього середовища, в ньому сприйняв і скріпив свій національний світогляд. Тут нема місця для перегляду імен наших письменників, мистців і діячів, але дуже велика, як не більша частина найвидатніших з-посеред них так чи інакше була зв'язана з православним українським духовенством або духовним шкільництвом.

Зберігаючи й охороняючи деякі зовнішні національно-релігійні особливості, творячи базу, неподільно звязану потенціяльно сильним національним ґрунтом, на якій зростало свідоме й політично активне українство, українське духовенство і чернецтво дальших і ближчих часів часом свідомо, часом несвідомо було також носієм і охоронцем особливостей, що виростали з національно-релігійної психіки народу. І полягали не в формальному тільки виконуванні своїх релігійних обов'язків, а в прагненні свідомого сприймання релігійних істин і актів

та розкриття їх містичних глибин.*) Звідси походить також ідея української мови в богослуженні, як прагнення усунути ті зайві незрозумілості, що утруднюють свідоме й щільне духове наближення до Вічної Тайни.

Саме це збереження в масі духовенства стихійного а серед багатьох одиниць і свідомого українства та факт, що денаціоналізація й русіфікація церковно-релігійного життя не пройняли його до основ, як з причини особливостей українсько-національної психики, так і з огляду на вірність народу й духовенства своїм національно-релігійним традиціям, саме ці обставини стали підставою відродження Української Церкви, початок якого припадає на 1917 р. Роля духовенства в цьому періоді безперечно дуже поважна, але оцінювати її тепер, навіть загально, ще передчасно і тяжко через брак фактичних матеріялів. Варто зазначити, що те, що могло бути плюсом українського церковно-релігійного руху того часу — охоплення ним широких мас—було і його мінусом—революційний динамізм мас і переоцінка цінностей, яка не стримувалась і перед національно-релігійними формами та канонічно-історичними підставами Української Церкви. Обставини, серед яких відбувались історичного значення акти церковного українського життя, творили атмосферу неґації всього, що було здобутком минулих часів і мало прикмети конструктивної тривкости певним історичним основам. Все ж таки, як за часів української державности, так і після втрати її відбулися далекосяглого значення акти, що позначили визначні етапи в розвиткові української національно-релігійної свідомости. Якою мірою брало в них участь духовенство в розумінні організованої й кваліфікованої сили, покликаної до компетентного розв'язування основних церковних проблем, тепер ще трудно сказати докладно. Відомо однак же, що ряди освіченого духовенства були значно розріджені елементами випадковими в церковній справі, а революційні хвилі, такі чужі релігії, не раз підносили на своєму хребті та кидали в безодню будівлю української церкви. Духовенство, як соціяльна верства, було поставлене поза законом та понесло нечувані в українській історії жертви. Методичній руїні церковно-релігійного життя не в силі була протиставитися тоді ні одна з Церков на території діяння богоненависницької влади.

*) Арх. Антоній харківський „Южно-Русские святители" — доповідь виголошена в Харкові в 1916 р.

В трохи інших умовах було духовенство на західніх українських землях, що лишилися поза основною українською територією. Ці землі опинилися хоч і в іновірній, але все ж в християнській польській державі, яка протягом першого десятиліття свого існування, може через власну неорганізованість і слабість та захоплення внутрішньо політичними справами, не втручалася надто енерґійно до справ Православної Церкви, чого не можна вже сказати про друге десятиліття. Тут, і не в надто сприятливих умовах, все ж була якась можливість збереження й продовження традиції українського духовенства, а відсоток національного елементу посеред нього значно збільшився і постійно зростав, хоч і були для цього дуже поважні перешкоди. Як і за часів царсько-російських, вища церковна влада була в руках російської ієрархії. Правда, вона усвідомлювала собі, що польській уряд її підтримує такою мірою, якою уважатиме для себе корисним. Але від цього українське духовенство не почувалося менше залежним від своєї ієрархічної зверхности. З другого боку польські урядові чинники теж не залишили духовенства без своєї пильної уваги і для кращого нагляду вимагали щомісячної явки священників за одержанням мізерної платні до... повітових органів політичної контролі. Але був ще третій чинник — паства. В умовах польської державности, де навіть правно належне здобувалось при максимальний активності, українське громадянство швидко зростало в національній свідомості та ставило цілком обґрунтовані вимоги і до Церкви. Таким чином становище православного українського духовенства в Польщі було навіть не між молотом, а між двома молотами і ковадлом. Священик мусив бути не абияким дипломатом, щоб знайти вихід з становища, бо спиратися на духовну чи світську зверхність і дотримуватися вимаганої ними лінії, — значило не мати довір'я пастви, а жити в національній і християнській згоді з вірними, було рівнозначне конфліктові з згаданими вищими інстанціями. Все ж таки ідейне українське духовенство не вагалося йти шляхом, на який керувало його священиче сумління хоч це здебільшого й кінчалося засланням то в манастир, то в такі глухі закутини, з яких би того духовенства не було видно й чути. Траплялися випадки і депресії, правда, дуже рідко, коли високовартісні одиниці не витримали таких умов і переходили до греко-католицької церкви. Як завжди і всюди,не бракувало й тут сере

православного духовенства зденаціоналізованих карє'ристів і навіть елементу, що свідомо підтримував використовування польським урядом Церкви, як засобу денаціоналізації й кольонізації. На них, власне, й спиралася церковна політика офіційних польських сфер. Таким станом речей ідейне українське священство було сильно пригноблене, але не вважаючи на це, траплялись одиниці, що сміливо з церковної катедри виступали проти утисків і насильства з боку польської влади. Створений „Studium" православної теології в Варшаві при університеті ім. Пілсудського мав на меті виховання в новому дусі кандидатів на священиків, але він не дав того ефекту, якого сподівалися польські чинники. До кінця існування незалежної Польщі вони все нарікали на українських „separatystow" „szowinistow і petlurowcow" в середовищі православного українського священства

Були випадки й інших світлих пастирських дій в обороні своєї батьківської віри і своїх святинь, коли свщеники, немов духовні вожді на чолі своїх вірних, твердістю й палум'ям внутрішнього горіння підтримуючи дух своєї пастви, спільно з нею витримували натиск воюючого польського католицизму. Ідейне українське духовенство було на висоті свого завдання. В історичні моменти життя церкви, воно ділило свою високу відповідальність перед майбутнім з представниками вірних та спільно з ними в найбільшій згоді прямувало до осягнень великого церковного значення, як то було на Холмщині при відбудові історичної холмської Єпархії. Вони ж, це свідоме українське духовенство, своїм ставленням і розумінням історичного моменту та відданістю національній ідеї уможливило й доконало знов таки в повній згоді з представниками вірних другий акт історичного значення незалежної Української Церкви та її ієрархії, коли на це дозволили обставини в 1942 р.

Свідоме своїх пастирських обов'язків і в почутті відповідальности перед Богом і історією за духовне окормлення українского народу, позбавленого цього протягом чверть віку, воно поспішало на зголоднілі духовно й звільнені від богоненависницької влади українські землі, несучи радість відновлення церковно-релігійного життя і єдности з Богом в своїй рідній Українській Православній Церкві.

Але історія не була для нас ласкава і на цей раз. Ієрархія разом із найактивнішою частиною українського

духовенства опинилася поза рідними землями разом із великими масами вірних.

Чи тут на еміграції українське священство може вже відпочити від скорбот свого духа, чи може бути спокійне за долю своєї церкви, чи може воно бути певне, що сюди не сягне рука того, що зробив нас безбатьченками і допровадив до розпорошення, в якому перебуваємо; чи українське священство має право скати, що „ і ми люди і нам притаманне все людське і ми маємо право почувати втомленими і прагнути відпочинку та звичайного спокійного людського життя“ ?

Думаймо, що на це не дозволять йому ані національні обов'язки, ані пастирська обітниця, ані пастирське сумління. Але раніш ніж говорити про завдання українського священства в сучасних обставинах, хочемо згадати деякі явища й події з недавньої історії нашої церкви, що творять особливу атмосферу і особливі умови нашого церковного життя.

Тільки люди національно й церковно малосвідомі можуть не добачати наших досягнень у церковній ділянці та можуть не доцінювати церковного чинника. Наші вороги часом багато краще розуміють ціну наших досягнень, ніж ми самі. Вони знають, що релігія й Церква не тільки дають духову потіху своїм вірним, а зберігають духове здоров'я народу, ту основну національну субстанцію, розклад якої тягне за собою зникнення нації з історичного овиду. Вони знають, що ніщо інше, як релігія в найтрагічніші історичні обставини зберігла від загину жидівську націю: вони, нарешті, добре розуміють, що незалежна Православна Українська Церква—це єдиний реальний здобуток українців в останньому воєнному катаклізмі, здобуток преважливий, як атрибут державности, що не тратить свого реального значення і в умовах еміґрації, навпаки, всюди, всім і кожночасно пригадує про долю народу та його прагнення й ідеали. О, вороги без порівняння поважніше розцінюють нашу Церкву, ніж багато з-посеред нас. Коли землю потрясали вибухи бомб і стріли гармат, коли в цьому пеклі ламалися й падали могутні військові з'єднання, коли зникали з лиця землі цілі міста і проливалися ріки винної й невинної людської крови то, здавалося, яку вагу в тому жахливому катаклізмі міг мати скромний акт висвяти в малому поліському місті двох українських єпіскопів бездержавного народу, та взагалі відродження УАПЦ ? А проте виявляється, він був дуже небезпечний

для Москви, він був вартий того, щоб серед згаданих трагічних обставин про нього думали московські володарі, щоб на хвилях радіо про нього кричати на цілій світ, щоб зчинити тривогу між східніми патріярхами, загрожувати Голові новоповсталої Української Церкви церковними санкціями та кликати населення України не визнавати нового єпископату і Української Церкви. Це все робилося ім'ям старого і дуже немічного вже тоді патріяршого містоблюстителя московського митрополіта Сергія. Але хто сумнівається в тому, що діяли солідарно церковні й політичні московські чинники? Отже, з цих фактів кожен може бачити, яке велике значення надавали московські державні чинники цьому, на перший погляд скромному, актові.

По закінченні війни большевицький уряд розпочав у цілому світі такий інтенсивний церковний рух, на який не спромоглися і колишні найклерикальніші царсько-московські правителі. До США, Канади, Франції Бельгії, Палестини, Олександрії прибували посланці нового московського патріярха Олексія, обіцяли православним духівникам відзначення, нагороди й піднесення в сані, благали їх, кликали й переконували підпорядковуватися московській юрисдиції. Не обминали й найменших православно-церковних осередків у світі. Було б нерозумно сподіватися, що з такими пропозиціями московський патріярх звернеться і до Української Церкви. Але було б наївним думати, що він разом з московськими політичними чинниками залишив її без своєї патріяршої уваги.

Після перших тривог у світі з приводу заснування УАПЦ, Москва систематично далі діяла проти неї як серед східніх патріярхів, так і в ширшому світі шляхом окремих публікацій тощо. Вона діє проти неї й сьогодні. Не діяти вона не може. Це знає кожен, хто знає природу московського большевизму. Нарешті, коли вона аж надто близько цікавится еміґрантськими організаціями, пресою, науковим рухом, окремими більш чи менш помітними або й цілком непомітними постатями з-поміж українського громадянства, то чи не було б позбавленим всякої логіки твердження, що виняток становить УАПЦ, проти якої в свій час большевики скерували стільки смертельних стрілів. Брак видимих ознак дії свідчить про добру орієнтацію в атмосфері західньо-европейських традицій свободи сумління й релігійної толеранції та про рафіновану тактику дії, яка нічим не виявляючи себе назовні, широко користується чи користуватиметься нашою лег-

ковірністю, амбіціями безкритичністю та неорганізованістю наших почувань для руйнування нашої справи нашими ж власними руками. Очевидно ми не можемо сказати, чи така акція почалася серед нас, чи вона провадиться, чи вона щойно плянується, які її ознаки в нашому церковно-громадському житті тощо. Але ми хочемо пробудити чуйність наших вірних. В цьому прикладом для нас можуть служити інші народи, церкви й організації, які, пізнавши методи ворожого діяння, стараються забезпечити себе від розкладових сил. Бо не тільки ми ставимо об'єкт їх акції. Вона провадиться в цілому світі, методи її скрізь в основному ті самі, так на полі суспільному, політичному, як церковному. Куди не може сягнути брутальна рука насильника, там діють методи демаралізації, розкладу, шантажу, підкупу, брехні, інсинуацій. Використовуються в рівній мірі подражнені амбіції, хворобливі нахили людей, тяжке матеріяльне становище, ідейне бездоріжжя, як і чисті ідейні прагнення та святі почування.

Це одна з тих обставин, яку кожен православний християнин, церковний діяч, а особливо священик у своїй душпастирській праці повинен постійно пам'ятати.

А друга не менш важлива. Ми вже раніше згадували, колишня царська Росія мала добрий ґрунт для ширення атеїзму. Воюючий матеріялізм повів цю роботу систематично і організовано. А коли навіть здорову людину постійно переконувати, що вона хвора, вона не тільки повірить у це, а й справді захворіє. І навпаки, позитивна суґестія в лікуванні хвороб відограє теж поважну ролю. Коли ж релігію як сферу дуже делікатну, основану на вірі, себто на внутрішній потребі і внутішньому переконанні в тому, чого ми не бачили чи не можемо бачити, перевести в площину реально - намацальних речей, в сферу реальних категорій думання і постійно підкріплювати арґументацією, хоч і не прямою, але яка має відношення до релігійних справ і може бути переконливо ілюстрована прикладами, що їх не бракувало в російській церкві, як політичні цілі, яким служила церква, життя й діяльніть духовенства, використовання церкви, як джерела прибутків, недбальство й неповага самого духовенства до установи церкви, офіційно формальне виконування ним своїх обов'язків, контакти духовенства з поліційними чинниками тощо, коли на це все постійно вказувати, то на широкі маси, які в релігії йшли за неясною, хоч і сильною потребою душі,

воно не могло залишитись без впливу. Дати такий образ ролі церкви, життя й діяльности духовенства, підкрепивши його ядерними прикладами, висміяти тих, що такому духовенству вірять і за ним ідуть, до того всього зробити з віри ознаку відсталости й обскурантизму, духовенство поставити поза правом, а вірних в положення систематично переслідуваних за релігійні переконання, при таких методах не треба конче доказувати, що Бога нема, щоб захитати віру людини; при таких систематично практикованих способах треба великої глибини віри і навіть жертовности, щоб людина в релігійному відношенні не пішла по похилій площі. А таких жертовно віруючих небагато буває й там, де сумління людини ніким не ґвалтується. Небагато є й таких, які б уміли відділити дві сфери божеську й людську: святість церкви, як установи божественного порядку і людську недосконалість та гріховність. Не багато й таких, які б навіть проти своєї волі не засвоїли ілюстрованих фактами понять і не залишилися з ними й тоді, коли страшні умови насильства над людським сумлінням проминули. Буде помилкою думати, що це спустошення людської душі прийшло легко для однієї й другої сторони. Від насильників воно вимагало дуже багато енерґії, праці й зусиль, а від тих, що були об'єктом насильства, багато терпінь і внутрішньої боротьби. Помилкою буде також твердити, що людські душі цілковито спустошені, а особливо, коли мати на увазі душу українського народу з міцними основами морального здоров'я, заложеними в самій його природі та з його нахилом до сприймання явищ духовного життя не поверховного, а основного і глибокого. Треба думати, що в душі народу відбувалася страшна боротьба, що антирелігійна акція коштувала йому великих страждань і терпінь, але що заложений від природи в душі людини потяг до Бога не переможений і не буде переможений. Людина корилася силі й ховала глибоко в душі поганьблені святощі. Але життя має свої непереможні закони. Самозбереження вимагало бути оглядним. Та й святі храми й святі вівтарі щораз більше замовкали, спустошувалися, руйнувалися, перетворювалися на склади, кіна, музеї, клюби. Релігійні святощі ховалися глибше й глибше. Протирелігійна акція шаліла, ганьба розпаношувалася, богоненависницька пропаґанда й література, наповнювала збори, клюби, занечищувала повітря, немов сміття, зірване буревієм. І як порох і сміття дістається

навіть до герметично замкнених приміщень, так і це антирелігійне сміття проникало і до тих душ, які намагались охоронити себе від цього. Воно притрушувало глибоко заховані святощі, воно становило складові частини занечищеного повітря, яким людина змушена була дихати, щоб триматися на цьому і страшному і прекрасному світі, щоб жити і тішити себе надією на кращі часи, на перемогу правди над неправдою і добра над злом. Але порох щораз грубшою верствою покривав святощі людської душі.

Це все конче потрібно згадати, коли говорити про завдання українського священства під сьогоднішню пору.

Їх загально можна зформулювати в двох основних пунктах:

1. Піднести інститут священства, як пастирів стада Христового, на таку ідейну церковно — релігійну і християнську височінь, на якій би його не досягла ніяка антицерковна пропаґанда та позбавити цю пропаґанду можливости знаходити собі арґументацію в бутті й діяльності Церкви й її органів.

2. Очистити добрі від природи з вродженим прагненням Бога українські душі від нашарувань, які проти людської волі творилися при диханні занечищеним повітрям і прикрили собою глибоко заховані релігійні прагнення й релігійні святощі, нівечучи правильні церковно - релігійні поняття, та вдихнути в людські душі складники, необхідні для того, щоб глибоко захована іскра віри перетворилася на полум'я святого вогню діяльного релігійного християнського життя.

Проф. Ев. ЛЕБЕДЕВ.

До питання „Релігія і наука“

„Пізнання веде до невіри,
а знання веде до віри“.
БЕКОН.

Атеїсти звичайно представляють справу так, що ніби релігія і наука не сполучені, і людині таким чином залишається вибрати або віру в Бога, або науку. Вони кажуть, що прийняття Бога основане на вірі, а не на знанні, а тому незгідне з наукою. Тільки мовляв знання лежить в основі науки, виключаючи з неї віру і навпаки, релігія спирається на вірі, а знання не тільки не веде до неї, а навіть вороже їй.

Чи так воно?

Цілком вірно, що в основі науки мусить лежати знання. Але чи виключена віра з науки? Апостол Павло означує віру, як упевненість в існуванні предметів невідомих і не бачених, настільки тверду, як ніби ми ці предмети бачили. Такої віри в науці не менше ніж в релігії, тільки називається вона інакше. Візьмім найдокладнішу з наук-математику. Відкрийте першу сторінку будь-якої геометрії, ви побачите слово „аксіома“. Перша з них говорить, що дві рівнобіжні лінії, ніде не сходяться, навіть в безконечності. Чи це можна довести? Звичайно ні, хоч би вже й тому, що наш розум не може уявити собі безконечність. Його безконечність завжди матиме кінець. Таким чином аксіома ніщо інше, як твердження, яке мусить бути прийняте на віру. В фізиці майже всі важливі, основні питання викликані гіпотезами. В науці гіпотези необхідні й ніхто не виступає проти їх існування, тому, що їх прийняття дає можливість вияснити багато фізичних явищ або їх взаємовідношення. Але всі вони ніщо інше тільки припущення, які потрібують віри. Фізики мають діло з матерією. Але чи вони знають, що таке матерія? Сумнівно, тому, що за 50 років не менше трьох гіпотез про сутність матерії змінили одна одну, і кожна з них приймалась на віру. Наведених прикладів досить, щоб ствердити, що віра в

науці не виключена. Людський розум настільки обмежений, що про світ знає дуже небагато. Тільки люди з поверховними знаннями вважають, що в світі все ясне і ніяких питань нерішених і невирішальних нема. Людина часто подібна до комахи, яка, бачачи й спостерігаючи людську ступню, думала б, що знає не тільки ступню, а й цілу людину. Для такої комахи-людини світ простий і ясний та не має в собі нічого, чого не міг би знати її розум. Вона вважає світ таким, яким його приймає зором та іншими змислами. Для неї кольори існують реально, а не залежать від ступеня здібности предмета поглинати світ. Наскільки вона помиляється, свідчить приклад дальтоністів, які бачать кольори предметів іншими, як ми. Наша червона корова на зеленому полі видається дальтоністам, скажім, зеленою коровою на червоному полі. Органи людини дуже недосконалі і часто дуже обмежені в своїй можливості сприймання. Багато тварин перевищують в цьому людину. Кажан може сприймати звуки, яких ми не чуємо, коти бачать там, де людське око відмовляється щонебуть бачити, а засяг нюхового органу пса незрівняно ширший від нашого. Безперечно, що коли б людина мала ці якості тварин, її світ був би вже іншим. Для „наївних реалістів" назавжди залишиться незрозумілим вислів філософа: cogito, ergo sum. Тільки те, що людина може думати, дає їй певність, що вона існує. Серед багатьох вчених, які виступають в обороні Бога й релігії та пишуть про це, широко відоме ім'я A.Cressy Morrisona, колишнього президента Нью-Йоркської Академії Наук.

Кожний новий промінь науки, каже Morrison все ясніше освітлює діло мудрого Творця. За 90 років від часу Дарвіна людство зробило великий поступ. Дух наукової покори й віри, оснований на знанні, наблизив людей до Бога. Непохитний математичний закон доказує, що всесвіт був задуманий і виконаний великим Творцем-Розумом. Припустім, що ми кладемо в кишеню 10 марок зазначених кожна цифрою від 1-до 10, змішаємо їх і постараємося вийняти їх в послідовності від 1 до 10, кладучи кожну монету назад і змішуючи її з іншими. На підставі математичного закону ми знаємо, що правдоподібність витягнення першої монети означеної №-1, рівняється 1 до 10, можливість витягнути №-1 і №-2 під ряд, 1 до 100, а три підряд 1 до 1000 і т.д. Можливість витягнути їх всіх під ряд дійшла б до неймовірної цифри 1 до 10.000.000.

Для існування життя на землі необхідно так багато цілком певних умов, що не можна допустити, щоб їх існування залежало тільки від випадку. Земля обертається навколо своєї осі із швидкістю 1000 миль на годину. Якщо б вона оберталася із швидкістю ста миль на годину, то наші дні й ночі були б в 10 разів довші, і гаряче сонце за день спалило б всю нашу рослинність, а протягом ночі кожна ще жива рослина замерзла б.

Сонце, джерело великого життя на землі, має на своїй поверхні температуру 12,000 ступенів за Фаренгайтом. Але наша земля як раз так віддалена від того „вічного вогню", що він огріває її як раз стільки, скільки треба. Коли б сонце давало тепла на половину менше, ми б усі замерзли, а якщо б воно давало більше, то перетворилися б в обвуглені шматки м'яса. Похилення землі під кутом 23 степені, дає нам наші пори року. Коли б похилення було інакше, пара з океану рушила б на північ і південь, нагромаджуючи цілі континенти льоду.

Коли б місяць був, скажім, тільки на тисячу миль далі від нас, наші океанські припливи були б такі великі, що наші континенти два рази на день перебували б під водою, а гори були б скоро підмиті. Якщо б земна кора була тільки на 10 футів товща, на землі не було б кисню, без якого неможливе ніяке життя. Коли б океани були тільки на декілька футів глибші, вуглекислота і кисень були б поглинуті, і ніяка рослинність не могла б існувати. Коли б наша атмосфера була трохи тонша, численні метеори, що безслідно згоряють тепер у просторі, мільйонами подали б щоденно на нашу землю, викликаючи всюди пожежі. З огляду на це і на основі інших численних прикладів нема підстави навіть в одній мільйоновій частині для припущення, що життя на нашій планеті є простою випадковістю. Життя на землі має таку повноту засобів виконання свого призначення, що виявлення в цьому всеохоплюючого Розуму поза всяким сумнівом. Що таке саме життя—ніхто не може зрозуміти. Воно не має ні ваги, ні вимірів, але йому дана надзвичайна сила; корінь, що росте, може зробити щілину в скелі. Життя перемогло воду, землю й повітря, панує над всім, змушує елементи міняти старі й творити нові комбінації. Життя-скульптор, що дає всьому форму. Воно-мистець, який оформлює кожний листок на деревах і оздоблює кожну квітку. Воно музикант, що навчив птахів співати свої пісні любови, а комах клика-

ти один одного музикою своїх численних звуків. Життя знаменитий хемік, що дає смак плодам і корінням, а трояндам запах. Воно зміняє воду і вугільну кислоту в цукор і дерево і цим процесом звільняє кисень, щоб тварини могли дихати. Подивіться на майже невидиму краплю протоплязми, прозору, драглисту, але вже здібну до руху. Ця клітинка, ця прозора мутна крапелька містить в собі зерно життя і має здібність давати цю силу кожній живій істоті, великій або малій. В цій крапельці більше сили, ніж у нашій рослинності, тваринах, людях, бо всяке життя походить від неї. Природа не може сама творити життя. Обпалена сонцем скеля або море без соли не дали б необхідних умов. Хто ж вклав життя в живі створіння? Спостереження над ними показують, що добрий Творець дав кожній малій безпомічній істоті інстинкти, які її охороняють. Молодий лосось проводить роки в морі, а пізніше вертається в рідну річку і пливе в ту сторону, куди допливає віднога її, в якій він народився. Рід малих дрібнесеньких рибок зараз після народження ховається в баговиння, щоб великі риби не поїли його. Що дає лососеві здібність орієнтації для повернення на місце народження? Коли ви перенесете його до чужого йому допливу, він зараз зрозуміє, що перебуває в невластивому місці, і борючись та наражаючись на небезпеку, буде доти пливати по головній річці, доки не повернеться туди, куди кличе його доля. Ще тяжче зрозуміти загадкову поведінку вугрів. Ці дивні істоти, досягши зрілого віку, відправляються з усіх рік і озер світа до бездонних глибин коло Бермудських островів. Европейські вугри мусять проробити для того небезпечну дорогу в тисячі миль через океан. Тут вони приводять на світ нащадків і помирають. Маленькі вугри без всяких видимих способів пізнання відправляються назад і знаходять свою дорогу не тільки в ту сторону, відкіля вийшли їх батьки, але і в ту річку, озеро, або став. Ні один американський вугор ніколи не був знайдений в европейських водах і навпаки. Зважаючи на його довгу дорогу через океан, природа навіть відстрочила европейському вугрові на рік і більше період його зрілости, щоб вона була закінчена з його прибуттям до Бермудських островів.

Оса використовує цвіркуна. Вона робить дірочку і тне цвіркуна якраз в таке місце, щоб він не помер, але впав би в стан несвідомости і продовжував жити у вигляді, сказати б, консервованого м'яса. Тоді оса кладе

свої яєчка так, щоб її діти, вилупившись, могли гризти цвіркуна, не вбиваючи його. Від мертвого м'яса вони б загинули. Після цього мати відлітає і вмирає. Вона ніколи не побачить своїх нащадків. Вона це робить, очевидно, споконвіку, бо інакше оси не існували б. Таку загадкову процедуру годування своїх дітей не можна пояснити пристосуванням, вона вроджена.

Чоловік має щось більше ніж інстинкти, він володіє розумом, здібністю розумувати і робити висновки. Жадна тварина не дала ніколи доказів того, що вона здібна рахувати до десяти. Якщо інстинкт порівняти з однією нотою на флейті, прекрасною, але обмеженою, то людський мозок має в собі ноти для всіх іструментів цілої оркестри. Нема потреби цього доказувати. Людський розум дає нам право вважати, що коли ми те, що ми є, то тільки тому, що в нас є іскра Світового Розуму.

Основа всього живого виявляється в явищі, відомому нам, але яке ще не було відоме Дарвінові—в чуді клітинки-генези. Вони такі невимовно малі, що як життєдайна основа в цілому світі, зібрані разом зайняли б простір не більший від наперстка. Але ці ультрамікроскопічні клітини і їх сопутники хромозоми перебувають в кожній живій клітині і становлять те, що дає характерні ознаки кожному чоловікові, тварині й рослинності. Наперсток — невелике приміщення для характерних ознак мільйонів людей, та все ж це факт не заперечний. Яким же чином мікроскопічні генези мають в собі всю спадковість численних предків і зберігають психічні якості кожного в такому малому просторі? Тут саме й починається еволюція з клітини, з одиниці, яка зберігає в собі генези. Як небагато мільйонів атомів зібраних в ультрамікроскопічній генезі можуть абсолютно керувати всяким життям на землі, це і є прикладом глибокого Розуму і Провідіння, яке може походити тільки від Будуюючого Вищого Розуму. Іншої гіпотези не може бути. Організованість природи заставляє нас признати, що тільки Безконечна Мудрість могла передбачити і підготовити пануючі в світі мудрі взаємовідносини. Небагато літ тому, австралійці, потребуючи живої огорожі, з цією метою посадили певний рід кактуса. Не маючи ворогів серед австралійських комах, цей кактус за короткий час виявив надзвичайну здібність швидко розростатися. Це привело до того, що рослина покрила собою площу, рівну Англії. Кактус виганяв мешканців з міст і сіл та руйнував сільські господарства. Шукаючи охорони від нього, онто-

мологи обшукали ввесь світ і знайшли, нарешті, комаху яка живе виключно на тому кактусі і не їсть нічого іншого. Вона також швидко розмножилася, не маючи ворогів в Австралії. Ця комаха швидко перемогла рослину і тепер кактусова небезпека минула. Залишилось його стільки, скільки потрібно для втримання кактуса в призначених йому межах. Така регуляція взаємовідносин у природі зустрічається часто. Чому, наприклад, такі плодовиті і численні створіння, як комахи—їх, здається, нараховується 300.000 родів—не оволоділи світом? Тому що в них нема легенів, як у тварини, а дихають вони рурками. Але, коли комаха росте то її рурки не ростуть, збільшуючись пропорційно до розміру тіла. Тому ніколи не було комах більших розмірів. Цей обмежений ріст рурок завжди утримував комах від збільшення в об'ємі. Коли б цього фізичного обмеження не було, людина не могла б існувати. Уявіть собі тільки жука розмірів лева!

Сам факт, що людина може сприймати ідею Бога, є вже доказом Його існування. Поняття про Бога повстало в людині, дякуючи його божественній здібності, якою тільки вона одна у всій природі володіє—уяві. Ця здібність дає людині, і тілки їй, можливість відкривати існування невидимих предметів. Перспективи, що дякуючи цьому, відкриті людині, безмежні. Дійсно, коли людська уява перетворюється в духовну реальність, то людина може з усією очевидністю бачити цілі і наміри цієї реальности, бо вона усвідомлює, що Бог існує всюди й у всьому, але ближче всього він до наших серць. Бекон правильно сказав, що знання веде до віри. Тільки дуже поверхове знання, яке не прагне розв'язання загадок, що їх на кожному кроці зустрічає наука, може обійтися без Бога—для вченого ж завжди будуть правильні слова Псалмопівця, який каже: „Небеса повідають славу Божу й про діла рук Його сповіщає небо“.

Ф. ВОЛИНСЬКИЙ

Острозька Академія, перша вища українська школа

Острог перед останньою світовою війною—це невелике місто на Волині, на самому кордоні Польщі з С.С.С.Р., над Горинню при допливі Вілії. Величний Собор у візантійському стилі з п'ятьма золотими банями, решти замку князів Острозьких і три давні оборонні вежі—це й всі свідки слави острозької давнини.

В другій половині ХУІ в. коли Волинь вела перед між українськими землями та була національно-культурним їх осередком, Острог був славним містом на Україні.

Тут жив і діяв князь Константин Острозький.

Він був великим патріотом, оборонцем Православної Церкви, „світилом православ'я", вірним сином Церкви і Народу.

Син знаменитого князя Константина Івановича Острозького, він на 24 р. життя був Володимирським старостою і маршалом Волинської землі, а від 1559 р.—Київським воєводою. Як великий маґнат він перевищував своїм багатством самого польського короля, вважався одним з найбагатших людей в Европі, але не жалів матеріяльних засобів на національно-культурні й церковно-релігійні справи. Його роля в обороні православної віри така велика, що без перебільшення можна сказати, що головним чином завдяки кн. Константинові Острозькому в кінці ХУІ ст. врятована від загибелі Українська Православна Церква. З його ж ініціятиви повстала в Острозі Академія, якій і присвячуємо ці рядки.

Князь Константин Острозький був одним із найвпливовіших людей в Річіпосполитій Польській.

У 1453 р. впав Царгород, а над грецьким і всіма південно—европейськими православними народами запанували турки. Зв'язки України з візантійською культурною сферою почали рватись. Україна входить у тісніші стосунки з Заходом, де широкою течією розливалися спочатку ренесанс, а пізніше й реформація. Впливи цих обох течій прийшли на Україну переважно з польської культурної сфери. Впливи ренесансу в Україні були не-

значні, бо вже в другій половині ХУІ ст. українські землі, особливо західні, охопив релігійний протестанський рух. Тому то друга половина ХУІ ст. в історії українського духового життя була переломовим часом. Реформація принесла багато нових ідей, здійснення яких спричинилося до піднесення духової культури. Впливи реформації допровадили до певних змін у церковно—релігійних традиціях. Жива мова здобула собі більші права в церкві, появляється ціла низка перекладів Св. Письма на українську мову, в церкві вводять проповідь живою мовою, і цією ж мовою видаються окремі книжки. Відгомін реформації найсильніше відчувся на Волині. Реформаційний рух захоплював переважно нашу українську аристократію та інтелегенцію, низи міцніше трималися своєї віри й традицій.

Незабаром цей живий релігійний і культурно-національний рух, а особливо реформація, викликав протиакцію католицьких сил. Новозаснований католицький єзуїтський орден, що найбільш прислужився до відродження Римо-католицької Церкви, спочатку був розвинув акцію в обороні католицтва, а пізніше і на українських землях повів пляновий наступ на Православну Церкву, становище якої в ті часи було дуже невідрадне. Вона була придатним об'єктом для наступу сильного ворога. Не було ладу в церковному управлінні. Голосно говорилось про занепад нашої Церкви. Єзуїти, дуже добре зорганізовані, вміло використали такий стан у нас на Україні. Маючи сильну підтримку з боку польського уряду, вони ревно й запопадливо взялися до праці. У Вільні вони заложили Академію, позасновували в багатьох містах України дуже добрі школи, позакладали друкарні, до церков дали гарячих проповідників, при дворах багатьох наших родовитих фамілій мали своїх духовників. Українська молодь, не маючи де вчитись через брак своїх шкіл, ішла до католицьких шкіл, денаціоналізувалася, стаючи чужою нашій Церкві й Нації. Ряди нашої інтеліґенції, а особливо аристократії, помітно зменшувались. Під перемагаючими впливами католицтва найвизначніші родовиті православні фамілії переходили до лона Римо-католицкої Церкви. Православні зазнавали страшних утисків та знущань. Настало „время люте й плача достойне". Велика небезпека почала загрожувати Православній Церкві. Але Бог милував. На щастя знайшлися люди, що зрозуміли, що Церква повинна прийти до оздоровлення й оновлення, зрозуміли, що

настала вже пора вийти з пасивного стану і що досить уже приймати удари,—зрозуміли, що прийшов час стати до рішучої боротьби з ворогом його ж таки новою зброєю. Отже католицька акція викликала сильну релігійну й національну протиакцію. В усій Україні розпочинається жвавий релігійний і культурно-національний рух і то з таким розмахом, якого, як каже проф. Грушевський, не знала наша попередня історія. Цей рух передусім був скерований на оборону своєї Церкви. „Руська“ віра православна стала ознакою національности; перестати бути православним значило перестати бути українцем. Церква стала центром українського національного життя. Коло неї об'єдналися свідоміші сили українського народу, коло неї згуртувалося багато визначних церковних і культурних робітників та діячів. Ще перед тим, як наші церковні братства, що складалися переважно з інтеліґенції й міщанства й що від кінця XVI ст. несли на собі ввесь тягар боротьби за православну віру, справжніми меценатами української культури й оборонцями Православної Церкви були гетьман Хоткевич, князь Михайло Вишнивецький. Але найпочесніше ім'я здобув князь Константин Острозький.

Єзуїтський орден мав замір посягнути й на особу кн. Константина. Єзуїти зацікавлені були в тому, щоб прихилити до Римо-католицької Церкви цього достойного мужа, що, до речі, живо цікавився справою об'єднання церков і домагався перепровадження реформ в Православній Церкві. Через те власне князеві Константинові присвятив відомий єзуїт Петро Скарга свій відомий трактат „O jednosci Kosciola“. Хоч цей трактат був присвячений православному достойникові-князеві, він за своїм змістом був ніби актом оскарження Православної Церкви й виразним зневаженням її. Тут злобно вказувалось на темноту й денаціоналізацію православного духовенства, на некультурність православного суспільства, як на результат „схізми“, себто відділення Православної Церкви від Римо-Католицької, вказуволось і на те, що Православна Церква ніколи не може вийти з того стану, в якому вона перебуває, бо немає шкіл, і наука православна не може розвиватись і високо стояти, бо мова „руська“ до цього не надається. „Ніякої освіти й культури не може бути на Русі,—писав Скарга,—тому що за орган культури взято некультурну слов'янську мову“. Другий єзуїт Гербет, член Ярославської колеґії, як і Скарга, з погордою й почуттям вищости трактує

Україну й Православну Церкву—„Поки Бог жидів карав, говорить він, з ласки своєї додав їм пророків, тепер на них гнів Божий,—пророків не мають. Так от від греків, а з ними й від Руси Бог усе відібрав. Не мають ані пам'яті, щоб знати „Отче наш", Вірую". Дурною й нужденною називає він Україну. Зважаючи на це, за рецептом ревних визнавців католицької віри—єдиний рятунок для православних—це перехід на католицьку віру,—об'єднання Правосл. Церкви з Римо-католицькою. Заснована князем Константином в Острозі Академія була ніби відповіддю на всі напади ворогів Православія. Ця Академія в розумінні її фундатора мала стати заборолом православія. У передмові до Острозької Біблії, що про неї мова трохи далі, в уста князя Константина вкладаються такі слова: „Бачив я, як ворони та вовки з усіх боків нападають на Церкву Христову та без милосердя жеруть її,—жалість пройняла мене. Бож кого з благовірних та благорозумних не пройме жаль, коли він побачить убогість Церкви Христової, що ось хилиться впасти... Різні вороги й найрізніше лукавство оточили нас. І ніхто не може стати проти запеклости ворога через таку обмаль духовної зброї, якою є слово Боже"... Академія, як уже сказано, й мала причинитися до кування тієї духовної зброї, до несення вищої освіти.

В Україні до цих часів, до заснування Острозької Академії, були школи лише нижчого типу—парафіяльні та манастирські. Вони почали творитись як тільки світло християнської віри засяяло на Україні. Наші літописи згадують про першу школу вже за часів св. кн. Володимира. З історії відомо, що вже в найдавніші часи були в нас люди високої культури й інтелігенції, і вони своїми творами вписали золоті сторінки в історію нашого давнього письменства. Немало було високовчених і в пізніші часи, але здобували вони свої знання не в школах, а приватно, через самоосвіту. Давні школи мали лише практичну ціль—готувати кандидатів на священство, а вчили в них переважно церковно-слов'янської мови та церковного уставу й співу. Життя, дух часу кінця ХУІ ст. вимагали, як уже говорилося, чогось іншого, в першу чергу людей з високою освітою та культурою. Гасла національна освіта й наука стали найактуальнішими. Кн. Константин зреалізував ці гасла; заснована ним Академія була вже новою вищою школою.

Нема точних даних про час заснування Академії. На думку академіка Возняка, заложена вона не пізніше

1579 р. Сучасники називали її „Тримовним ліцеєм“, „Колегією“, „грецькою“ школою або „грецько—слов'янською“, „Атенами“, „Академією“. Назви ці свідчать про те, що острозьку школу вважали за вищу, звичайно в розумінні людей тих часів, і надавали їй великої ваги, як вищому науковому закладові. На жаль, не збереглися докладніші відомості про організацію Академії, її статут, програми, склад професорів-бакалярів та студентів. Можна судити про це лише за певними аналогіями й посередніми даними, беручи під увагу Статут Львівської Братської школи, що постала дещо пізніше Острозької, але безумовно за взірцем цієї останньої.

На студії до Академії з'їжджалися студенти з усієї України. Походили вони з різних станів: були тут сини козацької старшини, шляхти, міщанства. Усі мали однакові права і ніхто не мав жадних привілеїв. У школі і в бурсі при ній була сувора дисципліна, бакалярі мали постійний догляд над спудеями. Багато уваги звертало ся на церковно-релігійне виховання. Поза наукою спудеї захоплювалися „козацьким“ спортом, стріляли з лука, йшли на герць. Кн. Константин брав близько до серця справи Академії й опікувався нею, як своїм улюбленим дитям.

Назва „Тримовний Ліцей“ вказує на характер Академії. Основними предметами в ній були грецька, слов'янська й латинська мова. Академія народилася під грецьким впливом і всердині й назовні мала вона православно—грецький характер.

Розквіт науки на заході оживив у XVI ст. умовий рух також і в Греції. Сюди приїжджали учитись із західно-европейських країн, головно з Італії. В царгородській патріяршій школі XVI ст., як і в інших школах, головними предметами були граматика, риторика з поетикою, діялектика, філософія, астрономія й деякі відомості з фізики та етика. Через Грецію цей рух прийшов і на Україну. А що Україна в ці часи була в найтісніших зв'язках із Західнью Европою чи то на ґрунті польсько - литовської держави чи через учнів - українців, що від'їжджали на науку до західньо - европейських країв, а найчастіще до Італії, — то на Україні виразно позначились і західньо - европейські впливи. Ці два впливи, грецький і західньо-европейський, помічаємо в розвитку нашого шкільництва й зокрема в Острозькій Академії. Коли в Академії були відповідні вчителі, вона наближалася до типу школи семи свобід-

них наук, що ділилися на trivium — граматика, риторика й діялектика й quadrivium – аритметика, геометрія, музика й астрономія. Про вільні науки в Острозькій Академії згадується в латинській поемі Пенкальського з 1600 р. Автор, говорячи про музи, звертається до Волині й закликає її тішитись бо „Острозький дім дає Тобі тримовний ліцей. Прийми початки, може за ними піде щось більше: не погордуй вченими богинями, не відкидай муз, бо нема нічого славнішого від благородних мистецтв". Острозька Академія була не лише учбовим закладом, вона разом з тим була чимсь подібним до теперішніх наукових інститутів, — була ніби Академією Наук. При ній гуртувалися найвидатніші тодішні українські вчені, що розробляли науку з усіх галузів знання. Захарія Копистенський в своїй „Палінодії", перераховуючи заслуги кн. Константина, про цю колегію учених при княжому дворі говорить так: „Згромадилися тут промовці, одному Демостенові рівні, й інші різні філософи. Були й доктори, славні знавці слов'янської, грецької та латинської мови. Були тут і славні математики й астрономи... Церква та двір того княжати повні православних учителів євангельських і апостольських, повні богословів справжніх, котрі знають богословіє й праву віру від богословів Діонисія, Атанасія й інших багатьох і від соборів і від патріярхів східніх".

В Академії дуже високо стояла наука слов'янської мови. Вона тут розроблялась більш ґрунтовно й широко ніж за попередніх часів. Найкращим доказом цього є граматичні праці з слов'янської мови вихованця Академії Мелетія Смотрицького. Його граматика, що придбала йому таку велику славу, була перекладена майже на всі слов'янські мови. Її багато разів друкували в Московщині, і вона там служила за основу філологічного знання до часів Ломоносова, що звав граматику Смотрицького „вратами учоности". Під її впливом Ломоносов писав і свою граматику. До розроблення слов'янської мови підходили в Академії з усталеними вже на заході стилістичними методами й правилами схоластичної школи. Ілюстрацією до цього може служити — „Передмова" до Острозької Біблії, „Лямент" (плач) дому князів Острозьких", „Хронологія Римші" й ін. Під сильним впливом науки слов'янської мови в Академії була надрукована у Вільні 1586 р. й „Перша граматика слов'янського Язика".

Великого значення надавали в Академії навчанню

грецької та латинської мови, особливо грецької; це обумовлювалося характером школи. Багато греків у ті часи проживало в Острозі. „Не новина бувати грекам в Острозі“ — говорили тоді. Була там ціла грецька колонія, і одна вулиця звалася „грецькою“. Проте вчених греків було в Острозі небагато. Високоосвічені греки, досвідчені в тайнах богословія й філософської науки, з'являлися в Острозі рідко й ненадовго, як напр, Кирило Лукарис — пізніше патріярх Олександрійський, протодиякон Никифор, делеґат патр. Царгородського, учасник Берестейського Собору. Тому кн. Константин мусів шукати вчених греків у Греції та Італії. На кошти князя Академія висилала своїх учених на студії за кордон, як своїх стипендіятів. Таким степендіятом був, напр. острозький архидиякон ієромонах Кипріян „Сущий от града Острога, муж во елінском діялекті іскусний, во Єнетіїх (Венеції), Патавії (Падуї) любомудрствуючий, во св. горі Атонській поживший“.

Поза ученими греками професори Академії рекрутувались переважно з місцевого вченого духовенства й світської інтеліґенції. Кн. Константин спеціяльно підбирав учених людей на священиків в Острозі й інших маєтностях. З острозьких священиків треба найперше згадати о. Дем'яна Наливайка, брата славнозвісного козацького ватажка. Дем'ян Наливайко був настоятелем Церкви св. Миколая, брав участь у берестейськім Соборі і в походах свого брата Северина. Він відомий, як перекладач творів Св. Отців, редактор кількох збірок-перекладів і автор церковних віршів. Він мабуть, був в Острозі священиком і автором трактату про „єдину віру“. До острозького кліру належав, як уже згадано, й ієромонах Кипріян, уродженець острозький, — людина високоосвічена, діяльний співробітник Академії.

Із світських учених, професорів Академії, відомі Герасим Смотрицький, Мотовило, Христофор, Філарет Бронський та ін. При дворі князя панувала релігійна толеранція, тому й серед учених, що належали до Академії, були визнавці різних конфесій: протестанти, уніяти, католики.

На чільне місце серед учених Академії вибивався безперечно Герасим Смотрицький, один із старших членів Острозької Академії перший ректор її „Wielki swego czasu w ruskim narodzie maz“, як про нього з гордістю пізніше висловився його син Мелетій Смотрицький. Діяльність Герасима Смотрицького була многогранна; він

брав найактивнішу участь у виданні Острозької біблії, був автором „Передмови“ до цієї біблії, та багатьох писань і віршів. З його творів до наших часів дійшов, на жаль, тільки „Ключ царствія небесного“, полемічний твір, в якому Смотрицький виявив неабиякий публіцистичний хист.

З-під пера учених наукової колеґії при Академії, її професорів і учнів, вийшло й надруковано багато праць з різних галузів науки, особливо богословських і полемічних писань. Але найбільшу вартість з усього надзвичайно цінного дорібку Академії мала монументальна Острозька Біблія, що можна сказати, була вінцем багатої науково-літерататурної продукції Академії. Не тільки на Сході, але й у всьому слов'янському світі не було ще повної друкованої Біблії. А в ній відчувалася така потреба в бурхливі часи кінця XVI ст. На Православну Церкву нападали римо-католики, нападали й різні реформісти; доказуючи правильність своєї науки та посилаючись на Біблію. Перевірити неправдивість чи неправильність їх доказів православні українці не мали можливости, бо не мали повної Біблії. Князь Константин Острозький виявив зрозуміння ваги цієї справи, і з захопленням віддався, їй, не жаліючи на це коштів.

Десяток років тяжкої запопадливої гарячої праці— і в 1581 р. вийшла друком у світі Острозька Біблія. „Це —говорить др. Митр. Іларіон (Огієнко) — була величезна подія не тільки в історії української культури, але і в культурі загально-слов'янській, бож це була найперша кирилицею друкована Біблія. Нову книжку з захопленням вітав увесь слов'янський світ, і вона швидко поширилася не тільки серед українського народу, але й позаним“. Текст цієї біблії шанували католики й протестанти, бо вона була редаґована за останніми вимогами богословської науки. У руках оборонців Правосл. Української Церкви, що на неї з усіх боків тоді піднялися, грізні хмари — вона була найміцнішою духовною зброєю.

Небагато примірників надруковано цієї цінної Біблії, перед першою світовою війною залишилося вже тільки три примірники. Один примірник Біблії був ще в Острозькому Соборі в 1942 році.

З багатого дорібку Острозької Академії, крім Біблії, залишилося небагато: „Ключ царствія небесного“, кілька науково-богословських праць, віршів — і це все. На великий жаль, нічого не залишилось від самої Академії.

Найпишнішою квіткою процвітала вона ще на по-

чатку XVI ст. Князь Константин мав широкі пляни. Він хотів її так розбудувати, щоб на студії до неї могла приїжджати молодь з закордону. Доля не судила здійснитися цим проєктам. Почав занепадати на силах старий князь, почала завмирати й Академія. На початках XVII ст. вона була перенесена до Дерманя, великого маєтку Кн. Константина, недалеко Острога. В 1606 р. закрив очі кн. Константин. Ще три роки перед тим помер його син Олександер, що залишився вірним Православній Церкві. Януш, старший син кн. Константина, вже раніш перейшов на римо-католицьку віру. Всі острозькі маєтності й фундації перейшли в руки католиків. Внучка старого князя Анна Альоїза була вже ревною католичкою, цілком підпавши під вплив єзуїтів. Скоро в Острозі засновано єзуїтську колеґію. По Острозькій Академії залишилися тільки світлі спомини. Про наслідки праці учених при Академії, про вагу й ролю її автор тогочасної „Перестороги“ так оповідає: „Православіє наше почало сяяти, як сонце, люди вчені почали були показуватися в церкві Божій, учителі й духівничі церкви Божої та книги друковані почали множитися“...

Острозьку Академію високо ставили її сучасники, шанували її й пізніші покоління. Острозька Академія на тлі нашого культурно-національного й церковного релігійного життя останньої чверти XVI і початків XVII ст. — це епохальне явище, — це наші національні гордощі, наша перша вища школа. Вона здобула собі авторитет та славу у всьому слов'янському світі. Богословська літературно-наукова продукція високо піднесла престиж школи, а разом з тим і всього українського народу, що його кращі сини за таких невідрадних обставин спромоглися на таке велике діло. Академія відограла колосальну ролю в житті нашого народу й Церкви, бо вона згуртувала кращі наукові сили, що повели вперед і рідну літературу й рідну культуру. Заслуги її в обороні Української Правосл. Церкви безмірні. З Академії вийшла низка церковних діячів, учених богословів і великих патріотів, а між ними — гетьман Конашевич-Сагайдачний. За взірцем Острозької Академії повстали інші школи на Україні — братська у Львові й Володимирі Волинському. Наша славна Києво-Могилянська

Колегія, пізніше перетворена в Академію, була молодшою посестрою славетної Острозької Академії.

*) Матеріяли для статті взято з таких праць:

1) „Українська загальна Енциклопедія“ т III.
2) М. Возняк „Історія української літератури“ т. II.
3). М. Грушевський „Культурно-національний рух на Україні в ХУІ-ХУІІ в.“.
4). Проф. Др. Дм. Чижевський „Історія Української літератури“.
5). Богдан Лепкий „Наше письменство“.
6). ФІК. „Князь К. К. Острозький“.

В.ПЕТРОВ

Лютер з католицького погляду

Ми живемо в центрі Західньої Европи, живемо в безпосередньому оточенні католиків і протестантів і тому конфесіональні відміни й стосунки набувають для нас особливої ваги й особливого інтересу. Як дивляться католики на протестантизм і як протестанти ставляться до католицизму? У чому сенс конфесійних розходжень між цими двома найголовнішими віровизнаннями Західньої Европи?

Це питання набуває ще більшого значення для нас в зв'язку з тим, що і в католицькій і в протестантській церквах за останній час, особливо після розрухів і зрушень, які принесла з собою друга світова війна (1939-1945) якнайживіше прокинулося прагнення до зближення церков. Чи можемо ми лишитися в стороні від цього руху? Чи не повинні ми бути в курсі документів, які з'являються як відповідь на ці духові потреби часу?

З цього погляду заслуговує на безперечну увагу книга відомого філософа, професора Йог. Гессена „Лютер з католицького погляду", яка вийшла в Бонні р. 1947 (с. 1-72). Автор проф. Й.Гессен стоїть на позиціях „кафолізму", „вселенськости", він прагне зближення церков і в своїй книзі, подаючи огляд католицької літератури за останнє півстоліття про М.Лютера, намагається не загострювати конфесійні противенства, які відокремлюють католицизм і протестантство, але намітити шляхи, щоб прокласти міст між віровизнаннями. „Якщо слушне твердження, яке висловлює К.Зелль, що „принцип протестантизму в своїй основі це є особа Мартина Лютера „Католицизм і протестантизм", Ляйпціґ, 1908, с.40, то головним завданням всіх соборницьких прагнень повинно бути зрозуміння Лютера. Це становитиме саме й шлях до „Una Sancta" (с.7.). Свій огляд літератури Й. Гессен починає з згадки про книгу Гайнріха Деніфле „Лютер і Лютеранство", яка вийшла 1904-09 рр. в Майнці. Ця книга була різко скерована проти Лютера й лютеранства. Автор висовував формулу неґативної оцінки Лютера з морального погляду:—„Лютер був погана людина. Реформа-

ція в своїй основі виникла з анормальности."—Повторюючи це, він проголошує: „Лютере, в тобі немає нічого Божого!" Г.Деніфле розглядає Лютера, „як звичайного або, якщо хочете, надзвичайного руїнника, революціонера, що пройшов, як демон, через свою добу й безоглядно скинув на землю все, що тисячоліття перед ним було вшановувано; як спокусника... фальшивого пророка" і т.д. Деніфле, що належав до ордену домініканців, в своїй книзі повстав проти надмірного Лютерового культу, коли не спинялися перед ним, щоб говорити про „sanctus und divirus Lutherus" (с.10).

У відміну від Г.Деніфле єзуїт Гартман Грізер в своєму тритомовому творі „Лютер" (З вид. 1944-45р.) розглядав Лютера не як морально погану, але як душевно хвору людину. З ґрунту моральної оцінки особи Лютера дослідник переходив на ґрунт психологічно-патологічний. Новіший католицький дослідник „Реформації в Німеччині" (1941 р.) Йоз. Лорту з приводу цієї спроби патологічно пояснити появу Лютера зазначав: „Фактом однак лишається, що Лютер в своїй науковій, пастирській і адміністративній роботі виявив таку надмірність якнайважливішої діяльности, що він поставив своє душевне здоров'я під доказ, який повинен бути названим надзвичайним" (1.с.434). Йог. Гессен приєднується до цього погляду. Вказівки на патологічні риси („У якого генія, запитує Гессен, ми їх не знайдемо"?) не дав ключа до пізнання найбільших глибин істоти Лютера (с.12).

Поворот до позитивної оцінки німецького Реформатора всередині католицького дослідження Лютера накреслив в статті реґенсбурзького соборного Декана Фр. Кіфля, опублікованій з приводу ювілею Реформації в католицькому журналі „Гохлянд". Уже назва статті вказує на позитивне настановлення автора: „Релігійна душа Мартина Лютера як коріння нового філософського образу". Без всяких застережень автор каже про „релігійну душу" Лютера. Він підкреслює, що його вихідний пункт є релігійний і що релігійний інтерес є для нього вирішальний. Кіфль не спиняється перед тим, щоб означити Лютера як „могутнє знаряддя Провидіння". Лютер викликав духовний рух, який потряс століття, і Провидіння через нього очистило Церкву в її внутрішній святості од спокусливих принад культури Ренесансу й через ці гіркі ліки запалило нове молоде життя в цілому католицизмові". Спробу пояснити Реформацію, виключивши або цілком одсунувши релігійні мотиви,

Кіфль вважає за спробу з негідними засобами, наслідок просякнення в релігійну ділянку марксистської історичної методи, яка одсовує релігійний момент на задній плян (с. 13).

Згаданий уже вище історик церкви Йоз. Лорту в своєму двотомовому творі „Реформація в Німеччині" (1941) так само твердить про Лютера, що він був релігійною людиною, Homo religiosus, при чому не в загально-релігійному сенсі, а як „сповідник theologias crucis, євангеліст розп'ятого Ісуса Христа й Його релігії спасіння" (с. 383). За Лортцем, вину за релігійний розклад несе на собі католицька церква. „Передреформаційне становище церкви й особливо настанова вищого кліру з папською курією включно, а також і частини теології були такі, що вимагали й полегшували критику з боку християнського сумління. Така критика була необхідна історично". На доказ цього твердження, він вказує на великий обсяг найгострішої критики в передреформаційний час і протягом Реформації і саме з усіх церковних кіл, навіть найбільш ортодоксальних, „Особлива провина з католицького боку полягає в тому, що насамперед на початку Реформації властиво релігійна настанова євангелізму не була прийнята досить серйозно". Так твердить Йоз. Лорту, і Йоз. Гессен з того приводу зауважує: „Стверджуючи істотну співпровину католицької Церкви в релігійному розколі, Лорту іде за стопами кардинала Ньюмена, який сказав:" „Ми всі несемо на собі провину, як ті, що покинули Церкву, так і ті що лишилися в даній Церкві, і всі разом потребуємо повернення" (с. 15-16.)

В своїй оцінці Лютера Йоз. Лорту висовує тезу: „Лютер в своєму корінні настановлений суб'єктивістично" (1 с.162). „Ця формула, зауважує Йог. Гессен, лежить поза сумнівом в зовсім іншій площині ніж ставлення й оцінки Лютера у його попередників. За ключ до істоти Лютера вона бере не аморальні або патологічні риси його особи, але риси його духової структури. Але це не задовольняє" (с.16). На думку дослідника „спроба Лортца зрозуміти Лютера з його суб'єктивістичних духових настанов означає границю, до якої дійшло найновіше тлумачення феномена Лютера" (с. 17). Йог. Гессен воліє йти далі: „Це так само ще не той погляд на Лютера, який без застережень можна було б назвати католицьким" (с.17). І Йоган Гессен робить спробу розвинути такий погляд на Лютера, який би з одного боку вис-

ловив релігійно-католицьку точку погляду на Лютера, а з другого, дав би змогу прокласти ґрунт для порозуміння між протестантизмом і католицизмом.

„Лютер був реформатор, тобто літерально репроспективіст (Rückbildner), відтворювач. Те, що він хотів відновити, це був чистий євангелізм, від якого, на його думку, Церква відступила“ (с.18). „Він знов хотів поставити в центрі живий сердечний пункт. Усьому зовнішньому й всякому згрубінню, всякому спрощенню й викривленню релігії оголошує він боротьбу“ (с.19). Йог. Гессен цілком поділяє думку, що католицька Церква за часів Лютера потребувала реформи. „У цьому, — зауважує він, — не може бути сумніву. Периферійні речі були надто поставлені в центр християнського життя (згадаймо „відпусти“)... Цей відхід од Євангелії й висунув Лютера“ (с. 19).

Те, що Лютер звернувся до Євангелії, Йог Гессен пояснює психологічними причинами: з одного боку, Лютер був повний свідомости своєї грішности („Я перед Богом грішник з неспокійним сумлінням“), а з другого, він вірив у милість Божу. Лютер спирався при цьому на текст Послання св. ап. Павла до Римлян: „Ми вважаємо, що людина виправдовується вірою без діл закону“ (3. 48). „ Це вчення про виправдання вірою є ніщо інше як вираз для основного релігійного переживання реформатора“ (с.22). Пізнє середньовічний католицизм з його побожністю, побудованою на законі, давав плідний ґрунт для розвитку цієї тенденції одкинули „закон“ і протиставити „законові“ „віру“,

Чи значить це, що Мартин Лютер хотів перенести сенс релігії й релігійного з „об'єктивного“ в сферу „суб'єктивного“. Йог. Гессен намагається захистити Лютера од закидів в суб'єктивізмі. „Основне переживання Лютера є лише за формою суб'єктивне (як переживання суб'єкта), за змістом воно, навпаки, є таке об'єктивне, як тільки можливо. Ніщо так не суперечить внутрішній духовій структурі реформатора як модерний суб'єктивізм, який робить людину мірою всіх речей“, (с. 23-4). Такого погляду на Лютера тримається відомий теолог Ад. Гарнак, так само вважає й Е. Трельч: індивідуалізм Реформації в жаднім разі не „безумовна релігійна автономія“. „Лютер не радикальний індивідуаліст, що спирається на переконання особистого сумління, як його характеризують модерністи, бажаючи сказати про нього щось добре“

Заперечуючи обвинувачення Лютера в суб'єктивізмі й індивідуалізмі, проф. Й. Гессен спиняється на ставленні М. Лютера до догми, до „діл" таїнств і Церкви. На думку автора, „основне переживання Лютера не означає жадного розриву з догмою... Для Лютера справа була не стільки в оновленні теології, скільки в оновленні побожности" (с. 25). За своїм світоглядом Лютер ще глибоко стояв на ґрунті Середньовіччя. „Він не зрікся основ світоглядового мислення середніх віків, що спиралося на визнання чудес, авторитету Церкви... Його образ світу цілком середньовічний. Він проклинає модерний дух, Коперніка, Себастіяна, Франка, Еразма" (Трельч). І. Е. Трельч висуває своєрідне визначення Лютера, як „безмежно консервативного революціонера".

Найбільше застережень викликало завжди ставлення Лютера до діл. Лютер як про це вже була мова вище, посилаючись на текст з ап. Павла, намагався довести, що формула „Sola fides" виключає визнання потреби діл для спасіння: спасіння залежить не від діл, але від віри. „Однак — зауважує Йог. Гессен, — цим зовсім не сказано, що діла в житті християнина не грають або не повинні грати ніякої ролі. Навпаки, це значить, що вони є необхідний плід віри" (с. 26). „В очах Лютера має ціну лише та віра, яка породжує добрі діла. Саме вони становлять собою критерій серйозности й справжности віри" (с.26-27).

З католицького боку Лютерові закидувано те, що він розмежовував і протиставляв релігію й мораль (порівняй, приміром: Мавсбах, „Католицька мораль і її противники", Кельн, 1913, с. 163), але на думку Й. Гессена тут має більшу слушність погляд, який висловив А. Гарнак: „Лютер ніколи не думав про віру, яка разом з тим не була б regeneratio vivificatio і тим самим bonum opus: але з другого боку в усьому сумніві, в усій непевності й одчаї рятує не думки про віру, як regeneratio, але тільки віра, що є лише вірою (nie nisi fides est) (с. 815). (С. 27). І в цьому зв'язку, коментуючи поставлене питання з приводу Лютерового вчення про спасіння вірою, Йог. Гессен зазначає: „Реформаторську теологію з правом названо коментарем до „Deus solus". Висуваючи тезу про Deus solus, теологія Реформації хоче цілковито виключити людський чинник в справі спасіння (виправдання). Спасіння це чиста справа Божа, над якою стоїть sola gratia. Цього не було б, якщо б окрім

Божої кавзальности, брала участь при виправданні так само власна кавзальність людини. (с. 27-8).

Так ми підійшли до питання про Лютерову антропологію, в основі якої лежить учення про спадковий гріх. Провідна думка, висловлена Лютером в його творі „De servo arbitrio", сходить до твердження, що людина через спадковий гріх втратила свободу волі. Тезі Еразма „de libero arbitrio" Лютер протиставляв свою антитетичну думку „de servo arbitrio" з посиленням на твердження бл. Августина про „приборкану волю". Тут думки дослідників ґрунтово розійшлися, тоді як одні тримаються думки, що Лютер, не зважаючи на своє вчення про несвободу волі, все ж таки стверджує свободу волі (Б. Голль), інші, як приміром Й. Мавсбах, вважають, що Лютер розглядав волю, як несвободну в своїй історії (с. 28).

З свого боку Йог. Гессен твердить, що 1) „Лютерове вчення про несвободу волі не має нічого спільного з філософським детермінізмом" (с. 29); „Лютер одкидав свободу не в психологічному, але в етичному сенсі" (с. 30). Автор докладно спиняється на з'ясуванні поглядів Лютера на свободу волі й присвячує їм кілька сторінок своєї праці. На жаль, брак місця не дав нам можливости вісвітлити цю сторону дискусії докладніше.

Третій, заключний розділ книги присвячено темі: „Зрозуміння Лютера як шлях до „Una sancta." Автор підсумовує. Він говорить про полярність, про протилежність двох прагнень до експансії й до концентрації. В середньовічному католицизмі діяв стимул до експансії! Реформаційний рух був рух до концентрації, прояв могутнього прагнення до чистоти вартостей в релігійній сфері. Саме в цьому аспекті Реформація й становить собою не випадкове, але внутрішньо необхідне діяння (с. 40).

Але висуваючи подібне твердження, автор застерігає проти того, щоб абсолютизувати особу й погляди Лютера. Разом з Фр. Гайлером, Йог. Гессен вважає, що Євангелізм Лютерів не тотожний з євангелізмом Нового Заповіту. „Лютерова реформа була спрощенням, але не тільки прощенням католицького християнства, а так само й спрощенням новозаповітного євангелізму" (с. 42-3). „Тому, що Лютер абсолютизував це спрощенне християнство, тому, що він одкинув і поборював всі інші форми християнської віри й життя, які супиречили його „чистій" Євангелії, тому, що він втратив погляд

на універсальність і повноту Божого об'явлення, саме через це він і зробився „єретиком“ (Гайлер) (с. 43).

Йог. Гессен вважає, що „оцінка реформації, як релятивного явища, визнання меж в особі й справі Лютеровій означає звільнення від того бар'єру, який стояв на перешкоді до взаємозрозуміння обох Церков щодо німецького реформатора“ (с.43). І той факт, що „католицькі дослідники все більше й більше вважають значення Лютера й справді позитивні вартості, які вони в нього знаходять“ це й дав підставу Гессенові, разом з А. Мартином, говорити про „початок взаємного зближення в розумінні релігійного феномена Лютера“ і, разом з Й. Лортцем, говорити про „витворення спільного погляду“ (с.44).

Це однак зовсім не значить, що Й. Гессен обминає ті істотні моменти, які відрізняють обидві Церкви (вчення про спадковий гріх, про imputatio, про sola-fides, Лютерове заперечення літургічної жертви, чернецтва й аскези, папства), він докладно розглядає й висвітлює їх, присвячуючи значну частину своєї книги цим важливим і істотним питанням (с. 49-66). Помилки Лютера лишаються помилками й відхід од догматів і канонів—відходом і порушенням. Це цілком ясно для автора, хоч він чомусь і обминає такий вирішальний момент як, приміром, заперечення у Лютера св. Переказу (предання), ваги й авторитету св. Отців і Учителів Церкви.

Йог. Гессен говорить про релятивізм протестантизму, але обминає історизм цього релятивізму; історичний характер протестантизму він не розглядає. Реформацію як етап в історії Нового часу, і тому у нього лишаються неосвітленими історичні коріння протестантизму. Він згадує про „великі світоглядові протилежності, як вони виступили в історії філософії“ (с.48), але говорить виключно про протилежність католицизму й протестантизму позитивізмові, матеріялізмові й натуралізмові і нічого не говорить про те, що в „історично-філософському“ аспекті Реформація 16 ст. була протиставленням католицизму середніх віків.

Протопресвітер Василь ВАРВАРІВ.

Релігійне виховання сучасної молоді

Страшна воєнна хуртовина, що ми пережили, з її насильствами, ненавистю, жадобою помсти і панування, сильно притупила шляхетні почування людини, яка поза особистими життєвими вигодами нічого більше не хоче тепер знати.

Ця завірюха духово покалічила і наших дітей. Ті з них, що жили в межах совєтської держави, в дитячому віці не зазнали ані радости, ані щастя, минуле їх пройняте жахом і болем, нуждою й знущанням, часом скроплене мученицькою кров'ю їх батьків. Інші знов були відірвані силоміць від своїх родин і вивезені на тяжку примусову працю до жорстокого завойовника, де терпіли недостачу у всьому і зневагу до себе, як до людини. Тяжкі переживання й спомини про них родять в їх душах ненависть і жадобу помсти.

І коли глянемо на них одвертими очима, то жаль і страх стискає серце за їх майбутнє. Не вважаючи на тяжке минуле, вони самозакохані й певні себе, горді й зарозумілі, та вважають себе у всьому досконалими. Вони не хочуть учитись, бо здається їм, що все знають. Вони мають необмежене довір'я до власних сил та глузують з переконань і принципів старших, хоч самі ще не мали часу ані набратися досвіду, ані придбати заслуг, не мали й нагоди виявити свою здатність і зрілість в тяжких умовах життя.

Цими своїми словами я не хочу підводити під одну мірку всю нашу молодь, бо є велика частина і морально здорової та релігійно й національно свідомої молоді.

Пошукаймо ж тепер причини згаданих хиб молодого покоління.

В природі можна завважити велику подібність між рослинами і людьми. Найкраща і найважливіша частина рослини, — це її квіт. Діти, юнацтво — це квіти народу.

Коли квітка не розвивається, то рослина не може видати овочу. Коли діти й юнацтво не мають потрібних умов для формування доброго характеру, який належить виховати за вказівками науки Христової, то неми-

нуче загине й народ, що не дбав про свій доріст, свій цвіт.

В природі розвиток квітів залежить передусім від матері рослини, а також від повітря, землі, води, інших рослин, тощо. Всі ці чинники тісно між собою пов'язані, і коли один з них не виконує своєї функції, то й природа не осягне своєї цілі, себто — рослина не дасть овочу. Як в природі існують різні чинники, що впливають на найвищу функцію рослини, так і в народі існують сили, що від них залежить розвиток людини, навіть саме її існування, — це родина, громада, школа, різні організації, виховні інституції та духовний провід. Коли одна з них не виконає свого завдання, тоді неможливе й нормальне виховання віруючого, свідомого свого покликання, здорового, характерного покоління, і народ той буде приречений на загибель.

Бажання кожного українського патріота бачити наш цвіт — юнацтво в найкращому розвиткові. Передумовою такого розвитку є віра наших батьків, як основа духового здоров'я, джерело моралі й християнського світогляду. Тому особливу увагу ми повинні звернути на цей бік виховання наших дітей і юнацтва, бо й вся наша культура, ввесь наш побут і суспільний устрій творився на засадах християнських. На них же зростали й наші державні ідеї. Вікова боротьба за національну правду була одночасно й боротьбою за правду Христову, а наші князі й гетьмани йшли в бій „за волю й віру православну".

Визначний історик Православної Церкви професор Біднов колись висловився так: „Коли поневолений народ зберігає свою батьківську віру, свою мову, свою культуру і міцно їх тримається, то він в своїх руках тримає ключ від своєї в'язниці; ключами тими він зможе відкрити двері в'язниці і вийти на волю. Загубивши свою віру, мову, культуру—він позбавляється ключів до визволення і завжди буде невільником".

Як я згадав, розвиток молодого покоління залежить від таких чинників, як родина, громада, школа, Церква, організації молоді тощо.

Серед них одним з найповажніших є родина, бо в цій клітині відбувається найвідповідальніший період духового формування. Батьки відповідають перед Богом і перед Батьківщиною за те, чи вони дали дітям перші поняття про Бога, про Матір Божу, Святих, Церкву,

церковні традиції, чи навчили молитись, чи навчили розрізняти добро від зла—ще доки надіслали їх до школи.

Ніщо не звільняє їх від цього обов'язку, наложеного на них Самим Богом.

Св. Апостол Павло у своєму пастирському листі до єфесян (6, 4) про дітей каже: „ви батьки... виховуйте їх в освіті й остереженні Божому". Отже, як бачимо, є виразне апостольське доручення батькам про необхідність навчання й виховання дітей в дусі Христової науки (Єф. 6, 1) 4.

Слова Спасителя „Ви сіль землі. Коли сіль вивітріє, то чим насолити її? (Мт. 5, 13) в певному розумінні можна віднести і до батьків, і до вчителів, і до провідників різних організацій, які виховують дітей і молодь. Бо ніколи ніхто не виховає в любові до Бога, до ближнього, до Батьківщини доручених йому вихованців, якщо не дасть прикладу своїм власним життям. Надаремно буде говорити про чесноти й обов'язки, коли сам не буде їх виконувати, бо, як каже мудре українське при-

Українська правосл. Церква Свв. Апп. Петра й Павла в Берхтесгадені.

слів'я, „Слова відлітають, а приклади притягають". Теоретичні виклади, хоч би й які досконалі, не матимуть того впливу, який має живий приклад вихователя. У вихователя без Бога і виховання буде безбожне. Вихователь подібний до скрипаля. Чудова техніка гри і глибоке знання гармонії тонів не дадуть належного ефекту, якщо мелодія не виходить з душі і серця мистця.

„Люби й роби"—каже інше українське прислів'я себто люби Бога, ближнього, високі людські чесноти, то й вихованці твої будуть релігійними, чесними.

Дуже важливим чинником у вихованні дітей і молоді є оточення в якому перебуває та молодь. Різні хороботворчі мікроби, що наповняють духову атмосферу, з'являються під впливом бульварної літератури, різних данцінгів, а іноді кіна і театри, нищать здоровий духовний організм не тільки молоді, а й старших, а коли додамо до цього живу вдачу молоді, її важливість та організовану пропаґанду різних чинників, то будемо мати приблизний образ тих труднощів, серед яких вихователі мусять працювати.

Але всі ці труднощі, на перший погляд такі тяжкі, —є ніщо, коли буде добра воля і глибоке християнське переконання, що Всемогутній Творець дав батькам і вихователям обов'язок провадити дитину по тому життєвому шляху, в кінці якого стоїть Господь і що вихователі повинні завжди звертатися до нього за допомогою в цій тяжкій і відповідальній праці.

Треба тільки при праці над вихованням молоді мати на увазі і роз'яснювати та поборювати як в собі, так і в вихованцях ті, виразно зазначені в Слові Божому і науці церковній гріхи, (Рим. 1, 29—32) які, під впливом підшептів злого духа, люди часто вважають за чесноти, йдучи ніби за поступом і відкидаючи як пережиток, християнське розуміння їх, так про гордість кажуть, що це шляхетність, марнотратство звуть, щедрістю скупість—ощадністю лінивство — відпочинком; ріжні непристойні розваги—веселістю; розпусту—любов'ю; помсту—захистом свого я; підлабузництво—пошаною; дике супружество—вільною любов'ю і т. ін.

Виховання треба починати з родинного життя, де всі домашні повинні подавати підростаючій дитині якнайкращі, якнайшляхетніші взірці взаємовідносин поміж собою. Підростаюча дитина повинна бачити, як треба виявляти любов до Бога в молитві, і в виконанні заповідей та правил церковних.

Педагогіка каже, що дитина в перших роках свого життя більше навчається, ніж потім за ціле життя, і тому велику помилку роблять ті батьки, які вважають, що дітей треба починати вчити молитись та давати їм науку віри тільки тоді, як вони підростуть.

На 7-му, або 8-му році життя дитина йде до школи, де їй подають теоретичні знання з різних ділянок, а законо-вчитель — з науки релігії. Тут, у школі все повинно нагадувати учневі про Бога та про чесноти християнські, починаючи від образів на стінах та кінчаючи на змісті кожної читанки. Тут поруч із знанням, треба практично прищеплювати учням вміння відрізняти добро від зла, роз'яснюючи яке велике нещастя приносить людству зло і яке позитивне значення має добро. Треба подати учневі, і то на історичних і життєвих прикладах, що: 1) зло характеризують такі від'ємні риси, як еґоїзм, насильство та поневолення людини людиною (що є наслідком еґоїзму), несправедливість, ошуканство, облудне запаморочення людської свідомости, лицемірне маскування, хитро сплетене політиканство та інші, і що засвоєння людиною таких рис приносить шкоду окремим особам, суспільству, народам і всьому людству та протирічить засадам Христової науки; і 2) що добро характеризують такі позитивні риси, як повага до людини, непорушування природних прав та інтересів окремих осіб, а також визнання і здійснення рівного права на існування та вільного, незалежного, в межах усталеного закону, порядкування життям всіх людей і народів; справедливість, доброчинність, правда, щирість, відверті, чесні, справедливі дії завжди і всюди, починаючи від самого себе. Релігійне виховання в школі повинно бути основане також на тісній співпраці з батьками дітей, щоб не було розбіжностей в праці.

Вже перебуваючи в школі, а потім і по закінченні її, учень вступає до різних організацій — спортових, пластових, суспільних тощо. Провідники цих організацій повинні теж нести відповідальність за належне, на християнській науці основане виховання своїх членів, і продовжувати розвивати в юнацьких душах вже заложені основи християнських якостей і людських чеснот.

Найважнішим чинником у формуванні людської душі є Церква з її духовним проводом.

Кожний пастир в дорученому йому стаді, себто священик в парафії, повинен докладно познайомитись з особистим життям своїх парафіян, пізнати характер,

нахили, бажання і потреби кожного свого парафіянина, як старшого, так і молодшого, щоб відповідно до цього мати можливість викорчовувати з їх душ те, що шкодить християнському світогляду.

Це справа не легка. Вона потребує багато часу, терпеливости і поважної підготовки, але священик, як духовний батько своїх вірних, що перед Богом несе відповідальність за доручену йому паству, не має права цього легковажити і повинен прикласти всіх зусиль, щоб цей перший етап у своїх відносинах з вірними якнайстаранніше виконати.

Це не значить, що священик мусить негайно з якнайбільшим поспіхом це зробити. Навпаки, ця відповідальна пастирська праця повинна бути розложена на довший час, але виконуватись щодня, систематично. Це дасть священикові матеріял і для щоденної науки, якою буде вносити в життя парафіян Божий дар, і який буде і в собі розгрівати згідно з наукою Св. Апостола Павла до Тимофія (І Тим. 1, 6).

Поруч з цією працею серед парафіян, священик повинен особливу увагу присвятити релігійно-моральному вихованню молоді. Для цього не сміє ніколи занедбувати Служб Божих і наших прадавніх церковно-релігійних традицій. Служби Божі повинні відправлятись якнайурочистіше з участю церковного хору, до якого треба якнайбільше притягнути молоді, а богослуження відправляти не тільки в свята та в неділі рано, а обов'язково і в неділю ввечорі, а то й на передодні неділь та свят. У великий піст першого і останнього тижня Богослуження повинні відправлятись щоденно, а в інші тижні — в середу, п'ятницю і суботу. За кожним Богослуженням обов'язково мусить бути виголошене повчальне слово, або проведена катехизація. В науках церковних треба завжди мати на увазі молодь, її духові потреби, її психічний стан, релігійно-освітній рівень тощо.

Храм Божий повинен мати, якнайестетичніший як зовнішній так і внутрішній вигляд. Народ наш любить храм Божий, любить його й прикрашувати, не шкодуючи для цього ані часу, ані матеріяльних засобів, треба тільки заохотити до цього парафіян і особливо молодь.

Братства й сестрицтва становлять дуже добру і дуже потрібну для священика силу в релігійно-моральному вихованні людей, тому й необхідно, щоб в кожній парафії такі братства і сестрицтва існували з окремими секціями для молоді.

Не повинен священик без свого догляду залишати й різних організацій, коли вони існують в його парафії і, перемагаючи всякі труднощі, мати вплив на релігійно-моральне виховання їх членів, а особливо молоді.

Не раз доводилось чути, і навіть в нашій пресі читати, що в занепаді релігійно-морального життя серед молоді винне духовенство.

Не хочу заперечувати його вини, але мушу признати, що не тільки на нього вона падає. Довелося мені з таким закидом зустрінутись з боку одної поважної в нашому громадському житті особи, але на жаль то було тільки зауваження „сучка в оці брата", бо ані сама особа, ані її діти майже ніколи і до церкви не приходять, в службовому кабінеті тієї особи є різні оздоби на стінах, але бракує і найменшого святого образка. І коли я пригадав їй про це, не знайшла вона слів для свого виправдання.

Приведу ще один сумний приклад: в одному з наших таборів референт культурно-освітнього відділу приходить до мене в середу на страсному тижні й запрошує на відкриття клюбу, де будуть привітання й різні розваги. Коли я став умовляти й роз'яснювати що цього не можна робити у святі страсні дні, то дістав таку відповідь: „Ми вже підготовили все, розіслали запрошення і не можемо відкласти", і тільки тоді, як у цю справу на моє прохання вмішався комендант табору, відкриття клюбу було відкладене. За це я одержав епітет „ханжа".

Не буду казати. які наслідки мали ці розмови, а згадую їх тільки для того, щоб зафіксувати помилку, яка панує серед громадянства, ніби за релігійно-моральне виховання відповідальність несе тільки духовенство. Так. Духовенство має святим своїм обов'язком завжди і всюди дбати про релігійно-моральне виховання людей, але саме духовенство не скоро доб'ється позитивних наслідків своєї праці, якщо громадянство буде байдуже, або й вороже ставитись до неї.

І тому громадянство, особливо на провідних становищах, повинно допомагати в цьому.

Батьківщина наша потребує тільки рішучих, глибокоморальних, добрих, чесних, характерних громадян, бо тільки такі громадяни спричиняться до розвитку в народі позитивних рис, побудованих на засаді Христової науки і християнської моралі. Протилежні християнським засадам тенденції й елементи—це гнилизна, що затроює здоровий організм народу і веде його до занепаду.

Нехай же наша українська молодь буде справді цвітом, і радістю, і скарбом, як в очах Божих, так і в очах свого народу, а таким скарбом вона буде лише тоді, коли одержуватиме від батьків, шкіл, організацій, преси, літератури і церкви старанне християнське виховання.

Христос-Пастиреначальник і Учитель всіх учителів любив дітей, благословляв їх і ставив за приклад для старших, кажучи: „Істино кажу вам: хто не прийме Царства Божого як дитина, той не ввійде в нього“ (Мрк. 10, 15-16.).

Нехай же наші любі діточки; наша дорога молодь православна українська виховується так, щоб по слову Христа Спасителя дійсно була в своїй чистоті прикладом і для нас старших. Тоді вона стане й тією „сподіванкою єдиною“, про яку каже М. Старицький, джерелом того морального здоров'я, без якого не можна сподіватись і здійснення найвищого ідеалу українського народу — воскресіння України для світлого творчого християнського державного життя.

ЗАКЛИК!

На еміґрації маємо єдину Українську духовну школу — БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ УАПЦеркви в Мюнхені. В ній студіюють і виховуються майбутні високоосвічені, релігійні та національно-свідомі пастирі нашої Церкви.

Підтримуймо БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ всіма можливими засобами: грошевими пожертвами, богословськими й церковно — богослужбовими книжками. Потрібні для Академії також церковний одяг та інші церковні речі, бо вона має свою церкву.

Саме ж головне — посилаймо до Академії на студії нашу молодь, що має середню освіту. Не забуваймо, що від стану й розвитку Академії у великій мірі залежатиме доля нашої Ухраїнської Православної Церкви на еміґрації.

Адреса Богословської Академії УАПЦеркви:

THEOLOGISGHE AKADEMIE der UAOKirche
(13 b) München 23.
Wilhelmstr. 6-III.

Д. ОЛЯНЧИН:

До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648 - 1649 рр.

Стосунки гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм не виняткові в українській історії. Як знаємо, із славним гетьманом Петром Сагайдачним перебував у жвавих стосунках не лише Єрусалимський Патріярх Теофан (1608—†15. XII. 1644), попередник Паїсія, але й Царгородський Патріярх Кирило Лукаріс, як безпосередньо, так і через своїх післанців, а саме протосінгела Йосифа (з Єрусалиму), архимандрита Філотея, Тому Кантакузина (з Царгороду) й інших. Основним підложжям цих стосунків були очевидно успішні морські походи козаків на побережжя турецьких володінь або й міста, як Трапезунт, Синоп, Кафа, Царгород ітд. Ці козацькі походи на турецькі володіння і міста були не лише для Патріярхів, але й для всіх греків зрозуміло приємливі,—вони живили в них надії на їх визволення з турецької неволі. Як пише московський історик Н. Каптерьов :„Особливо великі надії у греків зродило вд тне повстання Хмильницького проти ляхів. Це повстання вони порішили підтримати всіма засобами та взяли в ньому саму живу й діяльну участь". Перший з них був Єрусалимський Патріярх Паїсій. Він підтримав гетьмана Богдана Хмельницького в його розпочатім великім ділі—національнім визволенні України в 1948 р.—не лише духовно й морально але й взяв у ньому свідомо й віддано, як дипломат, насправді діяльну участь. Тому його поява в Україні 1648 р. була отже не припадкова.

На жаль, за відсутністю під руками праць, з одного боку Максима Симського (Історія Єрусалимських Патріярхів, 1904), а з другого—Хрисостомоса Пападопулоса (Історія Єрусалимської Церкви, 1910), ми не можемо подати тут дещо ближче про життя і освіту Патріярха Паїсія. Нам наразі лише відомо, що він до свого вибору в патриярхи—дня 23 березня 1645 р.—був при Патріярхові Теофанові архимандритом, а номінально також ігуменом Галацького манастиря в Молдавії, що перебував під зверхністю Єрусалимського Патріярхату. Як архимандр-

рит, він їздив в 1635 р. з доручення Патріярха Теофона до Москви за милостинею і тому підчас своїх переїздів туди й назад через Україну міг запізнатися як з нею, так з її достойниками в Києві. Вдруге він появився в Україні ось в 1648 р., уже як Патріярх.

Коли він по від'їзді з Єрусалиму прибув до Молдавії, то в місяці вересні посилав звідти відпоручника до гетьмана Богдана Хмельницького, що знаходився тоді під Пилявою, і просив у нього переїзду через Україну до до Москви й назад. Сповняючи радо його просьбу, гетьман післав до нього для супроводу в Україну одного із своїх штабовців, а власне Силуяна Мужилівського, сина бувшого протопопа слуцького й Копиленського Андрія, звісного нам богослова й полєміста. Припровадивши Патріярха з Молдавії до Вінниці, С. Мужилівський поїхав сам до гетьмана, щоб, як пише М. Грушевський, „здати йому справу з того, що почув від Паїсія". Вісти Патріярха були цікаві для гетьмана й він звелів С. Мужилівському спровадити його до Києва й просити там на нього зачекати.

Як відомо, по облозі Замостя гетьман прибув до Києва з своїм почотом щойно на передодні Святвечора, зустрінутий при дзвонах дзвонів і при співах кантат студентами, дуже врочисто цілим населенням, як „новий Мойсей, визволитель України" з лядської єгипетської неволі". Від імени Українського духовенства вітав тоді гетьмана митрополит Сильвестер Косів, а від імені грецького й свого Патріярх Паїсій, величаючи його „Illustrimus Princeps" тобто "Пресвітлим Князем". Опісля гетьман мав з Патріярхом Паїсієм часті, довгі й сердешні розмови. Говорено— як пише М. Грушевський,—що Патріярх прирівнював гетьмана до Констянтина Великого, та величав його „Князем Руси—України." Можна сміло твердити, що коли київський Митрополит Сильвестер Косів дав наказ своїм єпископам, ігуменам, протопопам і священикам молитися по всіх українських церквах і манастирях за здоровля великого гетьмана й його благочестивого війська, то це сталося теж з апробати й благословення Патріярха Паїсія.

Не підлягає сумніву, що розмови між гетьманом і Патріярхом торкалися головно питання, як втягнути Москву в війну з Польщею. Бо від'їзжаючи по Водохрещі до Москви, Патріярх Паїсій мав від гетьмана доручення просити царя Олексія дати йому військову поміч проти Польщі, яку він потребував, на місце татарської,

не лише для дальшого визволення цілої Руси—України, але й навіть усього православного—християнського світу, але „включно до визволення Гроба Господнього“, як трохи згодом казав цареві С. Мужелівський. Як бачимо, стару ідею православної ліги відроджувано тоді на послуги української—козацької політики, а поміччю православної Москви гадалося замінити вимушену, ненадійну й зрадливу поміч бусурманського Криму,—він дуже добре здавав собі тоді справу з небезпеки, що грозила йому з визволення і унезалежження України.

Патріярх Паїсій прибув в Москву 27 січня 1649 р., в супроводі С. Мужелівського та патріяршого архимандрита Филімона,келаря Анатасія, економа Йоасафа,старця Арсенія друкаря і інших. З Москви назад до Києва він повернувся щойно 12 липня, у супроводі царського післанця до гетьмана, звісного строїтеля грека Арсенія Суханова. Враження з тієї поворотної подорожі патріярха Паїсія до Києва Арсеній Суханов занотував у своєму донесенні цареві. „А по городам, государ,—пише в ньому Арсеній,—везде Бога молять в церквах на многолітіє і в ектеніях,і в молитвах, і в чашах заздравних поминають гетьмана Зиновія Хмельницького і все благочестивоє войско“.

Доручена Патріярхові Паїсійові гетьманом місія випала негативно, — православна Москва відмовилася дати військову поміч Україні аби не зривати свого „вічного миру“ з католицькою Польщею. З невдачі тієї місії Патріяр Паісій був дуже невдоволений, що він нераз казав одверто Арсенію Суханову. Та тим усім він не зражувався. В початім дусі і в інтересах України він продовжував ту місію аж до 1651 р., коли оселився на деякий час у Торговищах у Валахії. Звідти він пригадував її цареві через своїх післанців, як назаретського митрополита Гавриїла, того ж Арсенія Суханова й інших греків, що надвозили ріжні політичні відомости як до гетьмана, так і до Москви. Через Арсенія Суханова Патріярх Паїсій пропонував цареві ще в 1649р. також цікавий плян православної ліги, зверненої ніби проти Туреччини, для звільнення поневолених нею християн, а власне греків, сербів і болгарів. В ту лігу мали входити: Московщина, Україна, Молдавія і Валахія, як рівнож греки та серби, що цей свій плян Патріярх передав цереві в порозумінні з гетьманом Богданом Хмельницьким, це не підлягає ніякому сумніву. Згідно тому плянові, як передає відписка цареві Арсенія Суханова з дня 11 грудня 1649 р. , похід об'єднаних сил на

Туреччину, що перебувала тоді в війні з Венецією, проєктувався Патріярхом Паїсієм на літо 1650 р., Молдавський воєвода Василь, Мунтянський — Матвій і козацький гетьман Богдан мали рушити разом на Царгород,— вони всі три мовляв уже у згоді, — а цар московський мав піти тоді „морем", хочби лише навіть з невиличким військом і то на тій підставі, що султан звелів кримському ханові воювати Москву. Знов же серби й греки, коли б довідалися про такий похід на Туреччину мали вирушити також під Царгород, на допомогу молдаванам, минтянам і козакам. Отже ясно як надолоні: Наївний і нереальний плян православної ліги Патріярха Паїсія був скерований на таку ж саму ціль, як доручена йому гетьманом місія, а саме на втягнення Москви в війну— через Туреччину — з Польщею. Для Москви був той плян Патріярха очевидно авантурою. Бо воювати, без ніякої територіяльної користи для себе, за чужі, хоч би навіть визвольні — чисто українсько-козацькі, чисто грецькі й сербські — інтереси, вона тоді була вже не такою нерозумною.

Ось так виглядали на загал стосунки гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 рр. По своєму змістові вони цікаві й варті того, щоб їх докладніше дослідити на основі тогочасних документів і джерел українського-московського, молдаво-валашського та грецького походження. „Акти Юж. і Зап. Рос.", „Архив Югг-Зап. Рос.", видання Є. Леграна в „Biblio Hieque greque vulgaire", „Аналєкта ієросолимітікес стахиологіас" А. Пападопулоса-Керамеуса ітд. містять для того не одні цікаві подробиці.

Головніша література.

С. Бєлокуров: Арсеній Суханов, „Чтенія О-ви Історії „Древ: Рос.", Москва 1891, ч. 156-57, 1894, ч. 169.

М. Грушевський: Історія України-Руси, т. VIII, ч. 3: Хмельниччина в розцвіті, Київ-Відень 1922, вид. 2. До козацьких морських походів на Туреччину див. т. VII, Київ—Львів 1909.

Д. Дорешенко: Нарис Історії України, Варшава 1933, т. 2.

Н. Каптерев: Характеры, отношенія Россіи к православному востоку, Москва; 1885; вид. 2 Сергієв Посад 1914.

ви не було „мужа“ (відома вимога про лояльність до материнсько-московської державности). Сьогодні мати-Церква зм'ягчила свої вимоги до православної Америки і виключає з них цивільний бік справи, але все ж й любов до доньки ще невільно заслонює їй очі на бачення реальних обставин миру й церковного життя в Півн. Америці й Канаді. Церква-мати ще хоче, щоб донька не дуже думала про свій власний дім, про свій життєвий шлях за океаном; але навідувалась постійно до батьківського дому для одержування життьових інструкцій, але не виросла зі своїх дівочих літ, проведених в родинному оточенні і—приймала звідти сюди і й розпорядження відносно свого життя... Російська Церква в Америці і Канаді на 7 Клівлендському Соборі усвідомила свою духовну відповідальність перед американським народом з усіма, що з цього випливають, наслідками правно-канонічного характеру, суворо згідними з вселенськими принципами православія. Те, що запропонувала російсько-американська Церква російській Церкві в проєкті митрополичої ради від 7 серпня, автокефалією назвати ще не можна. Але це вже та повна автономія, про яку згадує Клівлендська резолюція. Російсько-американська Церква в розумінні Клівлендської резолюції хотіла б залишитись під духовним, себто морально-релігійним і догматично-віронавчальним контролем та наглядом матері-церкви російської. Як відомо, автокефальні Церкви себе взаємно не контролюють. Повна автономія потрібна російсько-американській Церкві не для поменшення авторитету московсько-російської Церкви, але для скриплення свого власного авторитету в Америці і і тим самим задля користи самої російської Церкви, як органічної частини вселенського православ'я.

Питання: Послання Митр. Григорія, очевидно, не погоджується з цією формою автономії російсько-американської Церкви; воно хоче і адміністративного керівництва і правного контролю Москви?

Єп. Іоан: Тут сутність наших розходжень в матір'ю-церквою. Розуміється, вона не спішить погодитись з нашим бажанням, очікуючи від нас кращих наслідків нанашого церковного життя, вищого загального рівня нашої релігійности і нашого більшого апостольського просякання в життя американського народу. Але можливість цих благодатних наслідків, обумовлюючись, розуміється, перш за все нашою активністю духовною; залежить зараз саме від ступеня нашої апостольської сво-

боди і церковної незалежности. Американська православна Церква не може розглядати громадян Америки з погляду колоніяльних місіонерів. Американці вже не алеути. Їх архиєрей не може тепер уже називатись „алеутським". Вони—велика світова держава і гідні того, щоб мати свою американську православну Церкву. Тип іноземних місіонерів навіть в Індії не дає належних наслідків. В Америці повинна бути, розуміється, своя православна Церква. Але дотримуючись історичної поступовости і цінуючи можливі більші тісні зв'язки з віруючим російським народом; американсько-російська Церква запропонувала московсько-російській Церкві форму релігійно-морального і догматичного-віронавчального контролю над собою, натомість в інших ділянках хотіла б зберегти за патріярхом московським, сказати б „почесне головування".

Питання: Але в чому реально могла б виявитися ця „духовна опіка" московської церкви?

Єп. Іоан: Та церква, що не хоче духовного владарства над другою Церквою, але тільки шукає Христової влади над собою й своїми дітьми, здійснює вищу релігійну владу через свій духовний авторитет істини. На цьому, а не абстрактних юридичних основах будується благодатна глибина церковного життя. Апостольська чистота благовістя російської Церкви та її не змішаний з політикою цього світу учительський голос підіймав би все вище й вище авторитет російської Церкви і робив би її життя прикладом для всіх Церков. Недавній фільм про торжественну інтронізацію московського патріярха, розуміється, міг би піднести закордоном пошану до російської Церкви та віру в її свободу церковної молитви. Але, якби з місійно-освітнього відділу московського патріярха ми могли виписувати євангелії, молитовники, церковні книжки, твори св. отців, підручники, спосібники й трактати для боротьби з усіма світовими духовними псевдо-науками нашої епохи, це ще вище підняло б духовний авторитет російської церкви і скріпило б віру і її духовну силу, незалежність і апостольську активність задля Христової Істини. Таким духовно учительським контактом і окормлення нас можливо й варто було б почати нам перерване подіями останніх десятиліть єднання з матір'ю-церквою, а не з „букви закону", не з абстрактно-юридичних розважань. ,Ми часом забуваємо, що ми всі члени духовного тіла одної Христової Церкви, покликані служити один одному во

Христі. Балканські автокефальні Церки колись заливались релігійним благовістям російської Церкви та богословським культурним багатством її академії, плодами її духовного досвіду. „Духовний отець“ (вислів Клівлендської резолюції) — московський патріярх та ввесь собор святителів і діячів російської церкви можуть нам, нашому православ'ю в Америці, помогти ясним голосом релігійної істини, що відзеркалює волю Божу щодо світу й людини. При всій інтенсивності російського молитовно-літургійного життя (ми не маємо цієї інтенсивности в Америці) російська церква в своєму релігійно-культурному аспекті, очевидно, вийшла ще з епохи виправдування себе перед цивільною владою свого краю. Перечислені (надто нечислені порівнюючи з дореволюційним періодом) друковані видання її свідчать як про її зворушливі зусилля й дії, так і про її ще більшу зв'язаність могутнім імпульсом обговорюючої себе державности. Ми з повною свідомістю своєї релігійної і моральної недостатности ждемо від російської Церкви її справжнього учительського голосу, потрібного не тільки нам, а й цілому світові. Нехай російська Церква по-материнському поможе нам напитися від неї сучасним апостольським словом. В цьому здійсниться і наш найкращий духовний зв'язок з нею, з її московським центром і забезпека його —нам так бажаного авторитету.

Тільки цей духовно-учительський авторитет поможе нам підняти наше власне життя до рівня гідного єднання з нею, з матір'ю-церквою. Нехай вона почує це наше слово. Ми готові терпеливо чекати її матернього благословенства. Влаштовуючи свій дім за океаном, ми свято охороняємо православну істину, принесену сюди в 18 сторіччі апостолами російської церкви. І наша ціль — світити цією істиною на американській землі. Цю волю Божу про себе ми ставимо вище всіх наших думок.

Щодо згадки митр. Григорія про положення екзархату московського патріярха, то це положення зовсім інше. (Екзархат створений патріярхом недавно — Пр. Ред.) Це — дочка російської церкви, недавно вислана за океан і замешкала в хаті сестри. Її зв'язок з батьківським домом інший. Вона ще юна, мала і по-дівочому слухняна волі батьків. Ми розуміємо цю меншу свою сестру, що живе в нашому домі. Але прийде час, і мати скаже їй зілятися з нашим життям або вернутися додому“

Українська Церква в Канаді

Вінніпеґський „Український Голос“ для новоприбулих до Канади українців подає історію Православної Церкви в Канаді. В цій статті й наші читачі знайдуть багато нового, а тому подаємо її в цілості.

РЕДАКЦІЯ

Про Українську Православну Церкву вже згадувалося коротко, та тут ми ще раз до неї вернемося, щоб давніше сказане повніше і зрозуміліше заокруглити.

Перша іміґрація, як вже було сказано, складалася головно з галичан, — греко-католиків і буковинців — православних.

Греко-католиками не клопоталися галицькі церковні власті, розуміючи, — як нині виходить, — що греко-католики мають тут златинщитися і ввійти як матеріял в римо-католицьку французьку дієцезію. Що канадійські французи вважали греко-католиків матеріялом для себе, з тим вони навіть не крилися. Вони писали про те в своїх книгах, писали в своїх газетах, де навіть ясно говорилося, що греко-католиків треба переводити на римо-католицизм. Те саме говорять тайні „Правила“, що опісля стали явними, видані по-українському 1905 р. за єп. Будки. Греко-католицький священик Роздольський, що виїхав з Канади ще до приїзду сюди єп. Будки, нарікав, що французи невдоволені з нього за те, що він був жонатий (тут вже вдовець), і хотів спровадити сюди дочку-дівчину; вони казали: „Чого сюди до нас лізете?“ — маючи на увазі його та інших.

Та щоб легше втягати греко-католиків в латинсько-французький світ, римська церква повисилала була до Галичини, до Василіян французів та бельгійців, щоб училися української мови і відтак були тут греко-католицькими священиками. Тутешні французи розуміли, що священик українець, хоч він і католик, буде піддержувати греко-католицьку церкву й українське життя, а чужий буде прокладати українцям стежку до чужого.

І так на початку священиками у греко-католиків були бельгійці та французи — Сабурін, Ру, Боський, Де-

кан, Делярій та ще деякі. Було відомо, що Сабуріна готовили навіть на єпископа для греко-католиків, доки не побачили, що греко-католики будуть протестувати проти цього.

Священиками французами та бельгійцями греко-католики не були вдоволені, через те, що ті не знали добре української мови, отже з їх бесід виходили і нісенітниці, і єресі, і порнографія (непристойні, погані вислови); а зі зростом загальної свідомости почали греко-католики також розуміти, що до них ставляться, як до дикунів, посилаючи їм чужих священиків тоді, коли з Галичини можна б дістати священиків-українців. (Священиків французів і бельгійців звали запально „піпами", зауваживши, що ті замість казати; попа, попові, попи... казали: піпа, піпові, піпи).

Подібне було і в США. Там греко-католицькі священики залежали від римо-католицьких „арийських" (ірляндських) єпископів, які так жорстоко і зневажливо ставилися до греко-католицьких священиків, яким вкінці терпець урвався, і вони, порадившись, в „Свободі" підняли клич „Геть з Римом!" (1902 р.). Аж тоді Рим дав їм єпископа Ортинського, хоч і дальше намагався тримати його на прив'язі й орудувати ним на шкоду греко-католицькій церкві.

Десь при кінці 1911 р. прибув до Канади єп. Будка, проте справа церковна не дуже налагоджувалась. Прибували з Галичини священики, але і він і вони були під контролею французів. Єп. Будка був на французькім хлібі (як він сам про те казав!), священикам французи давали грошову допомогу (про те в „Кетолик Реджистері" можна було знайти матеріял). А певна річ, що „піпи" були референтами для французів відносно греко-кат. Церкви). З приїздом єп. Будки появився його орган „Канадійський Русин", для видання якого римо-католики дали машини.

Єп. Будка почав був збирати гроші (350.000 дол.) для Колегії св. Йосифа в Йорктоні, яку голосно проголошувано українською колеґією та що вона є виключно власністю римо-католиків.

Отже в загальнім греко-католицькім життю було безладдя, з чого свідомі греко-католики були невдоволені. Та поза церквою не проявлялась будь яка ширша громадська українська праця з боку греко-католицького проводу. Досить згадати, що прим. в „Календарі Канадійського Русина" на 1917 рік бачимо такі вислови:

„А звідси який наш обряд? РУСЬКИЙ!

Ми в звичайній бесіді і називаємо нашу мову РУСКОЮ або РУСЬКОЮ. Учені знов називають її УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЮ або коротко УКРАЇНСЬКОЮ“.

В цілій статті, звідки це взято, перед ведуть назви „Русин“, „руський“. Це тоді, коли „Український Голос“ вже від початку 1910 року вживав назви „українці, український“, і коли вже всі греко-католики. що читали „Український Голос“, звали себе українцями, а не русинами.

Серед таких хаотичних відносин засновується в Канаді 1918 р. Українська Греко-Православна Церква, якій вжè ніхто з чужих не міг наказувати, ані нею орудувати для своєї політики.

Вірними Української Греко-Православної Церкви ставали і греко-католики і православні українці з Буковини. (Православних українців з інших місцевостей було дуже мало). Греко-католики розуміли, що і греко-католицька церква — це також православна, бо ж їм це пригадували кожної неділі, кажучи: „і всіх вас православних..“, але вона під чужою контролею: українська православна церква — це та ж сама церква, але вже від чужих незалежна.

Щождо православних українців з Буковини, то їх взяла була під опіку російська місія і давала їм своїх священиків, які в церкві вели російську політику, вговорюючи в своїх вірних, що вони „руські“, що Україна й українці сякі-такі. Тут пригадати б, що один з священиків російської місії, Божик, написав цілий „Акафист“, в якім на всі лади нівечив Україну.

Зрозуміло, що такі священики поза богослуженням не давали вірним нічого, на чім можна б було починати якусь ширшу культурно-громадську працю. Коли ж люди побачили, що Українська Православна Церква дає свідомість і підготовляє ґрунт для культурно-громадської праці, то покидали російську місію і переходили до Укр. Прав. Церкви.

Важливо було також те, що в Українській Православній Церкві богослуження правилося вже українською мовою, отже їм зрозумілою.

Коли тепер все те пригадується, то встає питання, що було б нині з греко-кат. церквою, коли б не було „Українського Голосу“ і Української Православної Церкви? Її почасти опанували б римо-католики, а „Український Голос“ був для свідоміших греко-католиків (навіть

священиків) трибуною, звідки вони підносили голос в обороні своєї церкви. Також „Український Голос“ з свого боку брав греко-кат. церкву в оборону, розуміючи, що вона є таки українською церквою й українською справою.

Щождо буковинських українців, то вони доживали б віку в російській місії.

Українці, що жили в Европі, не знали, скільки турбот доводилось їх братам переживати в Канаді, плянувати, обороняти свою справу перед посторонньою силою. Але в тім якраз містилося їх — бути чи не бути. Обороняючи церковну справу, вони обороняли своє українське життя. Будуючи свій релігійний ґрунт, вони будували підклад для всіх культурно-громадських справ. І нині вся українська культурно-громадська праця стоїть якраз на тім ґрунті, де стоїть релігійний український загал.

Нам доводилося не раз чути голоси з Европи, чути докори, що ми тут витрачаємо час і силу на непотрібні церковні справи, замість братися до „народньої праці“, але люди ті не знали, що говорили. Коли ж хто з них заїжджав сюди, то не шукав безрелігійного гуляй-поля, але йшов якраз до того загалу, що стояв на українському церковному ґрунті. І тут його теорія, що „Релігія не має нічого спільного з народністю“, та що релігія і церква не народня справа, розбивалася.

Перший (організаційний) Собор Єпископів УАПЦ в Пінську 8-10 лютого 1942 р. →

К. М.

Митрополит Олександер Іноземцев

(25. 8. 1888—9. 2. 1948 р.)

(Продовження).

Не належачи формально до УАПЦеркви, Владика Олександер завжди цікавився її життям на еміграції, ніколи не відмовляв в уділенні своїх порад у складних питаннях її життя, а на запрошення її Єпископату підчас Собору в Мюнхені 12-15 травня 1947р. прибув на Собор, щоб взяти участь в обговоренні питання про церковне поєднання УАПЦеркви в Европі з Українськими Православними Церквами в Америці і Канаді.

Доля УАПЦеркви та її міжцерковне положення в Православному світі близько лежали на серці покійного Владики.

Заслуговує бути відміченим і той факт, як Владика Олександер поставився до намагань де-кого, між іншим і з духовенства, утворити в Німеччині на еміграції Польську Православну Церкву. Не був Владика прихильником урядового „польського православія" і в б. Польщі, де центром цього напрямку було Гродно і Єпископ Гродненський Сава (тепер в Англії). Нам відомо, що до Митрополита Олександра в Мюнхені звернулося на письмі кількох з духовенства, які просили його, аби піднявся організації Польської Православної Церкви, до якої б належали на еміграції православні з б. Польщі. Владика Олександер подивився на цю справу, як на розкладову акцію найперше в лоні УАПЦ, оскільки православних з б. Польщі найбільше є українців, приналежних до УАПЦеркви. Тому Владика не погодився на пляни організувати Синод Польської Православної Церкви на еміґрації. Польське духовенство його частиною було в УАПЦеркві, частиною перейшло до Російської Зарубежної Церкви; кількох залишилось при ньому, маючи молитовне єднання з УАПЦерквою.

При сумній вістці про несподівану смерть Митрополита Олександра не виникало посеред українців сумніву, що ховати спочилого Владику мають українські єпископи, найперше духовні сини його—Архиєпископи

Ніканор та Ігор. Але ж в день виносу тіла Покійного (10. 2) стало відомим, що і літургію й похорон 12. 2 відправлять російські ієрархи, які поставили вимогу, щоб єпископи й духовенство УАПЦеркви не відправляли літургії заупокійної в церкві Митрополита навіть напередодні, в середу 11. 2. Ця вістка глибоко схвилювала українське громадянство, особливо, коли довідались, що Синод Російської Церкви тепер, по смерті Владики Олександра, анулював і свою постанову про припинення з ним молитовного єднання. Очевидно, що не про віддання останньої пошани спочилому Митрополитові думав Синод Російської Зарубежної Церкви, що за життя його не хотів з ним молитися, а про те, щоб не допустити ієрархію УАПЦеркви відправити Божественну Літургію й похорон Святителя, благодатність і канонічність Єпископства якого стоять і в очах росіян понад усякий сумнів. Над труною Владики Поліського мала по суті бути переведена чергова політична гра з боку російської ієрархії. Згодом виявиться, без сумніву, чия рука в цій справі керувала.

Голова Архиєрейського Синоду Російської Зарубежної Церкви, Митрополит Анастасій, до якого звернулася українська делегація та вияснила моральне право й обовязок УАПЦеркви поховати Покійного її Добродія Митрополита Олександра, зрозумів блудний і нехристиянський крок свого Синоду; скоро після навіщення його делегацією приїхав до церкви покійного Митрополита, сам відправив панахиду над гробом з тілом Спочилого й заявив, що вони уступаються, не маючи молитовного єднання з УАПЦерквою, ієрархії якої й предоставляють церковні служби, зв'язані з похороном Владики Олександра.

Похорон 12 лютого відбувся величаво. Божественну Літургію відправив Архиєпископ Ніканор з численим духовенством, а в одпіванні й проводах в останню путь на цвинтар „Вальдфрідгоф" у Мінхені взяли участь Архиєпископи Ніканор, Ігорь, Михаїл і Геннадій та Єпископ Володимир. Відправи відбулися по чину ієрейського похорону, сумно-величаво,-від год 8-ї рано до 5 вечора; жалібна процесія, в якій труну з тілом спочилого несли священики, розтяглась понад кілометр, при співі двох хорів, один співав в українській мові, другий в церковно-словянській. За Літургією і в час похорону та над свіжою могилою промовляли Архиєпископи Ніканор, Ігор, Михаїл, протопресвитер Павел Калинович,

ігумен Юрій (товариш Покійного по Петербург. Дух. Академії), проф. Ів. Власовський. генер. П. Шандрук, п. Гикавий, представник від Білоруської Громади й інші.

В промовах виступив яскраво світлий образ покійного Владики Олександра, як архипастиря з глибоким християнським світоглядом, далекого від яких—будь почувань шовіністичного характеру, з високою інтелігентною душею; зокрема ж освітлена була роля спочилого Владики в історії відродження Української Православної Церкви.

В особі Митрополита Олександра Українська Православна Церква зазнала великої невіджалованої втрати, бо на його не тільки ідейну співпрацю, яка до останніх його днів мала місце, а й на ближчу участь в ієрархичному проводі і керуванні життям Церкви в складі Єпископату УАПЦеркви українці покладали великі надії.

Нехай Господь в оселях своїх праведників упокоїть душу спочилого на непривітній чужині Владики Митрополита Олександра!

Протоєрей М. О.

Астрономія і релігія

»Небеса повідають славу Божу».

Питання про походження і устрій всесвіту цікавило, цікавить і буде цікавити людство, поки воно існує.

Відповіді на ці питання наука давала найрізноманітніші в залежності від стану розвитку її. Наша мета —коротенько з'ясувати, як на ці питання відповідає сучасна наука і чи суперечать наукові дані християнському вченню. Звідкіля взявся всесвіт, себто зорі, плянети, комети і інш.? Звідкіля взявся той матеріял, з якого побудовані всі небесні тіла? На це говорить наука: „Не знаємо і ніколи не взнаємо".—Релігія на ці питання дає відповідь,—що всесвіт створений Богом.

Як утворилися небесні тіла, наука не знає, але робить припущення, що раніш, давно-давно не було ні зірок, ні плянет, ні комет, а була лише дуже розріджена матерія, яка перебувала в хаотичному стані. З цієї розрідженої та невпорядкованої матерії з невідомих причин утворилися небесні тіла.

Біблія говорить: „Спочатку Бог створив небо (себто небесні, безтілесні нематеріяльні сили—ангелів М. О. (і землю) себто матеріял, з якого повстав всесвіт М. О), Земля була невидима і неустроєна". (Буття, 1, 1-2). Ця погодженість сучасних наукових даних із словами Біблії дивує вченнх тим більше, що Біблія писалась тисячі років тому, коли й науки майже не було.

Сучасна наука всі небесні тіла поділяє на зорі, які світять самі, хоч є і темні зорі, (на плянеті з їх супутниками, які уже не світять самі, або слабо світять) вони обертаються навколо зірок – сонць (та комети) дуже розріджена матерія, що приходить невідомо звідки й невідомо куди зникають. (На такому, як туманності і інше не зупиняємось—вони взагалі дуже мало досліджені).

Щож собою уявляють небесні тіла і як наука взнає про їх будову?

Вивченням небесних тіл займається наука-астрономія,яка використовує все найновіше, що є в техніці і

взагалі в науці. Найголовнішим знаряддям вивчення небесних тіл є телескопи, які збільшують кут зору в тисячі разів. Але є межа для збільшення, і досягти збільшення, напр. в мільйон разів для сучасних телескопів неможливо. Може в майбутньому винайдуть телескопи, які будуть давати збільшення в багато разів більше, ніж теперішні, але побудовані вони мусять бути на іншому принципові. Бо є ж тепер електронні мікроскопи, які дають збільшення в сотні тисяч разів, але побудовані вони на іншому принципові ніж звичайні мікроскопи з лінзами.

Віддалі до небесних тіл вираховують за допомогою математики. Найближче від нас небесне тіло—це Місяць, який знаходиться всього лише у віддалі 384.000 км. Сонце від—нас 149.500.000 км. Плянети мають різну віддаль від землі. Ця віддаль до того ще й міняється—плянети бувають то ближче, то далі (од мільйонів км. до мільярдів км). Зорі це ті ж Сонця, але вони знаходяться дуже далеко від нас. І віддаль до них міряють не км., а світовими роками. Світовий рік—це віддаль, яку проходить світло за рік, маючи швидкість 300.000 км. на секунду. І світовий рік— приблизно 10 трильйонів км. Найближча від нас зоря знаходиться на віддалі 3,5 світ. років. Другі зірки на віддалі десятків, сотень та тисяч світов. років. Є й ще далі, але виміряти віддаль до них майже неможливо.

Всі небесні тіла мають рух. Їх скорість в десятки та сотні разів більша від скорости кулі, але ми не помічаємо цього руху, бо вони дуже далеко від нас і лише спеціяльними приладдями вираховується їх рух.

Дуже важливим знаряддям вивчення небесних тіл — є спектроскоп. Це приладдя дає можливість на великих віддалях розпізнати, з яких речовин складається тіло, (спектральна аналіза — кожний первень має свій, тільки йому властивий спектр — певні лінії), розпізнавати рух і напрямок руху небесних тіл.

Дуже важлива роля спектроскопів у вирахованні температури зірок. Наскільки спектроскоп дає правдиві відомості, свідчить те, що завдяки спекроскопові знайшли на Сонці новий газ, якого ще не знали на землі, і гадали, що він є лише на Сонці. Цей газ прозвали г е л і й (грецьке слово „геліос“, що значить сонце). Знайшов його вчений Локайєр у 1868 році, а через 27 років (1895 р.) знайшли цей газ і на землі. Тепер гелій має широке використання в техніці (дирижаблі та інші.)

Яка ж температура тіл? Ми на землі можемо мати 4.000° -5.000°. і ще трохи більше. На поверхні Сонця є 6.000°-7:000°, а в середині Сонця припускають температуру в сотні тисяч і мілійони ступенів жари (важко уявити собі таку температуру). Інші зорі мають різну температуру і нижчу від Сонця і вищу. Найнижча температура, яка тільки може існувати у всесвіті, — це — 273,2° Цельсія.

Багато є різних спеціяльних і загальних приладів, якими користується астрономія для вивчення небесних тіл.

З чого складаються небесні тіла? Спектроскоп та інші прилади докладно вказують, що Земля — це тільки різний стан її: газовий, плинний, твердий.

Про правдивість і певність астрономічних знань свідчить хоч би й те, що астрономія точно зазначає, коли буде затемнення сонця, місяця, яке (повне, неповне), коли почнеться, коли закінчиться, де найкраще спостерігати його і т.д., і це дає з точністю до секунди. Але все ж зазначу, що найголовніші поняття астрономії як простір, час, всесвітнє тяготіння ще й досі не з'ясовані.

Як же наука астрономія пояснює виникнення всесвіту, соняшної системи та нашої Землі? Про це було багато припущень. Зупинимось на більш обґрунтованих.

Перше наукове припущення про походження соняшної системи належить Бюфону (16 сторіччя). Він говорив, що всі плянети нашої соняшної системи — це шматки сонця і виникли так: Колись якась зірка, проходячи у всесвіті, ударила в сонце і від сонця одірвала шматки, які й утворили плянети. Але наука давно скритикувала це припущення, бо ці шматки або упали б на сонце, або на цю зірку, або відлетіли б кудись у всесвіт, і плянети не могли б утворитися.

Друга теорія належить Кантові. Кант казав, що існувала матерія, якій Бог дав рух, і цим було започатковане утворення небесних тіл. Ця початкова матерія була у дуже розрідженому стані (в тисячі разів рідше нашого повітря). Вона почала скупчуватись і з'явились туманності, а з туманностей, які теж скупчувались, з'явилися зорі. З однієї з таких зірок (нашого сонця) через скорість обертального руху (звідкіля він взявся — невідомо) одривалися кільця. Ці кільця розпадалися на шматки, з яких утворилися плянети. Од плянет так само одривались кільця, з яких утворилися сателіти (супутники) плянет. Це припущення наука теж скритику-

вала. Скупчення матерії само собою неможливе, бо газ можуть скупчуватись тільки з таких причин: 1) сильне тиснення зовні (не могло бути — звідкіля?), 2) через охолодження (чому?), 3) хемічна спорідненість (дуже велика розрідженість — неможливо), 4) сила тяготіння (але рівномірно розподілений газ, — не могло бути діяння цієї сили).

Тепер, наукою встановлено, що природа прямує до рівноваги, до рівномірного розподілу енерґії. Це відома — ентропія. З кілець не могли утворитися супутники плянет, бо вони мусіли б рухатися в один бік, а ми знаємо, що у Юпітера, Урана, Сатурна є такі супутники, які обертаються у протилежний бік і навіть перпендикулярно (у Сатурна), від руху самої плянети і інших супутників цієї ж плянети. Далі, скорість руху супутників Марса, Деймос і Фобос —(по-нашому Жах і Страх) мають скорість більшу від скорости самої плянети що також неможливо, коли вони утворилися за припущенням Канта-Ляпляса. Є ще ряд інших наукових заперечень проти цього припущення. Таким чином і припущення Канта-Ляпляса наука відкинула. Безбожники на неї спираються, але не говорять, що її вже скритикувала і відкинула наука.

Після Канта-Ляпляса було багато різних припущень що до походження всесвіту й сонячної системи. Припущення астронома Джорджа Дарвіна, сина відомого Чарльза Дарвіна, припущення астронома Чемберліна і багато інших, на яких не будемо зупинятися, бо їх (припущення) також скритикувала наука і відкинула. Зупинимось лише на останній теорії сучасного англійського астронома Джінса.

Джінс каже, що матерія, яка тепер існує у всесвіті, не існувала завжди. Був такий час, коли її не було. Це було приблизно 2.1014 років тому. Отже був час, коли матерії не було. Твердження, що матерія (всесвіт) не має початку ні в часі, ні в просторі, і що вона вічна (на цьому базується безбожництво), — побудовано на вірі.

Відкіля взялась матерія і як утворилися небесні тіла,—невідомо,—говорить Джінс і дає припущення лише про походження нашої сонячної системи. Він говорить, що колись дуже давно плянет наших не було: були лише зорі, однією з яких є наше Сонце. І ось одна з зірок, проходячи близько од нашого Сонця, стала все більше й більше притягувати до себе Сонце. А через

те, що Сонце вогненно-рідке, то од Сонця стали тягнутися в напрямку до цієї зорі язики соняшної рідини (подібно припливом у нас на морях підо впливом місяця), Ці язики почали відриватися од Сонця і утворили плянети. А з плянет так само відірвались язики вогненної рідини і утворили супутників плянет. Але наука розкритикувала і це припущення, з чим сам Джінс погодився, бо як сам Джінс говорить, що близьке проходження зірки від зірки (нашого Сонця в даному разі) можливо лише в 5, 10, 17 років, а середній термін існування зірки лише 5, 10, 12 років, себто в 100 000 разів менший. По-друге —безпідставне припущення, щодо походження супутників плянет. По-третє— V, VIII та IX супутники Юпітера, супутники Арієль, Умбріель, Титанія та Оберон в Урана та сопутник Тритон у Нептуна рухаються у протилежний від плянети й інших її супутників бік, а один з супутників Сатурна обертається навіть перпендикулярно до його кільця, себто через його бігуни. Почетверте—скорість руху супутників Марса перебільшує скорість самої плянети Марс. Таким чином і припущення Джінса розкритиковано, і наука відкинула його.

Вважаємо за потрібне зупинитися ще на дечому з теорії відносности відомого сучасного **вченого Айнштайна** (жив у Німеччині, а тепер живе в Америці). Цікаво, що сучасна наука говорить, що всі зірки появились в небесних просторах майже одночасно.

(Астрофізікаліше Форшунг, Університас 1946 р. зш. 4. надр. „Час“ 19. 1. 1947 ч. 3 (68) ст. 8.)

Айнштайн говорить, що в зв'язку з тим, що всі небесні тіла рухаються, ми можемо з повним правом взяти будь-яке небесне тіло за початок (як нерухоме) і відносно його розглядати рухи всіх інших небесних тіл. Ми й беремо нашу Землю за таке тіло. В книзі Райеа „Теорія відносности“ під редакцією і з додатковими розділами проф. Я. І. Френкеля (відомий фізик) говориться: „Людина почала своє наукове життя з переконання в абсолютній нерухомості Сонця. Ньютон змів ці уявлення,—нестало нічого нопорушного. Тепер для нас однаково,—що вважати нопорушним і що рухомим. Нашу Землю... зручніше у всіх відношеннях вважати непорушною“.

В 1925 р. „Госиздат“ випустив книгу Ш. Нордмана (видатного астронома нашого часу, директора Паризької обсерваторії) „Путешествие вокруг вселенной“, який захищає думку, і захищає з особливою впертістю, що

Земля нерухома. Цілий розділ книги Нордмана присвячений питанню, чи обертається Земля. Стара проблема, що з часів Галілея вважалась безспірно вирішеною, знову дивним способом становиться загадкою. Нордман закінчує словами: „Галілей думав правильно, але противники його, — я розглядаю, розуміється, з наукової точки погляду, — не думали неправильно. Правильність думання одного ніяк не викликала неправильности інших і навпаки. Яка ж відповідь? Чи обертається Земля? Так, коли це вам вгодно. Ні, коли це вам не подобається".

Ця книжка Нордмана вийшла за редакцією авторитетного совєтського астронома проф. Покровського.

Совєтське Видавництво надрукувало книжку „Ейнштейн и вселенная" (Петроград 1922). В ній говориться, що теорія відносности Айнштайна, яку з захопленням прийняв весь вчений світ, доводить, що Земля нерухома. Раніш від Айнштайна висловили сумніви чи Земля обертається, — математик Анрі Пуанкаре і математик Пенлеве.

В 1922 році в Москві вийшла брошура російського вченого та богослова О. Павла Лоренського під назвою „Мнимости в геометрии". На підставі теорії Айнштайна він заперечує Коперникову систему і пропонує відкинути її, як чотири-вікову помилку. Безбожники Сов. Союзу виступили проти цих книг, називаючи їх „пропоґандою поповщини в совєтській печаті", „мракобєсієм", а думки директора Паризької обсерваторії проф. Нордмана назвали „мрачним среднєвєковьєм" (Журнал „Антирелигиозник" 1928р. ч. 12 стор. 38—42).

Все це доводить, яке хитке й непевне те на чому базується безбожництво.

Підсумовуючи все сказане, ми бачимо, що наука не знає ні того, як повстав всесвіт, ні того, як повстала наша соняшня система та як виникла наша Земля. Навіть рух Землі і той під сумнівом!

Але наука стверджує велику гармонію у всесвіті!

Ось ми стоїмо перед надзвичайною будівлею і захоплюємось її дивною красою і архітектурою. Намагаємось довідатись, хто архітектор цієї будівлі. Але підійшли ще люди. Вони не захоплюються будівлею, навіть не помічають її. Вони знайшли викинені з будівлі голівки від цвяхів, якісь гачки й прийшли від них в надзвичайне захоплення. „Ось чудо!" „Що за чудо!" Довідавшись, що ці речі викинені з будівлі слугами, вони падають навколішки перед ними, цілують їх і кричать: „Ось

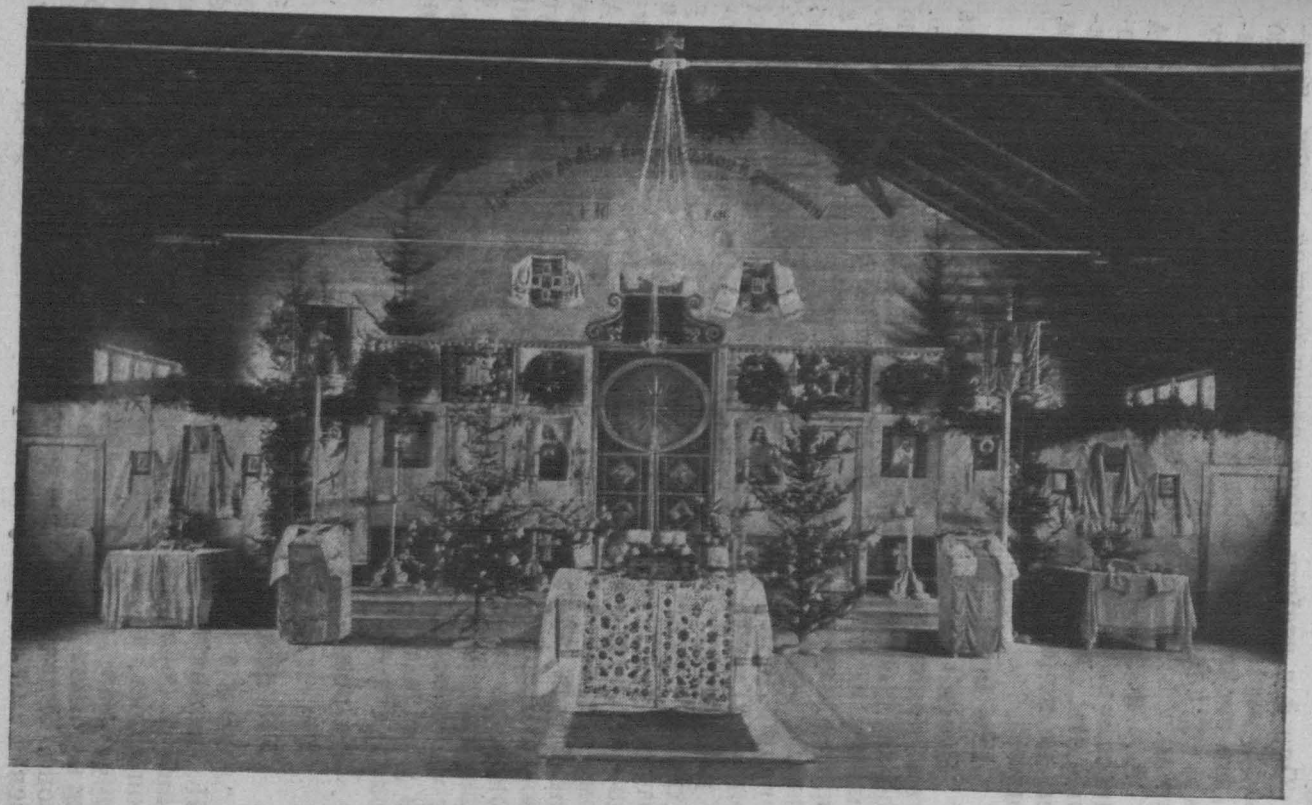

Українська православна церква в Вайсенбурзі

чудотворці!“ „Ось творці!“ і показують гачки, цвяшки й інше.

Оце й є атеїсти. Вони захоплюються, коли почують, що лікар вставив кісточку, що зроблено операцію ока, що знайшли на плянетах залізо, що знайшли навіть нову плянету (Томбаф у 1930 році відкрив плянету Плутон).

Але все це лише гачки, цвяшки тощо. Їм кажемо: „А подивітся на будівлю! Подивіться на всесвіт!“ Вони відповідають: „А, всесвіт! Це дурниця, це само собою сталось, це нецікаве і не важно, а ось подивіться на гачки, цвяшки!“

Що можна сказати про таких людей?

Всесвіт іноді порівнюють з годинником. Годинник має багато коліщаток, які рухаються з різною швидкістю. Щоб збудувати годинник, потрібний розум, бо сам собою годинник не станеться. А всесвіт—це немов би гігантський годинник, де Сонце обертається круг своєї осі, а навколо Сонця на різних віддалях обертаються плянети: Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон. Ці плянети обертаютьтя круг своєї осі не всі, та круг Сонця, а навколо них обертаються супутники: у землі 1– місяць, у Марса II, у Юпітера II, у Сатурна II і т. д. Деякі з цих супутників обертаються в напрямі обертання самих плянет, а деякі у протилежному напрямі. І все це рухається з ріжною швидкістю. А яка велика швидкість! Напр. наша Земля за годину круг своєї осі робить приблизно 1700 км., а за годину круг Сонця (по орбіті) пробігає аж 125.000 км. А є небесні тіла, швидкість яких ще більша. І ще,—Сонце разом з усіма своїми плянетами та супутниками плянет несеться у всесвіті з великою швидкісьтю але гармонія, порядок не порушується.

Як розклад руху потягів!

Хто склав резклад руху небесних тіл?

Хто відає ним?

Один з сучасих астрономів проф. І. Поле говорить: „Не вважаючи на наше далеко ще не повне знання механізму соняшної системи, ми з багатьох причин переконуємось, що вона побудована по-мистецькому і цілеспрямовано, за дуже мудрим пляном. Найпереконливішими є докази математичного обчисления Ляпляса та Паусона. Виявляється, що всякий інший розподіл плянет, всяка зміна терміну їх обернення навколо Сонця, всяка

значна зміна їх орбіт і т. інш., зараз би загрожувала небезпекою для нашої сонячної системи.
При погляді на дуже досконалі умови тривкости сонячної системи Дю-Прель приходить до висновку, що вона побудована в вищій мірі цілеспрямовано, є навіть у дрібних частинах". (проф. И. Поле "Звездные миры и их обитатели" гл. 8 § 1 стр. 202—203)

Але ця цілеспрямованість неодмінно вимагає, щоб був Хтось, Хто дав цю ціль (вдумайтеся в саме слово цілеспрямованість).

Астрономи ні додати, ні зменшити нічого не можуть. Їх завдання вивчити й зрозуміти цей рух. Їх робота ніколи не буде скінчена, бо незбагненно великий і чудесно складений небесний механізм.
Ми вклоняємось перед Тим, Хто утворив цей чудесний механізм. Оґюст Конт (позитивіст) говорить: „Яка потрібна геніяльність, щоб відкрити закони небесної механіки? Але яка геніяльність потрібна, щоб утворити їх?"

Ось чому всі видатні астрономи, досліджуючи небо, дивуються премудрості в творенні і возхваляють Творця всесвіту—Бога. І не лише астрономи, а й багато інших вчених—дослідників природи, як фізики, хеміки, геологи і ін. глибоко вірили в Бога.

Наведу декілька прикладів.

Астроном Кеплер свій великій твір з астрономії „Про гармонію всесвіту" закінчує словами: „Дякую Тобі, Творче і Владико, що Ти сподобив мене радости захоплюватись ділами рук Твоїх. Я возвіщав людям славу Твоїх діл, оскільки мій конечний дух міг осягнути Твою безмежність. Де я сказав щось недостойне Тебе, або з бажання власного прославлення, в тім ласкаво прости мене".

Теолог Геєр: „Чим глибше ми пізнаємо природу, тим сильніше стає наше переконання, що тільки віра у Всемогутнього і Всемудрого Творця може розв'язати загадку, яку нам дає зовнішня природа і людське життя".

Астроном Коперник сам склав епітафію на свій надмогильний пам'ятник з такими словами: „Не тієї благодаті, яку одержав Павел, я бажаю, не тієї благосклонности, з якою Ти поставився до Петра; але про ласку, якої Ти сподобив розбійника, про таку лише ласку молю я".

Астроном Гершель. „Чим більше розширюється поле науки, тим більше становиться незаперчливих доказів

за вічне існування Творчої і Всемогутньої Мудрости— Бога".

Астроном Фламаріон говорить, що ми Бога знаємо так же, як знаємо світло й життя. Ми не можемо осягнути Бога, але ми знаємо, що Він існує. Ми не знаємо, що таке світло, але знаємо, що воно випромінюється з височин небесних. Ми не розуміємо, що таке життя, але знаємо, що воно є. (К. Фламарион. „Бог в природе" кн. стр. 6.)

„Коли вони (атеїсти) будуть уперто заперечувати існування Верховної Творчої Мудрости, ми примушені будемо виявити сумнів в їх розумових здібностях" (там же, стр. 24)

Астроном і геніяльний фізик Ньютон свою працю „Принципи" закінчує словами: „Небесний Владика керує світом, але не як Душа Його, а як Властитель всесвіту. Через Його Верховну Владу і ми звемо Його Верховним Богом. Він править усім, що є що може бути. Він завжди і всюди той же Єдиний Бог. Ми дивуємось Його безмежній Владі. (Навиль „Отець Небесний" стор. 94-95)

Ньютон, коли вимовляє слово Бог, то здіймав головне накриття (капелюха).

Фізик Фарадей писав: „Спостерігаючи Боже творіння я гадаю, що навіть в земних речах, з самого створення світу, ясно видні невидима досконалість Бога Його вічна могутність і Божество". (стор 103-104 там же)

Французький фізик і відомий математик Паскаль написав спеціяльну працю на захист християнських істин.

Творець ботаніки Лінней говорить: „Вічний, Безмежний, Всезнаючий і Всемогутній Бог пройшов мимо мене. Я не бачив Його обличчя. Я бачив слід Божий в Його творінні; всюди, навіть в самих дрібних непомітних Його творах. Що за сила! Що за мудрість! Що за невимовна досконалість! Я бачив, як живі істоти, що стоять на вищій ступені, пов'язані з царством рослин, а рослини в свою чергу з мінералами, які знаходяться в землі. Я бачив, як Сонце і всі інші зірки, вся сонячна система і безмежне зоряне небо рухається в просторі, підтримується в порожнечі волею Неосягненого Первоначального Двигуна, Істоти Істот, Причини причин, Правителя й Охоронителя всесвіту, Господа і Творця всякого творіня „(проф. Светлов—„Наука и религия" стр. 107)

Хемік Бойль Правдивий дослідник природи ніде не може дійти до пізнання тайн творіння без того, щоб не побачити перста Божого".

Французький астроном Фай, уявляє ні з чим незрівняну величність; час і простір, рух і сили приймають тут нечувані розміри, і коли денебудь людина почує себе в присутності Божества, то це тільки тут, де форми його найбільш можна відчути і охопити„. (Луі Бурдо—"Вопроси жизни"стор.175)

Релігійними були астрономи Саккі, Медлер, в астрономії якого такий епіграф: „Небеса повідають славу Вічного". Вірили в Бога фізики Ерштедт, Ампер, Ом, відомий сучасний вчений Айнштайн і багато інших.

*

На нашій Землі буяє рослинне і тваринне життя. А чи є життя на інших плянетах?

Найближча до Сонця плянета Меркурій не має атмосфери. Меркурій завжди обернений до Сонця одним своїм боком з температурою на ній в сотні градусів жари, а на другій половині, яка ніколи не освітлюється Сонцем, температура нижче як 200° ц. холоду. Такої спеки і такого холоду на Землі не буває. Наука говорить, що життя на Меркурії неможливе.

Друга плянета Венера атмосферу має, але відмінну від нашої. Поверхня плянети закрита товстим шаром хмар, так що не видно, що робиться на Венері. Чи є життя на Венері? Невідомо. Третя планета Марс має атмосферу схожу на нашу. На плянеті помічені білі плями, щось подібне на сніг. На Марсі можливе життя. Там тільки холодніше, ніж у нас. Найвища температура там (від Сонця) +15° ц. Думка про те, що на Марсі є канали, немов би побудовані розумними істотами,—не наукова, бо сучасна астрономія точно встановила, що ніяких штучних каналів на Марсі не існує. Чи є життя на Марсі? Невідомо. Що стосується планет Юпітера та Сатурна, то там дуже висока температура і життя неможливе. А далекі від нас плянети Уран, Нептун, Плутон недостатньо вивчені. Вони далекі від нас і від Сонця. Температура там мусить бути дуже низькою. Навряд чи там можливе життя.

Місяць наш не має ні атмосфери, ні води. Життя на Місяці неможливе.

Проф. П. КОВАЛІВ

Мистецтво -- Дар Божий

Велика сила мистецтво! Скільки таємниць заховує воно в собі! Скільки творчої наснаги! Дивуєшся, як може людина давати такі високі зразки мистецтва, які виходять часто навіть за межі природної можливости. І це завдяки тому, що людина обдарована такою здібністю, якої не має ні одна тварина в світі, здібністю творити.

На цю високу рису людини звертає увагу др.Мельцер в статті „Мистець як творець" (Neuben, München, 1946, Heft 2, Ось, — каже він, — стоїш ти перед варстатом мистця і бачиш на його мольберті натягнуте полотно. Воно ще чисте, на ньому немає фарби. В руці мистець тримає палітру з фарбами. І тоді відбувається щось чудодійне: права рука з пензлем рухається між палітрою і полотном. Проходить деякий час, і ти стоїш перед картиною, що чарує твоє серце. Де раніше не було нічого, крім білої матерії, тепер там чудовий твір мистецтва.

Таких прикладів мистецької творчости можна було б навести безліч. Всі вони свідчать про високу обдарованість людини-мистця. Мистець діє, як чарівник. Де інший бачить бідний будень, мистець навіть і в будні бачить твір мистецтва, високу творчу гармонію. Ось що пише Рільке до одного молодого поета: „Коли вам будень видається бідним, не нарікайте на нього, а на самого себе, що ви неповноцінний поет, щоб відтворити поетичні багатства . Бо для творця не існує ніякої вбогости".

Отож людина покликана на світ, щоб творити — одна в більшій мірі, друга в меншій. Це великий дар Божий. Бог — Творець, тому й людина, створена за його подобою, може творити. У греків поет зветься poetes від poico — робити, творити.

Наука може діяти тільки в певних межах; що поза межами її компетенції, те належить до сфери релігії, до сфери віри. Великі вчені завжди це відчували на власнім досвіді, і тому вони наукову діяльність зв'язували з вірою в Творця тих таємниць світу, що їх людина своїм розумом збагнути не може. Так само й великі

мистці відчували, що їх творча сила виходить не від них самих, а від найвищого Творця. Основоположник мистецтва чоловічих танців Гаральд Кройцберг одного разу сказав таке: „Творчість — це заклик, натяк на те, що колись вона прийшла від Бога, і тому треба старатися її наслідувати“.

Різниця між людиною-мистцем і Богом-Творцем та, що перший творить з готової матерії, тоді як другий, Бог-Творець, творить із нічого. Він творить також саму матерію. Бог-Творець дає мистцеві дві властивості: внутрішню ідею і саму матерію для творення, а крім того й здібність творити, оформляти. Звідси ота близькість між мистцем і Богом. Що ближче стоїть мистець до найвищого Творця, то вищий продукт його творчости.

Дуже часто ми чуємо вислови: „Мистецька творчість, мистецька інтуїція“. Ці вислови нічого особливого не означають. Вони позначають тільки місце де Ангели або Демони зводять боротьбу навколо душі мистця. Залишений Богом мистець творить зло, яке може іноді бути одягнене в одяг краси, може полонити лише своєю зовнішністю, але не мати змісту, виразної ідеї. Але керований Богом мистець творить святе мистецтво, з повною гармонією між зовнішньою формою і внутрішньою ідеєю, просякнутою глибокою християнськістю.

Гармонія духа і тіла, гармонія всесвіту — це наслідок творіння найвищого Творця. Цією рисою обдарована й людина, яка наслідуючи свого Творця, в своїх творчих змаганнях так само прагне цієї гармонії, свідомо уникаючи дисгармонії. В таких випадках людина творить з волі Творця, з вірою в його всемогутню творчу силу, творчий Дух. І тоді своїм мистецтвом мистець уподібнюється найвищому Творцю всесвіту. Тільки таке мистецтво повноцінне, бо воно має святу ідею абсолютної гармонії, до якої має прагнути людство з Божеською ідеєю світобудови.

Людина, що втратила віру в найвищого Творця, цим самим вона втрачає здібність творити, бо не має в собі того творчого духа, яким обдаровує Творець віруючу людину. Хто вірує, той гору може зрушити з місця. Ці премудрі слова євангельські безперечно відповідають життьовим фактам, бо тільки той може бути володарем творчого духу, чарівником високого мистецтва, хто покликаний до нього самим Богом.

Ви, мистці, сини українського народу, повинні шанувати плекати саме це святе мистецтво, мистецтво вашого високопобожного народу гідно репрезентувати його перед світовим мистецтвом. Шукайте в ньому найвищої гармонії, надхненні силою творчого духу! Тільки при цій умові ваше національне мистецтво буде повноцінним мистецтвом і займе гідне місце побіч світового мистецтва.

Н. ІВНИЦЬКИЙ

Щербатий келех

ОТЕЦЬ ІОВ.

II.

Славців батько отець Іов Страдомський був дитиною волинських ланів і низької селянської хати. Але і під низькими стріхами темних хат родяться душі, що прагнуть сонця...

Не один мудрагель із села Дзвинячого, смокчучи люльку і цвиркаючи набік, скептично поглядав на малу мізерну постать:—Що то за ледащо той хлопчак Страдомського... Замість батькові щось помогти, города заскородити чи дров принести, він обчіпляється торбами та щонеділі й пре кудись світ за очі, в якесь, каже, уєздноє училище... Он не такі капцани, як Страдомський, та й ті синів у громадські пастухи повіддавали, а то... Ходи не ходи, все одно вище носа не підскочиш.—А „ледащо" все ходив. Тільки й бачили його у неділю. Прийде, напакує харчів у торбу і знов подається за двадцять п'ять верстов до повітового міста.—Де й як він там живе, Господь його святий знає,—казала стара мати.

А він жив і учився, і „уєздноє" скінчив, і учительську семінарію, а потім ще й сільсько-господарські курси в Умані, став учителем, оженився, споважнів. Призначили дяком у тому самому селі чи пак містечкові, а потім дияконом. У своїй садибі розвів о. Іов садочок, хороший, добірний. Були там великі лутові вишні, соковиті й смачні, що звисали тяжкими рубіновими китицями й своїм тягарем розчахували крихкі гіляки; була малина, порічки, аґрус, сіро-золоті ренети, бери було багато інших родів яблук і грушок, які о. Іов називав завжди мудрими й смачними книжковими назвами.

Люди, що відірвались од землі, ще довго покутують свою відвагу. Дух землі, як трунок, тягне; як хвороба, живе в крові, в мізку, в серці. У о. Іова це мало свою субтильну форму: він любив садок. З насолодою шпортався в ньому, любувався запіненими весняним цвітом

деревами, стежив, як наливалися вином бурштинові баньочки яблук. В зелених коронах дерев, в сумовитому їх шумі живе й переливається сила, мудрість, краса, любов і спокій. Тому мабуть садівники завжди зрівноважені, розсудливі, з обсмаленими вітром і сонцем лицями, рум'яними, як соковиті „зорі", і з добрими ясними очима. О. Іов теж мав багато з цих рис, але у родинних відносинах був трохи черствий; не завжди, але досить часто. Під селянською стріхою ніжність не в пошані, а, крім того пробиваючи собі життєву дорогу, як тунель у камінній горі, він мимоволі трохи стверд і зашкаруб.

В житті о. Іов був спартанцем. Він їв усе, що ставили на стіл, ніколи не вередуючи, вбирався скромно й тільки у винятково урочисті дні вдягав чорну рясу, до якої чіпляв дві медалі: одну бронзову—„За всеобщую перепись", а другу срібну—„За труди по народному образованию". Пізніше дістав ще третю, велику й золоту, за двадцать п'ять літ учителювання. На цю нагороду о. Іов мав свій погляд. Він казав, що коли б йому дали медалю й таку, як сковорода завбільшки, то своїм значенням моральним і матеріяльним вона ніколи б не дорівняла витраченій енергії й кількості смороду й пороху, яку зужили його груди за двадцять п'ять літ у низькій брудній школі.

Горілку о. Іов пив тільки приймаючи гостей, і то небагато. Єдина розкіш, на яку він собі дозволяв був чай з цигаркою: курив і запивав, голосно сьорбаючи та вдоволено покректуючи. Він сидів за столом завжди на одному місці на твердій софі і, випивши кілька шклянок, закладав ноги на край софи й думав, підперши чорну бороду рукою. В двох обсмалених пальцях завжди диміла цигарка. Закладання ніг на софу було згідне з десь колись вичитаними правилами регуляції крови, але протирічило вимогам жінки, яка кожен раз базсило протестувала. Коли то було увечорі, в тій позиції й дрімав.

На обов'язок сну дивився о. Іов, як на необхідне зло. Весь день ходив, все щось робив, а вернувшись додому пізно увечорі, засипав де й як попало: часом після чаю, заклавши ноги на софу, часом прилігши, ніби на хвилину, в одежі й чоботях. Вночі, зірвавшись, вимолював вечірні молитви тоном каяття й глибокого релігійного настрою з биттям у груди й голосними зітханнями. Після такої молитви починався вже формальний сон. О. Іов роздягався, лягав на ліжко і запалював останню

цигарку. Цигарка гасла часом у пальцях, часом на ліжку, пропаливши дірку в ковдрі, і тільки один раз винятково й трагічно спопеліла і згасла разом з курінем у садку, в якому по обіді о. Іов кейфував і з якого сам ледве встиг вискочити. Ліжко було дуже примітивне, збите ним самим із звичайних соснових навіть не гемблюваних дощок. Подушка була напхана соломою. В спальні жінки й дітей ліжка були ліпші, ковдри тепліші, а подушки набиті пір'ям.

На свої учительські й дияконські обов'язки він дивився, як на роботу вищого порядку, яку занедбувати було непростимим гріхом. Безліч разів о. Іов входив до церкви, безліч разів вичитував ті самі стихіри, канони й псальми, але це не виробило бездушно професійного виконування. Він був натурою цільною, пронятою своїм світоглядом, як губка водою, всюди повно, всюди рівно, не знав роз'їдаючих мозок і ослаблюючих волю рефлексій, і на життя дивився крізь призму свого світогляду, як на свій садок крізь добре витерту шибу. Воно не заскакувало його невирішеними проблемами, і вся його життєва філософія була, як табличка множення: все непомильно вирішене, й на кожне питання є відповідь. Альфою й омегою світогляду о. Іова був Бог. Не невідомий, не якась туманна абстракція, а всюди присутній, реальний, що як жива постать, стояв у малій кімнатці, коли о. Іов щовечора й щоранку завжди з однаковою побожністю вичитував свої молитви. В церкві він не просто відправляв, а справді молився й священнодіяв. Був у нього улюблений святий-Микола, старий образ якого в ризах з позолоченої бляхи висів проти крилоса. У тяжкі життєві хвилини він звертався до нього й рішуче твердив, що святий ніколи не залишає його без своєї помочі.

На сни о. Іов не звертав спеціяльної уваги, але два з них врізались йому в пам'ять і жили в його душі, як світла тайна. Перед посвяченням у диякони, а потім у священики, обидва рази з'являвся йому у ві сні святий Миколай у ризах, з білою сивою головою й бородою і добрими проминистими очима. Піднявши руки, святий його благословив. Рідко кому розказував про це о. Іов. Кілька разів оповідав тільки дітям. Тоді його трохи суворе лице ніби одухотворювалось, а очі поблискували тихою глибокою радістю.

Кожна корчма в містечку Івниці була без порівнання естетичніша й затишніша, ніж школа, в якій учите-

лював о. Іов. Виглядала вона, як старий порохнявий гриб. Але з якого боку о. Іов не підходив до цієї справи, переконувався, ще не в силі щось зробити. Мороз покривав стіни білим інеєм; через щілини вікон одверто й безсоромно дуло; в грубі, як на патефоні, виспівував вітер; на лавках сиділи учні в лейбиках, кожухах, часом обв'язані материними хустками; сині аж чорні дитячі руки скриготали грифлями по аспідних дошках; носи без перестанку шморгали; деякі, обезчулені холодом, випускали довгі краплі безпосередньо в „Родное Чтеніе", або на „аспідну" дошку; ноги без перерви стукали, немов зібрались не учні, а нетерпеливі глядачі на аматорську виставу, а о. Іов ходив по клясі у пальті й калошах, тер руки й учив. Учив уперто, завзято, не жаліючи ні дітей, ні себе, бо вважав, що коли йому довірили цю сотню сопляків то для того, щоб він їх навчив. Його ставлення до дітей не протирічило вимогам педагогіки, але мова його була трохи запорізька.

— Максиме, читай!

Максим встає й мовчить.

— Ну чого стоїш, як турецький святий?

— Книжку забув...

— А пирогів не забув?

— Ні.

— Дай йому книжку, Петро!

— Румяной за-рьо-ю-пок-пок-рил-ся-восток...

— Ти чого там крутишся, Паламарчук?

— Марко щипається.

— Я його пощипаю! Сидіти тихо, бо обох на коліна поставлю. Крутиться, немов йому хто шило встромив. Читай!

Про освіту своїх дітей о. Іов дуже дбав. Тяжко було, але нічого діяти-треба. Залазив у борги, занедбував хату й господарство, сварився з жінкою, що мала свої цілком оправдані домагання й жалі, стогнав, сидячи вечорами після чаю з підпертою, бородою, довго й побожно молився й робив своє: стягав останні гроші і віз до Житомиру в духовну школу за синів і в гімназію за доньок.

Всіх дітей о. Іов мав п'ятеро. Найулюбленішим був Юрко, що цілком відповідав тій ідеальній лінії, яку батько визначив собі у вихованні дітей. І вчився добре, і вів себе чемно, і одежі не нищив багато, і чобіт не дер, і був побожний, і діставав різні нагороди „за благонравіє і отлічніє успєхі". Одним словом, не дитина, а золото.

Другий по черзі - Славцьо, що його вже ми бачили на лавці першої класи, був цілком відмінний, і як о. Іов не нагинав його до своєї лінії, він все розгинався і йшов по якійсь своїй, особливій, що була для о. Іова чужою й прикрою й цільком незрозумілою. Цей Славців ухил почав легко позначатися вже в ранніх дитячих роках і хоч не в дуже шкідливій, але в дражливій формі. Виявом ухилу була впертість. Вона могла лікуватися лагідністю, але о. Іов до такого вишуканого педагогічного способу не вдавався, користуючи в разі потреби з лінійки, або з вузенького, але дошкульного паска, який в стані демобілізації підтримував штани о. Іова. Пасок і лінійка в уяві малого Славця були міцно зв'язані з усіма педагогічними й науковими заходами о. Іова у відношенні до нього, і довший час жили в його душі як невідмінний атрибут науки. А тому до офіційної науки з дитячих років Славцьо мав виразну нехіть, а батько називав його то дармоїдом, то голодранцем, то пастухом підкріплюючи свої епітети дошкульним шльоганням паска.

Було в о. Іова бюрко з трьома завжди замкненими шухлядами. Коли вони постійно замикаються, значить, щось там мусить бути варте уваги Славця. Допильнував, коли батько поїхав за тридцять верстов до міста, залишив ключі, і добрався до шухляд. Цікавого багато, а властиво цікаве все. Червоно-синій олівець. Попробував з одного й другого боку. Добрий. Списав цілий аркуш. З одного боку зламав. Пробував застругати ще раз зламав і покинув. Сургуч до печаток. Підпалював сірником, капав на папір, притискав мідяною печаткою. Багато накапав, може навіть більше, ніж того вимагала потреба знайомства з цією мало знаною червоною паличкою, яка горить і приємно пахне. Скринька з перами. одно взяв. Олівець Фабера. Ну, то звичайний, чорний. Але від двох речей Славцьо рішуче не може одірватися. Це-срібний годинник з прив'язаним до нього ключиком і дві книжки з середньовічними лицарями в панцирах і шоломах із струсевими перами. Він бачив, як батько маніпулював ключиком, а тому без особливих труднощів відчинив покришку годинника, застромив ключика й крутнув раз, другий, третій, зовсім так, як батько. Але цього для Славця мало. Він хоче бачити, що там діється за останньою покришкою. Відчинив і завмер вражений .Скільки коліщаток! Малих, дрібних, блискучих! Ще раз крутнув. Чик-чик, чик-чик, чик-чик... Як гарно чикають. Крутнути хіба ще ? Щось тяжко йде, щось не пускає. Чи не попсував? Ще

ж хвилину тому так вільно й добре крутився. Затремтів із страху і натиснув рішуче. Пішло... Добре пішло... Ключик крутиться без перешкоди і ... без перестанку. Але чому годинник не чикає? Він покрутив ще, потряс, дмухнув, приклав, як батько до виха... Стоїть і ані руш. Скорше, скорше все на місце! Склав, замкнув. Повний докорів сумління, Славцьо до вечора бродив по городі. Спав неспокійно. Снився колосальний годинник. Колеса, як жорна, а по них лазить пес Горошок. Годинник не чикає, а скрипить. Одно колесо видовжилось в еліпсу, порепалось, появився звідкись ніс, борода, губи і глянув батько. Вхопивши секундну стрілку, завбільшки як дишель, він кинувся на Славця. Славцьо рванувся, вдарився лобом об край ліжка і прокинувся. Холодний піт виступив йому на чолі. Ще була ніч. На фоні місячного неба чорніли віконні рами. Він довго не міг заснути, а коли вранці прокинувся і глянув на вікно, через яке ясними очима дивився соняшний літній день, то миттю зірвавтя з ліжка, повний нестримної енергії й таких же енергійних думок, але згадав про годинника і ... присів, немов його хто по плечах батогом шмагнув. І садок перестав манити, і сонце не радувало. Славцьо тихенько встав і глянув до другої кімнати. Стіл, що так інтригував колись, тепер стояв, як щось осоружне й гнітуче, як сам його біль. Він підійшов до нього ще не вдягнений, у білизні, й приклав вухо до дошки, жодного звука. Тихо, як у могилі. Значить, стоїть. Стоїть безнадійно. Ще до цього часу десь глибоко в душі жив блідий промінчик надії. А може піде ... Може якимсь чудом дрібненько зачикає, коліщатка закрутяться й піде, як ніби нічого не було, як ніби він і не дотикав його своїми руками ... Але тепер усі промінчики згасли. В перспективі цілком реально виднів невідкличний батьків пасок. Драма розігралася допіру на другий день.

На питания, чого лазив до столика, Славцьо не знав, що відповісти. Не може ж він у таку грізну хвилину почати щиро оповідати про свій давній інтерес до цього столика, столика дорослої людини ще й батька, який завжди має стільки поважних справ із селянами й різними дорослими людьми, а в тих справах стільки цікавого стільки таємничого для нього, малого Славця. Ні, він цього не може оповісти. Сердитий тон і грізний вигляд батька не настроюють до щирости, а розвиток і темп подій не дають змоги зайнятися просторим оповіданням. Треба рятуватись якось швидко й рішуче. Але як! Втек-

ти! Про це нема мови. Батько довго не чекає на відповідь. Його питання чисто риторичне. Очі Славця блищать слізьми, а душа наповнена щирим каяттям, а властиво й каяття вже нема. Він весь скулився й приготувався до прийняття удару, весь увійшов в очікування пекучого болю, і біль виріс у нього в якусь пекельну муку, в якусь гільйотину, що зараз перерве його життя. Розпучливий крик вирвався з грудей хлопця, і пасок ліг на сидіння ...

Після екзекуції Славцьо забивається у найдальший куточок хати, в спальню, на ліжко, вмощується малопомітно під заслоною дверей, як за параваном, куди рідко заглядає батьківське око. Довго так сидить, як купа гніву, палаючи червоними очима й вбираючи біль, який стихає, пашить і гріє збите місце. Часом тільки зблизиться до нього брат, чи сестра з ущіпливим зауваженням.

— А що дістав ?

— Ух, ти! — гнівно рванеться Славцьо.

— Тату, Славцьо б'ється!

— Я його поб'юсь! — чується десь з дальшої кімнати, і Славцьо, забившись знов у куток, пильно прислухається до кроків батька.

Коли ті кроки скеруються до дверей, що ведуть на двір, а двері рипнуть і зачиняться міцно й одразу, як вмів зачинити неслухяну клямку тільки батько, тоді Славцьо висовується з свого кутка, виходить до другої кімнати і, впевнившись, що батько пішов кудись далі, бо забрав тютюн, без якого поза межі садиби не виходив, сміливо розглядається й ступає по кімнаті.

Спокійнішим поглядом він спиняється на столикові — причині таких страшних терпінь. Але найнебезпечніше минуло. Сонце, зелень знову промовили до нього своєю вічно чаруючою мовою. Схопивши пару коліщат на залізній осі, від якогось дитячого візка, він несеться стрімголов, підкидаючи ногами, по виструганій доріжці, забувши годинника, паска, все..

А любив Славцьо рух, сонце воду, зелень, ох, як любив! Потреба повороту до хати диктувалася тільки животом, або грізним окликом батька. Матірні заклики й погрози рідко коли впливали на нього. Але зато свисток Льоня діяв, як електрична іскра. Славцьо зривався й летів стрілою через город, лопочучи по картоплинні ногами. Та й було чого. У Льоня ж... Але чи варто описувати всі ті приємности й несподіванки, які він тут

зустрічав. Чи загалом можна їх описати, не переживши кожної речі так безпосередньо, щиро, таким отвертим голим серцем, як переживав Славцьо. Чи врешті можна їх зрозуміти саме так, як розумів він. Наприклад, кінь. Ну, що таке кінь? Створіння, яке тягне воза й більш нічого. Отже ні! То значить створіння, так, але створіння перед яким можна забувши сніданок, обід і все, дослівно все, простояти цілісінький день, пестячи його очима, тріпаючи рукою по шиї й цілуючи в ніс. От, що таке кінь! Славців пієтизм до цього створіння не був однак цілком безкритичний. Славцьо мав свій кінський ідеал. Кінь передусім мусить бути неспокійний. Бо що то справді за коні, якими їздять селяни, навіть не загнуздуючи! (О. Іов коней не мав). Добрий кінь повинен без перестанку тупати ногами, нетерпеливитись, рватись, гризти гнуздечку, бризкати піною й дивитись гнівно — дикими налитими кров'ю очима. Підкови теж не маловажна річ: вони блищать, немов вогонь з—під ніг креше. Але що найголовніше, сказати б прикмета, без якої добрий кінь абсолютно не мислимий — це зігнута, як лебедя шия. І такий, власне кінь був у Льоня, чи пак у Льоньового батька. Коли наймит жене коней до води, можна разом з Льоньом проїхатися верхи. Він разів п'ять уже їздив на тому коні. Два рази злетів, як муха. Не зоглядівся навіть, як це сталось. Одного разу кінь тягнув його пів верстви через містечко й Славцьо шурав животом по осінній груді в щойно вдягненому новому „романівському" кожушку, якого батько привіз із міста, але не випустив оброть, доки якийсь чоловік не спинив коня. Розуміється, що той випадок не зменшив охоти Славця до дальших вправ у верховій їзді. Є у Льоня візок на залізних осях, малий, але цілком як справжній. І колеса шрубами прикручені й дишель повертається. Пхаєш за дишля назад, а візок точиться направо, або наліво, залежить, як повернути дишля. Ну, цілком, як справжній. Є шабля якою можна рубати лопухи і кропиву, рушниця, яка стріяє пістонами і так голосно, що навіть глухий пес Трапчик чує й тікає. Є знову вудка з червоним помальованим поплавцем з корка, велосипед на трьох колесах, різні дудки, гармонії... А скільки дитячих книжок з малюнками!... Найцікавіші це — „Задушевноє Слово" — журнальчик з „мурзилками" для дітей.

Ані таких цікавих розваг, ані такого безжурного дитячого віку, як у Льоня Славцьо не мав. З ранніх ди-

тячих літ над його головою, спрагненою сонця й волі, висіли якісь прикрі обов'язки й хвилини забави він немов крав у кого, й тому вони були такі солодкі, тому ніколи ними не міг задовольнитись. Приїде Юрко із школи й ціле літо вільний. Куди хоче йде, що хоче робить. А його ще в ліжку будив голос батька.

— Ей, ти, голодранець, чого лежиш! Іди одганяй костогризів од вишень! А одганяти костогризів, це обов'язок на цілісінький день. Цілісінький соняшний літний день треба сидіти прикованому коло вишень і гонити тих надокучливих проклятих горобців.

Або Закон Божий! Нащо того Закону стільки, Славцьо рішуче зрозуміти не міг. Правда, батько готував його до духовного училища, алеж все одно того Закону мабуть у жодній школі стільки не потрібно. І Закон став для нього мукою.

Коли батько робить щонебудь в садку, о! з якою охотою Славцьо готовий йому помогати хоч цілий день, але, як почує „бери Закон",—кінець... Руки опускаються, і охота до життя пропадає.

Напочатку десь внизу в грудях збирається й перевертається щось таке здушено—бунтівниче. Помалу, немов пара в казані, зміцнюється, гусне, і коли Славцьо входить у батькову кімнату (ліпше б у могилу), він уже цілком готовий до того, щоб його голова не прийняла жодного рядка з підручника.

Тут у невеликій кімнаті о. Іова відбувається не лекція Закону Божого, а змагання двох воль.

Одна міцна, безкомпромісова, брутальна, як молот на ковадлі. Вона переконана, що йде до доброї цілі й мусить свого досягнути, а тому гатить рішуче й без розбору, тільки б у голову цього впертого лінюха вбити високі релігійні істини, вбити фундаментально, глибоко й непорушно, як грубі цвяхи в дубові дилі. Це воля батькова. Друга квола, незформована, дитяча, піддається силі, згинається, але пручається, палає гнівом, мовчазним протестом. І як зігнута пружина, розгинаючись з розмахом перегинається аж на другий бік, так і ця зелена воля дитяча, з тією різницею, що перегнувшись раз, вона все відхилятиметься у тому напрямі. Це воля Славцьова. Славцьо сідає коло стола. Батько лягає на ліжко й бере від нього книжку.

— Ну, кажи!

Мовчить налитий гнівом і дивиться в чорну пляму на столі, випалену батьковою цигаркою.

— Нагорная... підказує о. Іов.

— Нагорная...

— Проповєдь. Нуж, ну!

— Проповєдь.

— Іісуса Христа .

— Іісуса Христа.

— Що то, я маю за тебе говорити?

— Нагорная проповєдь Іісуса Христа...

Думок у Славцьовій голові нема, скупчення уваги жодного. Перед очима чорна точка на столі, а в голові, в душі, в цілому єстві—клубок звірячого спротиву, обурення й такого ж по-звірячому непереможного потягу до чогось іншого, але не до книжки Закону Божого „придворного протоієрея Дімітрія Соколова".

Його тягне до сонця, в садок, над річку, куди мама пішла з Валею. Може там є денебудь Льоньо, може ловить рибу, може виніс „Задушевноє Слово" з мурзилками! Він так любить тих мурзилок, він стільки знає про них оповідань. Чому він не має „Задушевного Слова"? Чому нагортають йому в душу тільки ці нагорні проповіді! Чому саме літом, коли всі діти, як метелики, купаються у соняшному повітрі, йому пхають в голову те, чого вона ніяк прийняти не може!

— Ну, ну... злісно, з притиском понукує о. Іов.

Славцьо вертається до сумної дійсности, і в голові, як промінчик у теміні, блискає кілька початкових слів з лекції.

— После... Іісус Христос...

— После избрания апостолов Иисус Христос... поправляє дослівно по книжці о. Іов.

Славцьо повторює і в безнадійно-твердому спротиві рішуче спиняється.

— То ти так вивчив? А ти ж мав цілий ранок? Я ж тебе поучу. Я тебе поганяю! Будеш ти мені тут до ночі сидіти. Читай!

Книжку о. Іов кидає на стіл.

Славцьо її розгортає.

До ночі, Боже! До ночі! До ночі в цій кімнаті, над цією книжкою Закону! Найтрагічніше те, що це не раптовий вибух батькового гніву; не застрашування тільки а справді так може бути, бо не раз і бувало.

Його охоплює відчай. Може б інший на місці Славцьо, злякавшись такої переспективи, взявся б за того підручника, щоправда мало зрозумілого, і переборов би ті труднощі, але Славцьо був упертий, і ця впертість ні

коли не злагоджувалась м'яким ласкавим словом, а рішуче й брутально поборювана, підсичувалась і зростала.

Голосом глухим і обуреним, далеким від примирення й покори, Славцьо починає.

— Нагорная проповєдь Іісуса Хріста.

Те слово „нагорная" ніколи ще не здавалось йому таким чужим недоречним, таким ненависним, немов власне це слово виною всього, немов воно щось забрало, в нього позбавило його такої солодкої дитячої волі.

Читає. Губи надуті. Очі блищать іскрами гніву.

— После избрания апостолов Иисус Христос сошел с ними с вершины горы, стал на возвышении на ровном месте и здесь при огромном стечении народа раскрил Свое учени а о том, какие качества должны иметь его ученики и как они должны исполнять закон, чтобы войти в царство Мессии. Эта проповедь Иисуса Христа называется...

В цей час сталася подія.

Голос Славця тремтів, склився й набрякав якимсь дзвоном. Навколо панувала пообідня тиша. Батько, лежачи, сопів, мухи бились об вікна, і враз різкий свисток прорізав повітря. Це Льоньо кликав Славця, вийшовши до своєї клуні. О. Іов знав значення того свистка.

На Закон впало дві сльози, Славцьо глипнув скорботними очима на батька, цей глянув на нього своїми гнівно-безкомпромісовими, голос ще більш заломався, читання перемішалось з хлипанням і плачем.

О. Іов, що починав уже дрімати, підскочив на ліжку, немов його хто голкою шпигнув.

— Ти чого ревеш?

Славцья охопив такий розпач, а серце натиснуло стільки пекучого плину до очей, що питання о. Іова вплинуло, як відімкнення якихсь шлюзів, з-під яких нестримно ринулися потоки сліз.

Розлючений не стільки на Славця, скільки на Льоня, якому не міг нічого зробити, і який вперто й щораз голосніше свистав, о. Іов, схопившись з ліжка, блискавичним рухом зняв паска.

— Ой-йой--йой, тату, не бий, буду читати... перелякано крикнув, зірвавшись із стільця.

Але о. Іов невмолимий і послідовний...

По цій непередбаченій перерві він знов сопів на ліж-

ку, Славцьо вже покірно читав до самого вечора, але по книжці водив тільки очима, не зраджуючи найменшого наміру заглибитись в її зміст і весь час думаючи тільки про Льоня. Він читав без перерви, навіть тоді, коли ніс о. Іова виспівував, як патефон, а до відкритого рота, мов до гирла вулькану, з обережною цікавістю заглядали збентежені хропінням мухи.

Коли батько прокинувся, його вже чекав у кухні якийсь селянин, і тому Славцьо відповідав тільки на другий день. Оповідав добре, не пропускаючи жодного слова, як того вимагав батько. „Нагорная проповєдь" зафіксувалася в його пам'яті, міцно, хоч і проти волі, не прийнята ані свідомістю, ані серцем.

Восени того ж року разом із Льоньом Славцьо вступив до підготовчої кляси духовного училища в Житомирі. На превелике здивування батька наука в школі почалась добре.

Правда, Закон Божий і тут не користувався у Славка великою симпатією, але напакованих в його голову знань з цієї ділянки вистачило йому на ціле училище.

Богословська Академія УАПЦ

(До історії її заснування)

Свято-Покровська Церква в Мюнхені, як Катедральна Церква Мюнхенської Дієцезії, виконала велику історичну місію: вона стала тією базою, що на ній повстала Богословська Академія, Вища духовна школа Української Автокефальної Православної Церкви на еміґрації.

Мюнхен, столиця Баварії, спонтанно став культурним і науковим центром цілої української еміґрації. Тут відновив свою діяльність Український Вільний Університет; тут заснована Українська Економічна Вища Школа; тут відновило свою діяльність Наукове Товариство імени Шевченка, що має вже понад 75 років свого існування, та Історично-Філологічне Товариство, що в цьому році святкуватиме 25-літній ювілей своєї діяльности. Взагалі в Мюнхені і навколо нього скупчені основні наукові сили української еміґрації.

Тому не дивно, що й місцем заснування Богословської Академії спонтанно став той же таки Мюнхен, — хоч повний руїн, що їх принесла друга світова війна, але й повний кипучої творчої енергії, творчих сил української науки і культури взагалі.

При Свято-Покровській Церкві закипіла творча праця ентузіястів церковного життя. В січні 1946 року обрано новий склад Парафіяльної Ради, яка налічувала 30 членів, відомих громадських і церковних діячів, діячів науки і культури. Свою творчу працю Парафіяльна Рада розгорнула по Секціях, і серед них найбільшу продуктивність праці виявила Релігійно-Освітня Секція, головою якої був обраний Проф. П. Ковалів. Керуючись окремим статутом, Релігійно-Освітня Секція розгортала свою працю як по лінії опрацьовання науково—богословської і церковної тематики, що виявилось в прочитанні на Секції цілого ряду рефератів, так і по лінії ширення основ християнської доктрини серед ширших мас українського Народу, розселених по таборах Німеччини.

Релігійно-Освітня Секція мала в своєму складі визначні наукові й культурні сили (професори, студенти, церковні діячі та ін.), і з такими силами можна було не

тільки влаштовувати вужчі й ширші наукові засідання в самому Мюнхені, як це й робилося не раз, але й читати реферати по таборах за Мюнхеном. Це дало підставу Секції зайняти ширше становище, вийти за межі суто парафіяльних функцій. І згодом вона здобула собі цілком заслужену назву „Богословської Секції при Архиєпископській Катедрі". Цьому сприяло й те, що найближчим дорадником і активним членом Секції був сам Владика Архиєпископ Михаїл, який навіть люб'язно пропонував своє приміщення для наукових засідань Секції, сам беручи активну участь у цих засіданнях.

Ректор Богословської Академії Проф. Пантелеймон Ковалів.

В своєму Статуті Богословська Секція мала один із пунктів, що потім відограв фатальну ролю в тій історичній місії, яку з Божої волі згодом виконала Секція. А саме пункт про сприяння духово - освітній справі Української Автокефальної Православної Церкви. Цей пункт Статуту й послужив підставою для розгортання праці в справі заснування Вищої духовної школи, майбутньої Богословської Академії УАПЦ.

Треба сказати, що питання про заснування вищої духовної школи спеціяльно ніколи не ставилось на Секції, а виникло воно в цілком інших обставинах і з Секцією було тільки в певнім ідейнім зв'язку. Але факт той, що власне Секція й послужила тією базою, на якій зародилась сама ідея створення саме богословської Вищої школи.

Скликано було спеціяльну Комісію в складі Проф. П. Ковалева (голова), Проф. Я. Моралевича, Проф. І. Розгіна, О. П. Ковальчука та інж. Воковського, а згодом до складу Комісії ввійшли ще проф. В. Петров, проф. Г. Ващенко та проф. Я. Горбачевський. Комісія зайня-

лась підготовчою роботою щодо створення такого вищого учбового закладу, який би відповідав інтересам Української Автокефальної Православної Церкви на чужині. Свою працю Комісія вела в повному контакті з архиєпископом Михаїлом та архиєпископом Генадієм, відбуваючи разом із згаданими Владиками свої організаційні засідання. Після ряду дискусій про самий тип школи прийнято було рішення створити „Богословсько—Педагогічний Інститут“ з двома факультетами — Богословським і Педагогічним, який би мав своїм завданням готувати кадри високоосвіченого духівництва та кадри педагогів, що виховну роботу провадили б в консолідації з Церквою. Із цих завдань виходячи, Комісія опрацювала відповідний Статут, що складений був на підставі статутів духовних академій та Празького Педагогічного Інституту.

Праця Комісії коло організації Богословсько-Педагогічного Інституту розгорталась далі. Повстало нарешті питання припинення діяльности Комісії і утворення Професорської Ради Богословського Інституту, до складу якої запрошено найкращі наукові і педагогічні сили на еміґрації — професорів і доцентів університетів і старих духовних академій та Варшавського Православного Богословського Факультету. Перше засідання Професорської Ради відбулося 1946 року, на якому був прийнятий проект Статуту Інституту з тим, що остаточно він мав бути затверджений Св. Синодом УАПЦ. Обрано керівний склад Інституту: на Ректора Богословсько-Педагогічного Інституту обрано проф. Ковалева, на Декана Богословського Факультету — проф. Я. Моралевича, на Декана Педагогічного Факультету — проф. В. Петрова та на Секретаря Професорської Ради о. П. Ковальчука. На Голову Кураторії Інституту запрошено архиєпископа Генадія, що тимчасово мешкав у Мюнхені перед своїм від'їздом до Австралії, куди він мав благословення від Св. Синоду УАПЦ.

Основну підготовчу роботу зроблено: обрано керівний склад складено проект Статуту, опрацьовано провізоричні навчальні плани факультетів тощо. Тепер стало питання про упідлеглення Інституту Св. Синодові, вищій духовній владі, як це й належить бути кожній духовній школі. Складається враження, що Св. Синод УАПЦ мав бути поставлений уже перед доконаним фактом. Це так. В умовах важкого еміґраційного життя інакше й бути не могло: вища учбова інституція твори-

лася не згори, як це повинно б бути в нормальних умовах життя, а цілком спонтано, знизу, там, де був для цього відповідний ґрунт, творча енерґія й цілковите усвідомлення великого обов'язку перед Св. Церквою і Народом. І Св. Синод справді був поставлений перед доконаним фактом, але фактом великої історичної ваги, великого значення в житті Української Автокефальної Православної Церкви.

Саме 16 червня 1946 року мала відбутися в Есслінґені (Віртембергія) чергова Сесія Св. Синоду. На цю Сесію прибула делеґація від Богословсько-Педагогічного Інституту в складі Проф. П. Ковалева і Проф. Я. Моралевича, щоб звітувати Св. Синодові про зроблену роботу та просити від нього благословення на дальшу працю та остаточне оформлення цього вищого духовного учбового закладу. Св. Синод в складі Голови Високопреосвященнішого Митрополита Полікарпа, Заступника Високопресвященнішого Архиєпископа Михаїла і членів: Преосвященнішого Єпископа Мстислава і Преосвященнішого Єпископа Платона присвятив питанню Богословсько-Педагогічного Інституту спеціяльне засідання, на якому доповідали Ректор Інституту Проф. П. Ковалів і Декан Богословського Факультету Проф. Я. Моралевич. Після обміну думок Митрополит Полікарп поблагословив почату велику працю і дальше її розгортання, а Св Синод виніс рішення на наступну Сесію подати Статут Інституту на остаточне затвердження.

З радісним настроєм повернулися делеґати до Мюнхену, і ще з більшою енерґією почали розгортати підготовчу працю поборники духовної освіти. Зараз же було оголошено в пресі про започаткування в Мюнхені Богословсько-Педагогічного Інституту і про конкурс на заміщення вакантних посад викладового складу з богословських дисциплін. Малось на увазі заздалегідь виявити наявні богословські сили, з якими далі можна було розгортати навчальний процес в Інституті.

Деяких турбот завдала саме назва школи. Ще на одному з попередніх засідань Професорської Ради Інституту було „висловлено побажання, щоб у майбутньому, як розгорнеться праця, переіменувати його в „Академію". Але не довелося чекати, поки розгорнеться праця. Обставини примусили вже тепер зробити це переіменування в інтересах престижу самої школи і УАПЦ, як також з причин зовнішньо-формальних: в Німеччині слово „інститут" сприймається не так, як

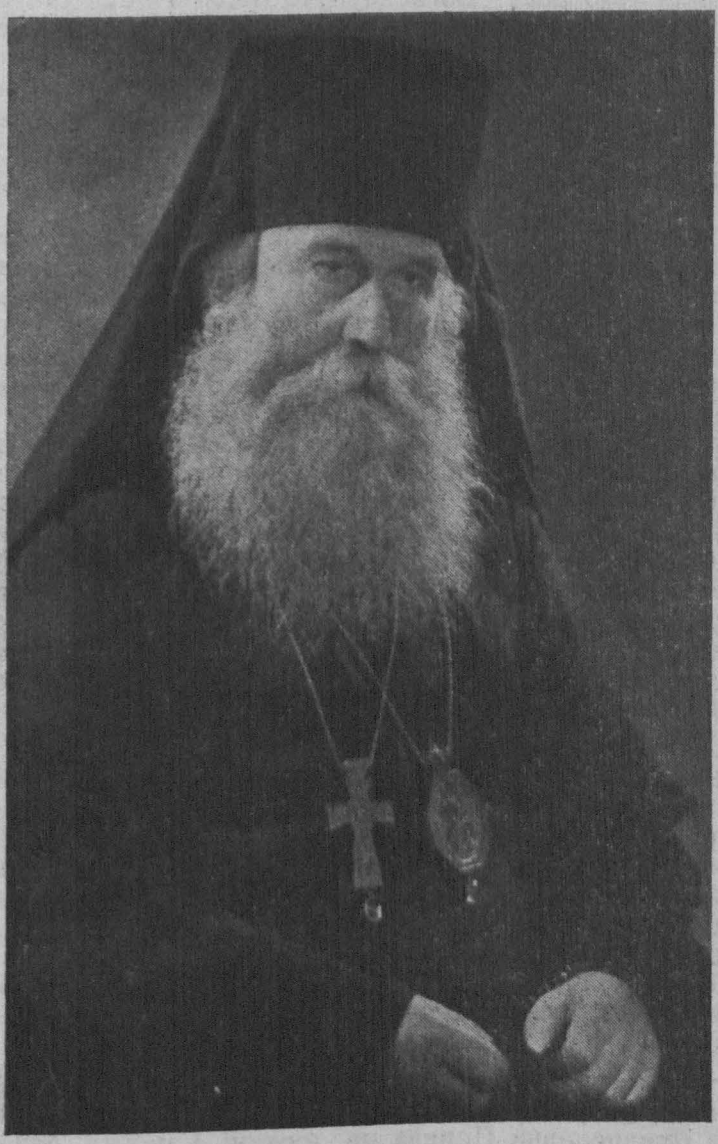

Високопреосвященніший Ігор, Архиєпископ Полтавський і Кременчугський, Член Свящ. Синоду УАПЦеркви й Керуючий Ауґсбургською Цер. Окр. УАПЦ на еміґрації в Німеччині.

ми його розуміємо, а це могло б призвести до деяких ускладнень. Так на засіданні Професорської Ради від 4. липня 1946 року Богословсько-Педагогічний Інститут переіменовано на „Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ“.

В період до наступної Сесії Св. Синоду розгрталась інтенсивна підготовча праця: опрацьовувався Статут згідно з вказівками Св. Синоду, вживались заходи до оформлення школи перед офіційними чинниками влади тощо.

Настав знаменитий день 24. серпня 1946 року, день чергової Сесії Св. Синоду. Серед інших важливих питань з життя УАПЦ Св. Синод заплянував питання розгляду й затвердження Статуту Богословсько-Педагогічної Академії. На цей час делеґатами від Академії були виряджені такі особи: Ректор проф. П. Ковалів і Декани Проф. В. Петров та проф. Я. Моралевич. Важка ситуація склалась. Нелегко було розв'язати таке питання, від якого залежала дальша доля школи. Розгорнулися жваві дебати навколо дуже принципового питання: чи прийняти Статут як вищої богословської школи, чи як вищої педагогічної школи, лише з Богословським Факультетом. Проти першого варіянта начебто промовляв факт відсутности достатньої кількости вчених богословів, проти другого — факт існування вже на еміґрації Українського Вільного Університету, і. недоречність творення паралельної школи для готування педагогічних кадрів

Безперечно більше шансів мав перший варіянт. Хоч правда,в нас нема в достатній кількості вчених богословів, які б могли понести тягар викладання в високій духовній школі, а проте становище виявилося не безнадійне: ці наукові богословські сили Академія може й повинна виховати з допомогою вчених небогословів, передставників різних гуманітарних наук. Серед цих учених є ряд осіб з вищою богословською освітою. Таке було гасло, під яким творилася окремо вища богословська школа, як продовження славних традицій минулого з історії духовної освіти на Україні.

Св. Синод урахував цей факт, зважив ті важкі обставини, в яких перебуває тепер Українська Автокефальна Православна Церква на чужині, і майже без змін затвердив Статут в першім варіянті, поробивши деякі невеличкі додатки, на які цілком погодилися й присутні на засіданні делеґати від Академії

Св. Синод затвердив також і керівний склад Ака-

демії: проф. П. Ковалева — на становищі Ректора Академії, проф. В Петрова на становищі Декана Педагогічного факультету і проф. Я. Моралевича тимчасово, доки не заступить його духовна особа (згідно з статутом Академії), — на становищі Декана Богословського Факультету. Запрошений раніше на Куратора Академії Архиєпископ Ганадій не був затверджений на цьому становищі. Натомість Св. Синод призначив на становище Урядуючого Куратора Академії Архиєпископа Михаїла, а на Почесного Куратора Академії Св. Синод благословив Високопреосвященнішого Митрополита Полікарпа.

Урочисте Відкриття Академії відбулося 17. листопада 1946 року, про що докладно інформує нас „Бюлетень Богословсько — Педагогічної Академії УАПЦ" ч. 2. Днем Патрона Академії обрано День Св. Архистратига Михаїла, що припадає на 21. листопада.

Тепер Академія знову переживає зміну структури: на 1. Українському Православному Церковному З'їзді, що відбувся 25-27 .грудня 1947 року в Реґенсбурзі, ухвалено Богословсько-Педагогічну Академію УАПЦ переіменувати в Богословську Академію УАПЦ" з відповідними відділами замість факультетів: історичним, літературним, клясичним і музичним на базі загально-основних і обов'язкових богословських дисциплін.

Т. МОДЕСТ

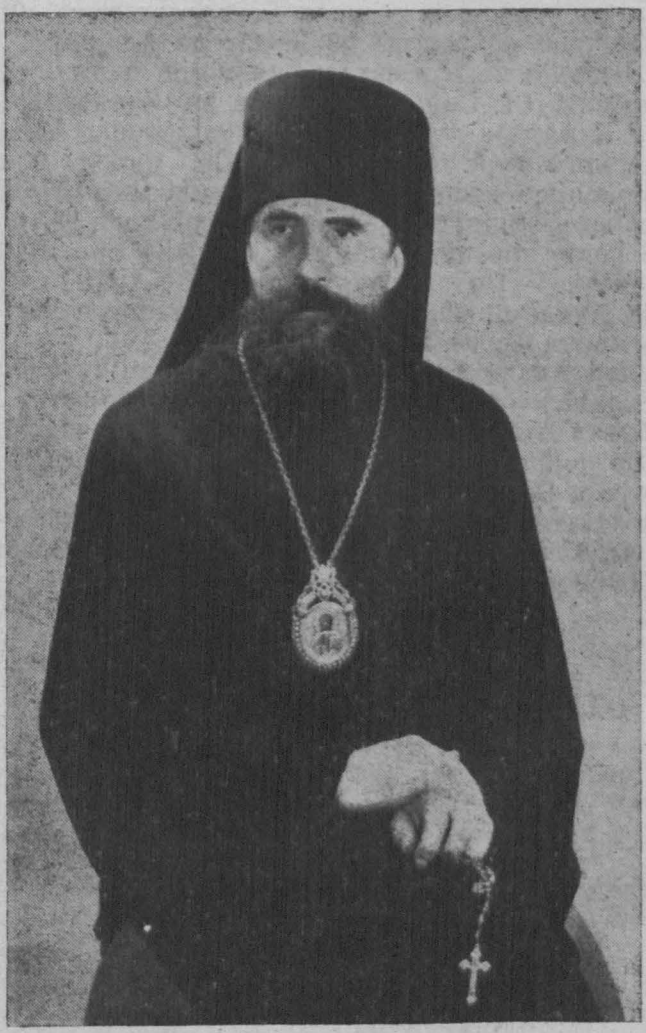

Високопреосвященніший Геннадій, Архиєпископ Січеславський,
Член Свящ. Синоду УАПЦеркви й Керуючий Мюнхенхенською Церковною Округою УАПЦеркви на еміґрації в Німеччині.

АКТ
Відкриття Богословсько -Педагогічної Академії в Мюнхені 17 листопада 1946 р.

З волі Бога-Отця, благословінням
Бога-Сина і Благодаттю
Бога-Духа Всесвятого, з благословіння Священного Синоду єпископів Української Автокефальної Православної Церкви під головуванням Високопреосвященнішого Митрополита від 24 серпня 1946 року (Проток. ч. 2 п. 6) в Мюнхені (Баварія) засновано Богословсько-Педагогічну Академію, яко традиційну Високу Школу Українського Народу для виховання високоосвічених душпастирів-священнослужителів і проповідників Слова Божого серед Українського Народу на Еміґрації, а також для виховання в дусі Христової науки висококваліфікованих педагогів українських шкіл на еміґрації і досвідчених у християнських знаннях жінок-українок.

Свято відкриття Богословсько-Педагогічної Академії Укр. Автокефальної Православної Церкви відбулося в неділю 17 листопада 1946 року. Після урочистої Божественної Літургії (Дахауерштрасе 9-1), яку відслужив Високопреосвященніший Михаїл, урядуючий Куратор-Академії, архиєпископ Мюнхенський, в сослуженні з Преосвященнішим єпископом Володимиром і сонмом духовенства, за участю капели „Україна" під керівництвом Проф. Нестора і місцевого Архиєрейського хору, при переповненому храмі вірними з м. Мюнхена і прибулими делеґатами з різних місць і від різних організацій і вищих шкіл українських, німецького університету і університету У. Н. Р. Р.А. Собором всіх Священнослужителів відслужено урочистий Молебень Святому Архистратигу Михаїлу, яко Покровителеві Українського Народу і Патронові Богословсько-Педагогічної Академії. Після молебня виголошено Многоліття Високопреосвященнішому Митрополиту Полікарпу, яко Почесному Кураторові Академії, Собору єпископів УАПЦ, Священному Синоду, Урядуючому Кураторові Високопреосвященнішому Архиєпископу Михаїлу і всій Кураторії, ректору Академії проф.

П. Ковалеву і всій Професурі, Студентам Академії і всім присутнім в храмі.

Урочисте Відкриття відбулося в приміщенні Українського Комітету (Розенгаймерштрасе 46а) за братською святочною трапезою.

О 2 год. дня до приміщення прибули: Високопреосвященний архиєпископ Михаїл, Преосвященний Єпископ Володимир, разом з Ректором Академії Професором П. Ковалевим. Вони були зустрінуті з хлібом-сіллю. Привітальну промову виголосив вик. обов'язки Декана Богословського Факультету професор Я. Моралевич. Після цього Високопреосвященніший архиєпископ Михаїл запросив усіх присутніх помолитися перед початком Відкриття і відслужив короткий молебень. Гості зайняли місця. Урочисте Відкриття Академії розпочато промовою Ректора. В своїй високозмістовній промові п. Ректор Академії коротко, але чітко виклав історію Духовної Освіти на Україні та виникнення думки про відкриття Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц. в Мюнхені, підкреслив її мету, завдання й значення її для Українського народу на еміґрації. Далі закликав професуру поділитися своїми знаннями і науковим досвідом на користь Академії, а студентів – виконувати покладені на них обов'язки, прямуючи до поставленої мети. До Громадянства звернувся з закликом допомогати молодій Академії виконувати ту високу місію, що її поставила перед нею історія. Після цього Ректор урочисто оголошує Академію відкритою, закінчивши промову словами: „Слава нашій молодій Академії“ ! Архиєрейський хор відспівав „Гавдеамус“.

Далі йде Слово Куратора Академії. Високопреосвященніший архиєпископ Михаїл у своїй промові вказав на ту величезну місію, яку виконала Києвська Могилянська Академія для Українського Народу і взагалі для християнства. Владика відзначив, що Богословсько-Педагогічна Академія повинна продовжувати ту ж велику службу для Українського Народу на еміґрації, зазначивши, що народ тільки тоді міцніє й духовно зростає, коли будує своє життя на підвалинах Христової Науки. Він висловив упевненість, що професура цілком свідома високої місії, виконання якої чекає від неї Український Нарід, і висловив надію, що студенство розуміє, до якої науки стає, і сумлінно зможе опанувати її. На закінчення Високопреосвященний Владика закликав Боже благословення на Академію, на Ректорат, Професуру і Студентів. Хор Проф. Нестора чудово виконав концерт „Те-

бе Бога хвалимо“комп. Бортнянського. По закінченні концерту гості, що зібралися в кількості до 250 осіб, проспівали молитву „Отче наш“. — Владика Михаїл благословив трапезу.

Під час трапези були зачитані привітання від проф. Дм. Дорошенка, Високопреосвященного Олександра, Митрополита Пінського і Поліського, від професора Ф. Кульчинського, Архипротопрестітера П. Калиновича та інші. Від Греко-католицької Семінарії надіслав привітання о. Ректор д-р Лаба, від Братства Хреста канцлер проф. А. Лідки.

Під час трапези виступили з промовами: від Українського Вільного Університету і від Греко-Католицької Апостольської Візитатури проф. І. Мірчук, від Україн. Тех. -Господар. Інституту Ректор проф. Доманицький, від Української Економічної Вищої Школи Ректор проф. Мартос, від Центрального Представництва Української Еміґрації проф. Вєтухов, від Обласного Представництва Української Еміґрації проф, Корсунський, від Кооперативних організацій проф. Павликовський, від Червоного Хреста Д-р Воробець, від Жіночої організації п. Горбачевська.

Трапеза закінчилася співом молитви „Боже Великий Єдиний“.

На відзначення цієї події і складено цей Акт.

Ректор Академії
Професор П. Ковалів

Куратор Академії
Архиєпископ Михаїл

Мюнхен 18 листопада, 1946 року.

На свіжу могилу бл. п. Неофіта Яковича Кибалюка.

Бл. п. Неофіт Якович Кибалюк, Головний Редактор „Богословського Вісника“(род. 21.1. 1894р.—† 9.7.1948р.)

Дня 9 липня 1948р. о год 20-й в Аугсбурзі несподівано відійшов на той світ бл. п. Неофіт Якович Кибалюк, головний редактор „Богословського Вісника“. Несподівана смерть Неофіта Яковича боляче вразила всіх, хто знав цю кристалічно чесну, побожну, розумну, досвідчену в культурно-громадській праці, працьовиту постать, а для нашої редакції його смерть стала великою незамінимою втратою.

Не з почуття формального обовязку перед покійним Неофітом Яковичем, але з почуття вдячности й доброї пам'яти про покійного не можемо не згадати про його життя й цінну працю для Церкви й України.

Бл. п. Неофіт Якович Кибалюк родився 21. 1 1894р. в с. Івниці на Волині. По скінченні Волинської Духовної Семінарії в Житомирі вступив на правничий відділ Харківського Університету. Перша світова війна перервала студії: його покликують до війська. По скінченні Тифліської військової школи й по звільненні з російського війська Неофіт Якович вступає до української армії й займає становище штатного викладача Житомирської Юнацької Школи (20. 1. 1919р.), а 14. 7. того ж року його призначається державним інспектором тої Шко-

ли. Бере участь у боях підчас походу школи з Житомира до Кам'янця Подільського.

По закінченні визвольних змагань 1917-1920рр. осідає Неофіт Якович у Дубні, де, провадячи українську книгарню, розвиває дуже широку культурно-освітню працю й стає Головою „Просвіти" що мала тоді понад 90 філій у повіті. Пізніше переходить до Почаєва, де вчителює в вищій початковій школі. Його кандидатуру було виставлено до Польського Сейму, але стати послом йому не довелось: його обвинувачено польською адміністрацією в замасі на президента Войцеховського й ув'язнено і по 4-х місяцях звільнено без подання доказів обвинувачення. Це не був одинокий випадок його ув'язнення. Сидів він у Крем'янці, коли йому підкинули нелегальну літературу й під закидом розповсюджування її заарештували.

В 1931р. польська влада позбавляє Неофіта Яковича польського громадянства й висилає за межі Волині. Неофіт Якович спиняється в м. Люблині, де над ним встановлено було суворий нагляд поліції; йому заборонено було навіть зустрічатись з українцями. Жив у Люблині з того, що провадив невеличку крамницю паперу та канцелярійного приладдя. На засланні у Люблині Неофіт Якович і одружився.

З приходом німців, коли в 1941р. хвилево оживає українське життя, Неофіт Якович стає на чолі місцевого Відділу Українського Комітету в Люблині. Знову розвиває широку культурно-громадську працю.

Але його тягне до себе рідна Волинь. Неофіт Якович переїжджає до Рівного, де находить ширше поле для своєї невсипущої діяльности. Відновляє „Просвіту", яка розростається й має понад 160 філій на Волині. При „Просвіті" закладає хор, аматорський гурток і бібліотеку.

Підчас своєї культурно-громадської праці як за Польщі, так і за німців Неофіт Якович приймає активну участь і в церковному житті. Особливо багато енергії проявляє він на ниві церковній у Рівному, де Волинська Церковна Рада при його активній участі виявила надмір енергії в ділі відродження Української Православної Ієрархії; тісно співпрацює з повсталою в 1941р. в Луцьку Адміністратурою УАПЦеркви; в 1942р. входить у склад Єпископської Ради в Рівному й кількоразово, з архипастирського благословення, виголошує в Рівен. Катедр. Соборі високозмістовні й глибокорелігійні про-

повіди, вдягаючись у стихар, який мав право вдягати ще з Дух. Семинарії.

Тяжкі воєнні обставини, коли німці лютували від своїх невдач на фронті й тероризували українців, арештовуючи їх масово й розстрілюючи, унеможливили Неофіту Яковичу дальшу працю в Рівному. Треба було думати про виїзд на захід у звязку з відворотом фронту.

В 1944р. в січні м-ці Неофіт Якович переїжджає до Львова, де стає референтом релігійних справ при Центральному Українському Комітеті. Далі на захід ішов шляхом багатьох з нас... Через відомий лагер в Штрасгофі (біля Відня) й інш. Перебуває в Сант Пельтені в Австрії, працюючи на металевій фабриці й у Відні.

Після капітуляції німців опиняється в таборі в Аугсбурзі, спочатку на Гегінгені, а потім в Сомме Касерне. Для Неофіта Яковича з його невсипущею енергією й тут знаходиться широке поле для праці. З перших днів заснування табору стає він на чолі Культурно-Освітнього Відділу, організовуючи в першу чергу шкільництво в таборі.

Стає основоположником першої й найстаршої на еміграції газети „Наше Життя". Перші числа цього часопису пишуться на машинці в кількості 50 прим., за кілька тижнів переходиться на ротатор. Попит на часопис росте, й друк його відбувається в спосіб світлодруку, а потім і на друкарській машині.

Вникає Неофіт Якович у всі ділянки таборового життя, що потребують організації й праці. Бере участь в організації українських працівників пера в „Спілку Укр. Письменників і Журналістів". Смерть застала його на становищі Голови СУПіЖ

В таборі Сомме Касерне організовується селянство,—Неофіт Якович бере участь і є членом „Спілки Селян". Він був Головою Укр. Нац.-Державного Союзу —відділ в Аугсбурзі; організував парафіян і став на чолі „Братства Св. Володимира; організовує був. політвязнів і стає на чолі Аугсбургської філії" Т-ва Політ. Вязнів".

Але від громадсько-політичної праці останніми тижнями відходить, перекладаючи її на плечі інших, коли одержав покликання на головного редактора „Богословського Вісника". Всі його думки й ціла його уява сконцентровуються тепер на цьому пункті праці. Він

хоче поставити „Богословський Вісник“ на належну височінь; хоче, щоб він був таким, яким має бути орган УАПЦеркви і зовнішньо і внутрішньо. Мріє на базі „Богословського Вісника“ створити ціле церковне видавництво. Цілими днями сидить над матеріялом для журналу, лише ввечері виходить на годинний прохід, щоб набратися нових думок і трохи відпочити. „Ви не знаєте, які цікаві матеріяли напливають з місць“, говорив Неофіт Якович своїм співпрацівникам.

Валютова реформа, що вибила з рівноваги редакційний і видавничий апарат, була великим ударом для Неофіта Яковича й коштувала йому багато нервів, бо він бачив, що його мрії заломлюються.

В цьому критичному моменті наступила несподівана смерть. Високопреосвященніший Митрополит Полікарп у листі свойому на імя покійного Неофіта Яковича, одержавши ч. 1 „Богословського Вісника“, писав так: „Одержав я ч. 1“ Б. В. „Як з зовнішнього боку, так і по змісту книжка робить дуже добре враження. Матеріял підібраний уміло, й книжка читається з насолодою. Сердечно дякую Вам за працю, яку Ви понесли при виданні „Б: В.“ Бажаю Вам сил і здоров'я для продовження дальшої праці над виданнями УАПЦеркви... З любов'ю до Вас Полікарп, Митрополит УАПЦеркви.“

Неофіт Якович був обдарованний іскрою Божою-письменницьким талантом. Його оповідання дуже життєво й картинно змальовують життя й читаються легко й з насолодою. З більших його оповідань відомі: „Над Іквою“, „Щербатий келих“.

Крім того, він багато дописував до укр. преси, підписуючись (з Волині за Польщі) псевдонімом, з огляду на переслідування.

Бл. п. Неофіт Якович мав добрий дар промовляти; він говорив завжди повільно, виразно, з почуттям; кожне слово немов важив і цінив; через те завжди захоплював слухачів своєю промовою.

Неофіт Якович належав до тих людей, які тихо, спокійно, але з твердою вірою й певністю, корисно роблять своє діло, не претендуючи на славу, похвалу чи винагородження.

Бл. п. Неофіт Якович мав замір решту свого життя присвятити духовно-пастирській праці. Але не довелось. Господь покликав його з того тяжкого „житейського схвильованого моря до тихого Свого пристановища“.

В особі бл. п. Неофіта Яковича Кибалюка ми втратили глибоко віруючого християнина, великого патріота-українця й непомітного тихого й цінного труженика на ниві культурно-громадській, а наш церковний орган—незамінимого досвідченного редактора.

Нехай же легкою буде йому чужа земля, а память про Його життя й цінну працю для Церкви й України передається—„від роду до роду“.

Редакція.

СВ. ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

ЙОГО СВЯТІСТЬ АТЕНАГОРАС, АРХІЄПИСКОП
ЦАРГОРОДСЬКИЙ, ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

Зміна на патріяршому престолі в Царгороді

В кінці минулого року в житті Вселенської Патріярхії в Константинополі зайшла зміна. Уступив з причини немочі тілесної Патріярх Максим V,—а на його місце покликано Архиєпископа Атенагораса, екзарха Грецької Церкви в Америці,

Числом невеличка, територіяльно перебуваюча під магометанською державою, завжди приваблива для загарбників—Царгородська Патріярхія в Православному світі займає перше по честі місце. Стоїть, ніби, справжній маяк, що навколо скупчує всіх; хто в морі життя блукає.

Ця духова пов'язанність православних помісних церков через Константинопольський Патріярший трон—для українців має особливо велике значіння. І не тому тільки, що від Царгороду ми охрещення прийняли, але й тому, що більш щасливі віки нашого державного минулого проходили під безпосереднім його духовним водительством.

Звичайно, значіння трону Константинопольської Патріярхії—чисто символічне. Є воно фактором духовного, ідейного порядку. Константинопольський Патріярх—предстоячий, не владичествуючий; старший молитовник—не керуючий чиноначальник; маючий право пасти все православне стадо Христове, але не правлячий ним. Це—високо поставлений палаючий свічник, аби всі, що мають зір, керувалися ним у тьмі захмареня. Тому то мряка й безпорадність огортає православний світ, коли свічник гасне; радується—коли запалюється.

В ідейнім об'єднанні навколо себе всіх автокефальних помісних православних Церков і полягає авторитет Константинополя,—авторитет утверджений і скріплений від самого постання Константинопольської Церкви. Він опертий на шіснадцяти віках часу, освячений іменами многих святих мужів-учителів церкви, видатних проповідників і святителів, що подвизалися на патріяршому престолі в Царгороді. Під дамокловим мечем ворога Христа, що під стіни Царгорода вже намагається підступити, Константинопольський Святішій Отець і донині достойно предстоїть та гідно сповнює свій тяжкий обовязок—водителя православного світу.

Тому нині, коли ціле людство стало на роздоріжжі двох світів: християнської культури і взаємної любови, чи грубого матеріялізму та себелюбства,—у війні за Бога й Христа Його для Вселенської Православної Громади **пункт збірний**—тільки коло трону стародавнього Вселенського Царгородського Патріярхату. Там сила наша перед загрозою грядучої недолі. Сила та—в міці духа православних народів, Царгородом об'єднаних, в ясності світла морального воскресення людини, Святішим Отцем Константинопольської Церкви заступленій.

В наведеному різниця православного Константинополя від католицького Риму. Константинополь—світильник, символ, гасло, духовний водитель, а не „головне управління". Це ідейний відбиток духа кожної окремої православної церковної громади, що й від себе до центру випромінює душу соборну, щоб посилити її спільний дух і на себе сприйняти духа спільного; сприйняти із загального джерела, а тим і самому посилитись.

На протязі віків постать Святійшого Отця Царгородського є опорою духа Православної Церкви. Чим бурхливіші часи переживає Церква, тим яснішим виявляється світло джерела нашого поєднання во Христі. А нашому поколінню Провидіння судило переживати епоху, коли безбожник підносить руку на самого Христа. Світ нині, наче, станув на межі поміж „бути чи не бути" далі самій християнській культурі. Тому в цей час Православному світові особливо сильно дається відчути, що остов, кістяк нашого духовного опертя—тільки коло відвічного на землі праджерела православної віри—Вселенського Патріярхату, або... ми опинимося в „третьому римі"—Москві.

Загребущі руки з півночі простягаються по Дарданели. Червоні зірки вже несуть варту недалеко Босфору. А це в церковно-православному сенсі має означати що загребуща долоня простягається вже, щоб, нарешті, і осідок Вселенського Патріярхату опинився на Луб'янці.,

На патріярший трон в Константинополі прийшла людина ще не стара віком (62 роки), але стара досвідом високого церковного служення. Це все провіщає для Церкви добре. Маємо підстави думати, що добре це провіщає й Українській Церкві. Українська Правовославна Автокефальна Церква не має нині своєї хати. В Україні вона живе в серцях людей, не в храмах. Поза Україною— вона еміґрантська, скитальча. Але Святіший Патріярх Атенагорас вже в перші дні свого високого

служення поставиться до нас, скитальців, по-батьківськи.

Побажаймо ж новообраному Святійшому Патріярхові здоров'я та сил, так потрібних для тяжкої відповідальної праці на Вселенському Патріяршому Престолі.

Ред. А. Котович.

Привітання

Святійшому Вселенському Патріярхові Атенагорасові, висланe від Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції в Европі з приводу обрання Його на Патріярший Престол. Його Святійшество, Святіший Атенагорас, Архиєпископ града Константинополя—Нового Риму й Патріярх Вселенський.

Ваша Святішество!

Довідалися ми про щасливе обрання на Вселенський Патріярший Престол Вашого Святішества. Серця наші повні радости з приводу того, що на чолі Вселенського Православія стала Ваша особа, котрій більше, як кому іншому, відоме життя й доля Української Православної Церкви й Українського Побожного Народу.

Наша Церква до 1686 р. була в безпосередній опіці Константинопольського Патріяршого Престола, після чого була силою опанована Московською Церквою. В 1942 р., в наслідок військових подій, Українська Церква відновила самостійне життя під мудрим християнським покровом нашого духовного керівника Блаженнішого Діонисія, Митрополита Варшавського і всієї Православної Церкви в Польщі, через якого була в синовньому єднанні з Вселенською Патріярхією.

Листом з дня 9. X 1946 р. № 495 повідомлено про наше існування Вселенську Патріярхію. Однак військові події не дали нам можливости в достаточній мірі дати знати про себе.

У свідомості нашій і нашого народу завжди переховується пам'ять про часи, коли Церква Українська (Київська Митрополія) розцвітала в побожності під спасенною опікою Святішої Вселенської Патріярхії.

З приводу обрання на Вселенський Святіший Престол Вашої Святости пересилаємо наш синовній привіт, молитовне побажання щасливого керування життям Православних Церков і запевнення, що наша Церква й наш Побожний Народ стремлять до єднання во Христі з нашою праматірньою Константинопольською Церквою та щасливі будемо прийняти посильну участь в церковному житті Вселенської Церкви.

З щирими молитвами за здоров'я Вашого Святішества й добрий успіх у святій праці над розбудовою життя Святої Православної Вселенської Церкви та любов'ю синовною

У Христі —

Члени Свящ. Синоду УАПЦеркви:

ПОЛІКАРП Митрополит УАПЦеркви.

НІКАНОР, Архиєпископ Київський і Чигиринський.

ІГОР, Архиєпископ Полтавський і Кременчузький.

ГЕНАДІЙ, Архиєпископ Січеславський.

ПЛАТОН, Єпископ Рівенський і Крем'янецький, секретар Свящ. Синоду УАПЦеркви.

12 XI 1948 р. м. Ельванген у Німеччині.

Огляд преси.

Часопис „Українські Вісті“ за французьким журналом „Realites“ подає таке: „В багатьох державах проведено анкету про релігійність населення. Анкета показала, що велечезна більшість людей віруючі. В 12-х країнах світу: Франції, Англії, США, Бразілії, Швеції й Фінляндії інститути громадської думки запропонували своїм членам відповісти на такі запитання:

Чи ви вірите в Бога? Чи вірите в безсмертність душі ?

На перше питання величезна більшість запитаних осіб у всіх цих країнах відповіла так, а саме: 95% канадійців і австралійців; 94% США. 84% англійці і норвезці; 83% фінляндці, 80% данці, шведи і голляндці, 77% чехи і 68% французи.

У питанні про безсмертя душі відповіді також здебільшого позитивні, хоча відсоток вже менший: 78% в Канаді, 73% в США, 71 відсот. в Норвегії, 69 відсот. у Філяндії, 68 відсот. в Голляндії, 63 відсот. в Австрії 55 відсот. в Данії, 52 відсот. в Чехо-Словаччині, 58 відсот. у Франції, 49 відсот. у Швеції і в Англії. Цікаво зазначити, що 17 відсот. комуністичних виборців у Франції вірить у Бога.

Коли нашу аналізу поглибити насамперед щодо Франції, то стверджується велика різниця між чоловіками й жінками в питанні релігійности: середній відсоток релігійних мужчин становить 55 відсот., а жінок 77 відсот. Молодь менше релігійна, ніж старші.

Цікаво зазначити ступінь релігійности населення залежно від його соціяльного стану і партійно-політичної приналежности: між робітниками відсоток віруючих становить 49, між урядовцями 58, між купцями 70. Між членством партії лівих католиків віруючих 92 відсотки, між деґолістами 88, між соціялістами 50 відсотків, серед комуністів 17 відсотків.

У Голяндії, де людність переважно протестантська, релігійність однаково поширена і серед протестантів, і серед католиків. В США щодо релігійности вік і стать загалом відограють ту саму ролю, що й у Франції.“

* * *

Український релігійний двотижневик „Вісник“ подає такий комунікат Українського Православного Координаційного Комітету: Український Православний Координаційний Комітет складається з вищепідписаних законно обраних представників обох Українських Православних Дієцезій в Сполучених Державах, і діє на основі постанов Соборів та резолюцій, прийнятих духовенством і церковними громадами та з благословення обох Владик, прямуючи до з'єднання обох Дієцезій в єдину Українську Православну Церкву на території Сполучених Держав.

Координаційний Комітет відбув свої чергові збори 18 березня 1948 р. в Нью-Йорку і постановив видати до відома всім, кого це інтересує, наступний комунікат:

1. Законодатні органи обох Українських Православних Дієцезій в Сполучених Державах визнали, що для Божої слави, розвитку св. Христової Православної віри, скріплення Церкви і добра українського народу злука двох Українських Дієцезій в Сполучених Державах є конечна і повинна бути осягнена в найближчому майбутньому.

2. Український Православний Координаційний Комітет, Конситоріями обох цих Дієцезій і їх Владиками затверджений, продовжує підготовчу працю над всіма формальностями, звязаними з справою злуки, і вислід тієї праці проголосить у слушний час.

3. Злука двох Українських Православних Дієцезій є внутрішньою справою їх ієрархії, духовенства і мирян.

4. Ані підготовча праця Координаційного Комітету, ані сама злука, по своєму довершенні, не мають нічого спільного з майном церковних громад, які творять обидві Дієцезії, тому що в них обов'язує те саме право, що кожна громада є виключним власником свого майна і ним рядить на основі статутових чартерів і своїх статутів.

5. Координаційний Комітет докладає всіх зусиль, щоб злука була довершена в найближчому майбутньому і формально проголошена на Соборі єдиної Української Православної Церкви в Сполучених Державах.

6. Координаційний Комітет уважає, що вже тепер перед формальним завершенням злуки, обидві Українсь-

кі Православні Дієцезії в Сполучених Державах повинні об'єднати свої харитативні установи, а саме Комітети, які мають за ціль допомогу українським скитальцям, а тому просить Конситорії обох Дієцезій це об'єднання схвалити, а обох Владик його благословити.

7. Координаційний Комітет уконституувався, доручаючи своїм членам уряди і обов'язки, які зазначені нижче.

Український Православний Координаційний Комітет
прот. Андрій Іванишин, голова.
Прот. Михайло Запаринюк, заст. голови
о. Володимир Буката, секр.
о. Андрій Кущак, касир.
Прот. Іван Гундяк, референт.
Прот. Григорій Хомицький і
о. Григорій Павловський - члени.

* * *

В „Швебіше Ляндесцайтунґ", що виходить в Авґсбурзі, з'явилася стаття під заголовком „Вашінґтон і Рим", в якій читаємо: В „Обсерваторе Романо" (офіційний часопис Ватикану) друкувалися серії статтів пера графа делля Торе, в яких висловлювався погляд, що Ватикан мусить визнати Совєтський Союз, як політичний фактор і старатися дійти з ним до якогось порозуміння. Торе пішов навіть ще далі й почав критикувати доктрину Трумена. Кілька днів після появи останньої статті з цієї серії повідомлено у Вашінґтоні, що президент Трумен призначив Мирона Тайлора своїм особистим надзвичайним посланником у Ватикані. Тейлор не офіційний висланник американського міністерства закордонних справ, а тільки особистий представник президента Трумена. Висланий графом делля Торе голуб вернувся до ватиканської арки без російської оливної галузки. Після цього Мілянський кардинал Тустер оголосив своїм вірним, що комуністичним сповідникам відмовлятиметься відпущення. Ватикан пішов далі. Папа Пій XII у своїй великодній промові проголосив безкомпромісову боротьбу комунізмові і тим самим став поважним союзником італійського міністра-президента Де-Гаспері. Постає запитання, від кого виходить політика Ватикану. Від 1942 р., себто від смерти кардинала Маґліоне, в Ватикані немає ще до цього часу державного секретаря (мін. зак. справ). Офіційно закордонною політикою Ватикану керує „Конґреґація для надзвичайних церковних справ", до якої належить 12 кардиналів. Оста-

точне рішення в кожному випадкові належить самому Папі. Впливовими особами у Ватикані є кардинали Доменіко Тардінні і Джіованні Баріста Монтіні. В той час коли кардинал Тардіні опрацьовує довготермінові справи, як нпр. політику Ватикану в Польщі, або питання реставрації монархії в Еспанії, до Монтіні належать актуальні питання нпр. виборча компанія в Італії. Вони обидва отримують від Папи інструкції і йому складають звіти. Всі важливі дипломатичні листи чи кроки мусять бути запропоновані Папі, який часто сам на своїй відомій білій машинці пише різні листи, дипломатичні ноти, різні доручення тощо. Від деякого часу все тут розвивається під знаком атикомуністичної боротьби. В дипломатичних колах хочуть знати, чи надзвичайний посланник Трумена уповноважений дати вже тепер Папі запевнення що, на випадок комуністичних заворушень в Італії, будуть вислані для охорони Ватиканського міста американські війська. З другого боку всі ватиканські канцелярії заповнені італійськими духовними, які мають тут абсолютну перевагу і виступають проти призначення Нью-Йоркського архиєпископа кардинала Спельмана державним секретарем. Але найголовнішу ролю все ж відіграють американські католики. Папа потребує міцних віровизнавців. „Вірна дочка“ Франція стала трохи непевною, а генерал Франко, не вважаючи на підтримку папської дипломатії в політичному житті мусить стояти збоку.

* * *

Берлінський щоденник „Таґесшпіґель“, що виходить в американській зоні Берліну, повідомляє у своїй кореспонденції з Єрусалиму: „Максімос У. архиєпископ царгородський і Вселенський Патріярх Православної Церкви повідомив Св. Синод про своє уступлення. Архиєпископ Нью-Йорку Атенегорас має стати його наслідником. Хоч чотири патріярхи Сходу (Царгородський, Олександрійський, Антіохійський і Єрусалимський) є теоретично рівноправні, проте вони завжди визнавали патріярха Царгороду як „першого між рівними“. Це не змінилося після створення московського патріярхату та національних патріярхатів балканських народів. Вселенський Царгородськнй Патріярх залишився й далі з морального й духовного погляду головою східньої Православної Церкви, не вважаючи на те, що російський цар проголосив свій протекторат над православними підданими Туреччини і давав для них велику грошову допо-

могу,—все ж таки Вселенський Патріярх залишився духовним зверхником навіть московської Церкви. Коли потім протягом десятків років, совєтський режим придушував російський патріярхат, то це ще зміцнило становище Царгороду. Коли два роки тому в Москві сів на престол новий патріярх, він поспішив просити Вселенського Патріярха, а також патріярхів Антіохії, Єрусалиму й Олександрії про благословення. Від самого початку було ясно, що Росія відновивши свій патріярхат, намагатиметься виявити релігійно-політичний вплив на Близький Схід. Але незабаром виявилося, що від совєтської Росії не можна сподіватися такої щедрої матеріяльної допомоги, яку подавала колись царська Росія своїм одновірцям. А те що і Греція не могла також дати ніякої фінансової підтримки, то православна ієрархія Сходу опинилася в дуже тяжкій фінансовій ситуації, тим більше що вже на протязі довгих років до святих місць не приїздили ніякі паломники. Тепер на патріярший престол у Константинополі має вступити американський грек митрополит Атенагорас. Цей новий голова церкви міг би забезпечити велику жертовність багатих американських греків на церковні потреби. В Єрусалимі ніхто не сумнівається, що прихід на становище патріярха Нью-Йоркського архипастиря є кроком спрямованим проти Москви. Здогадуються, що патріярх Максімос У., який в 1947 році став патріярхом і мав тоді 52 роки, відійшов з причини американського тиску. Добрі стосунки між московським і константинопольським патріярхами напевно попсуються тепер, коли патріярхом стане американець. Старе противенство між Західнім і Східнім Римом ніколи не було таке виразне, як тепер, коли Західній Рим називається Нью-Йорк, а Східній-Москва".

* * *

Той же часопис містить статтю якогось Івана Андрійовича, що пише: „Новий царгородський патріярх не може бути ознакою ніякого розколу, бо він не має ніякого впливу на поставу всієї Православної Церкви. Православна Церква має сім патріярхів, які не лише теоритично, але й в дійсності є цілком незалежні. Практика чотирьох останніх століть, в яких ні разу не був скликаний екуменічний Собор, найкраще це доводить. Патріярхи з адміністративного погляду є цілком незалежні. Пригадати хоча б відділення Москви від Візантії в 17 ст., коли там православне християнство підпало під сильні ісламістичні впливи. Тоді, власне, виникла леґен-

да про білий чернечий клобук, який був відібраний від нібито відпавших від правдивої віри пап і переданий архиєпископові в Візантії, а цей передав його московському митрополитові. У Москві на основі одного пророцтва мав повстати другий величний Рим. Незабаром після цього утворено самостійні патріярхати в Румунії і Сербії. Коли ж московський патріярх Олексій, обіймаючи свій уряд в 1946 р. просив про благословенство інших патріярхів, то це був лише гарний спертий на традиції жест, але ніякий церковний акт. Православні священики різних країн не зобов'язані визнавати царгородського патріярха за голову своєї церкви. Патріярхи між собою рівні. І тому не міг в минулому році відбутися екуменичний собор, бо деякі патріярхи не схотіли в ньому взяти участь. Кожний патріярх може по своїй волі зробити почин до скликання такого собору, або не з'явитись на нього.

Хоч ці інформації подає й Іван Андрійович, то ми все ж не можемо не підкреслити дещо спрощеної уяви автора про основи Вселенської Церкви та її історичні форми й традиції.

* * *

Часопис „Вісті" (ч. 50), що виходить у Бельгії, подає таку пересторогу: „У Бельгії розпочав свою діяльність представник російської православної церкви, протоієрей о. Валент Роменській, що живе в Льєжі і титулує себе „благочинним православних русских приходов в Бельгії". Названий благочинний визнає юрисдикцію „русского екзарха-архиєпископа Владиміра". О. Роменській розпочав жваву акцію за підгорнення під свої крила „всіх слов'ньских робітників, що прибули з Німеччини, Балтійських країн, Чехо-Словаччини та інших та належать до православної церкви". Виступаючи перед українцями, о. Роменській називає себе „тоже украинцем (колись це називалося „тоже малорос"), але одночасно з тим виступає безоглядно проти Української Автокефальної Православної Церкви, називаючи її представників „самосвятами" (старий оклепаний арґумент російського воюючого православія) та домагаючись від бельгійських чинників, щоб визнавали тільки його предствником православних у Бельгії.

Ми звертаємо увагу українського громадянства в Бельгії на ці вихватки нашого національного і релігійного в о р о г а. Одночасно повідомляємо всіх, що найближчим часом прибудуть до Бельгії з Німеччини п'ять українських священиків з благословення Священного

Синоду Української Автокефальної Православної Церкви, на чолі якої зараз стоїть відомий український церковний і національний діяч і патріот Митрополит Полікарп. А тепер слід звертатися у всіх справах православної церкви на адресу Парафіяльної Ради УАПЦ, Paroisse Orthodoxe Autocephale Ukrainienne, 13, rue des Allies a Wasmes, Hainaut,

* * *

Пітсбурський український часопис „Народнє Слово" у зв'язку в Реґенсбурзьким Церковним З'їздом УАПЦ на еміґрації вмістив статтю Миколи Шрама „Несходім на манівці". Зазначивши, що на іншому місці в часописі подаються постанови З'їзду, автор згадує, що ієрархія УАПЦ має в своєму складі одинадцять архиєпископів і єпископів та біля двохсот священиків і тисячі вірних. Він звертає увагу читачів, що серед вірних цієї Церкви зібрані на еміграції православні українці з усіх земель України, а тому голос УАПЦеркви є авторитетним і до нього повинні прислухатись всі православні українці поза межами рідних земель.

Далі автор пише:

„З'їзд той визнає і прирікає:" Вірність канонам Вселенської Церкви, як запоруку свого єднання з Єдиною Святою Вселенською Церквою, додержує непорушно УАПЦерква". Далі З'їзд стверджує, що „Всемудре Всеблаге Провидіння поклало на нашу українську Православну Церкву історичну місію морально-духовного і національного відродження українського народу..."

Хто перечитає уважно постанови З'їзду, той побачить, що й наша праця тут над об'єднанням українських православних Церков у США в одну Церкву та шукання тіснішого зв'язку Української Церкви з Царгородським Патріярхом, а також і зв'язку з Ним усіх православних Українців, як вірних Єдиної Української Автокефальної Православної Церкви, має під собою тверді підвалини й провадиться в напрямі тому, по якому йде праця Церкви на чолі з Митрополитом Полікарпом.

Отже всі ті, що в США прагнуть до скоршого об'єднання Українських Православних Церков, очолюваних Архиєпископом Теодоровичем та єпископом Шпилькою, йдуть за голосом „Українського Православного Церковного З'їзду на еміґрації, який „закликає всю православну людність, як на Рідній Землі, так і в розсіянні сущу, твердо й непохитно стояти далі на догматично-канонічних основах Вселенського Православія, як віри наших

дідів і прадідів від часів охрищення України, та моральним очищенням й зміцненням відновити, скріпити і назавжди утвердити заповіти батьків, попрані й зневажені большевицькими окупантами України".

Отже зле і нерозумно роблять ті, що справу об'єднання обох Українських Церков у США виставляють як ніби то інтригу окремих священиків ни вірних. Їм здається, що справа об'єднання двох Церков, які мають різні свої канонічні початки є справою простою й легкою. Між тим на шляху до об'єднання має бути переборено багато деяких чисто правноцерковних перешкод. До того ідея об'єднання Церков у США це справа всеукраїнська, бо це об'єднання має стати першим реальним кроком на шляху правного об'єднання з Вселенським Патріярхом всіх Українських Православних Церков через свого патріяршого екзарха.

Що це об'єднання має велике позитивне значення для цілого визволення українського народу, а в прийдешньому і в його самостійному державному життю, то про це не лише згаданий тут Церковний З'їзд говорить, а говорять і історичні факти. В часи, коли український народ мав свою державу та політичну самостійність, він мав і свою незалежну Церкву, що знаходилася в духовному зв'язку з Царгородським Патріярхом. Той зв'язок з Патріярхом поривався тоді, коли український нарід губив свою державну та політичну незалежність. З відновленням української держави, по революції 1917 року українська влада намагалася відновити старі зв'язки Української Церкви з Царгородом. Лише окупація України Москвою перешкодила здійсненню тих заходів.

В часи останньої Світової Війни пощастило українському народові знову відновити свою Автокефальну Церкву з єпископатом на чолі, який мав духовні зв'язки з Царгородським Патріярхом через Митрополита Православної Церкви в Польщі Діонисія, частина Церкви якого була українською. Та головна окупація України Москалями не дала можливости завершити правний зв'язок української Київської Митрополії з Вселенською Церквою, а тому ця справа тепер ведеться далі. На Православних Українців у США припало тяжке, але почесне завдання довести до щасливого закінчення справу об'єднання всіх Православних Церков українського народу, що знайшовся поза межами батьківщини, в Одну Православну Церкву Українську з Екзархом Царгородського Патріярха на чолі.

Ті які говорять, що їм не треба зв'язків ні з ким, і які творять свою незалежну Церкву, ті вводять анархію, махнівщину на полі церковному. Махнівщина, крім руїни та знищення України, ніяких слідів по собі не залишила та ввійде в історію українських визвольних змагань, як смердючий боляк.

Так само й ті, що пишуть, або говорять, що в цілій церковно-обєднуючій роботі в США є лише якісь особисті амбіції, або порахунки, виказують повне своє незнання справи і невміння розбиратися в справах ширших або зрозуміти ширину й значіння певного питання, якого вони ще не доросли.

Годі зводити справу на манівці, бо як каже згаданий тут Церковний З'їзд:

„Щоб сповнити цю величну місію, наша Церква має творити собою єдине гармонійне тіло, в якім кожний складовий його елемент чітко відчував би свою життєву функцію та був би сповнений щирим бажанням ту функцію сумлінно і віддано використати. Цим духом самоусвідомлення своїх завдань і своїх обов'язків має бути перенятий повсякденний чин усієї Церковної громади".

З цими думками і з щирим серцем йдімо далі до великої мети об'єднання всіх Українців в одну Українську Православну Церкву та до тісного духовного об'єднання її з Церквою Вселенською, а на ті голоси, що хочуть Велику Справу звести на манівці, не звертаймо уваги.

Лист до редакції „Богословськ. Вісника" УАПЦ на еміграції.

Шановна Редакціє!

В ч. 1. „Богословського Вісника", згідно з бажанням в резолюціях Церковного Зїзду УАПЦ 25-27 грудня 1947 р. в Регенсбурзі і з постановою Свящ. Синоду УАПЦ на сесії 15-18 квітня 1948 в Авгсбурзі, — надруковано мою доповідь на Зїзді на тему: „Канонічні й історичні підстави для автокефалії Української Православної Церкви".

Уміщення цієї доповіді вгодно було редакції супроводити слідуючим зауваженням під текстом: „Цю доповідь виголосив автор на Церковному Зїзді УАПЦ 25-27 грудня 1947 р. Де-які місця доповіді зокрема інтерпретація де-яких історичних фактів, викликали дискусію. Редакція." (стор. 29.)

З цим зауваженням Шановної Редакції про диску-

сію на Зїзді на тему мого докладу, особливо ж, що торкається історичних фактів, я не можу погодитися, бо ж не можна признати дискусією (тим більше науковою) виступ одного з учасників Зїзду, що, виходячи з аргументів „ад популюм", хотів би, всупереч фактам нашої церковної історії, або замовчуючи їх, продовжувати твердити про автокефальність (в канонічному розумінні) Української Православної Церкви (Київської митрополії) в її минулому до 1686 р.

З огляду ж на те, що заувага Редакції про дискусію, висловлена до того ж загально, може кинути тінь на наукову і практичну вартість виставлених мною тез в докладі по так важливому в житті нашої Церкви питанню, як її автокефалія, я просив би шановну Редакцію дійсно відкрити на сторінках „Богословського Вісника" дискусію канонічно - історичного характеру по всіх точках і твердженнях опублікованої моєї доповіді. Я охоче підіймуся тієї дискусії для вияснення проблеми, положення нашої Церкви в Православному світі, що одночасно буде йти й по лінії завдань, накреслених Редакцією в прекрасній вступній статті в ч.1. „Богословського Вісника" „З вірою і надією".

Прошу не відмовити цього листа мойого умістити в „Богословському Віснику".

2 серпня 1948 р. З правдивою пошаною
Ів. Власовський

Охоче відкриваємо дискусію по цьому питанню на сторінках „Богословського Вісника". Редакція.

Зустріч високих церковних достойників.

Дня 25 листопада 1948 р. в Білєфельді на англійській зоні Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП мав зустріч з Архиєпископом Кентерберійським Др. Г. ФІШЕРОМ. На зустрічі було присутнє все українське православне духовенство англійської зони, духовенство Російської Зарубежної Церкви з Єпископом Афанасієм на чолі, духовенство сербське, польське православне, лютеранський єпископ зі своїм духовенством, баптисти, —всіх присутніх при зустрічі коло 100 душ.

Підчас зустрічі Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП привітав Високого Гостя такими словами: „Ваша Ексцеленціє! Вітаю Вас з прибуттям на цю землю, чужу для Вас англійців, і для нас, українців.

Я відчував би більшу радість, як би я вітав Вас на вільній і незалежній Україні, яка такою буде і ми всі українці - скитальці твердо й глибоко в це віримо й про це щоденно благаємо Милосердного Бога.

Ми молимо Бога, щоб він дарував усьому світові спокій і всім людям спокійне життя, а особливо тим, які прихильно ставляться до нас, українців і турбуються нашою долею. Ми віримо, що настане час, коли безбожницька хвиля пройде й безбожники щезнуть з лиця землі, „як тане віск від огню", а ми повернемося на свою Рідну Землю.

Прошу Ваших молитов, щоб наші бажання здійснились як найскорше.

Прийміть же від мене цей образ Божої Матери, споруджений українськими руками тут, на вигнанні; нехай він нагадує Вам Україну та її Многостраждальний Народ що потребує Ваших молитов".

При цих словах Владика Митрополит ПОЛІКАРП вручив Архиєпископові Кентерберійському вишитий на полотні образ Божої Матері оправлений у стильну різьблену, раму, й вишитий рушник.

По черзі вітали Високого Гостя Єпископ Афанасій, Адміністратор Сербської Православної Церкви, Лютеранський Єпископ і представники всіх баптистів.

По вислуханні привітань відповів Архиєпископ Др. Г. ФІШЕР, що йому приємно всіх тут бачити і що він хоче побачити, як живуть люди в таборах, а потім буде говорити про всіх вигнанців з Головною Квартирою, щоб поліпшити положення втікачів.

* * *

Виїхали з Німеччини: 19. 9 ц. р. Архиєпископ Михаїл з Мюнхена до Бельгії до м. Льєжа й у вересні ж місяці ц.р. Митрофорний прот. Володимир Вишневський з Еттлінгена та архипресвітер Олександер Новицький— обидва до Франції, до Парижа. У жовтні ц. р. з Зальцбургу виїхав до Канади протоєрей Дмитро Фокій і диякон Михайло Галицький з Гайденау до Лондону.

Зі світу

Анулювання виборів. Св. Синод православної болгарскої Церкви визнав вибори єпископа Андрія на голову Болгарської Церкви в США, Австралії і Південній Америці за недійсні, мотивуючи тим, що єпископ Андрій є загально відомим фашистом та зрадником.

Відкликання духовенства: У зв'язку з ситуацією католицької церкви в Чехо-Словаччині, празький архиєпископ Берон закликав чехо-словацьке духовенство утриматися від будь-якої політичної діяльности і не приймати більше жадних державних функцій. Усі священники, які досі займали будь-які пости в державних інституціях, як нпр. в парляменті тощо, закликаються під загрозою канонічних кар зректися цих постів.

Ліквідація шкіл. Угорський уряд постановив ліквідувати всі конфесійні школи в Угорщині.

Арешт єпископа. Згідно з повідомленнями, що надійшли до Ватикану з Юґославії, юґославська поліція арештувала єпископа Мостару Петра Куле. Причини арешту покищо невідомі. Таким чином вже три єпископи Герцеговини ліквідовані.

Скасування навчання релігії: Французькі Національні Збори більшістю 298 голосів проти 291 схвалили внесений соціялістами і підтриманий комуністами законопроєкт про скасування релігії в державних школах.

Гідний виступ кардинала Гльонда. Після довгого мовчазного спокою у взаємовідносинах між Церквою і державою в Польщі, польське католицьке духовенство звернулося до польської молоді з закликом зректися поклоніння матеріялізмові і віддати себе Церкві, нації і традиціям католицизму. „Ми не повинні забувати"—сказано в пастирському посланні польського примаса кардинала Гльонда-„що історія Польщі є історією католицької нації. Побоювання, ніби лишившись християнами, ви будете відокремлені від великої громади польської молоді є безпідставні. Католицька церква не може згодитися на виховання католицької молоді не в християнському дусі". Послання закликало польську молодь відкинути від себе навалу матеріялістичної літератури, але сис-

тематично вивчати шкільні науки, щоб цілком опанувати велику проблему людства.

Царгородський патріярх подався до димісії. Царгородський патріярх Максімос подався до димісії, а на його місце покликано архиєпископа Нью-Йорку митрополита Атенагораса. З огляду на те, що з різних причин новий царгородський патріярх не буде залежний від православних церков на Сході в такій мірі, як попередній, думають, що прихід на це становище патріярха Атенагораса не обійдеться без політичних ускладнень.

Проголошення держави „Ізраель". Рівно о 12 годині дня 15 травня скінчився мандат Англії над Палестиною, що вона його виконувала від 1 липня 1920 року. У зв'язку з цим Жидівська Національна Рада прийняла закон про створення нової держави і надання їй назви „Ізраель". Президентом нової держави Ізраель вибрано Др. Хаїма Вайцмана, організатора жидівського сіоністичного руху. Прем'єр міністром обрано Давида Бен Гуріон, який взяв на себе також обов'язки військового міністра, міністром закордонних справ—Моше Шерток, що був керівником політичного відділу Жидівської Пресової Аґенції. Першою державою, що визнала Ізраель, були Сполучені Штати Америки, а за ними пішли Гватемаля, Швеція, Нова Зеляндія, Совєтський Союз, Польща, Чехо-Словаччина, Канада й інші. Англія стрималася з визнанням жидівської держави. Араби пояснюють потребу свого маршу в Палестину конечністю охорони життя своїх одноплемінників і одновірців. Згідно з інформаціями преси старе місто Єрусалим від безперервного обстрілу і постійних пожеж тяжко пошкоджене. Обернено в руїну 4 синагоги. Церква на Гробі Ісуса Христа ушкоджена. Також ушкоджені паломницькі місця: американський катедральний Собор Св. Юрія, Ратізбонський манастир, французький манастир Св. Йосифа, Вірменський манастир на Сінайській горі, і Мошел-Омар. Єрусалимський патріярх від імени цілого християнського Союзу в Палестині та Православної Церкви сердечно подякував королеві Трансйорданії Абдулагові та арабському Легіонові за охорону Св. Місць в Єрусалимі. Він закинув жидам, що вони використовували для військових опорних пунктів релігійні і гуманітарні місця та установи. Король Трансйорданії Абдулаг, прийняв в в Амані папського легата в Палестині Єпископа Геста.

Християнська конференція в Англії. Від 29 березня до 10 квітня в Оксфорді відбувалася міжнародня хрис-

тиянська конференція, яка мала завдання зміцнити християнський фронт проти занепаду релігії, зростаючого безбожництва й поширення впливів стітового комунізму.

Багато студентів з Італії, Німеччини, північної Европи, Франції й Швайцарії прибуло на цю конференцію, щоб обмінятися думками й знайти способи боротьби проти безбожництва.

Лорд Галіфакс й сер Стафорд Крипс прийняли почесне місце патронів „Християнської Активности" на цій конференції.

Візантійська вистава в Англії. В зв'язку з Лямбетською Конференцією, на яку має прибути багато визначних православних ієрархів з цілого світу, англійські кола влаштовують в Вікторії й Алберт. Музеї в Лондоні виставу Візантійського й Слов'янського Церковного Мистецтва.

Православні ієрархи на Конференції. В зв'язку з Лямбетською Конференцією Англіканської Церкви, яка має відбутися цього літа в Англії, такі православні ієрархи мають прибути, як закордонні обсерватори: Архиєпископ Дамаскінос з Греції, Митрополит Діонисій варшавський, Патріярх Александрійський, Патріярх Антіохійський та інші. Крім православних, архиєпископ Кентерберійський запросив також старо-католицьких єпископів Фіндляндії, Норвегії й Ісляндії.

Брак священиків серед українських скитальців. Брак священиків серед українських скитальців в Англії відчувається так сильно, що українці змушені ходити до протестантських церков. Недавно єпископ однієї з дієцезій англіканської Церкви призначив англійського священика з Мансфілд, о. Сомервела на капеляна для скитальців цілої дієцезії. В цій дієцезії перебуває тепер 1500 скитальців переважно з України й Балтійських Держав. Новопризначений священик говорить більшістю мов цих скитальців.

Новий Патріярх Православної Церкви в Румунії.

Як подає преса, Румунським Патріярхом став 47-літній Юстиніян Маріні, який є наймолодшим патріярхом в історії Румунської Церкви. Його вважають провідником „поступового" духівництва, і його завданням буде ліквідувати Греко-Кат. Церкву в Румунії, яка числить півмільона вірних.

6-го червня в Румунському парляменті передано Маріні патрітріярші інсігнії. Як гадають, крім членів уряду, на тій церемонії були й висланники від Російської православної Церкви.

Тридцятьліття Греко-Православної Церкви в Канаді.

В цьому році наша Православна Церква в Канаді обходить 30-ліття свойого існування. З тієї нагоди Владика Архиєпископ Мстислав видав архипастирське послання до вірних своєї Церкви, яке й подаємо на іншому місці.

Третій з'їзд Об'єднання Українських Жінок.

4 і 5-го вересня 1948р., в нашому таборі Штуттгарт-Цуффенгавзені, відбувся третій з'їзд ОУЖ на еміграції. На цей з'їзд прибуло 66 делегаток з правом голосу. Прибули теж делегатки з англійської і французької зон. Крім-того багато гостей, між ними Владика Платон, голова ЦПУЕ Василь Мудрий, др. Роман Смук, Улас Самчук та багато інших. Із ріжних кінців світу наспіли чисельні привітання для з'їзду, не рахуючи вже чисельних усних привітань і привітань від наших установ у Німеччинні... Вітаючи з'їзд ОУЖ, Владика Платон звернув увагу, що жінка українка грала в нашому житті все велику ролю, стоячи поруч свойого мужа-чоловіка. І в житті народів жінка відограла належну ролю. Жінці ж по воскресінні перший з'явився Христос. Велике завдання поклала доля і зараз на наше жіноцтво на еміграції. Вірить, що жінка-українка виповнить свою місію, де б вона не була. В неї все битиметься Укр. Серце.

В дводенних нарадах жіноцтво порушило цілий ряд пекучих питань. Найбільше, як видно було з дискусій, болить його доля дитячих садків, нешлюбних дітей, моральний упадок молоді, доля старців, справа переселення і т. п. В дискусіях забірали голос і Василь Мудрий голова ЦПУЕ і др Роман Смук, які теж кинули жмут світла на найбільш пекучі проблеми нашого еміграційного життя. Дискусія стояла на високому поземі, чим жінки показали свою зрілість до розвязування важливих питань, усуваючи на бік все, що носить тимчасовий характер. Бо їм на серці лежить добро нації, добро всієї нашої еміграції, її збереження і по часі віддати її

своїй країні здорову та врятовану.—З'їзд відбувся в теплій атмосфері і як найбільш чисельний перед роз'їздом у світ, він займе в історії жіночого руху своє належне місце.

Усунення Митрополита Діонисія.

Українська преса й преса других народів світу подає вістку про те, що польський уряд усунув Митрополита Діонисія. Причина усунення це—ухилення Митрополита поїхати в Москву й покоритись Московському патріярхові та що Митр. „втручався не в свої справи," зносився з закордонними єпископами.

Безперечно, що головною причиною усунення було те, що Митроп. не хотів підпорядкувати своєї Церкви Московському патріярхові, який і напосівся на автокефалію Православної Церкви в Польщі, яку то атвокефалію Церква в Польщі здобула в 1924 році від Константинопольського патріярха.

Ось це вже вдруге в нашій історії Москва простягнула руку на самостійність нашої Церкви, — вперше в 1686 р., коли-то нашу незалежну Київську Митрополію приєднано підступом і насильством до Московської церкви й ось зараз удруге. Бо нинішня Церква в Польщі це ж—продовження нашої колишньої Церкви.

Старого Митрополита, як повідомляє преса, держать під домашнім арештом. Місце Митроп. Діонисія має зайняти Білостоцький архиєпископ Тимофій Шретер, якого висвятив перед війною Митроп. Дионисій на домагання польського уряду, бо тодішній „ксьондз" Шретер стояв на польському грунті. Отже його руками польський уряд хотів доконати польонізацію нашої Церкви в Польщі.

А була ця Церква переважно українська й білоруська, як про це свідчить сам митроп. Діонисій в одному з листів в 1943 р. до мотрополита Олексія. А тому надаремне росіяне-стараються в своїх публікаціях називати нашу Церкву за Польщі „русскою". Такої в Польщі не було, крім кучки русских православних, що губилися в українському православному морі. Волинь, Холмщина та Підляшшя — це ж одвічні українські землі з українським населенням православного віровизнання. Отже про якусь „русскую" православну Церкву в Польщі не могло бути й мови.

Архипастирський лист

З НАГОДИ 30-ЛІТНЬОГО ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ.

МСТИСЛАВ,

З ласки Божої Архиєпископ Виннипеґу і всієї Канади, Всечесному Духовенству і Богомлюбивим Вірним Української Православної Церкви в Канаді з привітом та бажанням радості в дні 30-літнього ювілею нашої Св. Церкви в Канаді.

„Збудую Церкву мою й ворота пекельні не переможуть її". (Матв. 16, 18).

Всечесні Отці, Дорогі Брати і Сестри, Улюблені мої діти!

1948 рік—це ювілейний рік в житті нашої Св. Церкви. В цьому році Українська Православна Церква урочисто святкує 30-ліття свого існування в Канаді. Дні 18—19 липня та 28 грудня 1918 року—це ті дні, про які зі зворушенням сьогодні ми згадуємо, бо 18—19 липня 1918 року в Саскатуні відбувся перший З'їзд українців Канади, який проголосив їхню незломну волю покликати в Канаді до життя Українську Православну Церкву, а 28-го грудня 1918 року, в тім же Саскатуні, відбувся Перший Загальний Собор Церкви, який урочисто проголосив вже сам факт зорганізовання Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

Знаменним повіки залишиться факт, що акт проголошення незалежної Української Православної Церкви в Канаді стався майже одночасно з оголошенням деклярації Міністра Віроісповідань Української Держави проф. О. Лотоцького, який на Всеукраїнськім Церковнім Соборі в 1918 році, що відбувся тоді в Києві, оголосив становчу волю Українського Уряду мати Українську Православну Церкву автокефальною, себто—вільною і незалежною від яких будь чужих та ворожих українському народові центрів. Цією деклярацією Український Уряд остерігав тодішній єпископат і духовенство, що складалися переважно з насланих на Україну з Московщини людей, перед наслідками їхнього ворожого відношення

до стремління Українського Народу— мати рідну й незалежну Церкву.

Що тяжким ще тоді було до здійснення на рідних землях, які боролись в той час і за свою державну незалежність,—сталося в свободолюбивій і вільній Канаді. Актами 18—19 липня і 28 грудня 1918 року, українці Канади довели, що їхні серця бються в один такт з серцями їхнім братів і сестер у Рідному Краю, що все, що є дороге і необхідне для відродження українського народу, є так само дорогим і необхідним для Українців Канади. І в цьому головна і найбільша вартість подій, що заіснували в 1918 році на церковній ниві Канади.

Хто ж був учасником тих подій, кого Дух святий обдарував волею і силою проголосити світові, що українці Канади прагнуть мати Рідну Церкву і на терені свого нового поселення?

Сьогодні, здається, вже відомо, що учасниками і творцями церковних подій 1918 року в Канаді були майже виключно ті сини нашої землі, яких злидні і чужинецьке панування на рідних землях примусили на далекій чужині шукати кращої долі для себе і своїх дітей. Ту кращу долю знайшли вони в Канаді, хоч у 1918 році їхні руки покриті ще були потрісканими мозолями, бо тими руками, як одиноким не раз доступним тоді для них засобом, змушені вони були корчувати канадійські ліси, щоб здобути найбільший для українця скарб—землю.

В 1918 році, хоч і рясно вже була скроплена потом українського поселенця канадійська земля, не було, однак, ще тоді зрозуміння для його труду, так серед своїх, як і серед чужих. І, щойно від 1918 року, від часу обєднання найкращої частини українського загалу Канади коло Української Православної Церкви, з року на рік починає зростати зрозуміня ролі українця в духовій і матеріяльній розбудові Канади. Сьогодні це зрозуміня є вже загальним так у власнім, як і у чужім суспільстві, і в цьому рівнож велика заслуга ініціяторів, учасників і творців церковних канадійських подій 1918 року.

Дорогим і цінним залишається рівнож факт, що церковні акти 1918 року проголосили українці—сини землі, які і сучасникам і прийдешнім поколінням пригадали, що сила українського народу, де б доля його не закинула, лише і тільки в обєднанні коло рідної Св. Української Православної Церкви, Церкви українських князів і гетьманів. Церкви всіх свідомих свого роду українців, Церкви всіх тих, що на протязі віків віддавали своє жи-

ття за віру християнську і побожний нарід український.

Святкуючи 30-ліття існування нашої Св. Церкви в Канаді, ми в першу чергу повинні схилити наші голови перед могилами тих учасників і творців події 1918 року, що вже відійшли від нас, а тим, що дочекалися 30-літнього ювілею їхнього чину, віддати належну пошану і подяку за довголітню, щиру і нелукаву працю для добра Української Православної Церкви і всіх нас—її вірних.

На протязі 30 років свого існування, Українська Православна Церква в Канаді перейшла довгий і тяжкий шлях, щоб дійти до сьогоднішньої величі і сили. Цей шлях не раз був густо усланий тернями і каміннями з чужого і рідного поля. Однак, найбільші труднощі і перешкоди вже переборені, найтяжче вже за нами. Сьогодні Українська Православна Церква в Канаді, як той добре оснащений корабель, готова прийти з допомогою кожному в його тяжкій мандрівці по житейському морі. Сьогодні Українська Православна Церква подає свою руку всім нашим братам у розсіянні по світі перебуваючим. Сьогодні наша Церква чує в собі стільки сили, щоб взяти на себе обовязок скликання Всесвітнього Українського Православного Собору, який об'єднав би поза Україною всіх православних українців в єдину Українську Православну Автокефальну Церкву. Не помилимось рівнож, коли ствердимо, що в 1948 році Українська Православна Церква в Канаді не з порожніми руками бере участь в боротьбі за Правду Христову на землі, взагалі, а за Правду многострадального українського народу, зокрема. Діло створене чистими руками і нелукавим серцем завше міцне, як криця, і його сили ворожі не одоліють. Такою є і наша Св. Церква в Канаді.

Однак, як Ваш архипастир, як той, що несе відповідальність за корабель нашої св. Церкви в Канаді, маю обов'язок пригадати вам, мої улюблені брати і сестри, що заслужена нами радість не повинна зменшити почуття наших обов'язків і відповідальності. Добре збудований і міцний корабель теж повинен обминати підводні скелі і мілини. Це саме відноситься і до нашої Св. Церкви. Наші дотеперішні здобутки і сила—не всім до смаку: не до смаку вони і тим, що для прикриття своїх особистих користей прикриваються не раз навіть шатою християнства. Он червона комуністична Москва, що прагне стати Третім Римом, теж намагається мати контролю над християнським світом. А скільки, нажаль, є ще

таких, навіть і серед українців, що сіють в українському морі підводні скелі і замулюють воду, бажаючи цією дорогою задовольнити в першу чергу свою пиху і гординю, а ближньому зробити шкоду. Таких ми повинні мати на пильній увазі, з тим однак, що більшість наших сил ми повинні обернути на дальше святе горіння, на дальшу чесну службу Богові, Його Св. Українській Православній Церкві і нашому побожному народові.

Перед нами ще великі завдання. Світ знаходиться в стадії вирішальної боротьби за Правду Христову. До участи в тій боротьбі зобовязані і ми. Але, щоб наша участь в тій боротьбі була Богові угодною, а християнському світові і нашому народові корисною, ми повинні без перерви стреміти до всебільшого удосконалення, до побільшення в собі християнських вартостей, до ще вищого піднесення орґанізаційного рівня Української Православної Церкви в Канаді. До цього і закликаю всіх вас, мої дорогі брати і сестри, в радісні дні святкування 30-літнього ювілею існування нашої Св. Церкви в Канаді,

Одночасно з цим проголошую започаткування збірки на ювілейний дар нашій Церкві. Вірю, що наслідки цієї збірки перевищать всі дотеперішні, а зібрані пожертви дадуть нам змогу виконати всі завдання, що стоять перед нами і нашою Церквою. А серед тих завдань на чолі: будова архиєрейської катедри, яка буде зовнішнім виявом нашої сили і зорґанізованости; розбудова теольогічного факультету при Колегії Св. Андрея в Виннипеґу; посилення місійної праці серед тих українців, що забули про свою приналежність до християнства і рідного народу та допомога в зорґанізованні релігійного життя тим нашим побожним братам, що їх сучасне лихоліття і окупація України відвічним її ворогом—Москвою, змусили до тяжкого життя на чужій чужині, в розсіяні, по всіх країнах світу.

Благодать Господа нашого Ісуса Христа і любов Бога і Отця і спільність Святого Духа нехай буде зо всіми вами.

Амінь.

† МСТИСЛАВ.

Архиєпископ

Дано в Богомбереженнім місті Виннипеґу, року Божого 1948, місяця червня, 3 дня, в день Свв. Рівноапостольних Констянтина і Олени.

СВЯЩЕНИК РОБІТНИКОМ

Протоєрей Ананій Т—ч, виїхавши в травні місяці цього року до Австралії, після півтора місячного перебування там у переходовому таборі й проходження курсу англ. мови, опинився на державному складі лісових матеріялів у характері робітника—складача дощок, в м. Канберрі (столиця Австралії). Це викликало велике здивування місцевих робітників складу, що священик мусить працювати, як фізичний робітник, підписавши свідомо й добровільно двохрічний контракт праці. Робітники на другий день порушили цю справу на зібранні робітничої спілки. Справа ця набрала розголосу, на тартак прибув кореспондент місцевого робітничого часопису перевірити заяву робітників. Розпитавши про фактичний стан справи й переглянувши священичі документи, кореспондент пообіцяв старатись, щоб о. А. Т-чу. дозволено було працювати, як священикові, бо праця на тартаку йому не лицює. В двох часописах за 4 вересня ц. р. появились дуже прихильні замітки про о. А. Т-ча. Провінціяльні часописи ці замітки передрукували і про це ж саме було передано в радіо. Дня 7 вересня ц. р. о. прот. А. Т—ча було викликано до Еміграційного Уряду, де після ознайомлення з документами о. Т-ча. йому було сказано, що Ем. Уряд нічого не має проти того, щоб о. Т-ч. працював, як священик при умові представлення номінації церковної православної влади в Сіднеї або підписка певної релігійної громади, що вона запрошує о. Т-ча. до себе на священика й забовязується утримувати. Адміністратором Православної Церкви на Австралію в Сіднеї є о. Ніколайдіс (грек).

Утворення української православної громади в Австралії, як пише о. прот. А. Т-ч, не легке до розв'язання з причини розкиданости православних українців по всій країні одиноко або маленькими групками по 5-10 осіб у віддалені від себе на сотні й тисячі миль. Наприклад, у самій столиці Канберрі є поки що тільки 8 православних українців. Згодом, коли до Австралії прибуде більше наших людей, то проблема утворення там української православної громади буде розвязана легко.

Родина о. прот. А Т-ча складається з його дружини й трьох дітей, але всі поки—що працюють і живуть у різних місцях. Відношення австралійської влади й місцевого населення до емігрантів є дуже добре. Усі прибулі емігранти одержали після відпочинку по при-

бутті працю, яка добре оплачується. Робітник за два тижні може заробити стільки, що добре прохарчується й добре вдягнеться. З прибулих до Австралії наших людей ніхто не шкодує, що переїхав туди з Німеччини.

РЕЗИГНАЦІЯ ВСЕЛ. ПАТРІЯРХА МАКСІМОСА V-го

Ще в минулому році були відомості про намірену резигнацію Вселенського Царгородського Патріярха Максімоса 5-го. Останні вісті про це приносить Ассошіейтед Пресс. Подає їх за поважним щоденником „Ди Ню Йорк Таймз“ з 19-го жовтня ц. р.:

„Максімос 5-ий зрезигнував сьогодні у вечорі (18 жовня) з уряду голови 140 мільонів вірних Греко-Православної Церкви. Максімос, що був Патріярхом Православної Церкви від 20 лютого 1946, числить лише 53 роки життя. Від якогось часу він нездужає.

„Найбільш поширена між обсерваторами опінія є, що місце Максімоса займе Архієпископ Атенагорас з Ню Йорку. У четвер збереться, церковний синод, який назначить дату вибору нового Патріярха.

„Максімос був би зрезигнував перед кількома місяцями, однакож у самому синоді заіснувала різка розбіжність думок щодо його наслідника. В опозиції проти Архієпископа Атенагораса стояв сильний блок, що хотів мати Патріярхом Іоахіма, Архієпископа Деркосу.

„Ставши Патріярхом в 1946 р., Максімос був одним з наймолодших Патріярхів, йому тоді було тільки 51 років. Після шести місяців він поважно занедужав, нераз попадав у мелянхолію, а своєчасно сказав одному із своїх співробітників; „Молода людина не надається для тієї відповідальної праці“.

„У травні 1947 р. він вибрався до Греції, де лікувався під доглядом спеціялістів, але не прийшов до здоров'я.

„У довгому листі до Святішого Синоду Максімос заявив, що стан його здоров'я приневолює його уступити в сучасні моменти міжнародньої кризи, щоб зробити місце для нового церковного провідника. Лист був отриманий канцелярією Патріярхії сьогодні перед вечером і резигнація мабуть буде прийнята завтра.

„Максімос правдоподібно буде іменований Архієпископом Єфезу та рангою буде перший після Патріярха“. („Укр. В.“)

НОВИЙ ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

Святіший Синод Св. Вселенського Царгородського Патріярхату обрав дня 1-го листопада ц. р. нового Св. Вселенського Патріярха в особі дотеперішнього Патріяршого Екзарха Північної і Південної Америки, Високопреосвященнійшого Архієпископа Атенагораса.

Ново-обраний Патріярх числить тепер 62 роки життя. Він займе патріярший трон після резигнації Патріярха Максімоса. Це вперше в історії Вселенським Цатріярхом обраний американський громадянин. Згідно з Льозанським договором Вселенський Патріярх повинен прийняти громадянство Туреччини, на території якої знаходиться осідок Патріярхату.

Новий Патріярх походить з греків, які опинились під турецьким пануванням. Він закінчив богословську академію в Царгороді, вступив до манастиря, служив діяконом шіснацять років, працював в Македонії під час першої світової війни, відтак був призначений до Атен. В манашому чині він прийняв імя Атенагорас, що значить „той, хто проповідує в Атенах". Девятнацять років тому був обраний єпископом Корфу, а по році виїхав до Америки, як Патріярший Екзарх на західню півкулю.

Тепер він буде зватися: „Архієпископом Царгороду, Нового Риму і Вселенським (Екуменічним) Патріярхом". — „А як таким, — говорить вістка — він стане духовним провідником около 100 мільйонів осіб, з яких найбільше число росіян". Але покищо не було поздоровлення від Московського патріярха.

Близькі до Атенаґораса особи означили його відношення до комунізму так: „Як християнський провідник, він є противником комунізму і кожної держави, що вяжеться з комунізмом".

Окремо заявив Атенаґорас, що впродовж 18 літ перебування в Стейтах він стояв за американським урядом й американськими ідеалами і буде стояти.

Місце архієп. Атенаґораса в Стейтах займе покищо бостонський епископ Кавадас, декан Теольоґічної Школи в Бруклині.

Як патріярший Екзарх в Америці, новообраний Патріярх завсіди щирозичливо відносився до української Православної Церкви в Америці, знайомився не лише з церковними, але також із загально Українськими справами. Віримо, що це доброзичливе відношення буде мати ще більше значення тепер, коли він стає Вселенським Патріярхом. На Многі Літа Владико! („Укр. В.")

АРХИЄПИСКОП МСТИСЛАВ
відвідав Сполучені Штати

На запрошення Архиєпископа Атенаґораса, правлячого Грецькою Архидієцезією Північної і Південної Америки, який повідомив про своє бажання особисто пізнати Голову Української Греко-Православної Церкви в Канаді, Архиєпископ Мстислав відбув у другій половині жовтня подорож до Сполучених Штатів Америки.

Перша зустріч обох ієрархів відбулася 20 жовтня в Нью-Йорку і тривала понад дві години. Розмови, що відбулися під час цієї зустрічі, мали інформаційний характер і обіймали цілість української православної проблеми.

На другий день, 21 жовтня, Архиєпископ Атенаґорас гостив Архиєпископа Мстислава обідом, на якому були присутні, крім обох Владик, члени Церковного Управління Грецької Архидієцезії на чолі з о. прот. М. Андреадісом та о. прот. Б. Слюзаром, який супроводив Владику Мстислава в подорожі до Сполучених Штатів і був присутній під час розмов обох ієрархів. По обіді відбулися дальші розмови, предметом яких було сучасне положення української православної церковної справи на теренах Північної Америки.

На пам'ятку цієї зустрічі Архиєпископ Мстислав подарував Архиєпископові Атенаґорасу мистецько виконаний наперсний хрест з прикрасами. 22 жовтня Архиєпископ Мстислав відвідав у Філадельфії Владику Івана Теодоровича, а наступного дня виїхав через Детройт до Віндзору, де 24 жовтня відбулася його перша візитація тамошньої української православної церкви.

Візита Архиєпископа Мстислава в грецького Архиєпископа Атенаґораса набрала окремого значення після того, як невдовзі після неї Владику Атенаґораса обрано на престол грецького патріярха. Як довідуємося, Патріярх запропонував Арх. Мстиславові очолити також Українську Православну Церкву в США, яка є частиною Царгородського Екзархату Північної й Південної Америки й перебуває під зверхністю Єпископа Богдана Шпильки. В православних колах Америки вважають цей факт за важливий, бо він відкриває можливість впровадити українську православну церковну справу на міжнародній форум і вияснити канонічність та визнання її патріярхату.

Попередня візита Митрополита Іларіона (Огієнка) в Патріярха, про яку кружляє багато версій, втратила через заіснування нових фактів на своєму значенні.

(„Неділя")

РЕЗОЛЮЦІЇ

прийняті на Надзвичайному Соборі Української Православної Церкви в Америці, що відбувся в Аллентавн, Па. в днях 8-9 грудня 1948 року.

1. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці з великою радістю і з почуттям глибокої вдячности Господеві, вітає обрання на Вселенський Патріярший Престол Його Святість Архиєпископа Атенаґораса, щирого Покровителя нашої Церкви і Приятеля Українського Народу, і умоляє Найвищого Архиєрея Св. Вселенської Православної Церкви, Господа і Спаса нашого Ісуса Христа, про благословіння і поміч Його Святости Вселенському Патріарху на Його високому і відповідальному становищі.

2. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці приносить глибоку подяку Його Святости, Святійшому Вселенському Патріарху Атенаґорасу за Його піклування нашою Церквою в продовж сімнадцяти років, а зосібна за те, що Його Святість зволив, перед своїм виїздом з Америки, зарядити скликання цього Собору, при участи Ієрархії, Духовенства і представників Мирян, та просить дальшої опіки його Святости над нашою Церквою.

3. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святійшого Вселенського Патріарха Атенаґораса, оточити опікою і обдарувати любов'ю усі частини Української Православної Церкви на еміграції, в складі яких находяться Ієрархи, Духовенство і Вірні, що опинились поза межами України, поневоленої безбожним займанцем.

4. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці, маючи на увазі добро і дальший розвиток Святого Православія і ті великі потенціональні можливости, які існують посеред побожного українського православного народу, однодушно просить Його Святість, Святійшого Вселенського Патріярха Атенаґораса, піднести Українську Православну Церкву в Америці до стану Архидієцезії, а керування нею доручити, одноголосно Собором обраному на становище правлячого архиєпископа,—Високопреосвященнішому Мстиславу, Архиє-

пископу Української Греко—Православної Церкви в Канаді.

5. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці, призвавши благословіння Святого Духа одноголосно обрав Високопреосвященнішого Мстислава, Архиєпископа Української Греко—Православної Церкви в Канаді, на становище Правлячого Архиєпископа Української Православної Церкви в Америці і однодушно просить Його це обрання приняти так щиро і довірливо як воно Йому піднесене.

6. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святійшого Вселенського Патріярха Атенаґораса благословити однодушне обрання Високопревосвященнішого Мстислава на становище Правлячого Архиєпископа Української Православної Церкви в Америці та благословити Його на велику і відповідальну працю посеред православних Українців в північній і південній Америці.

Знаючи про широку і вельмикорисну діяльність Високопревосвященного Архиєпископа Мстислава на церковно-народній ниві на Україні, та про світлий розвиток під Його керуванням Української Греко-Православної Церкви в Канаді, Собор непохитно вірить, що ним обраний Правлячий Архиєпископ поведе Св. Православіє посеред українського народу в північній і південній Америці до буйного розквіту і тріумфальних перемог—Богові на славу, Св. Православній Церкві на користь, а побожному українському народові на радість.

7. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святішого Вселенського Патріярха Атенаґораса, потвердити Преосвященнішого Єпископа Богдана на становищі Єпископа—Помічника Високопреосвященнішому Архиєпископу Мстиславу.

8. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці приносить щиру подяку за участь у ньому Патріяршого Делегата—Преосвященнішого Атенагораса Єпископа Бостонського, Преосвященнішого Ґерманоса, Єпископа Нісси, і Високопреподобного о. Протоєрея Михайла Андреадіса, видатного духовного діяча Грецької Архидієцезії і доброзичливого приятеля і порадника православних українців.

9. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці вітає Українську Греко-Православну Церкву в Канаді і висловлює їй Високопреосвяще-

ннішому Архипастирю, Світлій Консисторії, Духовенству і Вірним найщиріше признання за оснування й ведення Колеґії Св. Андрія, Теологічного Семинару та Дівочого Інституту і інших виховних установ, та взагалі за ту святу, енергію і жертвенну працю, яка заполонила серця тисячі наших Братів і Сестер в Канаді і яка приводить під прапор Св. Православної Церкви тих нащадків українського народу, які донедавна пропадали в чужих нам церквах.

10. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Правлячого Архиєпископа, Високопреосвященнішого Мстислава і Консисторію Української Православної Церкви в Америці подбати про заснування при кожній парафії Церковних Братств, Сестрицтв і орґанізацій молоді, централізуючи їх під одним проводом для кожної, щоб цим чином піднести рівень релігійного, морального і культурного життя посеред нашого народу.

11. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці доручає всім Пастирям і їх пастирському проводові повіреним парафіям організувати в кожній громаді правильні та постійні школи для навчання дітвори, молоді і старших Божого Закону і української мови.

Собор доручає Консисторії виробити інструкції для цих шкіл.

Собор кличе все духовенство і вірних пам'ятати, що дальше існування нашої Церкви, в Америці буде залежати від того, як буде виховане наше молоде покоління.

12. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці звертається до Президента Злучених Держав Пана Геррі Трумана, з запевненням, що Українська Православна Церква в Америці приносить горячі моління, щоб Всевишній Господь благословляв його на його високому уряді та допомогав йому в усіх трудах над ділом скріплення оборонних сил і засобів Злучених Держав та в його стремлінні до заведення Божого миру в світі.

13. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці склоняється перед терпіннями й мучеництвом нашого Українського народу, поневоленого жорстоким ворогом, приносить свої моління за душі всіх мучеників за Святу Віру Христову і всіх поляглих на полі визвольної боротьби Героїв, як і за всіх тих, хто

страждає в тюрмах, катівнях, на вигнанні і каторжних роботах—за всіх по широкому світі розсіяних ізгоїв з Рідної Землі—і з глибини серця молить Господа Вседержителя:—Дай Великий і Всемогучий Боже, українському народові сили нести його тяжкий хрест і кріпи його у святій боротьбі за його визволення.

14. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці кличе всіх православних українців підтримати допомогову акцію Українського Православного Комітету для Скитальців і взагалі всіх українських допомогових установ, які рятують українських скитальців, та старатись помогти їм знайти місце праці і побуту на американській землі.

15. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці висловлює признання всім пастирям і парафіям, які своїми пожертвами підтримують Українську Православну Церкву в Америці, її урядову газету „Український Вісник", її місійну діяльність і кожну іншу акцію та кличе всіх Пастирів і парафії розвинути ще живішу працю та більш щедру жертвенність для підтримки Церкви і всіх її установ.

16. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці кличе всіх повнолітних членів у парафіях Української Православної Церкви в Америці складати щороку не меньш одного доляра пожертви на підтримання її керівничого правління та на поширення всебічної церковної діяльности, а на переведення збірки цих пожертв призначує три перші місяці кожного року.

17. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці дякує Українській Православній Парафії Пресвятої Богородиці в Аллентавн, Па., її достойному Пароху—Високопреподобному о. Протоєрею Григорію Хомицькому, чесним членам Парафіяльного Комітету, членкиням Церковного Сестрицтва і всім Вірним за гостиприємне приняття Членів Собору.

18. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці висловлює признаня і подяку Високопреподобним Отцям членам Консисторії Української Православної Церкви в Америці за їх самовіддану працю й дбайливість про добро Церкви, а Передсоборній і Статутовій Комісіям за виконання доручених їм завдань.

ДУХОВНА КОНФЕРЕНЦІЯ.

В днях 10, 11 і 12 серпня ц. р. вібулася під предсідництвом Високопреосвященнішого Владики Архиєпископа МСТИСЛАВА краєва конференція Всеч. Духівництва Української Православної Церкви в Канаді.

Конференцію відкрив Вк. Архиєпископ Мстислав своїм вступним словом, вказуючи на її значеня й мету та підкреслюючи те, що являється вона першою, яку він скликав, як архипастир нашої Церкви в Канаді.

Вслід за цим Владика відчитав привітальний лист Високопреосвященнішого Митрополита ПОЛІКАРПА, який Вл. Митрополит надіслав на руки. Вл. Мстислава з нагоди 30-літнього ювілею нашої Церкви в Канаді.

Першою точкою нарад була доповідь Впреосвящ. Архиєпископа Мстислава на тему: „Сучасний стан української Греко-Православної Церкви в Канаді, її потреби на сьогодні та завдання на ближчу будуччину."

Другим з черги рефератом був доклад Консисторії Всеч. о. прот. С. В. Савчука про діяльність Консисторії, в якому докладчик зокрема докладно зупинився на орґанізаційних і видавничих справах. Цим закінчено перший день нарад.

Того ж дня вечера, всі присутні на конференції священики були на приняті в Колеґії Св. Андрея, яке влаштувала на їх честь Дирекція Колеґії. Присутні священики ствердили велику вагу і значення Колеґії в житті Канади і нашої Церкви та запевнили про дальшу допомогу для розвитку Колеґії.

Другий день нарад конференції розпочато вислуханням доповіді о. прот. Е. Грицини на тему: Сучасна роля й завдання священика Укр. Греко-Православної Церкви в Канаді та засоби для їх належного виконання."

Після вислухання згаданих вище трьох основних доповідей, приступлено до дискусії над ними, в якій взяли участь всі присутні на конференції священики.

Пополудні того дня розпочали працю комісії, які закінчили її того ж дня. Праця другого дня конференції закінчено знову пленарним засіданням.

Третій і останній день Конференції розпочато працею над внесками комісії та закінчено приняттям ухвал і резолюцій, більшість яких пов'язана з трьома основними доповідями, а зокрема з докладом Владики.

Між іншим конференція ствердила, що сучасні потреби Церкви вимагають приспішення опрацьовання нового статуту Церкви та побільшення числа єпископів і

священиків. Стверджено рівнож потребу реорганізації праці в виконавчому органі Церкви—Консисторії та обрано сталу видавничо-релігійну комісію. Окрім того накреслено плян місійної праці, при цій нагоді підкреслюючи додатню ролю окружних церковних комітетів, праця яких в тих збірних округах, де вони вже існують, дала цінні й корисні для Церкви і духівництва наслідки.

Окреме місце в резолюціях приділено справі відношення нашої Церкви до світських організацій, при чому стверджено конечну потребу організації української православної молоді. Окремою резолюцією конференція приняла до відома становище Вл. Архиєпископа в справах зовнішніх зносин нашої Церкви, а зокрема щодо нашого відношення до інших православних церков і їх ієрархів, так українських, як і чужих.

Підчас конференції розглянуто прохання громади і пароха церкви св. Івана в Ошаві, Онт., що досі перебувала в юридикції американської церкви єп. Богдана, про принятя їх в склад Укр. Греко-Православної Церкви в Канаді, й прихильно те прохання полагодила.

До справ, які треба згадати, належить уреґульовання справи дальшої будови церков і її внутрішнього устаткування. Так само успішно полагоджено цілий ряд справ з обсягу внутрішньої адміністрації Церкви. Конференція відбулася в діловій і працьовитій атмосфері даючи цим свідоцтво всебічного росту Української Православної Церкви в Канаді. **(Вісник, число 16-48)**

ГОЛОВНІШІ РЕЗОЛЮЦІЇ Й УХВАЛИ

приняті на Третім З'їзді Колеґії св. Андрея, що відбувся у Виннипеґу в днях 4 і 5-го листопада 1948.

I

Вислухавши доповіді проф. Д. Мартиновського про потребу створення при Колеґії св. Андрея у Винипеґу наукового тіла для цілей приготування наукових праць, розвідок, підручників та інших видань, з'їзд оцим просить проф. Д. Дорошенка, проф. І Власовського і проф. Д. Мартиновського започаткувати при Колеґії згадане товариство.

II.

Зваживши, що тепер є в нас три виховавчі центри: Колеґія св. Андрея в Виннипеґу, Український Інститут ім. П. Могили в Саскатуні та Український Інститут ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, з'їзд бачить потребу

скоординовання справи виховання в трьох вище згаданих центрах, і висловлює бажання, щоб заряди тих трьох інституцій при співучасти централі Союзу Українців Самостійників зарядили при найближчій нагоді спільні наради та взяли відповідні кроки в тім напрямі.

III.

Тому що на Манітобськім Університеті покищо нема катедри української мови, а відчувається велика потреба такого відділу, зїзд припоручає Дирекції Колеґії св. Андрея розглянути можливости запровадження з початком нового університетського шкільного року систематичне навчання української мови на університетськім рівні, поза звичайні курси української мови, які Колеґія тепер провадить. Такий курс мав би бути не тільки для українців, але й для заінтересованих з інших національностей.

IV.

З'їзд припоручає Дирекції Колеґії св. Андрея, щоб вона в порозумінню з централею Союзу Українців Самостійників, Українським Інститутом ім. П. Могили в Саскатуні та Українським Інститутом ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні розглянула можливости переведення коротких курсів українознавства і провідництва по українських осередках Канади на зразок Українських Літніх Курсів.

V.

З'їзд висловлює бажання, щоб Дирекція Колеґії св Андрея знайшла спосіб оперти свій бюджет на сталих доходах.

VI.

Вислухавши звіт голови Дирекції Колеґії, Всеч. о. С. В. Савчука, і звітів принципала п. Ф. Т. Гаврилюка та декана Д. Мартиновського про виконання виховавчої програми за минулий рік, з'їзд оцим висловлює своє вдоволення з числа питомців, які учащали на курси, і дає признання управі і персоналові.

VII.

Зїзд зокрема вітає збільшення наукових сил при Колеґії св. Андрія в особах проф. Д. Дорошенка і проф. І. Власовського.

У. Г.

СВЯТОЧНИЙ ВИКЛАД.

Проф. Іван Власовський, який недавно прибув з Европи до Виннипеґу, щоби обняти місце професора на теолоґічнім відділі Колеґії св. Андрія, виголосив 15 жовтня, вступний святочний (інавґураційний) виклад на тему „Проблеми Українського Православія". Виклад виголосив він в бібліотечній салі Колеґії, де було зібралося також поважне число винипеґських громадян.

Виклад почався від Амстердамського Міжцерковного Конґресу, де пляновано об'єднання ріжних Церков на вузько реліґійній основі, полишивши на боці церковно-національне питання. Шановний Професор рядом цитатів з Святого Письма і др. жерел доказував, що національна справа кожного народу є природною частею його Церкви, що кожний нарід вкладає в свою Церкву найкращі частини своєї культури, свого національного життя, а знов Церква впливає на розвій культури.

Дальший зміст викладу представлявся коротко так:

Українці приняли християнство від греків. Та хоч Володимировим послам був дуже вподобався грецький обряд, однакож християнство на Україні не виродилося в обрядовщину, як це сталося в Московщині. Українці мали на увазі дух християнства, а не букву закону. Буква вбиває, а дух оживлює, — це було провідною ідеєю українців.

І тому українці не боялися брати і від чужих того, що було добре, і що могло їм придатися. Так українське православіє було творчим, воно дало цілій Східній Церкві такий великий твір, як „Православне Ісповідання".

Церква в Греції була занадто залежна від царів від уряду, а вже не такою була Церква на Україні. Тут князі радилися з церковними провідниками, а церковні провідники з князями. Тут Церква мала демократичний характер, вона стояла близько народу і між народом, отже і голос народу в Церкві завсігди мав місце і силу.

В Українській Церкві не було єрархічного абсолютизму, — не було того, щоби церковний провід лише згори все наказував, а загал вірних лише слухав би і все без застанови мав би принимати, як це прим. було при заведенню унії. Православні вірні принимали всякі постанови розуміючи, що ті постанови для його добра, отже свідомо на них годилися.

І монашество на Україні було більше громадське, а не тісно аскетичне, не тісно затворниче. Воно клопоталося і загальними справами українського народу, воно було патріотичне.

Участь вірних в справах Церкви зазначилася дуже різко Церковними брацтвами, що засновували школи, друкарні, приюти і др.

Українська Православна Церква була дійсно народною, патріотичною і тим вона відріжнялася навіть від Церкви грецької.

Аж від царя Петра 1-го, коли Москва взяла Укр. Прав. Церкву в руки, животворна сила Укр. Прав. Церкви почала слабнути — в мові, в устрою, в стилі... А як наслідок всего того зявилось сектанство.

Коли 1917 р. почалось відродження українського життя, то теє ж відродження наступило і в церковному життю. Церква знов стала ділити з народом і радощі і горе.

Теперішні відносини для Церкви знов важкі, але не можна опускати рук, — треба продовжати працю.

При тім треба памятати, що Церква і Віра були завсігди справою народною, справою національною, а не особистою.

І що народна культура неподільно зв'язана з Вірою і Церквою, — бо кожний предмет, кожна частина релігійного життя народу є складовою частею загальної української культури... („Вістник").

ЖИТТЯ У.А.П.Ц. У ФРАНЦІЇ.

До другої світової війни життя українських православних громад у Франції зосереджувалося коло парафії Української Автокефальної Православної Церкви в Парижі, на чолі якої стояв Митр. Прот. о. Іларіон Бриндзан, що помер наприкінці 1945 року.

Вірні нашої церкви складалися майже виключно з еміґрантів б. вояків Армії У.Н.Р., що переїхали до Франції на працю з Польщі та Румунії. Парафія перебувала в тимчасовій опіці Блаж. Митрополита Варшавського Діонисія.

На початку 1947 року прибув до Парижу й перейняв опіку над осиротілою українською православною церковною громадою Преосвященний Владика Мстислав, якого делегував до Франції Св. Синод нашої Церкви.

Підчас восьмимісячного побуту Владики Мстислава у Франції з'ясувалося, що загальна кількість православ-

них українців у Франції, в порівнянні до стану зперед другої світової війни, сильно зросла та, хоча докладної статистики їх перевести досі не було змоги, одак, без перебільшення, можна сказати, що число її сягає 20-ти тисяч.

Владика Мстислав об'їхав усі більші скупчення православної української еміграції і ствердив велике бажання вірних мати своїх душпастирів, однак, з браку відповідних кандидатів священства на місцях, не міг Владика до свого виїзду поставити душпастирів ані в Парижі ані на провінції.

По близько річних заходах Св. Синоду нашої Церкви та Голови Єпархіяльної Ради У А П Ц в Парижі п. Інж. Созонтова вдалося дістати дозвіл на переїзд з Німеччини двох досвідчених в пастирській праці панотців з високою богословською освітою: Митр. Прот. о. Володимира Вишневського і Архипресвитера о. Олександра Новицького.

З переїздом цих панотців до Парижу наприкінці серпня 1948 року релігійне життя православних українських громад починає набирати щораз жвавішого темпа й організованих форм.

Митр. Прот. Володимир Вишневський призначений настоятелем парафії при церкві св. Симона Зилота, що її побудовано в часі перебування в Парижі Владики Мстислава на пожертви відомого громадського діяча й мецената Інж. С. Созонтова.

Архипресвітер о. О. Новицький перейняв опіку над розселеним по провинції православним українським робітництвом.

Обидва панотці при активній співучасті церковних рад і побожних вірних розпочали відправи Служб Божих як в Парижі, так і на провінції. Вірні з радістю горнуться до своєї рідної церкви. Паризька парафія обслуговує район коло 60 кілометрів довкола Парижа. При церкві існує невеликий, добре зіспіваний церковний хор. Служби Божі відправляються регулярно в усі неділі й свята.

2-го листопада відбулася урочиста панахида на могилі Головного Отамана Симона Петлюри на цвинтарі Монт-Парнас, на яку прибуло кілька сот українських громадян — православних і греко-католиків та багато чужинців. Урочиста відправа, гарний спів хору, глибоко-змістовна проповідь о. Настоятеля Митр. Прот. В. Вишневського та слова Інж. Созонтова й гора вінків, що

вкрила могилу національного героя Вождя-Мученика, справили сильне враження на своїх і чужинців.

Так само й на провінції. Об'їзди о. Архипресвітера О. Новицького проходять при великому зацікавленні й зворушенні вірних, що всюди численно збираються до імпровізованих вівтарів, побожно вислуховують Служби Божі й проповіді о. Архипресвитера; всюди організовуються церковні хори та парафіяльні ради. Від середини вересня на протязі неповних двох місяців о. Архипресвитер об'їхав такі місцевості в ріжних околицях Франції: 26. 9 Оден-ле-Тіш, 14. 10. Ліон, 7. 11. Гренобль, 21.11. Нансі.

Крім Служб Божих усюди відбулися засідання церковних рад та прийнято ухвали про організацію дальших душпастирських відвідин. А в де-яких місцевостях, як наприклад, в Ліоні прийнято постанову про заснування сталої парафії з власним отцем настоятелем. Там же в Ліоні вудбулася урочиста панахида по героях Базару. Не обмежуючись до релігійної обслуги тільки православних о. Архипресвітер проводить широку інформаційно-освідомлюючу роботу для всіх українських еміґрантів без ріжниці віри, які радо вітають його на своїх зборах.

Так з Божою допомогою росте й кріпне національно-релігійне життя наших братів у Франції під омофором св. Української Православної Церкви.

В. СОЛОВІЙ.

В АНГЛІЇ.

Українська Автокефальна Православна Церква на території Великої Британії розростається. На місійну працю посеред переселених до Англії провославних українців виїхав, як ми вже повідомляли, митрофорний протоієрей Ігор Губаржевський. Там заснував він Православне Братство Св. Архистратига Михаїла, якого ціллю є помагати Українській Православній Церкві в Англії в її праці. Він відновив також видання „Братського Листка", якого видавав раніш в Гайденав в Німеччині.

На місійну працю виїде незабаром більше священиків. Це праця нелегка. Треба відвідувати різні місцевості, в яких розселено українських робітників-скитальців. Живуть вони в бараках, у так званих „бочках", тобто з бляхи споруджених шатрах, якими колись послуговувалось військо. Одно шатро в таборах віддається звичайно для церкви. Таборяне прибірають ці свої бідні

церковці, пристосовують до відправ, ставлять Іконостаси, образи, прикрашують вишитими рушниками.

Скитальці з радістю зустрічають наших священиків. Спільна молитва за кращу долю скитальців, за визволення нашого народу, за рідніх, що залишились на Україні, за братерство і єдність українського народу, — обєднує всіх, без різниці визнання. У всіх очі світяться внутрішнім вогнем, на якому згасає всяка внутрішня ворожнеча, всім очі заволокує волога при згадці про Україну в проповіді священика. Наші Служби Божі відвідують і англійці, в тім і англійські священики зі щирим співчуттям ставляться до нашого знедоленого народу. („Український Вісник")

Бельґія

АРХИЄПИСКОП МИХАЇЛ ВІДВІДУЄ ПРАВОСЛАВНІ ПАРАФІЇ В БЕЛЬҐІЇ

Новоприбулий Владика УАПЦ в Бельґії — Архиєпископ Михаїл почав свою діяльність по тих укр. робітничих осередках, де живе більший відсоток православних українців. В дні 3. X. ц. р. Високопреосвященний Владика зробив посвячення каплиці в Жемап біля Льєжу, а дня 10. X. ц. р. відправив Архиєрейську Службу у Божу у Вам, біля Монсу.

24-го жовтня відвідав м. Тертр (Бельгія) та відправив Службу Божу в новозбудованій церкві, в якій, крім українців, було багато присутніх бельгійських робітників на чолі з директором копальні.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В ПОЛЬЩІ.

Православна Церква в Польщі стала автокефальною на основі томосу Вселенського Царгородського Патріярха Григорія УІІ і його Свящ. Синоду з 13 листопада 1924р. Урочисте проголошення автокефалії відбулося в Варшаві 17 вересня 1925р. Святіший Патріярх Вселенський Константин ІУ оповістив про автокефалію її патріярхати: Александрійський, Антіохійський, Єрусалимський, а також всі інші православні автокефальні церкви, які прийняли цей факт прихильно. Лише російська патріярхія цієї автокефалії не визнала.

Як відомо, Митрополит Діонисій, підчас наступу большевиків на Варшаву, змушений був залишити Польщу і виїхав до Італії. Події примусили його зупинитися в Пельтені коло Відня в одному католицькому манастирі. Тут його захопив наступ большевиків, які запропо-

нували Митрополитові Діонисію вернутися до Варшави та далі повнити митрополичі обов'язки. Повернувшись він приступив до виконання своїх обов'язків, не визнавши зверхности над собою московської патріярхії. Це стало причиною того, як надійшла вістка з Лондону, що Митрополита Діонисія ув'язнено, хоч цей факт большевики й затаюють.

На місце арештованого Митрополита Діонисія уряд Польщі настановив керівником Православної Церкви в Польші архиєпископа Тимофія Шретера з Білостоку. Уряд наказав, щоб Православна Церква в Польщі „возз'єдинилась" з московською патріярхією. Архиєпископ Тимофій в тій цілі подався до Москви. Згідно з останніми відомостями, він уже повернувся з Москви і називає Православну Церкву в Польщі „наймолодшою сестрою великої російської церкви." Він також привіз зі собою „великі дари від московського патріярха," як: ризи, митри, ряси, клобуки, але нічого про автокефалію Православної Церкви Польщі.

Митрополита Діонисія, як нас повідомляють, віддали під суд за те, що „відірвав церкву в Польщі від Росії й віддав царгородському патріярхові."

Висвячено для Польщі нового православного єпископа Вроцлавського. Це—єпископ Михаїл Кедров, росіянин з походження, брат б. Житомирського вікарія Аверкія Кедрова. За польських часів він був учителем математики в Дух. Школі в Дермані, а потім у Віленській Семінарії і в Дяківській Школі в Яблочині. За часів гітлерівського панування, разом з Архиєпископом Тимофієм був у заточенні в Яблочинському манастирі.

Третій єпископ, Георгій, також росіянин, є настоятелем парафії в Лодзі, в середущій Польщі.

Православне церковне життя в Польщі невідрадне. Богословський факультет у Варшавському Університеті скасовано. В армії православних капелянів уже нема. В наслідок поліційної нагінки священики змушені ходити поза церквою не в рясах, як досі бувало, а в цивільному одязі. Як і скрізь під большевицьким пануванням, релігійне виховання, оперте на Св. Письмі й Божому Об'явленні,—заборонено. Уряд стремить до того, щоб цілковито вивести зі шкіл дух християнського навчання.

(За часописами: „Український Вісник" і „Український Голос.")

РОСІЙСЬКА ЦЕРКВА.

Православні росіяне на еміграції в церковнім відношенню не являють собою чогось цілого, монолітного. Вони поділені на багато церковних груп, які завзято ворогують поміж собою. Головніших груп чотири.

1 група — це група, залежна від московського патріярха. Вони ретельно виконують зарядження з Москви. Головою їх є московський патріярх, який попризначав багато єпископів, як на американський, так і на європейський континенти. Що вона являє собою — нема потреби говорити. Наводимо нижче кілька ілюстрацій, що характеризують загальне обличчя московсько-совєтського „православія".

2 група — це так звана карловацька або синодальна група на чолі з Митрополитом Анастасієм. Це група російських монархістів, єдинонеделімівців. Центр її в Німеччині, Мюнхен. В Америці репрезентує цю групу Архиєпископ Віталій Максименко (відомий чорносотенний почаєвський діяч, тоді архимандрит Віталій, організатор відділів „Союз Русского Народа", керівник „Почаєвського Листа" і т. п.). Він і в Америці продовжує зажерту антихристиянську роботу — ширить ненависть до всього, що не російське. Покажчиком його відношення до Української Церкви являється видана окремою брошурою книжка „Українська УАПЦерква", в якій майже кожне речення складається з клевити, інсинуацій й фальшивого доносу на Укр. Церкву. З московським патріярхом і його церквою ця група молитовного єднання не має. Чолові єпископи її, як Митрополит Анастасій, розпорядженням московської патріярхії заборонені в священослуженні.

3 групу очолює Митрополит Феофіл. Ця група одірвалась від Митрополита Анастасія і не пристала (а такі намагання були) до московського патріарха. Це є, як вони себе називають, „самоуправлающаяся" церква („Православная Русь" н-4 стр. 15).

Властиво це церква автокефальна з тенденцією обрати свого патріярха на американський континент. Центр її — Америка США.

4 група. Це група на чолі з Митрополитом Володимиром, який є екзархом Константинопольського Патріярха. Про нього оповідають, що, бувши заточеним у Дерманському манастирі (Польща — Волинь) за непризнання автокефалії православної церкви в Польщі, він користав з глибокої пошани і любови з боку української

людности, яка наповнювала по береги манастирську церкву, коли він повчав. На донос іншого російського єпископа Антонія Марценка, польська влада викинула його за границі Республіки, не дозволивши навіть вдягти на себе теплого убрання (зимовою порою). Ця група російської церкви найбільше толєрантна до церкви нашої. Центр її в Парижі.

Група Митрополита Анастасія вважає себе одинокою хранителькою „чистоти православія". З органу її „Православная Русь" (1947 н. 9 стр. 15, 1947 н. 21 стор.12, 1948 н. 1 стор. 19 1948 н. 10 та інш.) бачимо, що від них дістається усім, не тільки інославним, але й православним: Константинопольському Патріярху, „Владіміровцам" і „Феофіловцам".

В н. 10 стор. 15 р. 1948 „Православной Русі" вони обурюються на католиків такими словами: „Странен й недоуменен такой фанатизм со стороны католиков в настоящее время, когда у всех христиан сейчас есть общисмертельний враг — воинствующее безбожие, оскалившее зуби уже на подступах к самому Риму".

Хочеться запитати „Православную Русь", а з нею й карловецьку групу російської православної церкви: а чи не „странен и недоуменен фанатизм со стороны" російського православія до Української Православної Церкви, який в словах і в чині ми бачимо від своїх сусідів на вигнанню?

ІНТЕРВ'Ю З АРХИЄП. ФОТІЄМ.

Кілька місяців тому післанець Московського патріярха Олексія архиєп. Фотій Орловський відвідав Австрію. У Відні архиєпископ прийняв представників чужоземної преси. Заслуговує на увагу звіт в справі цього інтерв'ю, складений одним з присутніх чужоземних журналістів:

„Праворуч і ліворуч архиєпископа сіло двох старшин червоної армії, що мали револьвери при собі. Присутніми є англійський та німецький перекладчики. Владика, без замішання відповідає на запитання англійських та американських журналістів, що докопуються до всяких подробиць. Американці домагаються, головно, докладних цифр.

— Скільки єпархій існує в Росії?—

— Двіста.

— Скільки вірних числиться в кожній єпархії?

— Більш-менш двадцять тисяч.

— У якій мірі сприяє сов. уряд відродженню християнської віри в Росії?—питають англійці.

Питання дражливе. Всі ми, затримавши віддих, звертаємо наші погляди на владику, який при цьому спускає очі. Один зі старшин недбало креслить кілька слів на аркуші паперу. Під спущеними віями очі архиєп. Фотія бігають слідом за олівцем.

— Маршал Сталін,- відповідає він нарешті,—часто запрошує до себе московського патріарха і, цілком одверто ділиться з ним думками про потреби церкви. Чи не є це доказом, що генераліссімус виявляє для церкви найбільш реальну підтримку.

— Чи члени сов. уряду бувають присутніми на богослуженнях?—питає інший англієць.

Очі владики знову спускаються, тоді як олівець старшини нервово бігає по папері.

— Внедовзі,— відповідає архиєпископ—вищі ієрархи церковні будуть вибиратись, можливо, до Верховної Ради. Це є доказом того, що уряд зовсім не є вороже наставлений до богослужень.

— Як ставляться безбожники до процесу відродження віри?—питає ще хтось.

— Віруючі і безбожники, одні й другі мають можливість вести свою пропаганду,—відповідає архиєпископ. Нема причин до того, щоб вони перешкоджали один одному.

І чужоземний журналіст нотує наприкінці свого справоздання: „Ця пропаганда, однак, є дещо незграбна. Вона не є гідною такої розумної країни, як Росія.“—

(**„Свободний Голос“**)

СТАЛІН—„ОБОРОНЕЦЬ ЦЕРКВИ.“

„Сталін є одним з найбільших оборонців церкви“— заявив православний архиєпископ Олексій підчас відвідин Відня. „Кожний, хто лиш бажає стати священиком, має до того повну можливість. Позиція комуністичної партії по відношенню до церкви є лояльною.“ Підчас свого перебування у Відні архиєпископ відвідав католицького кардинала Інніцера і інформував його про стан церкви в СССР.— (**„Известия“ 17. 8. 1946р.**)

ОРДЕН ПАТРІАРХОВІ.

Предсідник Президіума Верховної Ради СССР т. Н. М. Шверник доручив 23 серпня в Кремлі орден Трудо-

вого Красного Знамені Патріархові Московському і всеї Руси Олексію.

— „Уряд,—сказав т. Шверник при передачі ордена, —високо оцінив Ваші надзвичайні заслуги в справі організації патріотичної роботи в період „Великой Отечественной войни.“

„Дозвольте привітати Вас з нагородженням орденом Трудового Красного Знамени й побажати Вам нових успіхів в справах, спрямованих на зміцнення нашої батьківщини. Бажаю Вам здоровя та многих літ життя.“

Відповідаючи на привітання, патріарх московський і всеї Руси Олексій сказав:

„Дозвольте мені, високоповажаний Миколо Михайловичу, у Вашій особі подякувати Верховну Раду нашого Союзу й уряд, на чолі з нашим великим вождем Йосипом Вісаріоновичем Сталіним, за високу увагу до мене,—нагородження мене орденом Трудового Красного Знамени.

Ця нагорода за мій скромний труд по організації патріотичної роботи підчас Отечественной Войни є для мене тимбільш дорогою, бо є доказом незмінно доброзичливого відношення нашого уряду до нашої церкви й її служителів.

Віддаючи свої сили на службу батьківщині, ми, церковні особи, виконуємо заповіт незабутніх церковних діячів і, разом з тим, великих патріотів, що залишили нам приклад жертвенної любови й відданости Батьківщині!

Якщо в тяжку годину воєнних іспитів служителі церкви виконали свій патріотичний обов'язок супроти Батьківщини, то з іще більшою відданістю вони будуть рівнож і підчас мирного будівництва віддавати свої сили для виконання цього ж обовязку й цим виправдають високе довір'я, яке виявляє наш вождь і наш уряд.“

(ТАСС).

ІЗ ХРАМІВ—ДО ВИБОРЧИХ УРН...

Із „Журнала Московської Патриархии“ № 1—січень 1946р., (стаття свящ. М. Зернова „10 февраля“):

„10 лютого наш народ, великий, єдиний, багатонаціональний, совєтський народ висловить свою волю. Він скаже, хто з кандидатів бльоку комуністів і безпартійних є гідним стати членом Верховної Ради СССР... Недивно, що, власне, їх висунув народ своїми кандидатами й їх, в цьому нема сумнівів, однодушно й вибере. Ці

люди —державні діячі, воєначальники, керівники підприємств, інституцій і колхозів, рядовики війни, й рядові працівники. Ідеал такої людини—Сталін.

10 лютого—неділя. В цей день у всіх соборах, храмах та манастирях нашої країни буде принесено безкровну жертву, початок якої положив Той, хто приніс у світ ідею любови, справедливости й рівенства. „Умільонние“ священнослужителі вийдуть на амвони і благословлять своїх „чад“ поспішати з храмів до виборчих урн. Вони поблагословлять їх віддати свої голоси кандидатам бльоку комуністів і безпартійних...

Нема в усьому світі умовин більш сприятливих для розквіту діяльности Святої Церкви Христової, ніж в Совєтській країні... Дійсно, де, в якій країні Церква є до такої міри свобідною від впливу держави і політичних інтриг? Де держава, не вимагаючи нічого від Церкви, оточує її такою опікою?“—

(**„Свободний голос“**).

* * *

„Горе тим, що зло добром називають, а добро-злом; тьму світлом, а світло тьмою уважають... За те, як огонь жере солому, так вигорить корінь їх“...

(Ісаія—5, 20-24)

ПРОТЕСТАНТСЬКІ ЦЕРКВИ В НІМЕЧЧИНІ ЗВІЛЬНИЛИСЬ ВІД ГІТЛЕРІВСЬКОГО ЯРМА

Цього літа в Ейсенав всі Протестантські Церкви в Німеччині приняли остаточно нову конституцію, яка робить їх цілком незалежними і звільняє їх від державної контролі, під яку вони попали за Гітлера.

Нова конституція називає Протестанську Церкву Федерацією Лютеранської, Реформованої й Поєднаної Церкви“. Вона підкреслює, що церква сама має право управляти своїми ділами й виконувати свої обовязки незалежно від державної контролі. Так само вона має право призначати своїх духовників і працівників незалежно від державної контролі або вмішування.

На чолі Протестантських Церков Німеччини стоїть Синод, який складається з 120 членів, з правом укладати свої закони й заряджувати їх виконання. Слідуючим тілом являється — Церковна Конференція, яка складається з представників ріжних церков й яка приготовляє порядок й матеріял для Синоду й його засідань. Синод

й Церковна Конференція вибирають разом Собор з 12 членів, в руках яких спочиває провід й адміністрація всіх протестанських церков в Німеччині. (ПЕК)

СТАЛІН ВИКОРИСТОВУЄ ЦЕРКВИ

Головуючий єпископ японської церкви, Махайло Г. Яшіро, заявив, що християнські проповідники в світі не здають собі справи з того, що Йосип Сталін і інші комуністичні головачі прикидаються приклонниками свободи віри тільки для того, щоб використати церкву для цілей совітської федерації. На доказ цього твердження японський єпископ наводить заяви провідників російської, польської, болгарської та румунської церков, в яких вони стають на боці совєтської федерації і її політики.

У. В.

Урядуючий Куратор Богословської Академії УАПЦ Архиєпископ Михаїл, Ректор Академії проф. П. Ковалів і Декан Богословського Відділу протопресвітер Н. Калинович з групою студентів.

Протоєрей Миколай Малюжинський закатований німцями в Рівенській в'язниці дня 15 жовтня 1943 р.

І. ВЛАСОВСЬКИЙ.

Пам'яти пастиря - мученика.

Минає у жовтні 1948 р. вже п'ятий рік, як мученицькою смертю скінчив своє життя у розквіті сил і праці один з найвидатніших пастирів нашої Церкви протоієрей Микола Малюжинський.

У п'яту річницю невіджалованої втрати, хочемо, близько знавши зі співпраці о. Миколу, а рівнож будучи спів'язнем з ним у Рівенській в'язниці, присвятити його пам'яті оці скромні рядки.

О. Микола Малюжинський, син священика у м-ку Любарі на Волині (східньої частини, що залишилася під більшовицькою владою), юнаком залишився сиротою; батьки його були замордовані більшовиками. Йому вдалося втекти через границю до Польщі; в Крем'янці ним заопікувався єпископ Симон. Юнак був прийнятий до Волинської Духовної Семинарії, після скінчення якої, будучи священиком, поступив на студії Православної теольогії при Варшавському університеті. І в семинарії і на Відділі Теольогії визначався Малюжинський своїми успіхами в науках. Будучи студентом, належав до української Студентської Громади в Варшаві. Магістерська дисертація Малюжинського присвячена була Требникові митрополита Петра Могили, окремі розділи тієї праці (про старовинні наші звичаї і обряди при тайнах хрещення і шлюбу) друкував я в журналі Волинської Єпархії „Церква й Народ".

Своє пастирське служіння о. Миколай проходив на Волині в с. Тилявці, Крем'янецького повіту, в м-ку Ланівцях, того ж повіту і в с. Кримні Ковельського повіту.

Восени 1934 р., коли заняв я становище секретаря Волинської Духовної Консисторії, о. Малюжинський, з яким я познайомився від того часу, був уже не тільки настоятелем парафії в м-ку Ланівцях, але й благочинним Лановецької округи. З 55 благочинних (деканів) у Волинській Єпархії був це наймолодший, який одначе імпонував не тільки свою зовнішністю, а й солідностю та ідейностю в пастирсько-адміністративній діяльно-

сті. До тогож, був це свідомий українець, яких посеред 55 о.о. благочинних на Волині, з призначенням на Волинську кадетру 15 квітня 1934 р. архиєпископа Олексія, було щось біля 12-15 осіб. Переводячи в ті часи зміни на становищах о.о. членів Духовної Косисторії в напрямку її дерусифікації, в Єпархіяльному Управлінні ставилась було поважно кандидатура о. Малюжинського, але ж Владика Митрополит Діонісій порадив стриматися, з огляду на молодість кандидата.

Коли в кінці 1937 р. поведений був польський наступ на українську православну душу на Волині, розпочалась т. зв. „ревіндикаційна" акція по наверненню на католицизм православних українців скрізь на пограниччі Волині з СССР суджено було о. Малюжинському очолити на місці акцію спротиву цій полонізаційно-католицькій роботі, поведеній військовими чинниками (керував акцією на Волині ґенерал Сморовинський, „довудца" Люблинської військової округи). Знамениті „Гриньки", село, де терором переведено було в листопаді 1934 р. навернення усіх його православних мешканців на католицизм, знаходилось якраз в деканаті о. Малюжинського. І коли настоятель того села навіть не повідомив єпархіяльного архиєрея про те, що сталося в Гриньках (довго не сходила ця справа із сторінок преси й в промовах Польського Сойму), о. Малюжинський і появою в Гриньках, де зі сльозами зустріли його „навернені на віру польських прадідів" українці, і докладами в Консисторії та Владиці Олексію мужньо став в оборону свободи віри православних українців. Нераз довелось йому й на „вугольках" посидіти в пограничній сторожі КОП-у (Корпус Охорони Поґранічней) і інших ріжних прикростей зазнати від староства, волосного управління і т. п. Боротьба тягнулася для о. Малюжинського з півроку. Пам'ятаю нашу подорож автом з Крем'янця до Варшави (архиєпископ поїхав залізницею), в травні 1938 р., коли о. Малюжинський та селянин Ничка їхали, як делеґати до прем'єра Славой-Складковського скаржитись на порушення „конституційних прав" у Річіпосполитій Польській. Делегація на чолі з архиєпископом, прем'єром була прийнята, та прем'єр, як потім виявилося, сам був прихильником тієї рівіндикаційної акції. Для о. Малюжинського, ця його активність в боротьбі за правду скінчилася категоричною вимогою Волинського Воєвідського уряду (в той час воєводу Юзефського, переведеного до Лодзі, змінив воєвода Гавке-

Новак) перенести о. Малюжинського зовсім з Крем'янецького повіту, як людину, що „загрожує тут публічному спокоєві". Так о. Малюжинський з м. Лановець переведений був настоятелем в с. Кримно, Ковельського повіту.

З більшовицькою окупацією Західньої України у вересні 1939 р., о. Малюжинський, спасаючись від большевиків удруге в житті, залишив Волинь. В Польщі, з якої нім. окупаційна влада утворила т. зв. „Генеральну Губернію", о. Миколай взяв видну участь в українському житті, ставши членом Духовної Консисторії в Холмі, при архиєпископові Холмському й Підляському, на яку катедру висвячено було восені 1940 р. митрополитом Діонісієм проф. Івана Огієнка. Не знаю ближче, з яких причин о. Малюжинський мусів те видне становище в Хомсько-Підляській Єпархії залишити. Знаю тільки, що архиєпископ Холмський і Підляський, вже в часі німецько-російської війни, домагаючись, щоб Адміністратура УАПЦеркви в Луцьку не приймала духовенства, яке повертало тепер з Холмщини на свою Волинь, найбільш настирливо писав усе про о. Малюжинського, що на нього накладено заборону Холмським Владикою, але ж о. Малюжинський, який був тоді в складі Адміністратури, представив лист від Кіріярха Православної Церкви в тодішній Генеральній Губернії Митрополита Діонисія з благословенням йому відбути на Волинь. Взагалі треба сказати, що в тій церковній боротьбі, яка тоді точилася між автокефалістами, а автономістами в Церкві на Україні, в огні пожарів, які скоро охопили Волинь, в часі арештів і розстрілів, що впали й на духовенство, вимоги Холмського Владики, були тільки на шкоду Українській Православній Церкві.

О. Микола Малюжинський одним з перших, слідом за наступаючим військом, повернув на Волинь, щоб узяти найактивнішу участь у відбудові церковного життя на Волині та поширенні світла Христової Церкви на духово спустошену за 20 років панування безбожництва Східню Україну. В Крем'янці на церковних зібраннях о. Миколай перший поставив питання про звернення до Блаженнішого Митрополита Діонісія, для полагодження церковної справи, — це тоді, коли інші церковні діячі вірили в можливість співпраці з архиєпископом Олексієм, який мав би очолити незалежну ні від Москви ні від Варшави Українську Православну Церкву. За пару місяців прогноза о. Малюжинського виявилась правиль-

ною. Ми, Борис Козубський і я, в грудні 1941 р. їдемо до Луцька, де відбулася нарада архиєпископської Ради при Владиці Полікарпові, далі до Рівного, звідкіля на підставі ухвали Волинської Церковної Ради, висилається прохання до Бл. Митрополита Діонисія про призначення Владики Полікарпа Адміністратором Української Православної Церкви на звільнених українських землях.

В січні 1942 р. о. Малюжинський, на запрошення Владики Полікарпа, переїздить до Луцька спочатку як член Луцької Духовної Консисторії, а з утворенням Адміністратури Української Православної Церкви стає членом Адміністратури, репрезентуючи в ній духовенство. В березні 1942 р., на запрошення Владики, повертаю і я до Луцька та незабаром входжу в склад Адміністратури, як секретар її делегований Волинською Церковною Радою.

Були то тяжкі часи для будови церковного життя, але ж пам'ять про них заховую більш світлу, ніж сумну. І посеред цих спогадів встає завжди образ о. Малюжинського, як неструдженого працівника й борця за гідність нашої Св. Церкви. Вдвох були ми на історичній конференції в Райхскомісаріяті України в Рівному 4 травня 1942 р., де відбулася дискусія між нами й делегацією митроп. Олексія на чолі з єп. Веніямином, в наслідок якої нім. окупаційна влада визнала дві Церкви, окресливши їх, як „автокефальну" (Владики Полікарпа) і „автономну" (Митроп. Олексія), з тим щоб потім, як виявилось, підтримувати автономну, залежну від Москви, для розкладу автокефальної, національно-української.

На долю о. Малюжинського, як духовної особи, припала тяжка роля репрезентувати особу Владики митрополита Полікарпа, коли Генеральний Комісаріят на Волинь-Поділля в Луцьку бажав собі розмовляти з представником Української Атокефальної Церкви, ставлячи переважно ріжні політичні вимоги. Так само, коли нам треба було вносити скарги, боронити Церкву й духовенство, ішов о. Микола на розмови до політичного відділу Генер-Комісаріяту. З розмов звичайно складав о. Микола рапорт на письмі Владиці Митрополитові, які, на жаль, залишились в Луцьку. Був то цінний матеріял для характеристики відношення німців до нашої Церкви. Як часто повертав о. Малюжинський після тих відвідин змучений і зденервований. В обороні прав і престижа Церкви стояв гідно, але, — думаю тепер, — непотрібно казав німцям багато гіркої правди, що все рівно не впливало на зміну їхньої церковної політики, — та це вже

виникало з палкої часом вдачі о. Миколая, щирої його натури там, де потребувалася дипломатія.

Крім праці в Адміністратурі, несли ми тоді обов'язки лекторів на Пастирських Курсах при Луцькій катедрі; о. Малюжинський читав Догматичне Богословіє.

Знаходили час і для перекладів; Комісія в складі Владики Митрополита Полікарпа, о. Малюжинського й мене зредагувала переклад великопосного канона св. Андрея Критського. — Був о. Микола Малюжинський ключарем Луцького катедрального собора (настоятелем був пок. протопресвитер Степан Грушко), в якому часто виголошував змістовні проповіді.

15 липня 1943 р. по обіді зустрів мене й мою дружину біля свого помешкання Владика Митрополит (ми, викинуті німцями із свого помешкання, якраз перейшли в кімнату будинку, де містилась Консисторія) і казав зайти до нього на вечірній час, бо щось так „тяжко йому на серці". Передчуття справдились, бо в ніч на 16 липня стався погром УАПЦеркви, переведений німецькою владою. За чаєм у Владики довідались ми, що о год. 7-й вечора заїхало авто під помешкання о. Малюжинського, і його взято ніби для сповіді й причастя о. прот. Гловацького з Седм'ярок, який довгий час сидів уже в Луцькій в'язниці. Якась тривога нависла над нами. Біля год 10-ої вийшли ми від Владики, а між 2-ою і 3-ьою ночі вдерлися ґестапівці до нашого мешкання, перед тим, побили вікна при вході в дім Митрополита та вбігши до спальні Владики, грозили йому кулаками за переховання людей, ворожих німцям.

Поставивши мене з дружиною, під стіною митрополичого кабінету, ґестапівці намірились було розстріляти нас, але посадивши потім в тягарове авто, почали возити скрізь по місті, пакуючи до того авта нові жертви, все — української інтелігенції в Луцьку. Нарешті підвезли нас до будинку б. „Мацєжі Школьної" (недалеко польського цвинтаря), з якого привели до нас білого, як полотно, о. Малюжинського, що провів, як виявилось тут ніч, нікого зовсім не сповідаючи. Це було, з 15 на 16 липня, та страшна ніч, коли по всій Волині заарештовано було багато української інтелігенції, з метою припиняти український партизанський рух. В Луцьку було ув'язнено до 70 осіб, але жінок відпущено було того ж 16-го липня, мужчин же з Луцької вязниці відвезено до Рівенської.

Увязнені, чуючи погрози, сподівалися розстрілу вже

на світанку 17-го липня. Тиша була у великій камері на 60 осіб по приїзді до Рівенської вязниці. В передсмертному настрої майже всі посповідалися у о. Миколи Малюжинського. На ранок одначе нічого не сталося, а потім нас розвели по менших камерах. Я залишився з о. Миколаєм та о. Артемом Селепиною (членом Луцької Духовної Консисторії). До 10 вересня були ми вкупі, сплячи рядком, — біля мене о. Миколай, за ним о. Артем; з другого боку мене директор Борис Білецький, за ним меценас Євген Тиравський (тепер член Свящ. Синоду УАПЦ на еміграції від мирян).

Тяжко переживав в'язницю о. Миколай. Найбільше тужив за долею родини. По ночах, як в гарячці, шепотів до мене, просив поради, був певний, що живим не вийде звідсіль. Потішав я його, скільки в мене самого було моральної сили. Під неділі й в неділі, як під свята правили ми з своїм духовенством по-тиху всенічні й обідниці. 10. IX покликали о. Миколая до слідчого після допиту його перевели були до другої камери: встиг тільки шепнути, що признався... Після того допитано о. Артема, якого теж переведено до іншої камери, а перед тим звільнювано було по трохи з нашої камери лучан, а додавали нам все нових, чужих людей. Я був на допиті 14 і 15 вересня. Слідчий, сказавши, що нас з Адміністратури, і усю УАПЦеркву, обвинувачують в зносинах з українськими партизанами, відразу заявив, що о. Малюжинський у всьому вже признався.. Але я з розмов з о. Миколаєм ще до його допиту знав, у чому він мав прзнатися, боячись якраз, щоб його особисті знайомства з де-ким з підпольного руху від часів ще перебування на Холмщині не потягли за собою страшних наслідків для цілої УАПЦеркви. Чи було те фактом, чи трагічним витвором зболілої думки, але о. Миколай був переконаний, що став жертвою провокації в цих знайомствах, відомих через провокацію німецькій слідчій владі. Слідство не мало матеріялів, щоб поставити ієрархію, духовенство Автокефальної Церкви на чолі з Адміністратором її в стан обвинувачення і жорстокої розправи. І з поміччю Божою я показав слідчому, по освіті правникові, всю абсурдність їх припущень, щоб Церква могла бути замішана в партизанській акції.

Ще три тижні після допиту сидів я у вязниці, коли в камері нашій з лучан залишилося тільки трьох нас, а о. Миколай в одній камері був з о. Артемом,

поверхом вище. 5 жовтня було випущено о. Артема й мене. Перед відходом о. Артема, просив його о. Миколай показатися на вулиці, щоб переконатися, що о. Артем на волі і з Рівенського бруку в останній раз зобачили ми бліде, з тонкими прекрасними рисами, обличчя. о. Миколи, який припав до ґрат вікна, вдивляючись в нас сумнима очима.

Через 10 днів сумна вістка прийшла до Луцька з Рівного. Німці, мстячись за атентат на одного з урядовців Райхскомісаріяту, розстріляли 33 вязнів, а посеред них і о. Миколая Малюжинського та о. Володимира Мисечка (члена Рівенського Церковного Управління при Владиці Платонові). Не тільки розстріляли, а й тіла спалили . . .

о. Миколай Малюжинський осиротив родину — дружину, двох синів і доньку; старшого сина Миколу він, днів за п'ять до арешту відправив до Варшави на науку до духовної Семинарії; тяжко бідкався у в'язниці, чи щасливо 16-літній хлопець добрався до Варшави, і був безмірно радий, коли вдалося одержати вістку добру про це. Дружина й двоє діток менших залишились на Волині.

Так трагічно скінчив своє життя один з талановитіших волинських пастирів-українців. І могили його, спаленого жорстоким ворогом, навіть не залишилося....

Нехай же пам'ять його, цього пастиря-мученика, що багато труду й мук поніс для рідної Православної Церкви, а міг ще більше від своєї Богом обдарованої натури принести своєму народові та його прадідівській Церкві, живе в серцях наших та збережеться в історії Української Православної Церкви.

Упокой, Господи, многостраждальну душу о. Миколая в оселях св. мучеників, що за віру Христову й Церкву життя своє віддали!

Бремен. Вересень 1948 р.

Дещо з уставних приміток до чину всенічної відправи і св. Літургії

Про відкривання і закривання райських дверей

Споконвіку головні двері в іконостасі на Вкраїні звалися: „Райські Двері", на Московщині—„Царскія врата", бо ними царі входили в алтар до Причастя. Україна царів не мала, тому нема потреби на спомин їх „Райські двері"—„царськими" називати. Відкриття Райських дверей означає—відкриття світові тайни спасіння через тілоприйняття Сина Божого, а закриття їх—показує гнів Божий за наші гріхи і наше недостоїнство осягти царство небесне (Церковний Устав—Свирєліна, стр. 5). До цього значіння і застосовує церковний устав то відкривання, то закривання райських дверей.

Всенічна відправа. Відкриваються райські двері перед початком. Виголос, кадіння, двері закриваються і священик виходить перед двері **в фелоні** для читання світильничних молитов.

Відкриваються—перед входом під час співу Догматика. Закриваються після прокимна.

Відкриваються—вкінці вечірні після тропарів перед „Премудрість". Закриваються після відпусту.

На літію виходять через північні двері і входять через південні при закритих райських дверях.

Утреня. Починається при закритих дверях. Відкриваються з початком співу поліелея. Закриваються після цілування євангелія і внесення його до вівтаря.

Перед співом великого славословія під час богородична на стихир. хвалітних двері відкриваються і стоять відкритими до кінця утрені. Після відпуста—закриваються. Перший час—при дверях закритих.

Св. Літургія. Св. Двері відкриваються по скінченні проскомидії і після кадіння. Молитви Царю Небесний і початковий виголос при відкритих дверях. (За Служебником м. П. Могили*).

*) За московським уставом—Літургія починається при закритих Дверях. За українским звичаєм велика єктенія при відкритих св. Дверях, після Амінь—двері закриваються.

Відкриваються—для малого входу після виголосу молитви третього антифона: Бо Ти Благий. Відчинені до прочитання євангелія.

По прочитанні євангелія двері закриваються і відкриваються перед Херувимською після виголосу: Щоб під Твоєю владою. Зараз же після входу двері закриваються, засовується і заслона. Заслона відсовується на „Мир усім", а двері стоять закриті аж до виходу священика для Причащання вірних. Перед причастям священика, після виголосу—Будьмо уважні—перед виголосом—Святеє Святим заслона засовується.

І заслона і двері відкриваються після причащення священика перед виносом св. Тайн для причащення вірних (перед виголосом—Зі страхом Божим і вірою приступіте). Двері остаються відкритими до кінця Літургії. Закриваються після відпусту.

Райські двері весь час відкриті (незалежно від того, чи відправляється) цілий Світлий тиждень.

Згадані відкривання і закривання дверей допустимі лише тоді, коли райські двері цілком прозорі, або низькі, як в Греції, щоб видно було вірним священнодійства Ієрея. Коли ж райські двері високі і непрозорі, то мусять бути відкриті під час служби всенічної і Літургії весь час, бо непустимим є переділення глухою стіною діючого молитву для вірних священика і вірних, що ту молитву мусять чинно сприймати. Або... мусять бути перероблені двері на невеличкі і прозорі.

ПРО КАДІННЯ

Кадиться перед св. образами і перед люльми та іншими предметами. В першім випадку кадіння служить виразом побожної пошани до святинь храму і намальованих на образах св. осіб. У другім випадку воно служить знаком благодаті Божої, що випрошується й подається на віруючих та інші річі.

Кадити належить ладаном чи іншими запашними смолами. Можна живицею, ялівцем чи запашними травами. В жаднім випадку—не свічними недогарками, що служить виразом повної зневаги та непошани до святині. Коли нема належного матеріялу для кадіння, то краще обходитися без кадіння. Не можна позволяти собі замість кадіння розмахувати порожнім, недимлячим кадилом.

Дим кадила нагадує нам час, коли Дух Святий ширяв над водами при створенні світу. Як може нагадува-

ти нам Святого Духа порожнє кадило, чи дим від парафінової свічки, що смердить до тошноти? Подруге—кадило означає наїтіє на нас Святого Духа. Далі—висловлює нашу пошану і побожність перед Господом і Його святими угодниками. Побуджує нас до посиленої молитви, заохочуючи, щоб і наші молитви підносились до Бога, як дим кадильний (при Херувимській). Нагадує Нам швидке і радісне для людини розповсюдження проповіді апостольської (кадіння при Апостолі перед Євангелієм). Буває наслідуванням старозаконного обряду (Ісх. 30, 7-8). Отже необхідно кадити побожно, визнаючи всю відповідальність перед Богом за „творіння цього з небреженієм". Тому й наказано під час кадіннь промовляти псалом 50—ий чи 25—ий.

Кадіння за уставом буває: „мале", „вівтаря" і „храма". Кадіння мале—це кадіння тільки якоїсь окремої особи чи річі. „Кадіння вівтаря": починається завсігди з престолу. Обкаджується (навколо) престола, горне місце, жертовник, образи по західній стороні вівтаря, по південній і північній; священнослужитель виходить перед іконостас, кадить Таїну Вечерю над райськими дверями, намісні ікони, праву сторону іконостаса, ліву, крилоси і народ; входить до вівтаря і ще раз кадить престол.

Коли на жертовнику стоять заготовлені св. Дари, то жертовник кадять раніш, як горнє місце.

„Кадіння храму"—чиниться як і попередньо, з тим, що після кадіння народу обкаджується навколо весь храм (образи, що висять по стінах храму і—народ, що стоїть при тих образах; іншими словами—священик, йдучи проходом межи стіною і народом, кадить наліво до образів і направо до народу,) і входить до вівтаря.

Як кадіння храму, так і вівтаря починається кадінням престолу і також тим кінчається.

Коли посередині церкви стоїть читець, то його кадиться раніш, як нарід.

Прислужник подає священикові кадило розжарене, але без ладану, ладан подає окремо в посудинці з ложечкою. Священик сипле хрестовидно в кадило пахощі, промовляючи молитву благословіння кадила, („Кадило Тобі Христе приносимо".)

Час кадіння і чин—зазначений в служебнику „на ряду". Способів кадити відомо чотири. Кадіння кадильницею без ланцюжка, а „з ручкою" (як на православному Сході). У нас був цей спосіб, але Москва вивела з

ужитку. Спосіб манастирський—кадіння широким розмахом руки. Спосіб парафіяльний—лікоть руки не відхиляється назад. І спосіб уставний—хрестовидний, кадильницею робиться хрест. Але спосіб, який дозволяють собі деякі диякони—крутити кадилом понад головою, це ніякий спосіб, а лише звичайне хуліганство.

При словах „Особливо за Пресвяту“ і перед перенесенням св. Дарів на жертовник—кадится „сугубо“ (тричі по тричі).

ОДЯГАННЯ СВЯЩЕНИКА ДО БОГОСЛУЖІННЯ

Принципово одягу літургічного не належить одягати просто на цивільну одежу. Коли священник через бідність не в стані справити собі ряси чи підрясника, то мусить переконати церковну громаду, щоб вона справила якусь собі простеньку ряску чи підрясника для церкви. І священик, прийшовши до церкви, може там уже її вбрати.

Св. Літургію священик служить в повному облаченні. Всенічну чи святочну вечірню й утреню—в епітрахилі і фелоні (за винятком тих випадків, коли устав вимагає повного облачіння, як напр. винос хреста, плащаниці та інш.). Церковні треби відправляє також в епітрахилі та фелоні. Усі буденні відправи (вечірня, утреня, полуночниця, часи, повечеріє, молитовне правило та інше)—в епітрахилі.

Є в практиці церковні два устави: манастирський і приходський. За уставом манастирським належить під час всенічної служби то скидати, то надягати фелонь. Це робиться тому, що манахи іноді служать в мантії, яка заміняє їм фелонь Приходський устав таке переодягання під час всеночної, або святочних вечірні і утрені—робити забороняє (Устав, розд. 2). Одягнувшись перед всенічною в епітрахиль і фелонь, священик не скидає їх аж до кінця відправи. Інша річ, що священик в облачінні не може ходити в приватних справах по церкві чи провадити приватні, не належні до відправи, розмови. Коли йому це необхідно зробити в часи відправи, то мусить зняти з себе і фелонь і епітрахиль. Священик мусить приучити своїх прислужників, щоб розуміли його за поданим знаком чи з погляду, щоб не робити з себе церковної карикатури, як це часом собі позволяють недосвідчені чи недбалі священики.

Беручи до рук св. Антимінс або ковчежець з св.

запасними Дарами, священик повинен мати на собі, коли він не в часі богослужіння, епітрахіль і поручі.

Молитви на одягання облачінь повинен знати священик напам'ять Одягаючись, повинен промовляти молитви, а не бавитися розмовами.

Входові молитви перед Літургією священик, за уставом, повинен відчитувати в епітрахилі (тільки предстоячий). Без облаченія священик не сміє проходити через відчинені райські двері та через місце поміж престолом й райськими дверима.

Коли священик нагороджений правом ношення скуфії, камілавки чи митри, то для накладання чи здіймання їх уставом положений наступний порядок. Входить до церкви в скуфії (чи камилавці). Здіймає на цілування престола. Передначинальні молитви в скуфії. Для цілування образів (Пречистому образу Твоєму) здіймає без скуфії входить в олтар, цілує престол, одягається і совершає проскомидію. Перед початком Літургії надягає і стоїть в ній до читання Євангелія.(Вхід — також в скуфії). На Євангелії здіймає. Після Євангелія накладає і стоїть до Херувимської. Перед читанням „Ніхто з тих, що зв'язні" — скидає і не надягає до послідного явлення св. Дарів народу (Завжди; нині й повсякчас). Після однесення Дарів на жертовник — надягає і стоїть до кінця Літургії. Те ж і з митрою, тільки надягається вона враз з облаченієм, а не входять у ній до церкви, як зі скуфією чи камилавкою. На всенічній — у скуфії весь час, скидаючи її тільки на світильничі молитви (вечірня), утренні молитви (під час шестопсалмія), читання євангелія і — цілування євангелія. Теж і камилавка і митра.

На буденних службах, що совершаються в епітрахилі — ні скуфії; ні камілавки не надягати. Набедреник налягається під пояс на правий бік. Ті, що нагороджені палицею надягають її теж під пояс на правий бік, а набедреник тоді на лівий бік. Усяка річ з літургічного одягу повинна мати на усталеному місці хрещика, якого належить, поблагословивши одяг при надяганню, цілувати.

Одягаючи підризника, треба уважати, щоб пояс не підтягнув його ззаду високо. Тому, коли підризник закороткий, пояса належить зав'язувати ззаду під підризником.

Не служачий з поважних причин (слабість ста-

рість та ін.) священнослужитель для причастя облачається в епітрахиль, фелонь і поручі (для ченців — мантія, епатрахиль і поручі).

МІСЦЕ ЧИТАННЯ ЄВАНГЕЛІЇ.

За московським звичаєм і уставом св. Євангелія читається обов'язково спиною до народу. Українська церква споконвік перейняла грецький звичай — читати Євангелію лицем до народу, йдучи за прикладом Ісуса Хреста, який, треба припускати, коли виголошував Свою науку, то не обертався спиною до народу, а лицем. Коли читається євангелію посередині церкви, то не обертатися до дверей, бо нарід оточує священика звідусіль. Коли на воскресній утрені не виходиться на полієлей, то євангеліє належить прочитувати, ставши перед райськими дверима лицем до народу, і тоді виносити на середину церкви для цілування. Починати читання словами: „Одного разу" чи „Сказав Господь". Слідкувати, щоб початкові слова були припасовані до змісту євангелії. Не ухилятися від українського стародавнього звичаю прочитати євангелію над головами вірних, коли б вони цього прагнули.

Коли на утрені буває цілування євангелії віруючими, то священик стоїть при євангелії, аж поки перецілують. Тоді євангелію забирає відносить у вівтар і зачиняє райські двері. Залишати саму євангелію на середині церкви — не слідує. Звичай вносити євангелію до вівтаря після Великого славословія на місце лише тоді, коли цілують євангелію без перерви на протязі канону та стихир аж до самого Великого славословія. Тоді цілування прикоротити і за старим звичаєм Києво-Печерської Лаври євангелію внести до вівтаря.

Треба привчити вірних, щоб, підходячи до цілування євангелії, трималися наступного порядку. Двічі перехриститись, поцілувати євангелію (чи образ), третій раз перехриститись, поклонитись священику і відходити. Коли помазуються при цьому благословенною оливою, то —по цілуванню євангелії (чи образа) підставити чоло для помазання (в давнину ще цілували руку пастиря), по помазанню третій раз перехриститись, склонитись, священнику і відійти.

Братство і сестрицтво при читанні євангелії стоїть з запаленими братськими свічками.

На Літургії євангелія читається на амвоні лицем до народу. Після євангелії добре виголосити науку якщо вона пов'язана з євангельською темою. —

РІЗНІ ЦЕРКОВНІ ЗВИЧАЇ.

Церковні звичаї в різних церквах дуже відрізняються одні від одних. Навіть в різних місцевостях одної і тої ж церкви — зауважуються величезні розбіжності, яких досі нікому не довелося допровадити до одного порядку. Українська церква також мала безліч своїх питомих звичаїв, що різнилися в кожній провінції. Привести їх до одного не вдасться і непотрібно, щоб за руїною форми не порушити істоти віропошани. В московській церкві існував найтвердіший намір нівелювати порядок церковний, і скінчився він розколом та нагальним поширенням сектанства. Після нещасливих спроб нівеляції—церква стала на ґрунт толеранції особливостей і в підручниках уставу церковного — зазначала різниці в виконанні церковних одправ, визнаючи рацію за всіма нами. Зразковий і найавторитетніший підручник пастирської практики С. В. Булгакова (Настольная книга для священно-церковно-служителей. Изд. 3. Кіев, 1913, стр. 1773) наприклад, зазначає: „Церковь не требуєт безусловного единообразія в церковной практике, а потому всего лучше священнику держаться в этом отношеніи господствуюших кореных обычаев местных, тєм болєе, что и народ, привыкши к єтим обычаям, смотрит недружелюбно на всякіе новые порядки. При этом необходимо, чтоби один священник шел по слєдам другого, а не вводил новых порядков вопреки установившимся порядкам данной мєстности.“ (Стр. 841).

Коли прийшла до такого переконання церква московська, що ніколи толерантністю не грішила, то річ натуральна, що церкві українській, що має перед собою ще завдання видобути з архіву сивої давнини наші споконвічні церковні звичаї і їх відновити, не може в теперішніх несприятливих обставинах запровадити повної одноманітности уставних звичаїв. Тим більше це показується трудним, коли ми ще організовано навіть не вирішили, за уставами якої церкви нам слідувати — московської, якої порядків за інерцією дотримуються більшість вірних, чи грецької, так спорідненої з нами, але і так неподібної до того, з чим ми зжилися.

Тому до часу, поки науково не буде освітлено перед нами підстав розвитку наших уставів і церковної практики, всяке уодностайнення наших церковних звичаїв при сучасних обставинах треба визнати — передчасним. **Пресвітер**.

Дм. ДОРОШЕНКО.

Проф. Василь Біднов

Минає 13 років, як 1 квітня 1935 р. упокоївся в Варшаві професор Василь Олексійович Біднов, визначний історик Православної Церкви, ревний її син і щирий український патріот. Чимало його колишніх слухачів, абсольвентів Православного Богословського Факультету Варшавського Університету, перебуває тепер на еміґрації, і вони напевно згадають в цей день „незлим — тихим словом“ свого улюбленого професора і помоляться за спокій його душі. Думаю, що на сторінках православного орґану годиться згадати з вдячністю пам'ять того, хто більшу частину свого життя і своєї праці присвятив православній духовній школі, а особливо справі відродження Української Православної Церкви.

Мені довелося працювати разом з Покійним у Катеринославі, Кам'янці-Подільському і Празі, і я мав змогу близько придивитися до нього, як до людини, як до громадського діяча і до вченого. Була це надзвичайно мила симпатична людина, яка під трохи суворою зовнішністю і деякими чудакуватими звичками мала чисту душу й золоте серце, завжди готове помогти своєму ближньому. Людина надзвичайно скромна, дуже невибаглива в житті і рідкий „безсеребреник“, покійний Біднов виявляв тверезість духу і не абияку громадську відвагу, коли треба було обстоювати українську справу, йти на небезпеку і на жертву.

Доля не устелила його життєвий шлях рожами. Скінчивши року 1898-го Київську Духовну Академію з ступенем маґістра богословія, Біднов через деякий час був обраний професором Академії, але він не був затверджений владою. Причиною було українство Біднова: хтось перехопив приватний його лист, писаний українською мовою. Цього було досить, щоб не дати йому катедри. Кілька років пізніше обрав його на катедру історії Церкви Історично-Філософічний Факультет Харківського Університету. І знов українство Покійного стало на перешкоді. Так двічі стара російська школа не схотіла розкрити перед ним свої двері, і талановитий

учений, видатний знавець церковної історії*) мусів довгі роки задовольнятись скромним становищем учителя духовної семінарії, спочатку в далекій глухій Астрахані, а потім уже на Україні, в Катеринославі. Професуру у вищій школі дала Біднову лиш Українська Держава, коли за гетьманування Павла Скоропадського було відкрито в Кам'янці-Подільському Державний Український Університет, і Біднова обрано професором, а потім і деканом Богословського Факультету цього університету. Але недовгий був час життя Кам'янецького Університету: Кам'янець захопили большевики, і Біднов разом із ще кількома професорами-українцями переживає жахливі години, дожидаючи розстрілу у тюрмі, і лиш чудом урятовується від неминучої смерти. За польського панування на Волині Біднов стає учителем православної духовної семінарії в Крем'янці—і попадає до польської тюрми за участь в українській кооперації. Його засилають до глухого села на Мазурщині—Польща не мала свого Сибіру і своїх Соловків!

З того заслання визволяє Біднова Український Вільний Університет у Празі, який обирає його на катедру історії Української Церкви. Починаються роки життя на чужині. Дружина Біднова (українська письменниця, писала під прибраним ім'ям „Л. Жигмайло") залишається на Україні з молодшим сином; старший син Арсен — при батькові. Нова трагедія: Арсен скінчив науку в Празі, дістав ступінь інженера, мав їхати на працю до Франції — і втопився, купаючись у Влтаві. Прибитий горем батько поховав сина, і самотня могилка на празькому цвинтарі стає місцем його майже щоденних відвідин. Кілька років пізніше Біднов переїхав до Варшави. Кожного літа він приїздив до Праги, щоб відвідати могилу свого сина Арсена.

Під час перебування у Варшаві Біднов слухає, як судять за приналежність до „Спілки Визволення України" його дружину в далекому Харкові, кажу — слухає, бо большевики надавали звіт з харківського судового процесу в радіо і еміґранти могли чути все, що діялося і говорилося на процесі. Слухав і Біднов, чув слова своєї дружини. Легко уявити, що діялося в його душі... Але Біднов був глибоко віруючий християнин і всі удари долі переносив з повною покірністю Божому Провидінню.

Своє життя Біднов завжди, скільки я його знав, ділив між наукою і громадськими справами. В Катеринославі, пам'ятаю, він захоплювався архівними студіями.

В архівах місцевих урядових установ він натрапив на рештки архіву Запорізької Січі з останніх часів існування Запорожжя. Цей матеріял він використав для цілого ряду своїх праць з історії запорізького побуту та з історії заселення Степової України вже по зруйнуванні Січі. Він друкував їх здебільшого в „Літописі“ Катеринославської Архівної Комісії, яку редаґував і заповняв переважно своїми працями**). Оцю працю в архівах любив він понад усе і використовував кожну вільну годину, що залишалася від педагогічної і громадської праці,щоб піти до архіву. А працював він дуже багато, головно в „Просвіті“, читав у ній популярні лекції для народу, писав популярні брошури.

Коли вибухла весною 1917 року революція, Біднов з головою пірнув у революційну діяльність, беручи близьку участь в усіх громадських організаціях, які виникли в Катеринославі по революції. Він скрізь провадив українську лінію, редаґував українські часописи і книжки, писав аґітаційні брошури, виступав на вічах. Це був героїчний період його життя. На еміґрації Біднов одійшов від політики і віддався цілком науці. Він друкував свої розвідки і статті з історії Запорожжя і з історії церковного життя на Україні у львівському „Літературно-Науковому Віснику“, „Записках Наукового Товариства ім. Шевченка“ та в різних еміґраційних виданнях. Коли в 1924 р. з ініціятиви гуртка українських професорів, до якого належав і Біднов, повстало в Празі „Українське Історично-Філологічне Товариство“, воно зробилося його улюбленою дитиною. Обраний з самого початку на секретаря Товариства, він не пропустив ані одного засідання (відбувалися вони в академічному році щотижня), сам провадив протоколи, записуючи зміст кожної доповіді, сам виголошував наукові доповіді й, переїхавши до Варшави, не переставав живо цікавитись працею Товариства.

До Варшави переїхав Біднов (1929) дуже неохоче. В Празі була могилка його сина, в Празі перебували його приятелі й товариші, в Празі були багаті бібліотеки, де можна було знайти багато видань, що стосувалися історії Церкви та історії України. Але спонукав його до переїзду покійний проф. Ол. Лотоцький, вказуючи на те, що у Варшаві він працюватиме на православному факультеті, матиме вдячну авдиторію***), яка складається в значній мірі з українців, матиме в своєму розпорядженні гарні бібліотеки, перебуватиме в осередку

православного церковного життя, в якому й сам братиме участь. Проф. Лотоцький узявся й вихлопотати Біднову право повороту до Польщі. Всі ці резони перемогли, і Біднов став професором Православного Богословського Факультету (Студіюму) в університеті ім. Пілсудського на катедрі історії Православної Церкви. Але, переїхавши до Варшави, він ніяк не міг тут звикнути, його все тягло до Праги: там була могила улюбленого сина, там були усі приятелі, і самий уклад празького життя більше був йому до вподоби. Тому Біднов на кожні літні ферії виїздив до Праги і там наче оживав душею. Але з ким він зійшовся у Варшаві, так це із своїми студентами-богословами. Вони його полюбили, і він їх любив. Простий, доступний і одвертий в поводженні з людьми, він, не вважаючи на свою ніби зовнішню суворість, припав молоді до серця й був її добрим заступником і порадником. Він був для студентів ходячою енциклопедією церковно-історичного знання. Коли студент запитував Біднова, де можна знайти якусь наукову працю, якусь статтю, професор зразу давав точну відповідь, називаючи річник часопису, число, мало не сторінку, де що було надруковано. Пам'ять мав він феноменальну. Але він розкривав студентам не тільки своє серце, але часом і кишеню. Звісно, про це мало хто знав. Біднов робив це згідно з євангельським заповітом, даючи так, щоб ліва рука не знала, що дає права рука.

Коли на літо 1930 р. Біднов приїхав до Праги, я спостеріг, що з ним щось не добре. Він утратив свій звичайний гумор, став якийсь в'ялий, мало їв. Коли моя жінка запросила його до нас на борщ—його улюблену страву, він майже не доторкнувся до нього і був дуже сумний. Скоро виявилося, що у нього невилічима хвороба — рак шлунку. У Варшаві йому зробили дуже добре хірургічну операцію, але це вже його не врятувало. 1. квітня 1935 року Біднова не стало, і на православному цвинтарі на Волі (передмістя Варшави) виросла нова українська могилка, поруч тих, де вже раніше знайшли собі вічний спокій інші члени української еміґраційної родини.

Вічна пам'ять його чистій, праведній душі!

---

*) Важніша більша праця Біднова — „Православная Церковь в Польше и Литве". Екатеринослав, 1908. Крім того цілий ряд розвідок, статтей і матеріялів з історії Церкви й духовної освіти на Україні.

**) Архівні комісії — це були в старій Росії урядові установи

офіційна мета яких була переглядати архівні справи урядових інституцій, що з них треба було зберегти як історичний матеріял. Офіційним головою комісій звичайно був місцевий губернатор, а фактично працювали в них місцеві люди, причетні до науки. Керували комісіями здебільшого їх секретарі, вони ж були й редакторами видань комісії. На Україні архівні комісії повстали на початку 20 століття у Полтаві, Чернігові, Херсоні й Катеринославі. Скрізь вони опинилися в українських руках, і скрізь українці обернули різні „Труд“ або „Летописи“ в органи українознавства, друкуючи в них розвідки й матеріяли з місцевої історії, етнографії, історії культури. Друковано було українські пісні, перекази, леґенди і т. ін. Друкувалося це все на кошт уряду, який здебільшого й не здавав собі справи з характеру видань комісій та їх значення для науки українознавства.

***) В Українському Вільному Університеті такий предмет, як церковна історія, мав небагато слухачів, та й взагалі Університет під кінець 1920-их років почав підупадати. Значно більше слухачів мав Біднов у Сільсько-Господарській Українській Академії у Подєбрадах, де він викладав загальний курс української історії, їздячи з Праги до Подєбрадів щотижня. Подєбради знаходяться в 57 кілометрах від Праги.

Афоризми.

Коли хто в бесіді вперто хоче боронити свою думку хоч би вона була й правильна, той нехай, знає, що він опанований диявольською хворобою. Якщо він так робить в бесіді з рівними, то можливо що докори старших і вилікують його; якщо ж він так поводиться з більшими від себе і мудрішими, то хвороби цієї люди вилікувати не можуть.

Іоан ЛІСТВИЧНИК.

— — —

Тоді кожен з нас знатеме, що в ньому є братолюбство і справжня любов до ближнього, коли побачить, що плаче по гріхах брата і тішиться його успіхами і обдарованнями.

— — —

Живе срібло може служити для нас найкращим зразком послуху; воно спускається нижче всякої течії і ніколи не змішується з жадною нечистю.

— — —

Як отці твердять, що звершена любов не знає падіння, так і я стверджу, що звершене почуття смерти вільне від страху.

— — —

Зміст

1. Різдвяне Архипастирське посланя . . . . . 3 ст.
2 Н. Кибалюк, Українське православне духовенство та його завдання в сучасних умовах . . . . . 6 „
3. Проф. Єв. Лебедев, До питання „Релігія і наука“ . . 19 „
4. Ф.Волинський, Острозька Академія—перша вища українська школа . . . . . 25 „
5. В.Петров, Лютер з католицького погляду . . . . . 35 „
6. Прот. В.Варварів. Релігійне виховання сучасної молоді . . . . . 42 „
7. Д.Олянчин. До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 р.р 50 „
8. Цікаве інтерв'ю . . . . . 55 „
9. Українська Церква в Канаді . . . . . 59 „
10. К. М. Митрополит Олександер Іноземцев . . . . . 64 „
11. Прот. М. О. Астрономія і релігія . . . . . 67 „
12 Проф. П. Ковалів. Мистецтво—дар Божий . . . . . 78 „
13. Н. Івницький. Щербатий келех . . . . . 81 „
14. Богословська Академія УАПЦ . . . . . 93 „
15. Акт відкриття Богословсько-Падагогічної Академії в Мюнхені 17 Листопада 1946 року . . . . . 101 „
16. На свіжу могилу бл. п. Н. Як. Кибалюка . . . . . 104 „
17. Зміна на Патріяршому Престолі в Царгороді . . 110 „
18. Огляд преси . . . . . 113 „
19. Лист до редакції . . . . . 121 „
20. Зустріч високих церковних достойників . . . . . 122 „
21. Зі світу . . . . . 124 „
22. Архипастирський лист Архиєпископа Мстислава з нагоди 30-літнього існування Укр. Грек.-Прав. Церкви в Канаді 129 „
23. Священик—ро ітником . . . . . 133 „
24. І. Власовський. Пам'яти пастиря мученика . . . . 157 „
25. Де що з уставних приміток до чину всенічної відправи і Св. Літургії . . . . . 164 „
26. Дм. Дорошенко. Проф. В. Біднов . . . . . 171 „

Оголошення

Канцелярія Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції повідомляє, що на її складі маються до набуття шкільні підручники по релігії, ріжні кольорові й однокольорові образки, церковне вино (солодке, червоне), чистий ладан, хрестики, дароносиці. Ціни на все мінімальні.

Одначасно подається до відома, що в грудні цього року вийде накладом Свящ. Синоду УАПЦеркви календар на 1949 р. з уставовими вказівками, статтями, на актуальні питання з церковного життя й ілюстраціями. З огляду на дорожнечу друку й паперу наклад календаря обмежений. Замовлення на календар уже приймає Канцелярія.

* * *

Ректорат Богословської Академії просить нас оголосити, що з днем 1 жовтня цього року розпочалися уже заочні студії в Академії.

Крім дисциплін загального характеру, студії своїм програмом обіймають слідуючі дисципліни:

1) Історія релігії 2) Історія Української Православної Церкви. 3) Старослов'янська мова. 4) Всесвітня історія Церкви. 5) Сектознавство. 6) Святе письмо Старого й Нового Заповітів. 7) Історія християнських мистецтв: церковне будівництво, образотворчість. 8) Церковна археологія 9) Літургика 10) Гомілетика. 11) Основне богословіє. 12) Догматичне богословіє. 13) Моральне богословіє. 14) Порівняльне богословіє. 12) Пастирське богословіє. 16) Патрологія.

Час тривання студій 8 семестрів. Студійний матеріял висилається по вступі на Заочний Відділ і надісланні такси. До прохання про прийняття на Відділ Заочного Навчання треба приложити короткий життєпис, відписи документів про освіту, затверджені нотарем, духовною владою або Укр. Комітетом, виповнений студентський листок (можна разом з ближчими інформаціями про вступ і студії зажадати від Відділу Заочного Навчання) та 5 мар. вписового.

Адреса Богословської Академії: Teologische Akademie UAOKirche, 13 b. München 23. Wilhelmstrasse 6-III

Канцелярія Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміґрації.

1224

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

Ч 2

1948

Українська Автокефальна Православна Церква

Редакція „Богословського Вісника“ сердечно вітає своїх В. Ш. Читачів з Новим 1949 Роком і радісним Святом Народження Христа й від душі бажає християнського щастя, здоров'я, сил та витривалости в тяжких умовинах скитальщини.

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ЕМІҐРАЦІЇ

Рік I Липень-Грудень 1948 Ч. 2

„Богословський Вісник“, орган Української Автокефальної Православної Церкви, видає Св. Синод УАПЦ. Головний редактор Архиєпископ Ніканор. – Ukrainian monthly „Theological Herald“ — „Theologisches Nachrichtenblatt“, Stuttgart — Zuffenhausen Grenadierkaserne A/20
Authorized by Headquarters European Command Civil Affairs Division APO 57, A.G. 83 7 GEC-AGO, from 11. February 1948. Responsible publisher: P. Semen Naiuk — Druck: Ukrainische Zeitung Neu-Ulm Ludwigstr. 10.

Його Святішество, Святіший

А Т Е Н А Г О Р А С І,

Патріярх Вселенської Православної Церкви

З ласки Божої

Смиренний ПОЛІКАРП

Митрополит Української Автокефальної Православної Церкви, Голова Собору Єпископів і Священного Синоду її.

ДО ПРЕОСВЯЩЕННИХ АРХИПАСТИРІВ, ВСЕЧЕСНОГО ДУХОВЕНСТВА, ПРЕПОДОБНОГО ЧЕРНЕЦТВА і ВСІХ БОГОЛЮБИВИХ ВІРНИХ

Різдвяне Архипастирське Послання

ХРИСТОС рождається — славте !

ХРИСТОС з небес — зустрічайте !

Так Свята наша Церква рік — річно кличе нас урочисто й велично прославити Христа Рожденного на землі, зустрінути Сина Божого, що благоволив зійти з небес для спасіння від моральної загибелі роду людського.

Тайну, як Бог стався людиною, не можна збагнути людським розумом. Але дійство її ось вже близько 20 віків відчуває і переживає в своїй історії від Різдва Христового рід людський.

Різдво Христове ввесь світ осяяло світлом пізнання, дало нове життя народам на руїнах поганського світу. Християнська релігія освітила життя родинне, скріпила держави, зломила ярмо невільництва, привернула гідність жінки, збудила творчий геній людський в областях мистецтва, науки, філософської думки, дала зрозуміння і оправдання страждань і терпінь на землі. Скільки людей підносилося через закон Христа до високого ступня звершенности, якого лише в стані чоловік осягнути ! Все гідне поваги й велечі, що людство витворило за минулі віки від святої Вифлеємської ночі, все те з'явилось чере Християнство.

І наш Український Народ, світлом Христової науки осяяний при Великому Князі Рівноапостольному Во-

лодимирові, усе краще, що створив і має в своїй тисячелітній культурі, в діях своєї багатовікової історії,—все те створив він під впливом своєї Христової віри і своєї Рідної Церкви.

Скільки радости духовної, творчости релігійної, скільки тепла і любови родинної, глибокого сприймання Божого світу, як створення Божого, — вкладено нашим народом в одні тільки обряди і звичаї, що ними рік-річно славила українська земля Христа, що від Пречистої Діви народився! І які сірі й сухі та безрадісні, а часто і страшні наступили в Україні дні, подібні до тих днів, про які пише в Апокаліпсісі Св. Апостол і Євангелист Іван Богослов (Гол. 6. ст. 8.), коли вершник з'явився на блідому коні, ім'я йому—смерть; і пекло йшло за ним; і дана була йому влада над четвертою частиною землі вбивати мечем і голодом і смертю, і земними звірями". Життя під цим наїздником показало, чим є чоловік без Бога і як без Бога і Господа Христа занепадає життя, занепадає мораль і творчість та радість життя. а навіть над чисто тваринним життям всевладно починає тяготіти прокляття Боже що Бог прорік їм в раю після їх падіння: проклата земля задля тебе; в печалі й тузі харчуватимеся з неї" (Бит. 3.16.).

Любі мої діти, сини і доньки нашої рідної Української Автокефальної Православної Церки !

За рік від останіх Різдвяних Свят багато з вас розкинуто вже по білому світі з місць першого вашого перебування на вигнанні — на цих „ріках вавилонських" в Німеччині. І далі йде ваше розселення... Де б ви не перебували, чи хто ще в Німеччині, чи в іших землях Західньої Европи чи в далеких краях Америки, Канади, Бразилії, Арґентіни Австралії, Африки—усі об'єднайтесь духом своїм в Святий Вечір Різдвяної ночі. Господь дасть, що цю радість християнського єднання відчують і брати та сестри наші на Великій Україні, які ще не схилили своїх колін перед наїздниками.

Розкинені по світі, посеред багатьох вір і народів держіться кріпко своєї віри християнської православної; будуйте, де тільки можете, свої святині, як будували їх тут по табоарх в Німеччині, організуйте своє церковне — суспільне життя. Цим ви збережете себе і національно, бо у всі віки Православна Церква нашого народу була для нього силою й кріпостю не тільки

для вічного спасіння, а і в змінливій долі життя земного — історичного.

Усім вам, любі мої діти, шлю своє Архипастирське поздоровлення з Великим Святом Народження Бога — Слова і молю Господа, щоб Він зберіг вас у вірі батьків ваших та послав вам кращу долю і повернув вас на Вільну Незалежну Батьківщину.

„Боже Вічний й Надвічний, що як чоловік з'явився на землі, помилуй нас“ (Догм. голі 5) Амінь.

МИТРОПОЛИТ ПОЛІКАРП

Дано в таборі ім. Гетьмана
Богдана Хмельницького
в Гайденау, Німеччина,
Року Божого 1948 в м. Грудні.

† Неофіт КИБАЛЮК

Українське православне духовенство та його завдання в сучасних умовах

I

Становище православного духовенсва в умовах колишньої царської Росії було відмінне від становища тієї ж верстви в інших державах і в інших народів. В католицьких народів, хоч відчувається дух деякої відрубности духовенства, але воно все ж творить верству органічно пов'язану з усіма сферами суспільства, верству що з тим суспільством духово зрослась, має свою питому вагу, свій загально признаний авторитет. У деяких народів, напр., у поляків, духовенство відогравало навіть виняткову ролю. Не бувши зв'язаним безпосередньо з державним апаратом, воно силою свого морального авторитету й своєї суспільної ваги впливало на відносини в державі та на загальні основи державної політики. Під час національного лихоліття, в період царський, большевицької чи німецької окупації, коли завмирало духове життя народу в широкому загальнонаціональному маштабі і все попадало під заборону, польські костьоли робились осередками, коло яких гартувався ввесь народ під духовою опікою і проводом своїх пастирів і архипастирів. Очевидно цьому сприяло те, що священство, ієрархія й вірні з погляду національного творили цілість. Але не тільки це. Католицький, а також і протестанський духовний світ займає становище загальнонароднє, понадполітичне і понадпартійне. І сьогодні чути голоси деяких видатних християнських пастирів в Европі, які кличуть суспільство зрозуміти, що церква не може віддавати свого світогляду для партійної боротьби, яка, використовуючи по своєму цей світогляд, викривлює його й нівечить; що для здоров'я душі того чи іншого християнського народу, вона, Церква, мусить собі вибороти аполітичне становище, і в цьому полягає політична відповідальність Церкви, яку вона хоче ділити з політичними організаціями. Але не так було в ко-

лишній Росії, не так, зрештою, було і в Польщі, коли йдеться не про Католицьку, а про Православну Церкву. Якщо до царя Петра І Російська Церква мала можливість під проводом патріярхів бути незалежною, то після петрівських реформ вона цю можливість цілковито втратила. При особливостях російської психіки, яка все допроваджує до крайніх форм, російські царські уряди не задовольнились організаційною залежністю Церкви від державно-урядових чинників. Вони хотіли в ній бачити свою активно-політичну підпору і на таку підпору її перетворили. Цим самим добре втоптаним шляхом пішов і сьогоднішній комуністичний монарх, з тією різницею, що, повернувши форму, яка лякала Петра (патріярхат), відібрав навіть найменші ознаки того автономного релігійно-церковного змісту, які Петро дозволяв. Наступ Москви на Українську Православну Церкву та денаціоналізаційні заходи московських царів і урядів не приходили так легко. Був довгий і твердий спротив як з боку вірних, так духовенства та ієрархії. Ще до церковних реформ Петра, при підписанні переяславської угоди, українське духовенство, вище й нижче, поставилось з застереженням до цього політичного акту і відмовилось присягати на вірність Москві, передбачаючи те лихо для незалежної у своєму житті Української Церкви, що його несло з собою порозуміння з московським сусідом. З неменшою ворожістю був зустрінутий пізніше акт зміни церковної юрисдикції в 1686 р. і русифікаційні заходи цариці Катерини. Але тяжко було перемогти силу, яку мали проти себе Українська Церква й її духовенство. Москва й свою й українську церкву перетворила на підпору монархії, а на Україні в додаток на засіб денаціоналізації й русифікації. Поміркованіший елемент з-посеред духовенства, що хотів служити Цареві Небесному, а не земному засуджувався, часом навіть самим духовенством. Такий напр., славнозвісний ієромонах Іліодор з церковної катедри однієї з українських святинь, поминаючи обв'язуючі церковно-ієрархічні відносини, але, маючи підтримку урядових сфер, громив з церковної катедри деяких ієрархів, що „засели в Синоде и выдумали невмешательство в политику". Почаєвську Лавру було перетворено на висунутий на захід форпост політичного московського православія. Єпископ Євлогій Георгієвський, як член Думи, займається акцією прилучення чужих земель до російської (формально) території та русифікацією Холмщини.

Антоній Храповицький очолює політичну організацію „Галіцко-руськоє общество“ та насаджує на Україні „Союз Русского Народу“. Натомість Никона, єпископа Крем'янецького, що, як член Думи виявив деяку ліберальність думок, вислали в Сибір до Єнісейську. Таких прикладів можна привести багато. Церква замість бути джерелом любови, божественної благодаті й духової втіхи для всіх віруючих, опинившись в руках однієї політичної групи, служила тільки її цілям. Розуміється, що і найідеальніша політика має свої плюси й мінуси, своїх прихильників і ворогів. Російський монархізм з своїм зацвілим консерватизмом і обскурантизмом, з страхом перед новими подувами, ідеями й реформами не відзначався перевагою політичних плюсів. Численні й дошкульні мінуси стягали на політичний провід держави і всі його підпори міцні удари, які цілком заслужено падали також і на церковну організацію. Що ж дивного, що той монархізм, падаючи, завалив і Російську Церкву.

Тут треба згадати ще деякі фактори, що впливали на церковно-релігійне життя в Росії. Достоєвський, якого частенько згадує европейська публіцистика і який у своїй письменницькій інтуіції дав деякі справді пророчі образи сучасної Росії, особливо щодо реалізації соціялістичних ідей, ролі керівної верхівки і долі людських мас, можливо не цілком об'єктивно оцінив значення двох сил, що змагалися в душі російського народу і, називаючи його „богоносцем“, дав перевагу тій силі, яку йому хотілося бачити переможною, не дооцінюючи протилежної. Ця остання виявилася теж не без ґрунту і глибокого коріння в ньому. Вона діяла постійно, систематично, й методично в літературі, мистецтві, в пресі, в цілому культурному, політичному й суспільному житті, підкопуючи в самій основі релігійні почування й християнський світогляд.. Діючи так, ця антирелігійна сила мала полегшене завдання через такі обставини: 1) російське церковне життя і внутрішнє сприймання релігії у всіх її проявах, на що звертав увагу і В. Соловйов і Л. Толстой, не відзначалось особливою глибиною в масах, а обмежувалося переважно формально - декоративною стороною, 2) роля Церкви, зведена до підрядної політичної функції, давала аж надто багато підстав до нападів з боку противних сил, які мали за собою майже все православне населення держави і, нарешті, 3) через політично-партійну ролю Церкви та розхитання справжніх апостольсько-християнських основ її, що підкрес-

лювали й деякі російські архипастирі, часом навіть ті, що своєю діяльністю самі розхитували їх, підірвані були й суворо-християнські основи життя й діяльности духовенства, яке стало вдячною ціллю для ударів противної сторони. Цей стан справи спільно з систематично діючими антирелігійними силами витворив таке ставлення серед суспільства колишньої Росії, що ідейні, культурні й прогресивні провідні його елементи в рівній мірі признавали неможливим мати щось спільного з монархічними сферами й організаціями, як і підтримувати в якій-будь формі Церкву, вважаючи релігійність і віру в Бога ознакою некультурности і непоступовости. Революціонізм, соціялізм і атеїзм стали ознакою доброго тону, ідейности, культурности, стали модою без глибокого угрунтування, як не мали того глибокого уґрунтування й рештки розхитаного, але, треба признати, ще досить міцно закоріненого, особливо серед простого народу, традиційного, за інерцією існуючого церковно-релігійного російського життя.

В таких умовах становище українського духовенства не було легке. Воно перебувало під пильним наглядом і міцним натиском урядових сфер і політично-поліційних чинників. Очевидно, як завжди і всюди, не бракувало й серед нього елементів коньюнктуральних, кар'єристів, що вислуговувались перед можновладцями, але були й ідейні одиниці, які більш чи менш сміливо робили національну українську роботу. Були вони й серед священства й серед ієрархії навіть під час найчорнішої реакції перед першою світової війною. А серед них треба згадати Парфенія, архиєпископа Полтавського, д-ра богословія архиєпископа Олексія Дородніцина, що дав гідну відповідь москалям за їх докори йому в українстві, єпископа Амвросія Гурка, що, навіть бувши під зверхністю Антонія архиєпископа волинського, при візитаціях своїх парафій на Крем'янеччині промовляв тільки українською мовою, групою волинського духовенства, що склала меморіял тому ж архиєпископу Антонію про потребу повернення в богослужбах української вимови, групу подільського духовенства, що виступила з меморіялом до російського уряду про потребу на Україні шкільництва з українською викладовою мовою тощо.

Не вважаючи на всі русифікаційні заходи і на пильний поліційний догляд, в масі своїй духовенство лишилося стихійно українським. Воно вчилося в шко-

лах, зерна своїх знань приносило на села і ніколи не відривалось від ґрунту. Робилось це може й без особливих зусиль. Навпаки, треба було не абияких зусиль, щоб від того побуту, стилю й стихії відірватись. Духовні й світські русифікатори дивилися на такі явища дуже неприхильно й трактували це, як занедбання себе, омужичення, зниження культурного рівня духовенства, вони ототожнювали вживання російської мови з культурною вищістю.

Але стихійне українство духовенства мало не тільки побутове значення. Національна відпорність села й духовенства зберегла й церкву від глибшої денаціонолізації, від русіфікації до самих основ. Деякими богослужбово-обрядовими, деталями, релігійними звичаями й традиціями, а також і своїм духом церковно-релігійне життя на Україні рішуче було відмінне від того ж життя в Росії, й повної уніфікації його, не вважаючи на всі заходи, ніколи не було. Російські єпископи з цими особливостями боролися до самого падіння московського царату. Такий дух Церкви і така настанова духовенства мали далекосягле національно-культурне і навіть політичне значення. Духовні школи всіх типів на Україні серед зросійщених українських міст були оазами, в яких зберігались українські традиції, плекалось українське мистецтво, закорінювались і ширились таємні українські організації. Не випадковий факт, що найбільший муж останнього періоду української історії вийшов саме з цього середовища, в ньому сприйняв і скріпив свій національний світогляд. Тут нема місця для перегляду імен наших письменників, мистців і діячів, але дуже велика, як не більша частина найвидатніших з-посеред них так чи інакше була зв'язана з православним українським духовенством або духовним шкільництвом.

Зберігаючи й охороняючи деякі зовнішні національно-релігійні особливості, творячи базу, неподільно звязану потенціяльно сильним національним ґрунтом, на якій зростало свідоме й політично активне українство, українське духовенство і чернецтво дальших і ближчих часів часом свідомо, часом несвідомо було також носієм і охоронцем особливостей, що виростали з національно-релігійної психіки народу. І полягали не в формальному тільки виконуванні своїх релігійних обов'язків, а в прагненні свідомого сприймання релігійних істин і актів

та розкриття їх містичних глибин.*) Звідси походить також ідея української мови в богослуженні, як прагнення усунути ті зайві незрозумілості, що утруднюють свідоме й щільне духове наближення до Вічної Тайни.

Саме це збереження в масі духовенства стихійного а серед багатьох одиниць і свідомого українства та факт, що денаціоналізація й русіфікація церковно-релігійного життя не пройняли його до основ, як з причини особливостей українсько-національної психики, так і з огляду на вірність народу й духовенства своїм національно-релігійним традиціям, саме ці обставини стали підставою відродження Української Церкви, початок якого припадає на 1917 р. Роля духовенства в цьому періоді безперечно дуже поважна, але оцінювати її тепер, навіть загально, ще передчасно і тяжко через брак фактичних матеріялів. Варто зазначити, що те, що могло бути плюсом українського церковно-релігійного руху того часу — охоплення ним широких мас—було і його мінусом—революційний динамізм мас і переоцінка цінностей, яка не стримувалась і перед національно-релігійними формами та канонічно-історичними підставами Української Церкви. Обставини, серед яких відбувались історичного значення акти церковного українського життя, творили атмосферу неґації всього, що було здобутком минулих часів і мало прикмети конструктивної тривкости певним історичним основам. Все ж таки, як за часів української державности, так і після втрати її відбулися далекосяглого значення акти, що позначили визначні етапи в розвиткові української національно-релігійної свідомости. Якою мірою брало в них участь духовенство в розумінні організованої й кваліфікованої сили, покликаної до компетентного розв'язування основних церковних проблем, тепер ще трудно сказати докладно. Відомо однак же, що ряди освіченого духовенства були значно розріджені елементами випадковими в церковній справі, а революційні хвилі, такі чужі релігії, не раз підносили на своєму хребті та кидали в безодню будівлю української церкви. Духовенство, як соціяльна верства, було поставлене поза законом та понесло нечувані в українській історії жертви. Методичній руїні церковно-релігійного життя не в силі була протиставитися тоді ні одна з Церков на території діяння богоненависницької влади.

---

*) Арх. Антоній харківський „Южно-Русские святители" — доповідь виголошена в Харкові в 1916 р.

В трохи інших умовах було духовенство на західніх українських землях, що лишилися поза основною українською територією. Ці землі опинилися хоч і в іновірній, але все ж в християнській польській державі, яка протягом першого десятиліття свого існування, може через власну неорганізованість і слабість та захоплення внутрішньо політичними справами, не втручалася надто енерґійно до справ Православної Церкви, чого не можна вже сказати про друге десятиліття. Тут, і не в надто сприятливих умовах, все ж була якась можливість збереження й продовження традиції українського духовенства, а відсоток національного елементу посеред нього значно збільшився і постійно зростав, хоч і були для цього дуже поважні перешкоди. Як і за часів царсько-російських, вища церковна влада була в руках російської ієрархії. Правда, вона усвідомлювала собі, що польський уряд її підтримує такою мірою, якою уважатиме для себе корисним. Але від цього українське духовенство не почувалося менше залежним від своєї ієрархічної зверхности. З другого боку польські урядові чинники теж не залишили духовенства без своєї пильної уваги і для кращого нагляду вимагали щомісячної явки священників за одержанням мізерної платні до... повітових органів політичної контролі. Але був ще третій чинник — паства. В умовах польської державности, де навіть правно належне здобувалось при максимальний активності, українське громадянство швидко зростало в національній свідомості та ставило цілком обґрунтовані вимоги і до Церкви. Таким чином становище православного українського духовенства в Польщі було навіть не між молотом, а між двома молотами і ковадлом. Священик мусив бути не абияким дипломатом, щоб знайти вихід з становища, бо спиратися на духовну чи світську зверхність і дотримуватися вимаганої ними лінії, — значило не мати довір'я пастви, а жити в національній і християнській згоді з вірними, було рівнозначне конфліктові з згаданими вищими інстанціями. Все ж таки ідейне українське духовенство не вагалося йти шляхом, на який керувало його священиче сумління хоч це здебільшого й кінчалося засланням то в манастир, то в такі глухі закутини, з яких би того духовенства не було видно й чути. Траплялися випадки і депресії, правда, дуже рідко, коли високовартісні одиниці не витримали таких умов і переходили до греко-католицької церкви. Як завжди і всюди,не бракувало й тут серед

православного духовенства зденаціоналізованих карє'ристів і навіть елементу, що свідомо підтримував використовування польським урядом Церкви, як засобу денаціоналізації й кольонізації. На них, власне, й спиралася церковна політика офіційних польських сфер. Таким станом речей ідейне українське священство було сильно пригноблене, але не вважаючи на це, траплялись одиниці, що сміливо з церковної катедри виступали проти утисків і насильства з боку польської влади. Створений „Studium" православної теології в Варшаві при університеті ім. Пілсудського мав на меті виховання в новому дусі кандидатів на священиків, але він не дав того ефекту, якого сподівалися польські чинники. До кінця існування незалежної Польщі вони все нарікали на українських „separatystow" „szowinistow i petlurowcow" в середовищі православного українського священства

Були випадки й інших світлих пастирських дій в обороні своєї батьківської віри і своїх святинь, коли свщеники, немов духовні вожді на чолі своїх вірних, твердістю й палум'ям внутрішнього горіння підтримуючи дух своєї пастви, спільно з нею витримували натиск воюючого польського католицизму. Ідейне українське духовенство було на висоті свого завдання. В історичні моменти життя церкви, воно ділило свою високу відповідальність перед майбутнім з представниками вірних та спільно з ними в найбільшій згоді прямувало до осягнень великого церковного значення, як то було на Холмщині при відбудові історичної холмської Єпархії. Вони ж, це свідоме українське духовенство, своїм ставленням і розумінням історичного моменту та відданістю національній ідеї уможливило й доконало знов таки в повній згоді з представниками вірних другий акт історичного значення незалежної Української Церкви та її ієрархії, коли на це дозволили обставини в 1942 р.

Свідоме своїх пастирських обов'язків і в почутті відповідальности перед Богом і історією за духовне окормлення українского народу, позбавленого цього протягом чверть віку, воно поспішало на зголоднілі духовно й звільнені від богоненависницької влади українські землі, несучи радість відновлення церковно-релігійного життя і єдности з Богом в своїй рідній Українській Православній Церкві.

Але історія не була для нас ласкава і на цей раз. Ієрархія разом із найактивнішою частиною українського

духовенства опинилася поза рідними землями разом із великими масами вірних.

Чи тут на еміграції українське священство може вже відпочити від скорбот свого духа, чи може бути спокійне за долю своєї церкви, чи може воно бути певне, що сюди не сягне рука того, що зробив нас безбатьченками і допровадив до розпорошення, в якому перебуваємо; чи українське священство має право скати, що „ і ми люди і нам притаманне все людське і ми маємо право почувати втомленими і прагнути відпочинку та звичайного спокійного людського життя“ ?

Думаймо, що на це не дозволять йому ані національні обов'язки, ані пастирська обітниця, ані пастирське сумління. Але раніш ніж говорити про завдання українського священства в сучасних обставинах, хочемо згадати деякі явища й події з недавньої історії нашої церкви, що творять особливу атмосферу і особливі умови нашого церковного життя.

Тільки люди національно й церковно малосвідомі можуть не добачати наших досягнень у церковній ділянці та можуть не доцінювати церковного чинника. Наші вороги часом багато краще розуміють ціну наших досягнень, ніж ми самі. Вони знають, що релігія й Церква не тільки дають духову потіху своїм вірним, а зберігають духове здоров'я народу, ту основну національну субстанцію, розклад якої тягне за собою зникнення нації з історичного овиду. Вони знають, що ніщо інше, як релігія в найтрагічніші історичні обставини зберігла від загину жидівську націю: вони, нарешті, добре розуміють, що незалежна Православна Українська Церква—це єдиний реальний здобуток українців в останньому воєнному катаклізмі, здобуток преважливий, як атрибут державности, що не тратить свого реального значення і в умовах еміґрації, навпаки, всюди, всім і кожночасно пригадує про долю народу та його прагнення й ідеали. О, вороги без порівняння поважніше розцінюють нашу Церкву, ніж багато з-посеред нас. Коли землю потрясали вибухи бомб і стріли гармат, коли в цьому пеклі ламалися й падали могутні військові з'єднання, коли зникали з лиця землі цілі міста і проливалися ріки винної й невинної людської крови то, здавалося, яку вагу в тому жахливому катаклізмі міг мати скромний акт висвяти в малому поліському місті двох українських єпіскопів бездержавного народу, та взагалі відродження УАПЦ ? А проте виявляється, він був дуже небезпечний

для Москви, він був вартий того, щоб серед згаданих трагічних обставин про нього думали московські володарі, щоб на хвилях радіо про нього кричати на цілій світ, щоб зчинити тривогу між східніми патріярхами, загрожувати Голові новоповсталої Української Церкви церковними санкціями та кликати населення України не визнавати нового єпископату і Української Церкви. Це все робилося ім'ям старого і дуже немічного вже тоді патріяршого містоблюстителя московського митрополіта Сергія. Але хто сумнівається в тому, що діяли солідарно церковні й політичні московські чинники? Отже, з цих фактів кожен може бачити, яке велике значення надавали московські державні чинники цьому, на перший погляд скромному, актові.

По закінченні війни большевицький уряд розпочав у цілому світі такий інтенсивний церковний рух, на який не спромоглися і колишні найклерикальніші царсько-московські правителі. До США, Канади, Франції Бельгії, Палестини, Олександрії прибували посланці нового московського патріярха Олексія, обіцяли православним духівникам відзначення, нагороди й піднесення в сані, благали їх, кликали й переконували підпорядковуватися московській юрисдиції. Не обминали й найменших православно-церковних осередків у світі. Було б нерозумно сподіватися, що з такими пропозиціями московський патріярх звернеться і до Української Церкви. Але було б наївним думати, що він разом з московськими політичними чинниками залишив її без своєї патріяршої уваги.

Після перших тривог у світі з приводу заснування УАПЦ, Москва систематично далі діяла проти неї як серед східніх патріярхів, так і в ширшому світі шляхом окремих публікацій тощо. Вона діє проти неї й сьогодні. Не діяти вона не може. Це знає кожен, хто знає природу московського большевизму. Нарешті, коли вона аж надто близько цікавится еміґрантськими організаціями, пресою, науковим рухом, окремими більш чи менш помітними або й цілком непомітними постатями з-поміж українського громадянства, то чи не було б позбавленим всякої логіки твердження, що виняток становить УАПЦ, проти якої в свій час большевики скерували стільки смертельних стрілів. Брак видимих ознак дії свідчить про добру орієнтацію в атмосфері західньо-европейських традицій свободи сумління й релігійної толеранції та про рафіновану тактику дії, яка нічим не виявляючи себе назовні, широко користується чи користуватиметься нашою лег-

ковірністю, амбіціями безкритичністю та неорганізованістю наших почувань для руйнування нашої справи нашими ж власними руками. Очевидно ми не можемо сказати, чи така акція почалася серед нас, чи вона провадиться, чи вона щойно плянується, які її ознаки в нашому церковно-громадському житті тощо. Але ми хочемо пробудити чуйність наших вірних. В цьому прикладом для нас можуть служити інші народи, церкви й організації, які, пізнавши методи ворожого діяння, стараються забезпечити себе від розкладових сил. Бо не тільки ми ставимо об'єкт їх акції. Вона провадиться в цілому світі, методи її скрізь в основному ті самі, так на полі суспільному, політичному, як церковному. Куди не може сягнути брутальна рука насильника, там діють методи демаралізації, розкладу, шантажу, підкупу, брехні, інсинуацій. Використовуються в рівній мірі подражнені амбіції, хворобливі нахили людей, тяжке матеріяльне становище, ідейне бездоріжжя, як і чисті ідейні прагнення та святі почування.

Це одна з тих обставин, яку кожен православний християнин, церковний діяч, а особливо священик у своїй душпастирській праці повинен постійно пам'ятати.

А друга не менш важлива. Ми вже раніше згадували, колишня царська Росія мала добрий ґрунт для ширення атеїзму. Воюючий матеріялізм повів цю роботу систематично і організовано. А коли навіть здорову людину постійно переконувати, що вона хвора, вона не тільки повірить у це, а й справді захворіє. І навпаки, позитивна суґестія в лікуванні хвороб відограє теж поважну ролю. Коли ж релігію як сферу дуже делікатну, основану на вірі, себто на внутрішній потребі і внутішньому переконанні в тому, чого ми не бачили чи не можемо бачити, перевести в площину реально - намацальних речей, в сферу реальних категорій думання і постійно підкріплювати арґументацією, хоч і не прямою, але яка має відношення до релігійних справ і може бути переконливо ілюстрована прикладами, що їх не бракувало в російській церкві, як політичні цілі, яким служила церква, життя й діяльніть духовенства, використовання церкви, як джерела прибутків, недбальство й неповага самого духовенства до установи церкви, офіційно формальне виконування ним своїх обов'язків, контакти духовенства з поліційними чинниками тощо, коли на це все постійно вказувати, то на широкі маси, які в релігії йшли за неясною, хоч і сильною потребою душі,

воно не могло залишитись без впливу. Дати такий образ ролі церкви, життя й діяльности духовенства, підкрепивши його ядерними прикладами, висміяти тих, що такому духовенству вірять і за ним ідуть, до того всього зробити з віри ознаку відсталости й обскурантизму, духовенство поставити поза правом, а вірних в положення систематично переслідуваних за релігійні переконання, при таких методах не треба конче доказувати, що Бога нема, щоб захитати віру людини; при таких систематично практикованих способах треба великої глибини віри і навіть жертовности, щоб людина в релігійному відношенні не пішла по похилій площі. А таких жертовно віруючих небагато буває й там, де сумління людини ніким не ґвалтується. Небагато є й таких, які б уміли відділити дві сфери божеську й людську: святість церкви, як установи божественного порядку і людську недосконалість та гріховність. Не багато й таких, які б навіть проти своєї волі не засвоїли ілюстрованих фактами понять і не залишилися з ними й тоді, коли страшні умови насильства над людським сумлінням проминули. Буде помилкою думати, що це спустошення людської душі прийшло легко для однієї й другої сторони. Від насильників воно вимагало дуже багато енерґії, праці й зусиль, а від тих, що були об'єктом насильства, багато терпінь і внутрішньої боротьби. Помилкою буде також твердити, що людські душі цілковито спустошені, а особливо, коли мати на увазі душу українського народу з міцними основами морального здоров'я, заложеними в самій його природі та з його нахилом до сприймання явищ духовного життя не поверховного, а основного і глибокого. Треба думати, що в душі народу відбувалася страшна боротьба, що антирелігійна акція коштувала йому великих страждань і терпінь, але що заложений від природи в душі людини потяг до Бога не переможений і не буде переможений. Людина корилася силі й ховала глибоко в душі поганьблені святощі. Але життя має свої непереможні закони. Самозбереження вимагало бути оглядним. Та й святі храми й святі вівтарі щораз більше замовкали, спустошувалися, руйнувалися, перетворювалися на склади, кіна, музеї, клюби. Релігійні святощі ховалися глибше й глибше. Протирелігійна акція шаліла, ганьба розпаношувалася, богоненависницька пропаґанда й література, наповнювала збори, клюби, занечищувала повітря, немов сміття, зірване буревієм. І як порох і сміття дістається

навіть до герметично замкнених приміщень, так і це антирелігійне сміття проникало і до тих душ, які намагались охоронити себе від цього. Воно притрушувало глибоко заховані святощі, воно становило складові частини занечищеного повітря, яким людина змушена була дихати, щоб триматися на цьому і страшному і прекрасному світі, щоб жити і тішити себе надією на кращі часи, на перемогу правди над неправдою і добра над злом. Але порох щораз ґрубшою верствою покривав святощі людської душі.

Це все конче потрібно згадати, коли говорити про завдання українського священства під сьогоднішню пору.

Їх загально можна зформулювати в двох основних пунктах:

1. Піднести інститут священства, як пастирів стада Христового, на таку ідейну церковно — релігійну і християнську височінь, на якій би його не досягла ніяка антицерковна пропаґанда та позбавити цю пропаґанду можливости знаходити собі арґументацію в бутті й діяльності Церкви й її органів.

2. Очистити добрі від природи з вродженим прагненням Бога українські душі від нашарувань, які проти людської волі творилися при диханні занечищеним повітрям і прикрили собою глибоко заховані релігійні прагнення й релігійні святощі, нівечучи правильні церковно - релігійні поняття, та вдихнути в людські душі складники, необхідні для того, щоб глибоко захована іскра віри перетворилася на полум'я святого вогню діяльного релігійного християнського життя.

Проф. Ев. ЛЕБЕДЕВ.

До питання „Релігія і наука“

„Пізнання веде до невіри,
а знання веде до віри“.
БЕКОН.

Атеїсти звичайно представляють справу так, що ніби релігія і наука не сполучені, і людині таким чином залишається вибрати або віру в Бога, або науку. Вони кажуть, що прийняття Бога основане на вірі, а не на знанні, а тому незгідне з наукою. Тільки мовляв знання лежить в основі науки, виключаючи з неї віру і навпаки, релігія спирається на вірі, а знання не тільки не веде до неї, а навіть вороже їй.

Чи так воно?

Цілком вірно, що в основі науки мусить лежати знання. Але чи виключена віра з науки? Апостол Павло означує віру, як упевненість в існуванні предметів невідомих і не бачених, настільки тверду, як ніби ми ці предмети бачили. Такої віри в науці не менше ніж в релігії, тільки називається вона інакше. Візьмім найдокладнішу з наук-математику. Відкрийте першу сторінку будь-якої геометрії, ви побачите слово „аксіома“. Перша з них говорить, що дві рівнобіжні лінії, ніде не сходяться, навіть в безконечності. Чи це можна довести? Звичайно ні, хоч би вже й тому, що наш розум не може уявити собі безконечність. Його безконечність завжди матиме кінець. Таким чином аксіома ніщо інше, як твердження, яке мусить бути прийняте на віру. В фізиці майже всі важливі, основні питання викликані гіпотезами. В науці гіпотези необхідні й ніхто не виступає проти їх існування, тому, що їх прийняття дає можливість вияснити багато фізичних явищ або їх взаємовідношення. Але всі вони ніщо інше тільки припущення, які потрібують віри. Фізики мають діло з матерією. Але чи вони знають, що таке матерія? Сумнівно, тому, що за 50 років не менше трьох гіпотез про сутність матерії змінили одна одну, і кожна з них приймалась на віру. Наведених прикладів досить, щоб ствердити, що віра в

науці не виключена. Людський розум настільки обмежений, що про світ знає дуже небагато. Тільки люди з поверховними знаннями вважають, що в світі все ясне і ніяких питань нерішених і невирішальних нема. Людина часто подібна до комахи, яка, бачачи й спостерігаючи людську ступню, думала б, що знає не тільки ступню, а й цілу людину. Для такої комахи-людини світ простий і ясний та не має в собі нічого, чого не міг би знати її розум. Вона вважає світ таким, яким його приймає зором та іншими змислами. Для неї кольори існують реально, а не залежать від ступеня здібности предмета поглинати світ. Наскільки вона помиляється, свідчить приклад дальтоністів, які бачать кольори предметів іншими, як ми. Наша червона корова на зеленому полі видається дальтоністам, скажім, зеленою коровою на червоному полі. Органи людини дуже недосконалі і часто дуже обмежені в своїй можливості сприймання. Багато тварин перевищують в цьому людину. Кажан може сприймати звуки, яких ми не чуємо, коти бачать там, де людське око відмовляється щонебуть бачити, а засяг нюхового органу пса незрівняно ширший від нашого. Безперечно, що коли б людина мала ці якості тварин, її світ був би вже іншим. Для „наївних реалістів" назавжди залишиться незрозумілим вислів філософа: cogito, ergo sum. Тільки те, що людина може думати, дає їй певність, що вона існує. Серед багатьох вчених, які виступають в обороні Бога й релігії та пишуть про це, широко відоме ім'я A.Cressy Morrisona, колишнього президента Нью-Йоркської Академії Наук.

Кожний новий промінь науки, каже Morrison все ясніше освітлює діло мудрого Творця. За 90 років від часу Дарвіна людство зробило великий поступ. Дух наукової покори й віри, оснований на знанні, наблизив людей до Бога. Непохитний математичний закон доказує, що всесвіт був задуманий і виконаний великим Творцем-Розумом. Припустім, що ми кладемо в кишеню 10 марок зазначених кожна цифрою від 1-до 10, змішаємо їх і постараємося вийняти їх в послідовності від 1 до 10, кладучи кожну монету назад і змішуючи її з іншими. На підставі математичного закону ми знаємо, що правдоподібність витягнення першої монети означеної №-1, рівняється 1 до 10, можливість витягнути №-1 і №-2 під ряд, 1 до 100, а три підряд 1 до 1000 і т.д. Можливість витягнути їх всіх під ряд дійшла б до неймовірної цифри 1 до 10.000.000.

Для існування життя на землі необхідно так багато цілком певних умов, що не можна допустити, щоб їх існування залежало тільки від випадку. Земля обертається навколо своєї осі із швидкістю 1000 миль на годину. Якщо б вона оберталася із швидкістю ста миль на годину, то наші дні й ночі були б в 10 разів довші, і гаряче сонце за день спалило б всю нашу рослинність, а протягом ночі кожна ще жива рослина замерзла б.

Сонце, джерело великого життя на землі, має на своїй поверхні температуру 12,000 ступенів за Фаренгайтом. Але наша земля як раз так віддалена від того „вічного вогню", що він огріває її як раз стільки, скільки треба. Коли б сонце давало тепла на половину менше, ми б усі замерзли, а якщо б воно давало більше, то перетворилися б в обвуглені шматки м'яса. Похилення землі під кутом 23 степені, дає нам наші пори року. Коли б похилення було інакше, пара з океану рушила б на північ і південь, нагромаджуючи цілі континенти льоду.

Коли б місяць був, скажім, тільки на тисячу миль далі від нас, наші океанські припливи були б такі великі, що наші континенти два рази на день перебували б під водою, а гори були б скоро підмиті. Якщо б земна кора була тільки на 10 футів товща, на землі не було б кисню, без якого неможливе ніяке життя. Коли б океани були тільки на декілька футів глибші, вуглекислота і кисень були б поглинуті, і ніяка рослинність не могла б існувати. Коли б наша атмосфера була трохи тонша, численні метеори, що безслідно згоряють тепер у просторі, мільйонами подали б щоденно на нашу землю, викликаючи всюди пожежі. З огляду на це і на основі інших численних прикладів нема підстави навіть в одній мільйоновій частині для припущення, що життя на нашій планеті є простою випадковістю. Життя на землі має таку повноту засобів виконання свого призначення, що виявлення в цьому всеохоплюючого Розуму поза всяким сумнівом. Що таке саме життя—ніхто не може зрозуміти. Воно не має ні ваги, ні вимірів, але йому дана надзвичайна сила; корінь, що росте, може зробити щілину в скелі. Життя перемогло воду, землю й повітря, панує над всім, змушує елементи міняти старі й творити нові комбінації. Життя-скульптор, що дає всьому форму. Воно-мистець, який оформлює кожний листок на деревах і оздоблює кожну квітку. Воно музикант, що навчив птахів співати свої пісні любови, а комах клика-

ти один одного музикою своїх численних звуків. Життя знаменитий хемік, що дає смак плодам і корінням, а трояндам запах. Воно зміняє воду і вугільну кислоту в цукор і дерево і цим процесом звільняє кисень, щоб тварини могли дихати. Подивіться на майже невидиму краплю протоплязми, прозору, драглисту, але вже здібну до руху. Ця клітинка, ця прозора мутна крапелька містить в собі зерно життя і має здібність давати цю силу кожній живій істоті, великій або малій. В цій крапельці більше сили, ніж у нашій рослинності, тваринах, людях, бо всяке життя походить від неї. Природа не може сама творити життя. Обпалена сонцем скеля або море без соли не дали б необхідних умов. Хто ж вклав життя в живі створіння? Спостереження над ними показують, що добрий Творець дав кожній малій безпомічній істоті інстинкти, які її охороняють. Молодий лосось проводить роки в морі, а пізніше вертається в рідну річку і пливе в ту сторону, куди допливає віднога її, в якій він народився. Рід малих дрібнесеньких рибок зараз після народження ховається в баговиння, щоб великі риби не поїли його. Що дає лососеві здібність орієнтації для повернення на місце народження? Коли ви перенесете його до чужого йому допливу, він зараз зрозуміє, що перебуває в невластивому місці, і борючись та наражаючись на небезпеку, буде доти пливати по головній річці, доки не повернеться туди, куди кличе його доля. Ще тяжче зрозуміти загадкову поведінку вугрів. Ці дивні істоти, досягши зрілого віку, відправляються з усіх рік і озер світа до бездонних глибин коло Бермудських островів. Европейські вугри мусять проробити для того небезпечну дорогу в тисячі миль через океан. Тут вони приводять на світ нащадків і помирають. Маленькі вугри без всяких видимих способів пізнання відправляються назад і знаходять свою дорогу не тільки в ту сторону, відкіля вийшли їх батьки, але і в ту річку, озеро, або став. Ні один американський вугор ніколи не був знайдений в европейських водах і навпаки. Зважаючи на його довгу дорогу через океан, природа навіть відстрочила европейському вугрові на рік і більше період його зрілости, щоб вона була закінчена з його прибуттям до Бермудських островів.

Оса використовує цвіркуна. Вона робить дірочку і тне цвіркуна якраз в таке місце, щоб він не помер, але впав би в стан несвідомости і продовжував жити у вигляді, сказати б, консервованого м'яса. Тоді оса кладе

свої яєчка так, щоб її діти, вилупившись, могли гризти цвіркуна, не вбиваючи його. Від мертвого м'яса вони б загинули. Після цього мати відлітає і вмирає. Вона ніколи не побачить своїх нащадків. Вона це робить, очевидно, споконвіку, бо інакше оси не існували б. Таку загадкову процедуру годування своїх дітей не можна пояснити пристосуванням, вона вроджена.

Чоловік має щось більше ніж інстинкти, він володіє розумом, здібністю розумувати і робити висновки. Жадна тварина не дала ніколи доказів того, що вона здібна рахувати до десяти. Якщо інстинкт порівняти з однією нотою на флейті, прекрасною, але обмеженою, то людський мозок має в собі ноти для всіх іструментів цілої оркестри. Нема потреби цього доказувати. Людський розум дає нам право вважати, що коли ми те, що ми є, то тільки тому, що в нас є іскра Світового Розуму.

Основа всього живого виявляється в явищі, відомому нам, але яке ще не було відоме Дарвінові—в чуді клітинки-генези. Вони такі невимовно малі, що як життєдайна основа в цілому світі, зібрані разом зайняли б простір не більший від наперстка. Але ці ультрамікроскопічні клітини і їх сопутники хромозоми перебувають в кожній живій клітині і становлять те, що дає характерні ознаки кожному чоловікові, тварині й рослинності. Наперсток — невелике приміщення для характерних ознак мільйонів людей, та все ж це факт не заперечний. Яким же чином мікроскопічні генези мають в собі всю спадковість численних предків і зберігають психічні якості кожного в такому малому просторі? Тут саме й починається еволюція з клітини, з одиниці, яка зберігає в собі генези. Як небагато мільйонів атомів зібраних в ультрамікроскопічній генезі можуть абсолютно керувати всяким життям на землі, це і є прикладом глибокого Розуму і Провідіння, яке може походити тільки від Будуюючого Вищого Розуму. Іншої гіпотези не може бути. Організованість природи заставляє нас признати, що тільки Безконечна Мудрість могла передбачити і підготовити пануючі в світі мудрі взаємовідносини. Небагато літ тому, австралійці, потребуючи живої огорожі, з цією метою посадили певний рід кактуса. Не маючи ворогів серед австралійських комах, цей кактус за короткий час виявив надзвичайну здібність швидко розростатися. Це привело до того, що рослина покрила собою площу, рівну Англії. Кактус виганяв мешканців з міст і сіл та руйнував сільські господарства. Шукаючи охорони від нього, онто-

мологи обшукали ввесь світ і знайшли, нарешті, комаху яка живе виключно на тому кактусі і не їсть нічого іншого. Вона також швидко розмножилася, не маючи ворогів в Австралії. Ця комаха швидко перемогла рослину і тепер кактусова небезпека минула. Залишилось його стільки, скільки потрібно для втримання кактуса в призначених йому межах. Така регуляція взаємовідносин у природі зустрічається часто. Чому, наприклад, такі плодовиті і численні створіння, як комахи—їх, здається, нараховується 300.000 родів—не оволоділи світом? Тому що в них нема легенів, як у тварини, а дихають вони рурками. Але, коли комаха росте то її рурки не ростуть, збільшуючись пропорційно до розміру тіла. Тому ніколи не було комах більших розмірів. Цей обмежений ріст рурок завжди утримував комах від збільшення в об'ємі. Коли б цього фізичного обмеження не було, людина не могла б існувати. Уявіть собі тільки жука розмірів лева!

Сам факт, що людина може сприймати ідею Бога, є вже доказом Його існування. Поняття про Бога повстало в людині, дякуючи його божественній здібності, якою тільки вона одна у всій природі володіє—уяві. Ця здібність дає людині, і тілки їй, можливість відкривати існування невидимих предметів. Перспективи, що дякуючи цьому, відкриті людині, безмежні. Дійсно, коли людська уява перетворюється в духовну реальність, то людина може з усією очевидністю бачити цілі і наміри цієї реальности, бо вона усвідомлює, що Бог існує всюди й у всьому, але ближче всього він до наших серць. Бекон правильно сказав, що знання веде до віри. Тільки дуже поверхове знання, яке не прагне розв'язання загадок, що їх на кожному кроці зустрічає наука, може обійтися без Бога—для вченого ж завжди будуть правильні слова Псалмопівця, який каже: „Небеса повідають славу Божу й про діла рук Його сповіщає небо".

Ф. ВОЛИНСЬКИЙ

Острозька Академія, перша вища українська школа

Острог перед останньою світовою війною—це невелике місто на Волині, на самому кордоні Польщі з С.С.С.Р., над Горинню при допливі Вілії. Величний Собор у візантійському стилі з п'ятьма золотими банями, решти замку князів Острозьких і три давні оборонні вежі—це й всі свідки слави острозької давнини.

В другій половині ХУІ в. коли Волинь вела перед між українськими землями та була національно-культурним їх осередком, Острог був славним містом на Україні.

Тут жив і діяв князь Константин Острозький.

Він був великим патріотом, оборонцем Православної Церкви, „світилом православ'я", вірним сином Церкви і Народу.

Син знаменитого князя Константина Івановича Острозького, він на 24 р. життя був Володимирським старостою і маршалом Волинської землі, а від 1559 р.—Київським воєводою. Як великий маґнат він перевищував своїм багатством самого польського короля, вважався одним з найбагатших людей в Европі, але не жалів матеріяльних засобів на національно-культурні й церковно-релігійні справи. Його роля в обороні православної віри така велика, що без перебільшення можна сказати, що головним чином завдяки кн. Константинові Острозькому в кінці ХУІ ст. врятована від загибелі Українська Православна Церква. З його ж ініціятиви повстала в Острозі Академія, якій і присвячуємо ці рядки.

Князь Константин Острозький був одним із найвпливовіших людей в Річіпосполитій Польській.

У 1453 р. впав Царгород, а над грецьким і всіма південно—европейськими православними народами запанували турки. Зв'язки України з візантійською культурною сферою почали рватись. Україна входить у тісніші стосунки з Заходом, де широкою течією розливалися спочатку ренесанс, а пізніше й реформація. Впливи цих обох течій прийшли на Україну переважно з польської культурної сфери. Впливи ренесансу в Україні були не-

значні, бо вже в другій половині ХУІ ст. українські землі, особливо західні, охопив релігійний протестанський рух. Тому то друга половина ХУІ ст. в історії українського духового життя була переломовим часом. Реформація принесла багато нових ідей, здійснення яких спричинилося до піднесення духової культури. Впливи реформації допровадили до певних змін у церковно—релігійних традиціях. Жива мова здобула собі більші права в церкві, появляється ціла низка перекладів Св. Письма на українську мову, в церкві вводять проповідь живою мовою, і цією ж мовою видаються окремі книжки. Відгомін реформації найсильніше відчувся на Волині. Реформаційний рух захоплював переважно нашу українську аристократію та інтелегенцію, низи міцніше трималися своєї віри й традицій.

Незабаром цей живий релігійний і культурно-національний рух, а особливо реформація, викликав протиакцію католицьких сил. Новозаснований католицький єзуїтський орден, що найбільш прислужився до відродження Римо-католицької Церкви, спочатку був розвинув акцію в обороні католицтва, а пізніше і на українських землях повів пляновий наступ на Православну Церкву, становище якої в ті часи було дуже невідрадне. Вона була придатним об'єктом для наступу сильного ворога. Не було ладу в церковному управлінні. Голосно говорилось про занепад нашої Церкви. Єзуїти, дуже добре зорганізовані, вміло використали такий стан у нас на Україні. Маючи сильну підтримку з боку польського уряду, вони ревно й запопадливо взялися до праці. У Вільні вони заложили Академію, позасновували в багатьох містах України дуже добрі школи, позакладали друкарні, до церков дали гарячих проповідників, при дворах багатьох наших родовитих фамілій мали своїх духовників. Українська молодь, не маючи де вчитись через брак своїх шкіл, ішла до католицьких шкіл, денаціоналізувалася, стаючи чужою нашій Церкві й Нації. Ряди нашої інтеліґенції, а особливо аристократії, помітно зменшувались. Під перемагаючими впливами католицтва найвизначніші родовиті православні фамілії переходили до лона Римо-католицкої Церкви. Православні зазнавали страшних утисків та знущань. Настало „время люте й плача достойне". Велика небезпека почала загрожувати Православній Церкві. Але Бог милував. На щастя знайшлися люди, що зрозуміли, що Церква повинна прийти до оздоровлення й оновлення, зрозуміли, що

настала вже пора вийти з пасивного стану і що досить уже приймати удари,—зрозуміли, що прийшов час стати до рішучої боротьби з ворогом його ж таки новою зброєю. Отже католицька акція викликала сильну релігійну й національну протиакцію. В усій Україні розпочинається жвавий релігійний і культурно-національний рух і то з таким розмахом, якого, як каже проф. Грушевський, не знала наша попередня історія. Цей рух передусім був скерований на оборону своєї Церкви. „Руська“ віра православна стала ознакою національности; перестати бути православним значило перестати бути українцем. Церква стала центром українського національного життя. Коло неї об'єдналися свідоміші сили українського народу, коло неї згуртувалося багато визначних церковних і культурних робітників та діячів. Ще перед тим, як наші церковні братства, що складалися переважно з інтеліґенції й міщанства й що від кінця XVI ст. несли на собі ввесь тягар боротьби за православну віру, справжніми меценатами української культури й оборонцями Православної Церкви були гетьман Хоткевич, князь Михайло Вишнивецький. Але найпочесніше ім'я здобув князь Константин Острозький.

Єзуїтський орден мав замір посягнути й на особу кн. Константина. Єзуїти зацікавлені були в тому, щоб прихилити до Римо-католицької Церкви цього достойного мужа, що, до речі, живо цікавився справою об'єднання церков і домагався перепровадження реформ в Православній Церкві. Через те власне князеві Константинові присвятив відомий єзуїт Петро Скарга свій відомий трактат „O jednosci Kosciola“. Хоч цей трактат був присвячений православному достойникові-князеві, він за своїм змістом був ніби актом оскарження Православної Церкви й виразним зневаженням її. Тут злобно вказувалось на темноту й денаціоналізацію православного духовенства, на некультурність православного суспільства, як на результат „схізми“, себто відділення Православної Церкви від Римо-Католицької, вказуволось і на те, що Православна Церква ніколи не може вийти з того стану, в якому вона перебуває, бо немає шкіл, і наука православна не може розвиватись і високо стояти, бо мова „руська“ до цього не надається. „Ніякої освіти й культури не може бути на Русі,—писав Скарга,—тому що за орган культури взято некультурну слов'янську мову“. Другий єзуїт Гербет, член Ярославської колеґії, як і Скарга, з погордою й почуттям вищости трактує

Україну й Православну Церкву—„Поки Бог жидів карав, говорить він, з ласки своєї додав їм пророків, тепер на них гнів Божий,—пророків не мають. Так от від греків, а з ними й від Руси Бог усе відібрав. Не мають ані пам'яті, щоб знати „Отче наш", Вірую". Дурною й нужденною називає він Україну. Зважаючи на це, за рецептом ревних визнавців католицької віри—єдиний рятунок для православних—це перехід на католицьку віру,—об'єднання Правосл. Церкви з Римо-католицькою. Заснована князем Константином в Острозі Академія була ніби відповіддю на всі напади ворогів Православія. Ця Академія в розумінні її фундатора мала стати заборолом православія. У передмові до Острозької Біблії, що про неї мова трохи далі, в уста князя Константина вкладаються такі слова: „Бачив я, як ворони та вовки з усіх боків нападають на Церкву Христову та без милосердя жеруть її,—жалість пройняла мене. Бож кого з благовірних та благорозумних не пройме жаль, коли він побачить убогість Церкви Христової, що ось хилиться впасти... Різні вороги й найрізніше лукавство оточили нас. І ніхто не може стати проти запеклости ворога через таку обмаль духовної зброї, якою є слово Боже"... Академія, як уже сказано, й мала причинитися до кування тієї духовної зброї, до несення вищої освіти.

В Україні до цих часів, до заснування Острозької Академії, були школи лише нижчого типу—парафіяльні та манастирські. Вони почали творитись як тільки світло християнської віри засяяло на Україні. Наші літописи згадують про першу школу вже за часів св. кн. Володимира. З історії відомо, що вже в найдавніші часи були в нас люди високої культури й інтелігенції, і вони своїми творами вписали золоті сторінки в історію нашого давнього письменства. Немало було високовчених і в пізніші часи, але здобували вони свої знання не в школах, а приватно, через самоосвіту. Давні школи мали лише практичну ціль—готувати кандидатів на священство, а вчили в них переважно церковно-слов'янської мови та церковного уставу й співу. Життя, дух часу кінця ХУІ ст. вимагали, як уже говорилося, чогось іншого, в першу чергу людей з високою освітою та культурою. Гасла національна освіта й наука стали найактуальнішими. Кн. Константин зреалізував ці гасла; заснована ним Академія була вже новою вищою школою.

Нема точних даних про час заснування Академії. На думку академіка Возняка, заложена вона не пізніше

1579 р. Сучасники називали її „Тримовним ліцеєм“, „Колегією“, „грецькою“ школою або „грецько—слов'янською“, „Атенами“, „Академією“. Назви ці свідчать про те, що острозьку школу вважали за вищу, звичайно в розумінні людей тих часів, і надавали їй великої ваги, як вищому науковому закладові. На жаль, не збереглися докладніші відомості про організацію Академії, її статут, програми, склад професорів-бакалярів та студентів. Можна судити про це лише за певними аналогіями й посередніми даними, беручи під увагу Статут Львівської Братської школи, що постала дещо пізніше Острозької, але безумовно за взірцем цієї останньої.

На стулії до Академії з'їжджалися студенти з усієї України. Походили вони з різних станів: були тут сини козацької старшини, шляхти, міщанства. Усі мали однакові права і ніхто не мав жадних привілеїв. У школі і в бурсі при ній була сувора дисципліна, бакалярі мали постійний догляд над спудеями. Багато уваги зверталося на церковно-релігійне виховання. Поза наукою спудеї захоплювалися „козацьким“ спортом, стріляли з лука, йшли на герць. Кн. Константин брав близько до серця справи Академії й опікувався нею, як своїм улюбленим дитям.

Назва „Тримовний Ліцей“ вказує на характер Академії. Основними предметами в ній були грецька, слов'янська й латинська мова. Академія народилася під грецьким впливом і всередині й назовні мала вона православно—грецький характер.

Розквіт науки на заході оживив у XVI ст. умовий рух також і в Греції. Сюди приїжджали учитись із західно-европейських країн, головно з Італії. В царгородській патріяршій школі XVI ст., як і в інших школах, головними предметами були граматика, риторика з поетикою, діялектика, філософія, астрономія й деякі відомості з фізики та етика. Через Грецію цей рух прийшов і на Україну. А що Україна в ці часи була в найтісніших зв'язках із Західньою Европою чи то на ґрунті польсько - литовської держави чи через учнів - українців, що від'їжджали на науку до західньо - европейських країв, а найчастіще до Італії, — то на Україні виразно позначились і західньо - европейські впливи. Ці два впливи, грецький і західньо-европейський, помічаємо в розвитку нашого шкільництва й зокрема в Острозькій Академії. Коли в Академії були відповідні вчителі, вона наближалася до типу школи семи свобід-

них наук, що ділилися на trivium — граматика, риторика й діялектика й quadrivium – аритметика, геометрія, музика й астрономія. Про вільні науки в Острозькій Академії згадується в латинській поемі Пенкальського з 1600 р. Автор, говорячи про музи, звертається до Волині й закликає її тішитись бо „Острозький дім дає Тобі тримовний ліцей. Прийми початки, може за ними піде щось більше: не погордуй вченими богинями, не відкидай муз, бо нема нічого славнішого від благородних мистецтв". Острозька Академія була не лише учбовим закладом, вона разом з тим була чимсь подібним до теперішніх наукових інститутів, — була ніби Академією Наук. При ній гуртувалися найвидатніші тодішні українські вчені, що розробляли науку з усіх галузів знання. Захарія Копистенський в своїй „Палінодії", перераховуючи заслуги кн. Константина, про цю колегію учених при княжому дворі говорить так: „Згромадилися тут промовці, одному Демостенові рівні, й інші різні філософи. Були й доктори, славні знавці слов'янської, грецької та латинської мови. Були тут і славні математики й астрономи... Церква та двір того княжати повні православних учителів євангельських і апостольських, повні богословів справжніх, котрі знають богословіє й праву віру від богословів Діонисія, Атанасія й інших багатьох і від соборів і від патріярхів східніх".

В Академії дуже високо стояла наука слов'янської мови. Вона тут розроблялась більш ґрунтовно й широко ніж за попередніх часів. Найкращим доказом цього є граматичні праці з слов'янської мови вихованця Академії Мелетія Смотрицького. Його граматика, що придбала йому таку велику славу, була перекладена майже на всі слов'янські мови. Її багато разів друкували в Московщині, і вона там служила за основу філологічного знання до часів Ломоносова, що звав граматику Смотрицького „вратами учоности". Під її впливом Ломоносов писав і свою граматику. До розроблення слов'янської мови підходили в Академії з усталеними вже на заході стилістичними методами й правилами схоластичної школи. Ілюстрацією до цього може служити — „Передмова" до Острозької Біблії, „Лямент" (плач) дому князів Острозьких", „Хронологія Римші" й ін. Під сильним впливом науки слов'янської мови в Академії була надрукована у Вільні 1586 р. й „Перша граматика слов'янського Язика".

Великого значення надавали в Академії навчанню

грецької та латинської мови, особливо грецької; це обумовлювалося характером школи. Багато греків у ті часи проживало в Острозі. „Не новина бувати грекам в Острозі“ — говорили тоді. Була там ціла грецька колонія, і одна вулиця звалася „грецькою“. Проте вчених греків було в Острозі небагато. Високоосвічені греки, досвідчені в тайнах богословія й філософської науки, з'являлися в Острозі рідко й ненадовго, як напр, Кирило Лукарис — пізніше патріярх Олександрійський, протодиякон Никифор, делеґат патр. Царгородського, учасник Берестейського Собору. Тому кн. Константин мусів шукати вчених греків у Греції та Італії. На кошти князя Академія висилала своїх учених на студії за кордон, як своїх стипендіятів. Таким степендіятом був, напр. острозький архидиякон ієромонах Кипріян „Сущий от града Острога, муж во елінском діялекті іскусний, во Єнетіїх (Венеції), Патавії (Падуї) любомудрствуючий, во св. горі Атонській поживший“.

Поза ученими греками професори Академії рекрутувались переважно з місцевого вченого духовенства й світської інтеліґенції. Кн. Константин спеціяльно підбирав учених людей на священиків в Острозі й інших маєтностях. З острозьких священиків треба найперше згадати о. Дем'яна Наливайка, брата славнозвісного козацького ватажка. Дем'ян Наливайко був настоятелем Церкви св. Миколая, брав участь у берестейськім Соборі і в походах свого брата Северина. Він відомий, як перекладач творів Св. Отців, редактор кількох збірок-перекладів і автор церковних віршів. Він мабуть, був в Острозі священиком і автором трактату про „єдину віру“. До острозького кліру належав, як уже згадано, й ієромонах Кипріян, уродженець острозький, — людина високоосвічена, діяльний співробітник Академії.

Із світських учених, професорів Академії, відомі Герасим Смотрицький, Мотовило, Христофор, Філарет Бронський та ін. При дворі князя панувала релігійна толеранція, тому й серед учених, що належали до Академії, були визнавці різних конфесій: протестанти, уніяти, католики.

На чільне місце серед учених Академії вибивався безперечно Герасим Смотрицький, один із старших членів Острозької Академії перший ректор її „Wielki swego czasu w ruskim narodzie maz“, як про нього з гордістю пізніше висловився його син Мелетій Смотрицький. Діяльність Герасима Смотрицького була многогранна; він

брав найактивнішу участь у виданні Острозької біблії, був автором „Передмови“ до цієї біблії, та багатьох писань і віршів. З його творів до наших часів дійшов, на жаль, тільки „Ключ царствія небесного“, полемічний твір, в якому Смотрицький виявив неабиякий публіцистичний хист.

З-під пера учених наукової колеґії при Академії, її професорів і учнів, вийшло й надруковано багато праць з різних галузів науки, особливо богословських і полемічних писань. Але найбільшу вартість з усього надзвичайно цінного дорібку Академії мала монументальна Острозька Біблія, що можна сказати, була вінцем багатої науково-літерататурної продукції Академії. Не тільки на Сході, але й у всьому слов'янському світі не було ще повної друкованої Біблії. А в ній відчувалася така потреба в бурхливі часи кінця XVI ст. На Православну Церкву нападали римо-католики, нападали й різні реформісти; доказуючи правильність своєї науки та посилаючись на Біблію. Перевірити неправдивість чи неправильність їх доказів православні українці не мали можливости, бо не мали повної Біблії. Князь Константин Острозький виявив зрозуміння ваги цієї справи, і з захопленням віддався, їй, не жаліючи на це коштів.

Десяток років тяжкої запопадливої гарячої праці— і в 1581 р. вийшла друком у світі Острозька Біблія. „Це —говорить др. Митр. Іларіон (Огієнко) — була величезна подія не тільки в історії української культури, але і в культурі загально-слов'янській, бож це була найперша кирилицею друкована Біблія. Нову книжку з захопленням вітав увесь слов'янський світ, і вона швидко поширилася не тільки серед українського народу, але й позаним“. Текст цієї біблії шанували католики й протестанти, бо вона була редаґована за останніми вимогами богословської науки. У руках оборонців Правосл. Української Церкви, що на неї з усіх боків тоді піднялися, грізні хмари — вона була найміцнішою духовною зброєю.

Небагато примірників надруковано цієї цінної Біблії, перед першою світовою війною залишилося вже тільки три примірники. Один примірник Біблії був ще в Острозькому Соборі в 1942 році.

З багатого дорібку Острозької Академії, крім Біблії, залишилося небагато: „Ключ царствія небесного“, кілька науково-богословських праць, віршів — і це все. На великий жаль, нічого не залишилось від самої Академії.

Найпишнішою квіткою процвітала вона ще на по-

чатку XVI ст. Князь Константин мав широкі пляни. Він хотів її так розбудувати, щоб на студії до неї могла приїжджати молодь з закордону. Доля не судила здійснитися цим проєктам. Почав занепадати на силах старий князь, почала завмирати й Академія. На початках XVII ст. вона була перенесена до Дерманя, великого маєтку Кн. Константина, недалеко Острога. В 1606 р. закрив очі кн. Константин. Ще три роки перед тим помер його син Олександер, що залишився вірним Православній Церкві. Януш, старший син кн. Константина, вже раніш перейшов на римо-католицьку віру. Всі острозькі маєтності й фундації перейшли в руки католиків. Внучка старого князя Анна Альоїза була вже ревною католичкою, цілком підпавши під вплив єзуїтів. Скоро в Острозі засновано єзуїтську колеґію. По Острозькій Академії залишилися тільки світлі спомини. Про наслідки праці учених при Академії, про вагу й ролю її автор тогочасної „Перестороги“ так оповідає: „Православіє наше почало сяяти, як сонце, люди вчені почали були показуватися в церкві Божій, учителі й духівничі церкви Божої та книги друковані почали множитися“...

Острозьку Академію високо ставили її сучасники, шанували її й пізніші покоління. Острозька Академія на тлі нашого культурно-національного й церковного релігійного життя останньої чверти XVI і початків XVII ст. — це епохальне явище, — це наші національні гордощі, наша перша вища школа. Вона здобула собі авторитет та славу у всьому слов'янському світі. Богословська літературно-наукова продукція високо піднесла престиж школи, а разом з тим і всього українського народу, що його кращі сини за таких невідрадних обставин спромоглися на таке велике діло. Академія відограла колосальну ролю в житті нашого народу й Церкви, бо вона згуртувала кращі наукові сили, що повели вперед і рідну літературу й рідну культуру. Заслуги її в обороні Української Правосл. Церкви безмірні. З Академії вийшла низка церковних діячів, учених богословів і великих патріотів, а між ними — гетьман Конашевич-Сагайдачний. За взірцем Острозької Академії повстали інші школи на Україні — братська у Львові й Володимирі Волинському. Наша славна Києво-Могилянська

Колегія, пізніше перетворена в Академію, була молодшою посестрою славетної Острозької Академії.

*) Матеріяли для статті взято з таких праць:

1) „Українська загальна Енциклопедія“ т III.
2) М. Возняк „Історія української літератури“ т. II.
3). М. Грушевський „Культурно-національний рух на Україні в ХУІ-ХУІІ в.“.
4). Проф. Др. Дм. Чижевський „Історія Української літератури“.
5). Богдан Лепкий „Наше письменство“.
6). Ф|К. „Князь К. К. Острозький“.

В.ПЕТРОВ

Лютер з католицького погляду

Ми живемо в центрі Західньої Европи, живемо в безпосередньому оточенні католиків і протестантів і тому конфесіональні відміни й стосунки набувають для нас особливої ваги й особливого інтересу. Як дивляться католики на протестантизм і як протестанти ставляться до католицизму? У чому сенс конфесійних розходжень між цими двома найголовнішими віровизнаннями Західньої Европи?

Це питання набуває ще більшого значення для нас в зв'язку з тим, що і в католицькій і в протестантській церквах за останній час, особливо після розрухів і зрушень, які принесла з собою друга світова війна (1939-1945) якнайживіше прокинулося прагнення до зближення церков. Чи можемо ми лишитися в стороні від цього руху? Чи не повинні ми бути в курсі документів, які з'являються як відповідь на ці духові потреби часу?

З цього погляду заслуговує на безперечну увагу книга відомого філософа, професора Йог. Гессена „Лютер з католицького погляду", яка вийшла в Бонні р. 1947 (с. 1-72). Автор проф. Й.Гессен стоїть на позиціях „кафолізму", „вселенськости", він прагне зближення церков і в своїй книзі, подаючи огляд католицької літератури за останнє півстоліття про М.Лютера, намагається не загострювати конфесійні противенства, які відокремлюють католицизм і протестантство, але намітити шляхи, щоб прокласти міст між віровизнаннями. „Якщо слушне твердження, яке висловлює К.Зелль, що „принцип протестантизму в своїй основі це є особа Мартина Лютера „Католицизм і протестантизм", Ляйпціґ, 1908, с.40, то головним завданням всіх соборницьких прагнень повинно бути зрозуміння Лютера. Це становитиме саме й шлях до „Una Sancta" (с.7.). Свій огляд літератури Й. Гессен починає з згадки про книгу Гайнріха Деніфле „Лютер і Лютеранство", яка вийшла 1904-09 рр. в Майнці. Ця книга була різко скерована проти Лютера й лютеранства. Автор висовував формулу неґативної оцінки Лютера з морального погляду:—„Лютер був погана людина. Реформа-

ція в своїй основі виникла з анормальности."—Повторюючи це, він проголошує: „Лютере, в тобі немає нічого Божого!" Г.Деніфле розглядає Лютера, „як звичайного або, якщо хочете, надзвичайного руїнника, революціонера, що пройшов, як демон, через свою добу й безоглядно скинув на землю все, що тисячоліття перед ним було вшановувано; як спокусника... фальшивого пророка" і т.д. Деніфле, що належав до ордену домініканців, в своїй книзі повстав проти надмірного Лютерового культу, коли не спинялися перед ним, щоб говорити про „sanctus und divirus Lutherus" (с.10).

У відміну від Г.Деніфле єзуїт Гартман Грізер в своєму тритомовому творі „Лютер" (З вид. 1944-45р.) розглядав Лютера не як морально погану, але як душевно хвору людину. З ґрунту моральної оцінки особи Лютера дослідник переходив на ґрунт психологічно-патологічний. Новіший католицький дослідник „Реформації в Німеччині" (1941 р.) Йоз. Лорту з приводу цієї спроби патологічно пояснити появу Лютера зазначав: „Фактом однак лишається, що Лютер в своїй науковій, пастирській і адміністративній роботі виявив таку надмірність якнайважливішої діяльности, що він поставив своє душевне здоров'я під доказ, який повинен бути названим надзвичайним" (1.с.434). Йог. Гессен приєднується до цього погляду. Вказівки на патологічні риси („У якого генія, запитує Гессен, ми їх не знайдемо"?) не дав ключа до пізнання найбільших глибин істоти Лютера (с.12).

Поворот до позитивної оцінки німецького Реформатора всередині католицького дослідження Лютера накреслив в статті реґенсбурзького соборного Декана Фр. Кіфля, опублікованій з приводу ювілею Реформації в католицькому журналі „Гохлянд". Уже назва статті вказує на позитивне настановлення автора: „Релігійна душа Мартина Лютера як коріння нового філософського образу". Без всяких застережень автор каже про „релігійну душу" Лютера. Він підкреслює, що його вихідний пункт є релігійний і що релігійний інтерес є для нього вирішальний. Кіфль не спиняється перед тим, щоб означити Лютера як „могутнє знаряддя Провидіння". Лютер викликав духовний рух, який потряс століття, і Провидіння через нього очистило Церкву в її внутрішній святості од спокусливих принад культури Ренесансу й через ці гіркі ліки запалило нове молоде життя в цілому католицизмові". Спробу пояснити Реформацію, виключивши або цілком одсунувши релігійні мотиви,

Кіфль вважає за спробу з негідними засобами, наслідок просякнення в релігійну ділянку марксистської історичної методи, яка одсовує релігійний момент на задній плян (с. 13).

Згаданий уже вище історик церкви Йоз. Лорту в своєму двотомовому творі „Реформація в Німеччині" (1941) так само твердить про Лютера, що він був релігійною людиною, Homo religiosus, при чому не в загально-релігійному сенсі, а як „сповідник theologias crucis, євангеліст розп'ятого Ісуса Христа й Його релігії спасіння" (с. 383). За Лортцем, вину за релігійний розклад несе на собі католицька церква. „Передреформаційне становище церкви й особливо настанова вищого кліру з папською курією включно, а також і частини теології були такі, що вимагали й полегшували критику з боку християнського сумління. Така критика була необхідна історично". На доказ цього твердження, він вказує на великий обсяг найгострішої критики в передреформаційний час і протягом Реформації і саме з усіх церковних кіл, навіть найбільш ортодоксальних, „Особлива провина з католицького боку полягає в тому, що насамперед на початку Реформації властиво релігійна настанова євангелізму не була прийнята досить серйозно". Так твердить Йоз. Лорту, і Йоз. Гессен з того приводу зауважує: „Стверджуючи істотну співпровину католицької Церкви в релігійному розколі, Лорту іде за стопами кардинала Ньюмена, який сказав:" „Ми всі несемо на собі провину, як ті, що покинули Церкву, так і ті що лишилися в даній Церкві, і всі разом потребуємо повернення" (с. 15-16.)

В своїй оцінці Лютера Йоз. Лорту висовує тезу: „Лютер в своєму корінні настановлений суб'єктивістично" (1.с.162). „Ця формула, зауважує Йог. Гессен, лежить поза сумнівом в зовсім іншій площині ніж ставлення й оцінки Лютера у його попередників. За ключ до істоти Лютера вона бере не аморальні або патологічні риси його особи, але риси його духової структури. Але це не задовольняє" (с.16). На думку дослідника „спроба Лортца зрозуміти Лютера з його суб'єктивістичних духових настанов означає границю, до якої дійшло найновіше тлумачення феномена Лютера" (с. 17). Йог. Гессен воліє йти далі: „Це так само ще не той погляд на Лютера, який без застережень можна було б назвати католицьким" (с.17). І Йоган Гессен робить спробу розвинути такий погляд на Лютера, який би з одного боку вис-

ловив релігійно-католицьку точку погляду на Лютера, а з другого, дав би змогу прокласти ґрунт для порозуміння між протестантизмом і католицизмом.

„Лютер був реформатор, тобто літерально репроспективіст (Rückbildner), відтворювач. Те, що він хотів відновити, це був чистий євангелізм, від якого, на його думку, Церква відступила“ (с.18). „Він знов хотів поставити в центрі живий сердечний пункт. Усьому зовнішньому й всякому згрубінню, всякому спрощенню й викривленню релігії оголошує він боротьбу“ (с.19). Йог. Гессен цілком поділяє думку, що католицька Церква за часів Лютера потребувала реформи. „У цьому, — зауважує він, — не може бути сумніву. Периферійні речі були надто поставлені в центр християнського життя (згадаймо „відпусти“)... Цей відхід од Євангелії й висунув Лютера“ (с. 19).

Те, що Лютер звернувся до Євангелії, Йог Гессен пояснює психологічними причинами: з одного боку, Лютер був повний свідомости своєї грішности („Я перед Богом грішник з неспокійним сумлінням“), а з другого, він вірив у милість Божу. Лютер спирався при цьому на текст Послання св. ап. Павла до Римлян: „Ми вважаємо, що людина виправдовується вірою без діл закону“ (3. 48). „ Це вчення про виправдання вірою є ніщо інше як вираз для основного релігійного переживання реформатора“ (с.22). Пізнє середньовічний католицизм з його побожністю, побудованою на законі, давав плідний ґрунт для розвитку цієї тенденції одкинули „закон“ і протиставити „законові“ „віру“,

Чи значить це, що Мартин Лютер хотів перенести сенс релігії й релігійного з „об'єктивного“ в сферу „суб'єктивного“. Йог. Гессен намагається захистити Лютера од закидів в суб'єктивізмі. „Основне переживання Лютера є лише за формою суб'єктивне (як переживання суб'єкта), за змістом воно, навпаки, є таке об'єктивне, як тільки можливо. Ніщо так не суперечить внутрішній духовій структурі реформатора як модерний суб'єктивізм, який робить людину мірою всіх речей“, (с. 23-4). Такого погляду на Лютера тримається відомий теолог Ад. Гарнак, так само вважає й Е. Трельч: індивідуалізм Реформації в жаднім разі не „безумовна релігійна автономія“. „Лютер не радикальний індивідуаліст, що спирається на переконання особистого сумління, як його характеризують модерністи, бажаючи сказати про нього щось добре“.

Заперечуючи обвинувачення Лютера в суб'єктивізмі й індивідуалізмі, проф. Й. Гессен спиняється на ставленні М. Лютера до догми, до „діл" таїнств і Церкви. На думку автора, „основне переживання Лютера не означає жадного розриву з догмою... Для Лютера справа була не стільки в оновленні теології, скільки в оновленні побожности" (с. 25). За своїм світоглядом Лютер ще глибоко стояв на ґрунті Середньовіччя. „Він не зрікся основ світоглядового мислення середніх віків, що спиралося на визнання чудес, авторитету Церкви... Його образ світу цілком середньовічний. Він проклинає модерний дух, Коперніка, Себастіяна, Франка, Еразма" (Трельч). І. Е. Трельч висуває своєрідне визначення Лютера, як „безмежно консервативного революціонера".

Найбільше застережень викликало завжди ставлення Лютера до діл. Лютер як про це вже була мова вище, посилаючись на текст з ап. Павла, намагався довести, що формула „Sola fides" виключає визнання потреби діл для спасіння: спасіння залежить не від діл, але від віри. „Однак — зауважує Йог. Гессен, — цим зовсім не сказано, що діла в житті християнина не грають або не повинні грати ніякої ролі. Навпаки, це значить, що вони є необхідний плід віри" (с. 26). „В очах Лютера має ціну лише та віра, яка породжує добрі діла. Саме вони становлять собою критерій серйозности й справжности віри" (с.26-27).

З католицького боку Лютерові закидувано те, що він розмежовував і протиставляв релігію й мораль (порівняй, приміром: Мавсбах, „Католицька мораль і її противники", Кельн, 1913, с. 163), але на думку Й. Гессена тут має більшу слушність погляд, який висловив А. Гарнак: „Лютер ніколи не думав про віру, яка разом з тим не була б regeneratio vivificatio і тим самим bonum opus: але з другого боку в усьому сумніві, в усій непевності й одчаї рятує не думки про віру, як regeneratio, але тільки віра, що є лише вірою (nie nisi fides est) (с. 815). (С. 27). І в цьому зв'язку, коментуючи поставлене питання з приводу Лютерового вчення про спасіння вірою, Йог. Гессен зазначає: „Реформаторську теологію з правом названо коментарем до „Deus solus". Висуваючи тезу про Deus solus, теологія Реформації хоче цілковито виключити людський чинник в справі спасіння (виправдання). Спасіння це чиста справа Божа, над якою стоїть sola gratia. Цього не було б, якщо б окрім

Божої кавзальности, брала участь при виправданні так само власна кавзальність людини. (с. 27-8).

Так ми підійшли до питання про Лютерову антропологію, в основі якої лежить учення про спадковий гріх. Провідна думка, висловлена Лютером в його творі „De servo arbitrio", сходить до твердження, що людина через спадковий гріх втратила свободу волі. Тезі Еразма „de libero arbitrio" Лютер протиставляв свою антитетичну думку „de servo arbitrio" з посиленням на твердження бл. Августина про „приборкану волю". Тут думки дослідників ґрунтово розійшлися, тоді як одні тримаються думки, що Лютер, не зважаючи на своє вчення про несвободу волі, все ж таки стверджує свободу волі (Б. Голль), інші, як приміром Й. Мавсбах, вважають, що Лютер розглядав волю, як несвободну в своїй історії (с. 28).

З свого боку Йог. Гессен твердить, що 1) „Лютерове вчення про несвободу волі не має нічого спільного з філософським детермінізмом" (с. 29); „Лютер одкидав свободу не в психологічному, але в етичному сенсі" (с. 30). Автор докладно спиняється на з'ясуванні поглядів Лютера на свободу волі й присвячує їм кілька сторінок своєї праці. На жаль, брак місця не дав нам можливости вісвітлити цю сторону дискусії докладніше.

Третій, заключний розділ книги присвячено темі:„Зрозуміння Лютера як шлях до „Una sancta." Автор підсумовує.Він говорить про полярність,про протилежність двох прагнень до експансії й до концентрації. В середньовічному католицизмі діяв стимул до експансії! Реформаційний рух був рух до концентрації, прояв могутнього прагнення до чистоти вартостей в релігійній сфері. Саме в цьому аспекті Реформація й становить собою не випадкове, але внутрішньо необхідне діяння (с. 40).

Але висуваючи подібне твердження, автор застерігає проти того, щоб абсолютизувати особу й погляди Лютера. Разом з Фр. Гайлером, Йог. Гессен вважає, що Євангелізм Лютерів не тотожний з євангелізмом Нового Заповіту. „Лютерова реформа була спрощенням, але не тільки прощенням католицького християнства, а так само й спрощенням новозаповітного євангелізму" (с. 42-3). „Тому, що Лютер абсолютизував це спрощенне християнство, тому, що він одкинув і поборював всі інші форми християнської віри й життя, які супиречили його „чистій" Євангелії, тому, що він втратив погляд

на універсальність і повноту Божого об'явлення, саме через це він і зробився „єретиком“ (Гайлер) (с. 43).

Йог. Гессен вважає, що „оцінка реформації, як релятивного явища, визнання меж в особі й справі Лютеровій означає звільнення від того бар'єру, який стояв на перешкоді до взаємозрозуміння обох Церков щодо німецького реформатора“ (с.43). І той факт, що „католицькі дослідники все більше й більше вважають значення Лютера й справді позитивні вартості, які вони в нього знаходять“ це й дав підставу Гессенові, разом з А. Мартином, говорити про „початок взаємного зближення в розумінні релігійного феномена Лютера“ і, разом з Й. Лортцем, говорити про „витворення спільного погляду“ (с.44).

Це однак зовсім не значить, що Й. Гессен обминає ті істотні моменти, які відрізняють обидві Церкви (вчення про спадковий гріх, про imputatio, про sola-fides, Лютерове заперечення літургічної жертви, чернецтва й аскези, папства), він докладно розглядає й висвітлює їх, присвячуючи значну частину своєї книги цим важливим і істотним питанням (с. 49-66). Помилки Лютера лишаються помилками й відхід од догматів і канонів—відходом і порушенням. Це цілком ясно для автора, хоч він чомусь і обминає такий вирішальний момент як, приміром, заперечення у Лютера св. Переказу (предання), ваги й авторитету св. Отців і Учителів Церкви.

Йог. Гессен говорить про релятивізм протестантизму, але обминає історизм цього релятивізму; історичний характер протестантизму він не розглядає. Реформацію як етап в історії Нового часу, і тому у нього лишаються неосвітленими історичні коріння протестантизму. Він згадує про „великі світоглядові протилежності, як вони виступили в історії філософії“ (с.48), але говорить виключно про протилежність католицизму й протестантизму позитивізмові, матеріялізмові й натуралізмові і нічого не говорить про те, що в „історично-філософському“ аспекті Реформація 16 ст. була протиставленням католицизму середніх віків.

Протопресвітер Василь ВАРВАРІВ.

Релігійне виховання сучасної молоді

Страшна воєнна хуртовина, що ми пережили, з її насильствами, ненавистю, жадобою помсти і панування, сильно притупила шляхетні почування людини, яка поза особистими життєвими вигодами нічого більше не хоче тепер знати.

Ця завірюха духово покалічила і наших дітей. Ті з них, що жили в межах совєтської держави, в дитячому віці не зазнали ані радости, ані щастя, минуле їх пройняте жахом і болем, нуждою й знущанням, часом скроплене мученицькою кров'ю їх батьків. Інші знов були відірвані силоміць від своїх родин і вивезені на тяжку примусову працю до жорстокого завойовника, де терпіли недостачу у всьому і зневагу до себе, як до людини. Тяжкі переживання й спомини про них родять в їх душах ненависть і жадобу помсти.

І коли глянемо на них одвертими очима, то жаль і страх стискає серце за їх майбутнє. Не вважаючи на тяжке минуле, вони самозакохані й певні себе, горді й зарозумілі, та вважають себе у всьому досконалими. Вони не хочуть учитись, бо здається їм, що все знають. Вони мають необмежене довір'я до власних сил та глузують з переконань і принципів старших, хоч самі ще не мали часу ані набратися досвіду, ані придбати заслуг, не мали й нагоди виявити свою здатність і зрілість в тяжких умовах життя.

Цими своїми словами я не хочу підводити під одну мірку всю нашу молодь, бо є велика частина і морально здорової та релігійно й національно свідомої молоді.

Пошукаймо ж тепер причини згаданих хиб молодого покоління.

В природі можна завважити велику подібність між рослинами і людьми. Найкраща і найважливіша частина рослини, — це її квіт. Діти, юнацтво — це квіти народу.

Коли квітка не розвивається, то рослина не може видати овочу. Коли діти й юнацтво не мають потрібних умов для формування доброго характеру, який належить виховати за вказівками науки Христової, то неми-

нуче загине й народ, що не дбав про свій доріст, свій цвіт.

В природі розвиток квітів залежить передусім від матері рослини, а також від повітря, землі, води, інших рослин, тощо. Всі ці чинники тісно між собою пов'язані, і коли один з них не виконує своєї функції, то й природа не осягне своєї цілі, себто — рослина не дасть овочу. Як в природі існують різні чинники, що впливають на найвищу функцію рослини, так і в народі існують сили, що від них залежить розвиток людини, навіть саме її існування, — це родина, громада, школа, різні організації, виховні інституції та духовний провід. Коли одна з них не виконає свого завдання, тоді неможливе й нормальне виховання віруючого, свідомого свого покликання, здорового, характерного покоління, і народ той буде приречений на загибель.

Бажання кожного українського патріота бачити наш цвіт — юнацтво в найкращому розвиткові. Передудумовою такого розвитку є віра наших батьків, як основа духового здоров'я, джерело моралі й християнського світогляду. Тому особливу увагу ми повинні звернути на цей бік виховання наших дітей і юнацтва, бо й вся наша культура, ввесь наш побут і суспільний устрій творився на засадах християнських. На них же зростали й наші державні ідеї. Вікова боротьба за національну правду була одночасно й боротьбою за правду Христову, а наші князі й гетьмани йшли в бій „за волю й віру православну".

Визначний історик Православної Церкви професор Біднов колись висловився так: „Коли поневолений народ зберігає свою батьківську віру, свою мову, свою культуру і міцно їх тримається, то він в своїх руках тримає ключ від своєї в'язниці; ключами тими він зможе відкрити двері в'язниці і вийти на волю. Загубивши свою віру, мову, культуру—він позбавляється ключів до визволення і завжди буде невільником".

Як я згадав, розвиток молодого покоління залежить від таких чинників, як родина, громада, школа, Церква, організації молоді тощо.

Серед них одним з найповажніших є родина, бо в цій клітині відбувається найвідповідальніший період духового формування. Батьки відповідають перед Богом і перед Батьківщиною за те, чи вони дали дітям перші поняття про Бога, про Матір Божу, Святих, Церкву,

церковні традиції, чи навчили молитись, чи навчили розрізняти добро від зла—ще доки надіслали їх до школи.

Ніщо не звільняє їх від цього обов'язку, наложеного на них Самим Богом.

Св. Апостол Павло у своєму пастирському листі до єфесян (6, 4) про дітей каже: „ви батьки... виховуйте їх в освіті й остереженні Божому". Отже, як бачимо, є виразне апостольське доручення батькам про необхідність навчання й виховання дітей в дусі Христової науки (Єф. 6, 1) 4.

Слова Спасителя „Ви сіль землі. Коли сіль вивітріє, то чим насолити її? (Мт. 5, 13) в певному розумінні можна віднести і до батьків, і до вчителів, і до провідників різних організацій, які виховують дітей і молодь. Бо ніколи ніхто не виховає в любові до Бога, до ближнього, до Батьківщини доручених йому вихованців, якщо не дасть прикладу своїм власним життям. Надаремно буде говорити про чесноти й обов'язки, коли сам не буде їх виконувати, бо, як каже мудре українське при-

Українська правосл. Церква Свв. Апп. Петра й Павла в Берхтесгадені.

слів'я, „Слова відлітають, а приклади притягають". Теоретичні виклади, хоч би й які досконалі, не матимуть того впливу, який має живий приклад вихователя. У вихователя без Бога і виховання буде безбожне. Вихователь подібний до скрипаля. Чудова техніка гри і глибоке знання гармонії тонів не дадуть належного ефекту, якщо мелодія не виходить з душі і серця мистця.

„Люби й роби"—каже інше українське прислів'я себто люби Бога, ближнього, високі людські чесноти, то й вихованці твої будуть релігійними, чесними.

Дуже важливим чинником у вихованні дітей і молоді є оточення в якому перебуває та молодь. Різні хороботворчі мікроби, що наповняють духову атмосферу, з'являються під впливом бульварної літератури, різних данцінгів, а іноді кіна і театри, нищать здоровий духовний організм не тільки молоді, а й старших, а коли додамо до цього живу вдачу молоді, її важливість та організовану пропаґанду різних чинників, то будемо мати приблизний образ тих труднощів, серед яких вихователі мусять працювати.

Але всі ці труднощі, на перший погляд такі тяжкі, —є ніщо, коли буде добра воля і глибоке християнське переконання, що Всемогутній Творець дав батькам і вихователям обов'язок провадити дитину по тому життєвому шляху, в кінці якого стоїть Господь і що вихователі повинні завжди звертатися до нього за допомогою в цій тяжкій і відповідальній праці.

Треба тільки при праці над вихованням молоді мати на увазі і роз'яснювати та поборювати як в собі, так і в вихованцях ті, виразно зазначені в Слові Божому і науці церковній гріхи, (Рим. 1, 29—32) які, під впливом підшептів злого духа, люди часто вважають за чесноти, йдучи ніби за поступом і відкидаючи як пережиток, християнське розуміння їх, так про гордість кажуть, що це шляхетність, марнотратство звуть, щедрістю скупість—ощадністю лінивство — відпочинком; ріжні непристойні розваги—веселістю; розпусту—любов'ю; помсту—захистом свого я; підлабузництво—пошаною; дике супружество—вільною любов'ю і т. ін.

Виховання треба починати з родинного життя, де всі домашні повинні подавати підростаючій дитині якнайкращі, якнайшляхетніші взірці взаємовідносин поміж собою. Підростаюча дитина повинна бачити, як треба виявляти любов до Бога в молитві, і в виконанні заповідей та правил церковних.

Педагогіка каже, що дитина в перших роках свого життя більше навчається, ніж потім за ціле життя, і тому велику помилку роблять ті батьки, які вважають, що дітей треба починати вчити молитись та давати їм науку віри тільки тоді, як вони підростуть.

На 7-му, або 8-му році життя дитина йде до школи, де їй подають теоретичні знання з різних ділянок, а законо-вчитель — з науки релігії. Тут, у школі все повинно нагадувати учневі про Бога та про чесноти християнські, починаючи від образів на стінах та кінчаючи на змісті кожної читанки. Тут поруч із знанням, треба практично прищеплювати учням вміння відрізняти добро від зла, роз'яснюючи яке велике нещастя приносить людству зло і яке позитивне значення має добро. Треба подати учневі, і то на історичних і життєвих прикладах, що: 1) зло характеризують такі від'ємні риси, як еґоїзм, насильство та поневолення людини людиною (що є наслідком еґоїзму), несправедливість, ошуканство, облудне запаморочення людської свідомости, лицемірне маскування, хитро сплетене політиканство та інші, і що засвоєння людиною таких рис приносить шкоду окремим особам, суспільству, народам і всьому людству та протирічить засадам Христової науки; і 2) що добро характеризують такі позитивні риси, як повага до людини, непорушування природних прав та інтересів окремих осіб, а також визнання і здійснення рівного права на існування та вільного, незалежного, в межах усталеного закону, порядкування життям всіх людей і народів; справедливість, доброчинність, правда, щирість, відверті, чесні, справедливі дії завжди і всюди, починаючи від самого себе. Релігійне виховання в школі повинно бути основане також на тісній співпраці з батьками дітей, щоб не було розбіжностей в праці.

Вже перебуваючи в школі, а потім і по закінченні її, учень вступає до різних організацій — спортових, пластових, суспільних тощо. Провідники цих організацій повинні теж нести відповідальність за належне, на християнській науці основане виховання своїх членів, і продовжувати розвивати в юнацьких душах вже заложені основи християнських якостей і людських чеснот.

Найважнішим чинником у формуванні людської душі є Церква з її духовним проводом.

Кожний пастир в дорученому йому стаді, себто священик в парафії, повинен докладно познайомитись з особистим життям своїх парафіян, пізнати характер,

нахили, бажання і потреби кожного свого парафіянина, як старшого, так і молодшого, щоб відповідно до цього мати можливість викорчовувати з їх душ те, що шкодить християнському світогляду.

Це справа не легка. Вона потребує багато часу, терпеливости і поважної підготовки, але священик, як духовний батько своїх вірних, що перед Богом несе відповідальність за доручену йому паству, не має права цього легковажити і повинен прикласти всіх зусиль, щоб цей перший етап у своїх відносинах з вірними якнайстаранніше виконати.

Це не значить, що священик мусить негайно з якнайбільшим поспіхом це зробити. Навпаки, ця відповідальна пастирська праця повинна бути розложена на довший час, але виконуватись щодня, систематично. Це дасть священикові матеріял і для щоденної науки, якою буде вносити в життя парафіян Божий дар, і який буде і в собі розгрівати згідно з наукою Св. Апостола Павла до Тимофія (І Тим. 1, 6).

Поруч з цією працею серед парафіян, священик повинен особливу увагу присвятити релігійно-моральному вихованню молоді. Для цього не сміє ніколи занедбувати Служб Божих і наших прадавніх церковно-релігійних традицій. Служби Божі повинні відправлятись якнайурочистіше з участю церковного хору, до якого треба якнайбільше притягнути молоді, а богослуження відправляти не тільки в свята та в неділі рано, а обов'язково і в неділю ввечорі, а то й на передодні неділь та свят. У великий піст першого і останнього тижня Богослуження повинні відправлятись щоденно, а в інші тижні — в середу, п'ятницю і суботу. За кожним Богослуженням обов'язково мусить бути виголошене повчальне слово, або проведена катехизація. В науках церковних треба завжди мати на увазі молодь, її духові потреби, її психічний стан, релігійно-освітній рівень тощо.

Храм Божий повинен мати, якнайестетичніший як зовнішній так і внутрішній вигляд. Народ наш любить храм Божий, любить його й прикрашувати, не шкодуючи для цього ані часу, ані матеріяльних засобів, треба тільки заохотити до цього парафіян і особливо молодь.

Братства й сестрицтва становлять дуже добру і дуже потрібну для священика силу в релігійно-моральному вихованні людей, тому й необхідно, щоб в кожній парафії такі братства і сестрицтва існували з окремими секціями для молоді.

Не повинен священик без свого догляду залишати й різних організацій, коли вони існують в його парафії і, перемагаючи всякі труднощі, мати вплив на релігійно-моральне виховання їх членів, а особливо молоді.

Не раз доводилось чути, і навіть в нашій пресі читати, що в занепаді релігійно-морального життя серед молоді винне духовенство.

Не хочу заперечувати його вини, але мушу признати, що не тільки на нього вона падає. Довелося мені з таким закидом зустрінутись з боку одної поважної в нашому громадському житті особи, але на жаль то було тільки зауваження „сучка в оці брата", бо ані сама особа, ані її діти майже ніколи і до церкви не приходять, в службовому кабінеті тієї особи є різні оздоби на стінах, але бракує і найменшого святого образка. І коли я пригадав їй про це, не знайшла вона слів для свого виправдання.

Приведу ще один сумний приклад: в одному з наших таборів референт культурно-освітнього відділу приходить до мене в середу на страсному тижні й запрошує на відкриття клюбу, де будуть привітання й різні розваги. Коли я став умовляти й роз'яснювати що цього не можна робити у святі страсні дні, то дістав таку відповідь: „Ми вже підготовили все, розіслали запрошення і не можемо відкласти", і тільки тоді, як у цю справу на моє прохання вмішався комендант табору, відкриття клюбу було відкладене. За це я одержав епітет „ханжа".

Не буду казати. які наслідки мали ці розмови, а згадую їх тільки для того, щоб зафіксувати помилку, яка панує серед громадянства, ніби за релігійно-моральне виховання відповідальність несе тільки духовенство. Так. Духовенство має святим своїм обов'язком завжди і всюди дбати про релігійно-моральне виховання людей, але саме духовенство не скоро доб'ється позитивних наслідків своєї праці, якщо громадянство буде байдуже, або й вороже ставитись до неї.

І тому громадянство, особливо на провідних становищах, повинно допомагати в цьому.

Батьківщина наша потребує тільки рішучих, глибокоморальних, добрих, чесних, характерних громадян, бо тільки такі громадяни спричиняться до розвитку в народі позитивних рис, побудованих на засаді Христової науки і християнської моралі. Протилежні християнським засадам тенденції й елементи—це гнилизна, що затроює здоровий організм народу і веде його до занепаду.

Нехай же наша українська молодь буде справді цвітом, і радістю, і скарбом, як в очах Божих, так і в очах свого народу, а таким скарбом вона буде лише тоді, коли одержуватиме від батьків, шкіл, організацій, преси, літератури і церкви старанне християнське виховання.

Христос-Пастиреначальник і Учитель всіх учителів любив дітей, благословляв їх і ставив за приклад для старших, кажучи: „Істино кажу вам: хто не прийме Царства Божого як дитина, той не ввійде в нього“ (Мрк. 10, 15-16.).

Нехай же наші любі діточки; наша дорога молодь православна українська виховується так, щоб по слову Христа Спасителя дійсно була в своїй чистоті прикладом і для нас старших. Тоді вона стане й тією „сподіванкою єдиною“, про яку каже М. Старицький, джерелом того морального здоров'я, без якого не можна сподіватись і здійснення найвищого ідеалу українського народу — воскресіння України для світлого творчого християнського державного життя.

ЗАКЛИК!

На еміґрації маємо єдину Українську духовну школу — БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ УАПЦеркви в Мюнхені. В ній студіюють і виховуються майбутні високоосвічені, релігійні та національно-свідомі пастирі нашої Церкви.

Підтримуймо БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ всіма можливими засобами: грошевими пожертвами, богословськими й церковно — богослужбовими книжками. Потрібні для Академії також церковний одяг та інші церковні речі, бо вона має свою церкву.

Саме ж головне — посилаймо до Академії на студії нашу молодь, що має середню освіту. Не забуваймо, що від стану й розвитку Академії у великій мірі залежатиме доля нашої Ухраїнської Православної Церкви на еміґрації.

Адреса Богословської Академії УАПЦеркви:

THEOLOGISGHE AKADEMIE der UAOKirche
(13 b) München 23.
Wilhelmstr. 6-III.

Д. ОЛЯНЧИН:

До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648 - 1649 рр.

Стосунки гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм не виняткові в українській історії. Як знаємо, із славним гетьманом Петром Сагайдачним перебував у жвавих стосунках не лише Єрусалимський Патріярх Теофан (1608—†15. XII. 1644), попередник Паїсія, але й Царгородський Патріярх Кирило Лукаріс, як безпосередньо, так і через своїх післанців, а саме протосінгела Йосифа (з Єрусалиму), архимандрита Філотея, Тому Кантакузина (з Царгороду) й інших. Основним підложжям цих стосунків були очевидно успішні морські походи козаків на побережжя турецьких володінь або й міста, як Трапезунт, Синоп, Кафа, Царгород ітд. Ці козацькі походи на турецькі володіння і міста були не лише для Патріярхів, але й для всіх греків зрозуміло приємливі,—вони живили в них надії на їх визволення з турецької неволі. Як пише московський історик Н. Каптерьов :„Особливо великі надії у греків зродило вд тне повстання Хмильницького проти ляхів. Це повстання вони порішили підтримати всіма засобами та взяли в ньому саму живу й діяльну участь". Перший з них був Єрусалимський Патріярх Паїсій. Він підтримав гетьмана Богдана Хмельницького в його розпочатім великім ділі—національнім визволенні України в 1948 р.—не лише духовно й морально але й взяв у ньому свідомо й віддано, як дипломат, насправді діяльну участь. Тому його поява в Україні 1648 р. була отже не припадкова.

На жаль, за відсутністю під руками праць, з одного боку Максима Симського (Історія Єрусалимських Патріярхів, 1904), а з другого—Хрисостомоса Пападопулоса (Історія Єрусалимської Церкви, 1910), ми не можемо подати тут дещо ближче про життя і освіту Патріярха Паїсія. Нам наразі лише відомо, що він до свого вибору в патриярхи—дня 23 березня 1645 р.—був при Патріярхові Теофанові архимандритом, а номінально також ігуменом Галацького манастиря в Молдавії, що перебував під зверхністю Єрусалимського Патріярхату. Як архимандр-

рит, він їздив в 1635 р. з доручення Патріярха Теофона до Москви за милостинею і тому підчас своїх переїздів туди й назад через Україну міг запізнатися як з нею, так з її достойниками в Києві. Вдруге він появився в Україні ось в 1648 р., уже як Патріярх.

Коли він по від'їзді з Єрусалиму прибув до Молдавії, то в місяці вересні посилав звідти відпоручника до гетьмана Богдана Хмельницького, що знаходився тоді під Пилявою, і просив у нього переїзду через Україну до до Москви й назад. Сповняючи радо його просьбу, гетьман післав до нього для супроводу в Україну одного із своїх штабовців, а власне Силуяна Мужилівського, сина бувшого протопопа слуцького й Копиленського Андрія, звісного нам богослова й полєміста. Припровадивши Патріярха з Молдавії до Вінниці, С. Мужилівський поїхав сам до гетьмана, щоб, як пише М. Грушевський, „здати йому справу з того, що почув від Паїсія". Вісти Патріярха були цікаві для гетьмана й він звелів С. Мужилівському спровадити його до Києва й просити там на нього зачекати.

Як відомо, по облозі Замостя гетьман прибув до Києва з своїм почотом щойно на передодні Святвечора, зустрінутий при дзвонах дзвонів і при співах кантат студентами, дуже врочисто цілим населенням, як „новий Мойсей, визволитель України" з лядської єгипетської неволі". Від імени Українського духовенства вітав тоді гетьмана митрополит Сильвестер Косів, а від імені грецького й свого Патріярх Паїсій, величаючи його „Illustrimus Princeps" тобто "Пресвітлим Князем". Опісля гетьман мав з Патріярхом Паїсієм часті, довгі й сердешні розмови. Говорено— як пише М. Грушевський,—що Патріярх прирівнював гетьмана до Констянтина Великого, та величав його „Князем Руси—України." Можна сміло твердити, що коли київський Митрополит Сильвестер Косів дав наказ своїм єпископам, ігуменам, протопопам і священикам молитися по всіх українських церквах і манастирях за здоровля великого гетьмана й його благочестивого війська, то це сталося теж з апробати й благословення Патріярха Паїсія.

Не підлягає сумніву, що розмови між гетьманом і Патріярхом торкалися головно питання, як втягнути Москву в війну з Польщею. Бо від'їзжаючи по Водохрещі до Москви, Патріярх Паїсій мав від гетьмана доручення просити царя Олексія дати йому військову поміч проти Польщі, яку він потребував, на місце татарської,

не лише для дальшого визволення цілої Руси—України, але й навіть усього православного—християнського світу, але „включно до визволення Гроба Господнього“, як трохи згодом казав цареві С. Мужелівський. Як бачимо, стару ідею православної ліги відроджувано тоді на послуги української—козацької політики, а поміччю православної Москви гадалося замінити вимушену, ненадійну й зрадливу поміч бусурманського Криму,—він дуже добре здавав собі тоді справу з небезпеки, що грозила йому з визволення і унезалежження України.

Патріярх Паїсій прибув в Москву 27 січня 1649 р., в супроводі С. Мужелівського та патріяршого архимандрита Филімона,келаря Анатасія, економа Йоасафа,старця Арсенія друкаря і інших. З Москви назад до Києва він повернувся щойно 12 липня, у супроводі царського післанця до гетьмана, звісного строїтеля грека Арсенія Суханова. Враження з тієї поворотної подорожі патріярха Паїсія до Києва Арсеній Суханов занотував у своєму донесенні цареві. „А по городам, государ,—пише в ньому Арсеній,—везде Бога молять в церквах на многолітіє і в ектеніях,і в молитвах, і в чашах заздравних поминають гетьмана Зиновія Хмельницького і все благочестивоє войско“.

Доручена Патріярхові Паїсійові гетьманом місія випала негативно, — православна Москва відмовилася дати військову поміч Україні аби не зривати свого „вічного миру“ з католицькою Польщею. З невдачі тієї місії Патріяр Паісій був дуже невдоволений, що він неразказав одверто Арсенію Суханову. Та тим усім він не зражувався. В початім дусі і в інтересах України він продовжував ту місію аж до 1651 р., коли оселився на деякий час у Торговищах у Валахії. Звідти він пригадував її цареві через своїх післанців, як назаретського митрополита Гавриїла, того ж Арсенія Суханова й інших греків, що надвозили ріжні політичні відомости як до гетьмана, так і до Москви. Через Арсенія Суханова Патріярх Паїсій пропонував цареві ще в 1649р. також цікавий плян православної ліги, зверненої ніби проти Туреччини, для звільнення поневолених нею християн, а власне греків, сербів і болгарів. В ту лігу мали входити: Московщина, Україна, Молдавія і Валахія, як рівнож греки та серби, що цей свій плян Патріярх передав цереві в порозумінні з гетьманом Богданом Хмельницьким, це не підлягає ніякому сумніву. Згідно тому плянові, як передає відписка цареві Арсенія Суханова з дня 11 грудня 1649 р. , похід об'єднаних сил на

Туреччину, що перебувала тоді в війні з Венецією, проєктувався Патріярхом Паїсієм на літо 1650 р., Молдавський воєвода Василь, Мунтянський — Матвій і козацький гетьман Богдан мали рушити разом на Царгород,— вони всі три мовляв уже у згоді, — а цар московський мав піти тоді „морем", хочби лише навіть з невиличким військом і то на тій підставі, що султан звелів кримському ханові воювати Москву. Знов же серби й греки, коли б довідалися про такий похід на Туреччину мали вирушити також під Царгород, на допомогу молдаванам, минтянам і козакам. Отже ясно як надолоні: Наївний і нереальний плян православної ліги Патріярха Паїсія був скерований на таку ж саму ціль, як доручена йому гетьманом місія, а саме на втягнення Москви в війну— через Туреччину — з Польщею. Для Москви був той плян Патріярха очевидно авантурою. Бо воювати, без ніякої територіяльної користи для себе, за чужі, хоч би навіть визвольні — чисто українсько-козацькі, чисто грецькі й сербські — інтереси, вона тоді була вже не такою нерозумною.

Ось так виглядали на загал стосунки гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 рр. По своєму змістові вони цікаві й варті того, щоб їх докладніше дослідити на основі тогочасних документів і джерел українського-московського, молдаво-валашського та грецького походження. „Акти Юж. і Зап. Рос.", „Архив Югг-Зап. Рос.", видання Є. Леграна в „Biblio Hieque greque vulgaire", „Аналєкта ієросолимітікес стахиологіас" А. Пападопулоса-Керамеуса ітд. містятять для того не одні цікаві подробиці.

Головніша література.

С. Бєлокуров: Арсеній Суханов, „Чтенія О-ви Історії „Древ. Рос.", Москва 1891, ч. 156-57, 1894, ч. 169.

М. Грушевський: Історія України-Руси, т. VIII, ч. 3: Хмельниччина в розцвіті, Київ-Відень 1922, вид. 2. До козацьких морських походів на Туреччину див. т. VII, Київ—Львів 1909.

Д. Дорешенко: Нарис Історії України, Варшава 1933, т. 2.

Н. Каптерев: Характеры, отношенія Россіи к православному востоку, Москва; 1885; вид. 2 Сергієв Посад 1914.

Йогож: Сношенія Ієрусалимских патріархов с русским правительством. „Православ. Палестин. Сборник; 1895, вип. 43.

І. Крип'якевич: Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630р. у збірникові „Привіт Іванові Франкові", Львів 1916.

В. Липинський: Україна на переломі 1657-1959 р., Київ-Відень 1920.

Хр. Пападопулос: Історія Єрусалимської Церкви, Єрусалим-Олександрія 1910, по грецьки.

М. Симський: Історія Єрусалимських Патріярхов, переклад з грецкої мови П. Безобразова, „Православ. Палестин. Сборник", 1904, вип. 55.

Цікаве інтерв'ю

Московський патріярх Олексій дуже цікавився православною Церквою в світі та дуже хотів би її собі підпорядкувати. Це не зовсім йому вдається. Народи й держави поза залізною заслоною добре знають, що релігійні зв'язки не так то вже й потрібні в Москві, але церковна організація завжди придається. Велике зацікавлення виявляє московський патріярх також до православної Церкви в Америці. Тут має навіть і деякі здобутки, хоч назагал і невеликі. Делеґований сюди представник патріярха Ленінградський і Новгородський митрополит Григорій своїм посланням, дотичним устрою російської православної Церкви в Америці і форм бажаного зв'язку її з московською Церквою не переконав, як видно, свого собрата Іоана, єпископа Бруклінського. Інтерв'ю єпископа Іоана, вміщене в російській американській газеті „Новое Русское слово" витримане в тоні дуже коректного відношення до Москви, досить ясно, одначе насвітлює становище переважної частини вищих сфер російської Православної Церкви в Америці. Подаємо його в цілості:

„Запитання: Як ви, владико, ставитесь до опублікованого 21 вересня послання митрополита Ленінградського і Новгородського, Григорія.

Єпископ Іоан: Митрополит Григорій сказав не більше й не менше того, що він згідно з своїм положенням повинен був сказати. Його слово носить на собі печатку такту й церковної гідности. Таким тільки й міг бути голос російської Церкви. Це дісний голос матері, що не бажає загубити близькість до своєї доньки, не бажає відпустити її з дому свого. Матері бувають, і це всі знають, ревниві до почувань своїх доньок, які відлетіли з рідного гнізда і створили своє. Російсько-американська церква, залишаючись в духовному розумінні, як і російська Церква „Невістою Христовою", усвідомила себе як ту, що має і мужа свого, себто віддану Промислом Божим американському народові.

Мати-Церква в попередні роки не хотіла цього признати і вимагала, щоб у її доньки—американської Церк-

ви не було „мужа“ (відома вимога про лояльність до материнсько-московської державности). Сьогодні мати-Церква зм'ягчила свої вимоги до православної Америки і виключає з них цивільний бік справи, але все ж й любов до доньки ще невільно заслонює їй очі на бачення реальних обставин миру й церковного життя в Півн. Америці й Канаді. Церква-мати ще хоче, щоб донька не дуже думала про свій власний дім, про свій життєвий шлях за океаном; але навідувалась постійно до батьківського дому для одержування життьових інструкцій, але не виросла зі своїх дівочих літ, проведених в родинному оточенні і—приймала звідти сюди і й розпорядження відносно свого життя... Російська Церква в Америці і Канаді на 7 Клівлендському Соборі усвідомила свою духовну відповідальність перед американським народом з усіма, що з цього випливають, наслідками правно-канонічного характеру, суворо згідними з вселенськими принципами православія. Те, що запропунувала російсько-американська Церква російській Церкві в проєкті митрополичої ради від 7 серпня, автокефалією назвати ще не можна. Але це вже та повна автономія, про яку згадує Клівлендська резолюція. Російсько-американська Церква в розумінні Клівлендської резолюції хотіла б залишитись під духовним, себто морально-релігійним і догматично-віронавчальним контролем та наглядом матері-церкви російської. Як відомо, автокефальні Церкви себе взаємно не контролюють. Повна автономія потрібна російсько-американській Церкві не для поменшення авторитету московсько-російської Церкви, але для скриплення свого власного авторитету в Америці і і тим самим задля користи самої російської Церкви, як органічної частини вселенського православ'я.

Питання: Послання Митр. Григорія, очевидно, не погоджується з цією формою автономії російсько-американської Церкви; воно хоче і адміністративного керівництва і правного контролю Москви?

Єп. Іоан: Тут сутність наших розходжень в матір'ю-церквою. Розуміється, вона не спішить погодитись з нашим бажанням, очікуючи від нас кращих наслідків на нашого церковного життя, вищого загального рівня нашої релігійности і нашого більшого апостольського просякання в життя американського народу. Але можливість цих благодатних наслідків, обумовлюючись, розуміється, перш за все нашою активністю духовною, залежить зараз саме від ступеня нашої апостольської сво-

боди і церковної незалежности. Американська православна Церква не може розглядати громадян Америки з погляду колоніяльних місіонерів. Американці вже не алеути. Їх архиєрей не може тепер уже називатись „алеутським". Вони—велика світова держава і гідні того, щоб мати свою американську православну Церкву. Тип іноземних місіонерів навіть в Індії не дає належних наслідків. В Америці повинна бути, розуміється, своя православна Церква. Але дотримуючись історичної поступовости і цінуючи можливі більші тісні зв'язки з віруючим російським народом; американсько-російська Церква запропонувала московсько-російській Церкві форму релігійно-морального і догматичного-віронавчального контролю над собою, натомість в інших ділянках хотіла б зберегти за патріярхом московським, сказати б „почесне головування".

Питання: Але в чому реально могла б виявитися ця „духовна опіка" московської церкви?

Єп. Іоан: Та церква, що не хоче духовного владарства над другою Церквою, але тільки шукає Христової влади над собою й своїми дітьми, здійснює вищу релігійну владу через свій духовний авторитет істини. На цьому, а не абстрактних юридичних основах будується благодатна глибина церковного життя. Апостольська чистота благовістя російської Церкви та її не змішаний з політикою цього світу учительський голос підіймав би все вище й вище авторитет російської Церкви і робив би її життя прикладом для всіх Церков. Недавній фільм про торжественну інтронізацію московського патріярха, розуміється, міг би піднести закордоном пошану до російської Церкви та віру в її свободу церковної молитви. Але, якби з місійно-освітнього відділу московського патріярха ми могли виписувати євангелії, молитовники, церковні книжки, твори св. отців, підручники, спосібники й трактати для боротьби з усіма світовими духовними псевдо-науками нашої епохи, це ще вище підняло б духовний авторитет російської церкви і скріпило б віру і її духовну силу, незалежність і апостольську активність задля Христової Істини. Таким духовно учительським контактом і окормлення нас можливо й варто було б почати нам перерване подіями останніх десятиліть єднання з матір'ю-церквою, а не з „букви закону", не з абстрактно-юридичних розважань. ,Ми часом забуваємо, що ми всі члени духовного тіла одної Христової Церкви, покликані служити один одному во

Христі. Балканські автокефальні Церки колись заливались релігійним благовістям російської Церкви та богословським культурним багатством її академії, плодами її духовного досвіду. „Духовний отець“ (вислів Клівлендської резолюції) — московський патріярх та ввесь собор святителів і діячів російської церкви можуть нам, нашому православ'ю в Америці, помогти ясним голосом релігійної істини, що віддзеркалює волю Божу щодо світу й людини. При всій інтенсивності російського молитовно-літургійного життя (ми не маємо цієї інтенсивности в Америці) російська церква в своєму релігійно-культурному аспекті, очевидно, вийшла ще з епохи виправдування себе перед цивільною владою свого краю. Перечислені (надто нечислені порівнюючи з дореволюційним періодом) друковані видання її свідчать як про її зворушливі зусилля й дії, так і про її ще більшу зв'язаність могутнім імпульсом обговорюючої себе державности. Ми з повною свідомістю своєї релігійної і моральної недостатности ждемо від російської Церкви її справжнього учительського голосу, потрібного не тільки нам, а й цілому світові. Нехай російська Церква по-материнському поможе нам напитися від неї сучасним апостольським словом. В цьому здійсниться і наш найкращий духовний зв'язок з нею, з її московським центром і забезпека його —нам так бажаного авторитету.

Тільки цей духовно-учительський авторитет поможе нам підняти наше власне життя до рівня гідного єднання з нею, з матір'ю-церквою. Нехай вона почує це наше слово. Ми готові терпеливо чекати її матернього благословенства. Влаштовуючи свій дім за океаном, ми свято охороняємо православну істину, принесену сюди в 18 сторіччі апостолами російської церкви. І наша ціль — світити цією істиною на американській землі. Цю волю Божу про себе ми ставимо вище всіх наших думок.

Щодо згадки митр. Григорія про положення екзархату московського патріярха, то це положення зовсім інше. (Екзархат створений патріярхом недавно — Пр. Ред.) Це — дочка російської церкви, недавно вислана за океан і замешкала в хаті сестри. Її зв'язок з батьківським домом інший. Вона ще юна, мала і по-дівочому слухняна волі батьків. Ми розуміємо цю меншу свою сестру, що живе в нашому домі. Але прийде час, і мати скаже їй зілятися з нашим життям або вернутися додому“

Українська Церква в Канаді

Вінніпеґський „Український Голос“ для новоприбулих до Канади українців подає історію Православної Церкви в Канаді. В цій статті й наші читачі знайдуть багато нового, а тому подаємо її в цілості.

РЕДАКЦІЯ

Про Українську Православну Церкву вже згадувалося коротко, та тут ми ще раз до неї вернемося, щоб давніше сказане повніше і зрозуміліше заокруглити.

Перша іміґрація, як вже було сказано, складалася головно з галичан, — греко-католиків і буковинців — православних.

Греко-католиками не клопоталися галицькі церковні власті, розуміючи, — як нині виходить, — що греко-католики мають тут златинщитися і ввійти як матеріял в римо-католицьку французьку дієцезію. Що канадійські французи вважали греко-католиків матеріялом для себе, з тим вони навіть не крилися. Вони писали про те в своїх книгах, писали в своїх газетах, де навіть ясно говорилося, що греко-католиків треба переводити на римо-католицизм. Те саме говорять тайні „Правила“, що опісля стали явними, видані по-українському 1905 р. за єп. Будки. Греко-католицький священик Роздольський, що виїхав з Канади ще до приїзду сюди єп. Будки, нарікав, що французи невдоволені з нього за те, що він був жонатий (тут вже вдовець), і хотів спровадити сюди дочку-дівчину; вони казали: „Чого сюди до нас лізете?“ — маючи на увазі його та інших.

Та щоб легше втягати греко-католиків в латинсько-французький світ, римська церква повисилала була до Галичини, до Василіян французів та бельгійців, щоб училися української мови і відтак були тут греко-католицькими священиками. Тутешні французи розуміли, що священик українець, хоч він і католик, буде піддержувати греко-католицьку церкву й українське життя, а чужий буде прокладати українцям стежку до чужого.

І так на початку священиками у греко-католиків були бельгійці та французи — Сабурін, Ру, Боський, Де-

кан, Делярій та ще деякі. Було відомо, що Сабуріна готовили навіть на єпископа для греко-католиків, доки не побачили, що греко-католики будуть протестувати проти цього.

Священиками французами та бельгійцями греко-католики не були вдоволені, через те, що ті не знали добре української мови, отже з їх бесід виходили і нісенітниці, і єресі, і порнографія (непристойні, погані вислови); а зі зростом загальної свідомости почали греко-католики також розуміти, що до них ставляться, як до дикунів, посилаючи їм чужих священиків тоді, коли з Галичини можна б дістати священиків-українців. (Священиків французів і бельгійців звали запально „піпами", зауваживши. що ті замість казати; попа, попові, попи... казали: піпа, піпові, піпи).

Подібне було і в США. Там греко-католицькі священики залежали від римо-католицьких „арийських" (ірляндських) єпископів, які так жорстоко і зневажливо ставилися до греко-католицьких священиків, яким вкінці терпець урвався, і вони, порадившись, в „Свободі" підняли клич „Геть з Римом!" (1902 р.). Аж тоді Рим дав їм єпископа Ортинського, хоч і дальше намагався тримати його на прив'язі й орудувати ним на шкоду греко-католицькій церкві.

Десь при кінці 1911 р. прибув до Канади єп. Будка, проте справа церковна не дуже налагоджувалась. Прибували з Галичини священики, але і він і вони були під контролею французів. Єп. Будка був на французькім хлібі (як він сам про те казав!), священикам французи давали грошову допомогу (про те в „Кетолик Реджистері" можна було знайти матеріял). А певна річ, що „піпи" були референтами для французів відносно греко-кат. Церкви). З приїздом єп. Будки появився його орган „Канадійський Русин", для видання якого римо-католики дали машини.

Єп. Будка почав був збирати гроші (350.000 дол.) для Колегії св. Йосифа в Йорктоні, яку голосно проголошувано українською колеґією та що вона є виключно власністю римо-католиків.

Отже в загальнім греко-католицькім життю було безладдя, з чого свідомі греко-католики були невдоволені. Та поза церквою не проявлялась будь яка ширша громадська українська праця з боку греко-католицького проводу. Досить згадати, що прим. в „Календарі Канадійського Русина" на 1917 рік бачимо такі вислови:

„А звідси який наш обряд? РУСЬКИЙ!

Ми в звичайній бесіді і називаємо нашу мову РУСКОЮ або РУСЬКОЮ. Учені знов називають її УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЮ або коротко УКРАЇНСЬКОЮ“.

В цілій статті, звідки це взято, перед ведуть назви „Русин“, „руський“. Це тоді, коли „Український Голос“ вже від початку 1910 року вживав назви „українці, український“, і коли вже всі греко-католики. що читали „Український Голос“, звали себе українцями, а не русинами.

Серед таких хаотичних відносин засновується в Канаді 1918 р. Українська Греко-Православна Церква, якій вжè ніхто з чужих не міг наказувати, ані нею орудувати для своєї політики.

Вірними Української Греко-Православної Церкви ставали і греко-католики і православні українці з Буковини. (Православних українців з інших місцевостей було дуже мало). Греко-католики розуміли, що і греко-католицька церква — це також православна, бо ж їм це пригадували кожної неділі, кажучи: „і всіх вас православних..“, але вона під чужою контролею: українська православна церква — це та ж сама церква, але вже від чужих незалежна.

Щождо православних українців з Буковини, то їх взяла була під опіку російська місія і давала їм своїх священиків, які в церкві вели російську політику, вговорюючи в своїх вірних, що вони „руські“, що Україна й українці сякі-такі. Тут пригадати б, що один з священиків російської місії, Божик, написав цілий „Акафист“, в якім на всі лади нівечив Україну.

Зрозуміло, що такі священики поза богослуженням не давали вірним нічого, на чім можна б було починати якусь ширшу культурно-громадську працю. Коли ж люди побачили, що Українська Православна Церква дає свідомість і підготовляє ґрунт для культурно-громадської праці, то покидали російську місію і переходили до Укр. Прав. Церкви.

Важливо було також те, що в Українській Православній Церкві богослуження правилося вже українською мовою, отже їм зрозумілою.

Коли тепер все те пригадується, то встає питання, що було б нині з греко-кат. церквою, коли б не було „Українського Голосу“ і Української Православної Церкви? Її почасти опанували б римо-католики, а „Український Голос“ був для свідоміших греко-католиків (навіть

священиків) трибуною, звідки вони підносили голос в обороні своєї церкви. Також „Український Голос“ з свого боку брав греко-кат. церкву в оборону, розуміючи, що вона є таки українською церквою й українською справою.

Щождо буковинських українців, то вони доживали б віку в російській місії.

Українці, що жили в Европі, не знали, скільки турбот доводилось їх братам переживати в Канаді, плянувати, обороняти свою справу перед посторонньою силою. Але в тім якраз містилося їх — бути чи не бути. Обороняючи церковну справу, вони обороняли своє українське життя. Будуючи свій релігійний ґрунт, вони будували підклад для всіх культурно-громадських справ. І нині вся українська культурно-громадська праця стоїть якраз на тім ґрунті, де стоїть релігійний український загал.

Нам доводилося не раз чути голоси з Европи, чути докори, що ми тут витрачаємо час і силу на непотрібні церковні справи, замість братися до „народньої праці“, але люди ті не знали, що говорили. Коли ж хто з них заїжджав сюди, то не шукав безрелігійного гуляй-поля, але йшов якраз до того загалу, що стояв на українському церковному ґрунті. І тут його теорія, що „Релігія не має нічого спільного з народністю“, та що релігія і церква не народня справа, розбивалася.

Перший (організаційний) Собор Єпископів УАПЦ в Пінську 8-10 лютого 1942 р. →

К. М.

Митрополит Олександер Іноземцев

(25. 8. 1888—9. 2. 1948 р.)

(Продовження).

Не належачи формально до УАПЦеркви, Владика Олександер завжди цікавився її життям на еміграції, ніколи не відмовляв в уділенні своїх порад у складних питаннях її життя, а на запрошення її Єпископату підчас Собору в Мюнхені 12-15 травня 1947р. прибув на Собор, щоб взяти участь в обговоренні питання про церковне поєднання УАПЦеркви в Европі з Українськими Православними Церквами в Америці і Канаді.

Доля УАПЦеркви та її міжцерковне положення в Православному світі близько лежали на серці покійного Владики.

Заслуговує бути відміченим і той факт, як Владика Олександер поставився до намагань де-кого, між іншим і з духовенства, утворити в Німеччині на еміграції Польську Православну Церкву. Не був Владика прихильником урядового „польського православія" і в б. Польщі, де центром цього напрямку було Гродно і Єпископ Гродненський Сава (тепер в Англії). Нам відомо, що до Митрополита Олександра в Мюнхені звернулося на письмі кількох з духовенства, які просили його, аби піднявся організації Польської Православної Церкви, до якої б належали на еміграції православні з б. Польщі. Владика Олександер подивився на цю справу, як на розкладову акцію найперше в лоні УАПЦ, оскільки православних з б. Польщі найбільше є українців, приналежних до УАПЦеркви. Тому Владика не погодився на пляни організувати Синод Польської Православної Церкви на еміґрації. Польське духовенство його частиною було в УАПЦеркві, частиною перейшло до Російської Зарубежної Церкви; кількох залишилось при ньому, маючи молитовне єднання з УАПЦерквою.

При сумній вістці про несподівану смерть Митрополита Олександра не виникало посеред українців сумніву, що ховати спочилого Владику мають українські єпископи, найперше духовні сини його—Архиєпископи

Ніканор та Ігор. Але ж в день виносу тіла Покійного (10. 2) стало відомим, що і літургію й похорон 12. 2 відправлять російські ієрархи, які поставили вимогу, щоб єпископи й духовенство УАПЦеркви не відправляли літургії заупокійної в церкві Митрополита навіть напередодні, в середу 11. 2. Ця вістка глибоко схвилювала українське громадянство, особливо, коли довідались, що Синод Російської Церкви тепер, по смерті Владики Олександра, анулював і свою постанову про припинення з ним молитовного єднання. Очевидно, що не про віддання останньої пошани спочилому Митрополитові думав Синод Російської Зарубежної Церкви, що за життя його не хотів з ним молитися, а про те, щоб не допустити ієрархію УАПЦеркви відправити Божественну Літургію й похорон Святителя, благодатність і канонічність Єпископства якого стоять і в очах росіян понад усякий сумнів. Над труною Владики Поліського мала по суті бути переведена чергова політична гра з боку російської ієрархії. Згодом виявиться, без сумніву, чия рука в цій справі керувала.

Голова Архиєрейського Синоду Російської Зарубежної Церкви, Митрополит Анастасій, до якого звернулася українська делегація та вияснила моральне право й обовязок УАПЦеркви поховати Покійного її Добродія Митрополита Олександра, зрозумів блудний і нехристиянський крок свого Синоду; скоро після навіщення його делегацією приїхав до церкви покійного Митрополита, сам відправив панахиду над гробом з тілом Спочилого й заявив, що вони уступаються, не маючи молитовного єднання з УАПЦерквою, ієрархії якої й предоставляють церковні служби, зв'язані з похороном Владики Олександра.

Похорон 12 лютого відбувся величаво. Божественну Літургію відправив Архиєпископ Ніканор з численим духовенством, а в одпіванні й проводах в останню путь на цвинтар „Вальдфрідгоф" у Мінхені взяли участь Архиєпископи Ніканор, Ігорь, Михаїл і Геннадій та Єпископ Володимир. Відправи відбулися по чину ієрейського похорону, сумно-величаво,-від год 8-ї рано до 5 вечора; жалібна процесія, в якій труну з тілом спочилого несли священики, розтяглась понад кілометр, при співі двох хорів, один співав в українській мові, другий в церковно-словянській. За Літургією і в час похорону та над свіжою могилою промовляли Архиєпископи Ніканор, Ігор, Михаїл, протопресвитер Павел Калинович,

ігумен Юрій (товариш Покійного по Петербург. Дух. Академії), проф. Ів. Власовський. генер. П. Шандрук, п. Гикавий, представник від Білоруської Громади й інші.

В промовах виступив яскраво світлий образ покійного Владики Олександра, як архипастиря з глибоким християнським світоглядом, далекого від яких—будь почувань шовіністичного характеру, з високою інтелігентною душею; зокрема ж освітлена була роля спочилого Владики в історії відродження Української Православної Церкви.

В особі Митрополита Олександра Українська Православна Церква зазнала великої невіджалованої втрати, бо на його не тільки ідейну співпрацю, яка до останніх його днів мала місце, а й на ближчу участь в ієрархичному проводі і керуванні життям Церкви в складі Єпископату УАПЦеркви українці покладали великі надії.

Нехай Господь в оселях своїх праведників упокоїть душу спочилого на непривітній чужині Владики Митрополита Олександра!

Протоєрей М. О.

Астрономія і релігія

»Небеса повідають славу Божу».

Питання про походження і устрій всесвіту цікавило, цікавить і буде цікавити людство, поки воно існує.

Відповіді на ці питання наука давала найрізноманітніші в залежності від стану розвитку її. Наша мета —коротенько з'ясувати, як на ці питання відповідає сучасна наука і чи суперечать наукові дані християнському вченню. Звідкіля взявся всесвіт, себто зорі, плянети, комети і інш.? Звідкіля взявся той матеріял, з якого побудовані всі небесні тіла? На це говорить наука: „Не знаємо і ніколи не взнаємо".—Релігія на ці питання дає відповідь,—що всесвіт створений Богом.

Як утворилися небесні тіла, наука не знає, але робить припущення, що раніш, давно-давно не було ні зірок, ні плянет, ні комет, а була лише дуже розріджена матерія, яка перебувала в хаотичному стані. З цієї розрідженої та невпорядкованої матерії з невідомих причин утворилися небесні тіла.

Біблія говорить: „Спочатку Бог створив небо (себто небесні, безтілесні нематеріяльні сили—ангелів М. О. (і землю) себто матеріял, з якого повстав всесвіт М. О), Земля була невидима і неустроєна". (Буття, 1, 1-2). Ця погодженість сучасних наукових даних із словами Біблії дивує вченнх тим більше, що Біблія писалась тисячі років тому, коли й науки майже не було.

Сучасна наука всі небесні тіла поділяє на зорі, які світять самі, хоч є і темні зорі, (на плянеті з їх супутниками, які уже не світять самі, або слабо світять) вони обертаються навколо зірок – сонць (та комети) дуже розріджена матерія, що приходить невідомо звідки й невідомо куди зникають. (На такому, як туманності і інше не зупиняємось—вони взагалі дуже мало досліджені).

Щож собою уявляють небесні тіла і як наука взнає про їх будову?

Вивченням небесних тіл займається наука-астрономія,яка використовує все найновіше, що є в техніці і

взагалі в науці. Найголовнішим знаряддям вивчення небесних тіл є телескопи, які збільшують кут зору в тисячі разів. Але є межа для збільшення, і досягти збільшення, напр. в мільйон разів для сучасних телескопів неможливо. Може в майбутньому винайдуть телескопи, які будуть давати збільшення в багато разів більше, ніж теперішні, але побудовані вони мусять бути на іншому принципові. Бо є ж тепер електронні мікроскопи, які дають збільшення в сотні тисяч разів, але побудовані вони на іншому принципові ніж звичайні мікроскопи з лінзами.

Віддалі до небесних тіл вираховують за допомогою математики. Найближче від нас небесне тіло—це Місяць, який знаходиться всього лише у віддалі 384.000 км. Сонце від—нас 149.500.000 км. Плянети мають різну віддаль від землі. Ця віддаль до того ще й міняється—плянети бувають то ближче, то далі (од мільйонів км. до мільярдів км). Зорі це ті ж Сонця, але вони знаходяться дуже далеко від нас. І віддаль до них міряють не км., а світовими роками. Світовий рік—це віддаль, яку проходить світло за рік, маючи швидкість 300.000 км. на секунду. І світовий рік— приблизно 10 трильйонів км. Найближча від нас зоря знаходиться на віддалі 3,5 світ. років. Другі зірки на віддалі десятків, сотень та тисяч світов. років. Є й ще далі, але виміряти віддаль до них майже неможливо.

Всі небесні тіла мають рух. Їх скорість в десятки та сотні разів більша від скорости кулі, але ми не помічаємо цього руху, бо вони дуже далеко від нас і лише спеціяльними приладдями вираховується їх рух.

Дуже важливим знаряддям вивчення небесних тіл — є спектроскоп. Це приладдя дає можливість на великих віддалях розпізнати, з яких речовин складається тіло, (спектральна аналіза — кожний первень має свій, тільки йому властивий спектр — певні лінії), розпізнавати рух і напрямок руху небесних тіл.

Дуже важлива роля спектроскопів у вирахованні температури зірок. Наскільки спектроскоп дає правдиві відомості, свідчить те, що завдяки спекроскопові знайшли на Сонці новий газ, якого ще не знали на землі, і гадали, що він є лише на Сонці. Цей газ прозвали г е л і й (грецьке слово „геліос“, що значить сонце). Знайшов його вчений Локайєр у 1868 році, а через 27 років (1895 р.) знайшли цей газ і на землі. Тепер гелій має широке використання в техніці (дирижаблі та інші.)

Яка ж температура тіл? Ми на землі можемо мати 4.000° -5.000°. і ще трохи більше. На поверхні Сонця є 6.000°-7:000°, а в середині Сонця припускають температуру в сотні тисяч і мілійони ступенів жари (важко уявити собі таку температуру). Інші зорі мають різну температуру і нижчу від Сонця і вищу. Найнижча температура, яка тільки може існувати у всесвіті, — це — 273,2° Цельсія.

Багато є різних спеціяльних і загальних приладів, якими користується астрономія для вивчення небесних тіл.

З чого складаються небесні тіла? Спектроскоп та інші прилади докладно вказують, що Земля — це тільки різний стан її: газовий, плинний, твердий.

Про правдивість і певність астрономічних знань свідчить хоч би й те, що астрономія точно зазначає, коли буде затемнення сонця, місяця, яке (повне, неповне), коли почнеться, коли закінчиться, де найкраще спостерігати його і т.д., і це дає з точністю до секунди. Але все ж зазначу, що найголовніші поняття астрономії як простір, час, всесвітнє тяготіння ще й досі не з'ясовані.

Як же наука астрономія пояснює виникнення всесвіту, соняшної системи та нашої Землі? Про це було багато припущень. Зупинимось на більш обґрунтованих.

Перше наукове припущення про походження соняшної системи належить Бюфону (16 сторіччя). Він говорив, що всі плянети нашої соняшної системи — це шматки сонця і виникли так: Колись якась зірка, проходячи у всесвіті, ударила в сонце і від сонця одірвала шматки, які й утворили плянети. Але наука давно скритикувала це припущення, бо ці шматки або упали б на сонце, або на цю зірку, або відлетіли б кудись у всесвіт, і плянети не могли б утворитися.

Друга теорія належить Кантові. Кант казав, що існувала матерія, якій Бог дав рух, і цим було започатковане утворення небесних тіл. Ця початкова матерія була у дуже розрідженому стані (в тисячі разів рідше нашого повітря). Вона почала скупчуватись і з'явились туманності, а з туманностей, які теж скупчувались, з'явилися зорі. З однієї з таких зірок (нашого сонця) через скорість обертального руху (звідкіля він взявся — невідомо) одривалися кільця. Ці кільця розпадалися на шматки, з яких утворилися плянети. Од плянет так само одривались кільця, з яких утворилися сателіти (супутники) плянет. Це припущення наука теж скритику-

вала. Скупчення матерії само собою неможливе, бо гази можуть скупчуватись тільки з таких причин: 1) сильне тиснення зовні (не могло бути — звідкіля?), 2) через охолодження (чому?), 3) хемічна спорідненість (дуже велика розрідженість — неможливо), 4) сила тяготіння (але рівномірно розподілений газ, — не могло бути діяння цієї сили).

Тепер, наукою встановлено, що природа прямує до рівноваги, до рівномірного розподілу енерґії. Це відома — е н т р о п і я. З кілець не могли утворитися супутники плянет, бо вони мусіли б рухатися в один бік, а ми знаємо, що у Юпітера, Урана, Сатурна є такі супутники, які обертаються у протилежний бік і навіть перпендикулярно (у Сатурна), від руху самої плянети і інших супутників цієї ж плянети. Далі, скорість руху супутників Марса, Деймос і Фобос —(по-нашому Жах і Страх) мають скорість більшу від скорости самої плянети що також неможливо, коли вони утворилися за припущенням Канта-Ляпляса. Є ще ряд інших наукових заперечень проти цього припущення. Таким чином і припущення Канта-Ляпляса наука відкинула. Безбожники на неї спираються, але не говорять, що її вже скритикувала і відкинула наука.

Після Канта-Ляпляса було багато різних припущень що до походження всесвіту й сонячної системи. Припущення астронома Джорджа Дарвіна, сина відомого Чарльза Дарвіна, припущення астронома Чемберліна і багато інших, на яких не будемо зупинятися, бо їх (припущення) також скритикувала наука і відкинула. Зупинимось лише на останній теорії сучасного англійського астронома Джінса.

Джінс каже, що матерія, яка тепер існує у всесвіті, не існувала завжди. Був такий час, коли її не було. Це було приблизно 2.1014 років тому. Отже був час, коли матерії не було. Твердження, що матерія (всесвіт) не має початку ні в часі, ні в просторі, і що вона вічна (на цьому базується безбожництво), — побудовано на в і р і.

Відкіля взялась матерія і як утворилися небесні тіла,—невідомо,—говорить Джінс і дає припущення лише про походження нашої сонячної системи. Він говорить, що колись дуже давно плянет наших не було: були лише зорі, однією з яких є наше Сонце. І ось одна з зірок, проходячи близько од нашого Сонця, стала все більше й більше притягувати до себе Сонце. А через

те, що Сонце вогненно-рідке, то од Сонця стали тягнутися в напрямку до цієї зорі язики соняшної рідини (подібно припливом у нас на морях підо впливом місяця), Ці язики почали відриватися од Сонця і утворили плянети. А з плянет так само відірвались язики вогненної рідини і утворили супутників плянет. Але наука розкритикувала і це припущення, з чим сам Джінс погодився, бо як сам Джінс говорить, що близьке проходження зірки від зірки (нашого Сонця в даному разі) можливо лише в 5, 10, 17 років, а середній термін існування зірки лише 5, 10, 12 років, себто в 100 000 разів менший. По-друге —безпідставне припущення, щодо походження супутників плянет. По-третє— V, VIII та IX супутники Юпітера, супутники Арієль, Умбріель, Титанія та Оберон в Урана та сопутник Тритон у Нептуна рухаються у протилежний від плянети й інших її супутників бік, а один з супутників Сатурна обертається навіть перпендикулярно до його кільця, себто через його бігуни. Почетверте—скорість руху супутників Марса перебільшує скорість самої плянети Марс. Таким чином і припущення Джінса розкритиковано, і наука відкинула його.

Вважаємо за потрібне зупинитися ще на дечому з теорії відносности відомого сучасного **вченого Айнштайна** (жив у Німеччині, а тепер живе в Америці). Цікаво, що сучасна наука говорить, що всі зірки появились в небесних просторах майже одночасно.

(Астрофізікаліше Форшунг, Універзітас 1946 р. зш. 4. надр. „Час“ 19. 1. 1947 ч. 3 (68) ст. 8.)

Айнштайн говорить, що в зв'язку з тим, що всі небесні тіла рухаються, ми можемо з повним правом взяти будь-яке небесне тіло за початок (як нерухоме) і відносно його розглядати рухи всіх інших небесних тіл. Ми й беремо нашу Землю за таке тіло. В книзі Райса „Теорія відносности“ під редакцією і з додатковими розділами проф. Я. І. Френкеля (відомий фізик) говориться: „Людина почала своє наукове життя з переконання в абсолютній нерухомості Сонця. Ньютон змів ці уявлення,—нестало нічого нопорушного. Тепер для нас однаково,—що вважати нопорушним і що рухомим. Нашу Землю... зручніше у всіх відношеннях вважати непорушною“.

В 1925 р. „Госиздат“ випустив книгу Ш. Нордмана (видатного астронома нашого часу, директора Паризької обсерваторії) „Путешествие вокруг вселенной“, який захищає думку, і захищає з особливою впертістю, що

Земля нерухома. Цілий розділ книги Нордмана присвячений питанню, чи обертається Земля. Стара проблема, що з часів Галілея вважалась безспірно вирішеною, знову дивним способом становиться загадкою. Нордман закінчує словами: „Галілей думав правильно, але противники його, — я розглядаю, розуміється, з наукової точки погляду, — не думали неправильно. Правильність думання одного ніяк не викликала неправильности інших і навпаки. Яка ж відповідь? Чи обертається Земля? Так, коли це вам вгодно. Ні, коли це вам не подобається“.

Ця книжка Нордмана вийшла за редакцією авторитетного совєтського астронома проф. Покровського.

Совєтське Видавництво надрукувало книжку „Ейнштейн и вселенная“ (Петроград 1922). В ній говориться, що теорія відносности Айнштайна, яку з захопленням прийняв весь вчений світ, доводить, що Земля нерухома. Раніш від Айнштайна висловили сумніви чи Земля обертається, — математик Анрі Пуанкаре і математик Пенлеве.

В 1922 році в Москві вийшла брошура російського вченого та богослова О. Павла Лоренського під назвою „Мнимости в геометрии“. На підставі теорії Айнштайна він заперечує Коперникову систему і пропонує відкинути її, як чотири-вікову помилку. Безбожники Сов. Союзу виступили проти цих книг, називаючи їх „пропоґандою поповщини в совєтській печаті“, „мракобєсієм“, а думки директора Паризької обсерваторії проф. Нордмана назвали „мрачним среднєвєковьєм“ (Журнал „Антирелигиозник“ 1928р. ч. 12 стор. 38—42).

Все це доводить, яке хитке й непевне те на чому базується безбожництво.

Підсумовуючи все сказане, ми бачимо, що наука не знає ні того, як повстав всесвіт, ні того, як повстала наша соняшня система та як виникла наша Земля. Навіть рух Землі і той під сумнівом!

Але наука стверджує велику гармонію у всесвіті!

Ось ми стоїмо перед надзвичайною будівлею і захоплюємось її дивною красою і архітектурою. Намагаємось довідатись, хто архітектор цієї будівлі. Але підійшли ще люди. Вони не захоплюються будівлею, навіть не помічають її. Вони знайшли викинені з будівлі голівки від цвяхів, якісь гачки й прийшли від них в надзвичайне захоплення. „Ось чудо!“ „Що за чудо!“ Довідавшись, що ці речі викинені з будівлі слугами, вони падають навколішки перед ними, цілують їх і кричать: „Ось

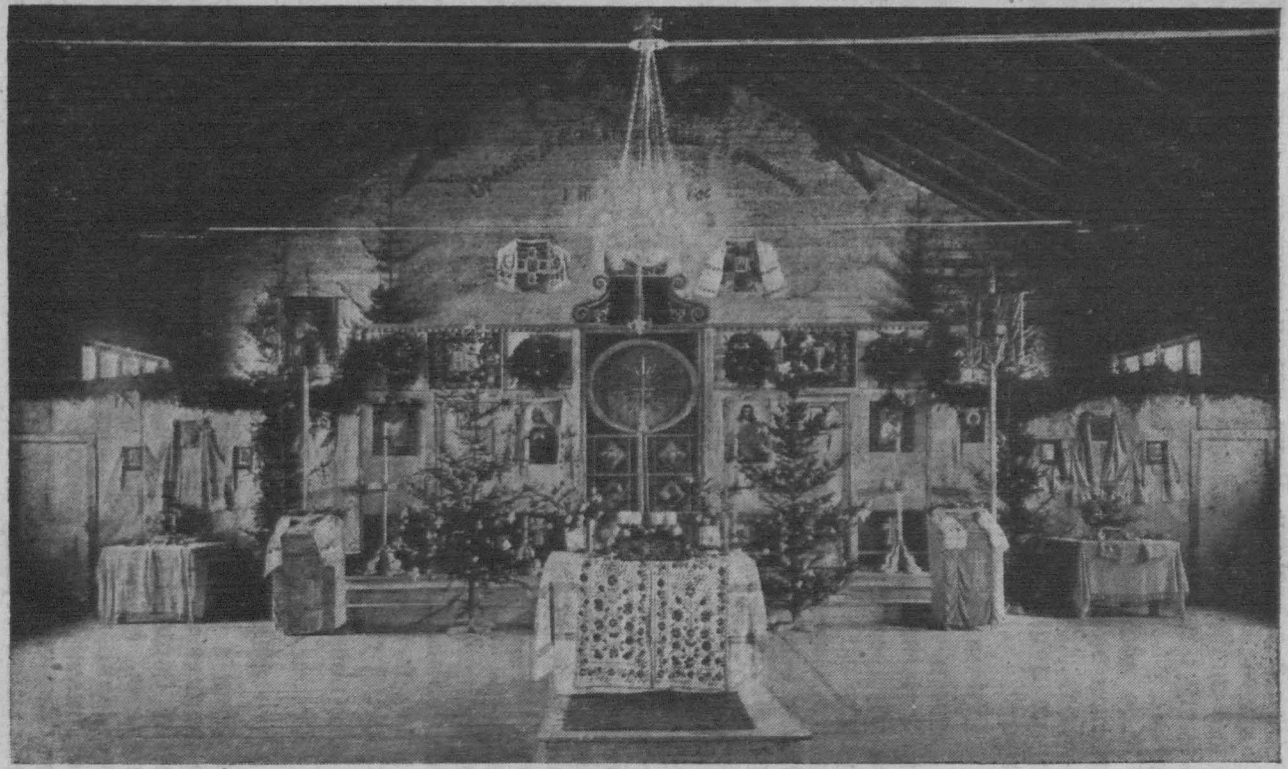

Українська православна церква в Вайсенбурзі

чудотворці!“ „Ось творці!“ і показують гачки, цвяшки й інше.

Оце й є атеїсти. Вони захоплюються, коли почують, що лікар вставив кісточку, що зроблено операцію ока, що знайшли на плянетах залізо, що знайшли навіть нову плянету (Томбаф у 1930 році відкрив плянету Плутон).

Але все це лише гачки, цвяшки тощо. Їм кажемо: „А подивітся на будівлю! Подивіться на всесвіт!“ Вони відповідають: „А, всесвіт! Це дурниця, це само собою сталось, це нецікаве і не важно, а ось подивіться на гачки, цвяшки!“

Що можна сказати про таких людей?

Всесвіт іноді порівнюють з годинником. Годинник має багато коліщаток, які рухаються з різною швидкістю. Щоб збудувати годинник, потрібний розум, бо сам собою годинник не станеться. А всесвіт—це немов би гігантський годинник, де Сонце обертається круг своєї осі, а навколо Сонця на різних віддалях обертаються плянети: Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон. Ці плянети обертаютьтя круг своєї осі не всі, та круг Сонця, а навколо них обертаються сопутники: у землі I—місяць, у Марса II, у Юпітера II, у Сатурна II і т. д. Деякі з цих супутників обертаються в напрямі обертання самих плянет, а деякі у протилежному напрямі. І все це рухається з ріжною швидкістю. А яка велика швидкість! Напр. наша Земля за годину круг своєї осі робить приблизно 1700 км., а за годину круг Сонця (по орбіті) пробігає аж 125.000 км. А є небесні тіла, швидкість яких ще більша. І ще,—Сонце разом з усіма своїми плянетами та супутниками плянет несеться у всесвіті з великою швидкісьтю але гармонія, порядок не порушується.

Як розклад руху потягів!

Хто склав резклад руху небесних тіл?

Хто відає ним?

Один з сучасих астрономів проф. І. Поле говорить: „Не вважаючи на наше далеко ще не повне знання механізму соняшної системи, ми з багатьох причин переконуємось, що вона побудована по-ми стецькому і цілеспрямовано, за дуже мудрим пляном. Найпереконливішими є докази математичного обчисления Ляпляса та Паусона. Виявляється, що всякий інший розподіл плянет, всяка зміна терміну їх обернення навколо Сонця, всяка

значна зміна їх орбіт і т. інш., зараз би загрожувала небезпекою для нашої сонячної системи.
При погляді на дуже досконалі умови тривкости сонячної системи Дю-Прель приходить до висновку, що вона побудована в вищій мірі цілеспрямовано, є навіть у дрібних частинах". (проф. И. Поле "Звездные миры и их обитатели" гл. 8 § 1 стр. 202—203)

Але ця цілеспрямованість неодмінно вимагає, щоб був Хтось, Хто дав цю ціль (вдумайтеся в саме слово цілеспрямованість).

Астрономи ні додати, ні зменшити нічого не можуть. Їх завдання вивчити й зрозуміти цей рух. Їх робота ніколи не буде скінчена, бо незбагненно великий і чудесно складений небесний механізм.
Ми вклоняємось перед Тим, Хто утворив цей чудесний механізм. Оґюст Конт (позитивіст) говорить: „Яка потрібна геніяльність, щоб відкрити закони небесної механіки? Але яка геніяльність потрібна, щоб утворити їх?"

Ось чому всі видатні астрономи, досліджуючи небо, дивуються премудрості в творенні і возхваляють Творця всесвіту—Бога. І не лише астрономи, а й багато інших вчених—дослідників природи, як фізики, хеміки, геологи і ін. глибоко вірили в Бога.

Наведу декілька прикладів.

Астроном Кеплер свій великій твір з астрономії „Про гармонію всесвіту" закінчує словами: „Дякую Тобі, Творче і Владико, що Ти сподобив мене радости захоплюватись ділами рук Твоїх. Я возвіщав людям славу Твоїх діл, оскільки мій конечний дух міг осягнути Твою безмежність. Де я сказав щось недостойне Тебе, або з бажання власного прославлення, в тім ласкаво прости мене".

Теолог Геєр: „Чим глибше ми пізнаємо природу, тим сильніше стає наше переконання, що тільки віра у Всемогутнього і Всемудрого Творця може розв'язати загадку, яку нам дає зовнішня природа і людське життя".

Астроном Коперник сам склав епітафію на свій надмогильний пам'ятник з такими словами: „Не тієї благодаті, яку одержав Павел, я бажаю, не тієї благосклонности, з якою Ти поставився до Петра; але про ласку, якої Ти сподобив розбійника, про таку лише ласку молю я".

Астроном Гершель. „Чим більше розширюється поле науки, тим більше становиться незаперчливих доказів

за вічне існування Творчої і Всемогутньої Мудрости— Бога".

Астроном Фламаріон говорить, що ми Бога знаємо так же, як знаємо світло й життя. Ми не можемо осягнути Бога, але ми знаємо, що Він існує. Ми не знаємо, що таке світло, але знаємо, що воно випромінюється з височин небесних. Ми не розуміємо, що таке життя, але знаємо, що воно є. (К. Фламарион. „Бог в природе" кн. стр. 6.)

„Коли вони (атеїсти) будуть уперто заперечувати існування Верховної Творчої Мудрости, ми примушені будемо виявити сумнів в їх розумових здібностях" (там же, стр. 24)

Астроном і геніяльний фізик Ньютон свою працю „Принципи" закінчує словами: „Небесний Владика керує світом, але не як Душа Його, а як Властитель всесвіту. Через Його Верховну Владу і ми звемо Його Верховним Богом. Він править усім, що є що може бути. Він завжди і всюди той же Єдиний Бог. Ми дивуємось Його безмежній Владі. (Навиль „Отець Небесний" стор. 94-95)

Ньютон, коли вимовляє слово Бог, то здіймав головне накриття (капелюха).

Фізик Фарадей писав: „Спостерігаючи Боже творіння я гадаю, що навіть в земних речах, з самого створення світу, ясно видні невидима досконалість Бога Його вічна могутність і Божество". (стор 103-104 там же)

Французький фізик і відомий математик Паскаль написав спеціяльну працю на захист християнських істин.

Творець ботаніки Лінней говорить: „Вічний, Безмежний, Всезнаючий і Всемогутній Бог пройшов мимо мене. Я не бачив Його обличчя. Я бачив слід Божий в Його творінні; всюди, навіть в самих дрібних непомітних Його творах. Що за сила! Що за мудрість! Що за невимовна досконалість! Я бачив, як живі істоти, що стоять на вищій ступені, пов'язані з царством рослин, а рослини в свою чергу з мінералами, які знаходяться в землі. Я бачив, як Сонце і всі інші зірки, вся сонячна система і безмежне зоряне небо рухається в просторі, підтримується в порожнечі волею Неосягненого Первоначального Двигуна, Істоти Істот, Причини причин, Правителя й Охоронителя всесвіту, Господа і Творця всякого творіння „(проф. Светлов—„Наука и религия" стр. 107)

Хемік Бойль Правдивий дослідник природи ніде не може дійти до пізнання тайн творіння без того, щоб не побачити перста Божого".

Французький астроном Фай, уявляє ні з чим незрівняну величність; час і простір, рух і сили приймають тут нечувані розміри, і коли денебудь людина почує себе в присутності Божества, то це тільки тут, де форми його найбільш можна відчути і охопити„. (Луі Бурдо—"Вопроси жизни"стор.175)

Релігійними були астрономи Саккі, Медлер, в астрономії якого такий епіграф: „Небеса повідають славу Вічного". Вірили в Бога фізики Ерштедт, Ампер, Ом, відомий сучасний вчений Айнштайн і багато інших.

На нашій Землі буяє рослинне і тваринне життя. А чи є життя на інших плянетах?

Найближча до Сонця плянета Меркурій не має атмосфери. Меркурій завжди обернений до Сонця одним своїм боком з температурою на ній в сотні градусів жари, а на другій половині, яка ніколи не освітлюється Сонцем, температура нижче як 200° ц. холоду. Такої спеки і такого холоду на Землі не буває. Наука говорить, що життя на Меркурії неможливе.

Друга плянета Венера атмосферу має, але відмінну від нашої. Поверхня плянети закрита товстим шаром хмар, так що не видно, що робиться на Венері. Чи є життя на Венері? Невідомо. Третя планета Марс має атмосферу схожу на нашу. На плянеті помічені білі плями, щось подібне на сніг. На Марсі можливе життя. Там тільки холодніше, ніж у нас. Найвища температура там (від Сонця) +15° ц. Думка про те, що на Марсі є канали, немов би побудовані розумними істотами,—не наукова, бо сучасна астрономія точно встановила, що ніяких штучних каналів на Марсі не існує. Чи є життя на Марсі? Невідомо. Що стосується планет Юпітера та Сатурна, то там дуже висока температура і життя неможливе. А далекі від нас плянети Уран, Нептун, Плутон недостатньо вивчені. Вони далекі від нас і від Сонця. Температура там мусить бути дуже низькою. Навряд чи там можливе життя.

Місяць наш не має ні атмосфери, ні води. Життя на Місяці неможливе.

Проф. П. КОВАЛІВ

Мистецтво -- Дар Божий

Велика сила мистецтво! Скільки таємниць заховує воно в собі! Скільки творчої наснаги! Дивуєшся, як може людина давати такі високі зразки мистецтва, які виходять часто навіть за межі природної можливости. І це завдяки тому, що людина обдарована такою здібністю, якої не має ні одна тварина в світі, здібністю творити.

На цю високу рису людини звертає увагу др.Мельцер в статті „Мистець як творець" (Neuben, München, 1946, Heft 2, Ось, — каже він, — стоїш ти перед варстатом мистця і бачиш на його мольберті натягнуте полотно. Воно ще чисте, на ньому немає фарби. В руці мистець тримає палітру з фарбами. І тоді відбувається щось чудодійне: права рука з пензлем рухається між палітрою і полотном. Проходить деякий час, і ти стоїш перед картиною, що чарує твоє серце. Де раніше не було нічого, крім білої матерії, тепер там чудовий твір мистецтва.

Таких прикладів мистецької творчости можна було б навести безліч. Всі вони свідчать про високу обдарованість людини-мистця. Мистець діє, як чарівник. Де інший бачить бідний будень, мистець навіть і в будні бачить твір мистецтва, високу творчу гармонію. Ось що пише Рільке до одного молодого поета: „Коли вам будень видається бідним, не нарікайте на нього, а на самого себе, що ви неповноцінний поет, щоб відтворити поетичні багатства . Бо для творця не існує ніякої вбогости".

Отож людина покликана на світ, щоб творити — одна в більшій мірі, друга в меншій. Це великий дар Божий. Бог — Творець, тому й людина, створена за його подобою, може творити. У греків поет зветься poetes від poico — робити, творити.

Наука може діяти тільки в певних межах; що поза межами її компетенції, те належить до сфери релігії, до сфери віри. Великі вчені завжди це відчували на власнім досвіді, і тому вони наукову діяльність зв'язували з вірою в Творця тих таємниць світу, що їх людина своїм розумом збагнути не може. Так само й великі

мистці відчували, що їх творча сила виходить не від них самих, а від найвищого Творця. Основоположник мистецтва чоловічих танців Гаральд Кройцберг одного разу сказав таке: „Творчість — це заклик, натяк на те, що колись вона прийшла від Бога, і тому треба старатися її наслідувати“.

Різниця між людиною-мистцем і Богом-Творцем та, що перший творить з готової матерії, тоді як другий, Бог-Творець, творить із нічого. Він творить також саму матерію. Бог-Творець дає мистцеві дві властивості: внутрішню ідею і саму матерію для творення, а крім того й здібність творити, оформляти. Звідси ота близькість між мистцем і Богом. Що ближче стоїть мистець до найвищого Творця, то вищий продукт його творчости.

Дуже часто ми чуємо вислови: „Мистецька творчість, мистецька інтуїція“. Ці вислови нічого особливого не означають. Вони позначають тільки місце де Ангели або Демони зводять боротьбу навколо душі мистця. Залишений Богом мистець творить зло, яке може іноді бути одягнене в одяг краси, може полонити лише своєю зовнішністю, але не мати змісту, виразної ідеї. Але керований Богом мистець творить святе мистецтво, з повною гармонією між зовнішньою формою і внутрішньою ідеєю, просякнутою глибокою християнськістю.

Гармонія духа і тіла, гармонія всесвіту — це наслідок творіння найвищого Творця. Цією рисою обдарована й людина, яка наслідуючи свого Творця, в своїх творчих змаганнях так само прагне цієї гармонії, свідомо уникаючи дисгармонії. В таких випадках людина творить з волі Творця, з вірою в його всемогутню творчу силу, творчий Дух. І тоді своїм мистецтвом мистець уподібнюється найвищому Творцю всесвіту. Тільки таке мистецтво повноцінне, бо воно має святу ідею абсолютної гармонії, до якої має прагнути людство з Божеською ідеєю світобудови.

Людина, що втратила віру в найвищого Творця, цим самим вона втрачає здібність творити, бо не має в собі того творчого духа, яким обдаровує Творець віруючу людину. Хто вірує, той гору може зрушити з місця. Ці премудрі слова євангельські безперечно відповідають життьовим фактам, бо тільки той може бути володарем творчого духу, чарівником високого мистецтва, хто покликаний до нього самим Богом.

Ви, мистці, сини українського народу, повинні шанувати плекати саме це святе мистецтво, мистецтво вашого високопобожного народу гідно репрезентувати його перед світовим мистецтвом. Шукайте в ньому найвищої гармонії, надхненні силою творчого духу! Тільки при цій умові ваше національне мистецтво буде повноцінним мистецтвом і займе гідне місце побіч світового мистецтва.

Н. ІВНИЦЬКИЙ

Щербатий келех

ОТЕЦЬ ІОВ.

II.

Славців батько отець Іов Страдомський був дитиною волинських ланів і низької селянської хати. Але і під низькими стріхами темних хат родяться душі, що прагнуть сонця...

Не один мудрагель із села Дзвинячого, смокчучи люльку і цвиркаючи набік, скептично поглядав на малу мізерну постать:—Що то за ледащо той хлопчак Страдомського... Замість батькові щось помогти, города заскородити чи дров принести, він обчіпляється торбами та щонеділі й пре кудись світ за очі, в якесь, каже, уєздноє училище... Он не такі капцани, як Страдомський, та й ті синів у громадські пастухи повіддавали, а то... Ходи не ходи, все одно вище носа не підскочиш.—А „ледащо" все ходив. Тільки й бачили його у неділю. Прийде, напакує харчів у торбу і знов подається за двадцять п'ять верстов до повітового міста.—Де й як він там живе, Господь його святий знає,—казала стара мати.

А він жив і учився, і „уєздноє" скінчив, і учительську семінарію, а потім ще й сільсько-господарські курси в Умані, став учителем, оженився, споважнів. Призначили дяком у тому самому селі чи пак містечкові, а потім дияконом. У своїй садибі розвів о. Іов садочок, хороший, добірний. Були там великі лутові вишні, соковиті й смачні, що звисали тяжкими рубіновими китицями й своїм тягарем розчахували крихкі гіляки; була малина, порічки, аґрус, сіро-золоті ренети, бери було багато інших родів яблук і грушок, які о. Іов називав завжди мудрими й смачними книжковими назвами.

Люди, що відірвались од землі, ще довго покутують свою відвагу. Дух землі, як трунок, тягне; як хвороба, живе в крові, в мізку, в серці. У о. Іова це мало свою субтильну форму: він любив садок. З насолодою шпортався в ньому, любувався запіненими весняним цвітом

деревами, стежив, як наливалися вином бурштинові баньочки яблук. В зелених коронах дерев, в сумовитому їх шумі живе й переливається сила, мудрість, краса, любов і спокій. Тому мабуть садівники завжди зрівноважені, розсудливі, з обсмаленими вітром і сонцем лицями, рум'яними, як соковиті „зорі", і з добрими ясними очима. О. Іов теж мав багато з цих рис, але у родинних відносинах був трохи черствий; не завжди, але досить часто. Під селянською стріхою ніжність не в пошані, а, крім того пробиваючи собі життєву дорогу, як тунель у камінній горі, він мимоволі трохи стверд і зашкаруб.

В житті о. Іов був спартанцем. Він їв усе, що ставили на стіл, ніколи не вередуючи, вбирався скромно й тільки у винятково урочисті дні вдягав чорну рясу, до якої чіпляв дві медалі: одну бронзову—„За всеобщую перепись", а другу срібну—„За труди по народному образованию". Пізніше дістав ще третю, велику й золоту, за двадцать п'ять літ учителювання. На цю нагороду о. Іов мав свій погляд. Він казав, що коли б йому дали медалю й таку, як сковорода завбільшки, то своїм значенням моральним і матеріяльним вона ніколи б не дорівняла витраченій енергії й кількості смороду й пороху, яку зужили його груди за двадцять п'ять літ у низькій брудній школі.

Горілку о. Іов пив тільки приймаючи гостей, і то небагато. Єдина розкіш, на яку він собі дозволяв був чай з цигаркою: курив і запивав, голосно сьорбаючи та вдоволено покректуючи. Він сидів за столом завжди на одному місці на твердій софі і, випивши кілька шклянок, закладав ноги на край софи й думав, підперши чорну бороду рукою. В двох обсмалених пальцях завжди диміла цигарка. Закладання ніг на софу було згідне з десь колись вичитаними правилами регуляції крови, але протирічило вимогам жінки, яка кожен раз базсило протестувала. Коли то було увечорі, в тій позиції й дрімав.

На обов'язок сну дивився о. Іов, як на необхідне зло. Весь день ходив, все щось робив, а вернувшись додому пізно увечорі, засипав де й як попало: часом після чаю, заклавши ноги на софу, часом прилігши, ніби на хвилину, в одежі й чоботях. Вночі, зірвавшись, вимолював вечірні молитви тоном каяття й глибокого релігійного настрою з биттям у груди й голосними зітханнями. Після такої молитви починався вже формальний сон. О. Іов роздягався, лягав на ліжко і запалював останню

цигарку. Цигарка гасла часом у пальцях, часом на ліжку, пропаливши дірку в ковдрі, і тільки один раз винятково й трагічно спопеліла і згасла разом з курінем у садку, в якому по обіді о. Іов кейфував і з якого сам ледве встиг вискочити. Ліжко було дуже примітивне, збите ним самим із звичайних соснових навіть не гембльованих дощок. Подушка була напхана соломою. В спальні жінки й дітей ліжка були ліпші, ковдри тепліші, а подушки набиті пір'ям.

На свої учительські й дияконські обов'язки він дивився, як на роботу вищого порядку, яку занедбувати було непростимим гріхом. Безліч разів о. Іов входив до церкви, безліч разів вичитував ті самі стихіри, канони й псальми, але це не виробило бездушно професійного виконування. Він був натурою цільною, пронятою своїм світоглядом, як губка водою, всюди повно, всюди рівно, не знав роз'їдаючих мозок і ослаблюючих волю рефлексій, і на життя дивився крізь призму свого світогляду, як на свій садок крізь добре витерту шибу. Воно не заскакувало його невирішеними проблемами, і вся його життєва філософія була, як табличка множення: все непомильно вирішене, й на кожне питання є відповідь. Альфою й омегою світогляду о. Іова був Бог. Не невідомий, не якась туманна абстракція, а всюди присутній, реальний, що як жива постать, стояв у малій кімнатці, коли о. Іов щовечора й щоранку завжди з однаковою побожністю вичитував свої молитви. В церкві він не просто відправляв, а справді молився й священнодіяв. Був у нього улюблений святий-Микола, старий образ якого в ризах з позолоченої бляхи висів проти крилоса. У тяжкі життєві хвилини він звертався до нього й рішуче твердив, що святий ніколи не залишає його без своєї помочі.

На сни о. Іов не звертав спеціяльної уваги, але два з них врізались йому в пам'ять і жили в його душі, як світла тайна. Перед посвяченням у диякони, а потім у священики, обидва рази з'являвся йому у ві сні святий Миколай у ризах, з білою сивою головою й бородою і добрими проминистими очима. Піднявши руки, святий його благословив. Рідко кому розказував про це о. Іов. Кілька разів оповідав тільки дітям. Тоді його трохи суворе лице ніби одухотворювалось, а очі поблискували тихою глибокою радістю.

Кожна корчма в містечку Івниці була без порівнання естетичніша й затишніша, ніж школа, в якій учите-

лював о. Іов. Виглядала вона, як старий порохнявий гриб. Але з якого боку о. Іов не підходив до цієї справи, переконувався, ще не в силі щось зробити. Мороз покривав стіни білим інеєм; через щілини вікон одверто й безсоромно дуло; в грубі, як на патефоні, виспівував вітер; на лавках сиділи учні в лейбиках, кожухах, часом обв'язані материними хустками; сині аж чорні дитячі руки скриготали грифлями по аспідних дошках; носи без перестанку шморгали; деякі, обезчулені холодом, випускали довгі краплі безпосередньо в „Родное Чтеніе", або на „аспідну" дошку; ноги без перерви стукали, немов зібрались не учні, а нетерпеливі глядачі на аматорську виставу, а о. Іов ходив по клясі у пальті й калошах, тер руки й учив. Учив уперто, завзято, не жаліючи ні дітей, ні себе, бо вважав, що коли йому довірили цю сотню сопляків то для того, щоб він їх навчив. Його ставлення до дітей не протирічило вимогам педагогіки, але мова його була трохи запорізька.

— Максиме, читай!

Максим встає й мовчить.

— Ну чого стоїш, як турецький святий?

— Книжку забув...

— А пирогів не забув?

— Ні.

— Дай йому книжку, Петро!

— Румяной за-рьо-ю-пок-пок-рил-ся-восток...

— Ти чого там крутишся, Паламарчук?

— Марко щипається.

— Я його пощипаю! Сидіти тихо, бо обох на коліна поставлю. Крутиться, немов йому хто шило встромив. Читай!

Про освіту своїх дітей о. Іов дуже дбав. Тяжко було, але нічого діяти-треба. Залазив у борги, занедбував хату й господарство, сварився з жінкою, що мала свої цілком оправдані домагання й жалі, стогнав, сидячи вечорами після чаю з підпертою, бородою, довго й побожно молився й робив своє: стягав останні гроші і віз до Житомиру в духовну школу за синів і в гімназію за доньок.

Всіх дітей о. Іов мав п'ятеро. Найулюбленішим був Юрко, що цілком відповідав тій ідеальній лінії, яку батько визначив собі у вихованні дітей. І вчився добре, і вів себе чемно, і одежі не нищив багато, і чобіт не дер, і був побожний, і діставав різні нагороди „за благонравіє і отлічниє успєхі". Одним словом, не дитина, а золото.

Другий по черзі - Славцьо, що його вже ми бачили на лавці першої класи, був цілком відмінний, і як о. Іов не нагинав його до своєї лінії, він все розгинався і йшов по якійсь своїй, особливій, що була для о. Іова чужою й прикрою й цільком незрозумілою. Цей Славців ухил почав легко позначатися вже в ранніх дитячих роках і хоч не в дуже шкідливій, але в дражливій формі. Виявом ухилу була впертість. Вона могла лікуватися лагідністю, але о. Іов до такого вишуканого педагогічного способу не вдавався, користуючи в разі потреби з лінійки, або з вузенького, але дошкульного паска, який в стані демобілізації підтримував штани о. Іова. Пасок і лінійка в уяві малого Славця були міцно зв'язані з усіма педагогічними й науковими заходами о. Іова у відношенні до нього, і довший час жили в його душі як невідмінний атрибут науки. А тому до офіційної науки з дитячих років Славцьо мав виразну нехіть, а батько називав його то дармоїдом, то голодранцем, то пастухом підкріплюючи свої епітети дошкульним шльоганням паска.

Було в о. Іова бюрко з трьома завжди замкненими шухлядами. Коли вони постійно замикаються, значить, щось там мусить бути варте уваги Славця. Допильнував, коли батько поїхав за тридцять верстов до міста, залишив ключі, і добрався до шухляд. Цікавого багато, а властиво цікаве все. Червоно-синій олівець. Попробував з одного й другого боку. Добрий. Списав цілий аркуш. З одного боку зламав. Пробував застругати ще раз зламав і покинув. Сургуч до печаток. Підпалював сірником, капав на папір, притискав мідяною печаткою. Багато накапав, може навіть більше, ніж того вимагала потреба знайомства з цією мало знаною червоною паличкою, яка горить і приємно пахне. Скринька з перами одно взяв. Олівець Фабера. Ну, то звичайний, чорний. Але від двох речей Славцьо рішуче не може одірватися. Це-срібний годинник з прив'язаним до нього ключиком і дві книжки з середньовічними лицарями в панцирах і шоломах із струсевими перами. Він бачив, як батько маніпулював ключиком, а тому без особливих труднощів відчинив покришку годинника, застромив ключика й крутнув раз, другий, третій, зовсім так, як батько. Але цього для Славця мало. Він хоче бачити, що там діється за останньою покришкою. Відчинив і завмер вражений .Скільки коліщаток! Малих, дрібних, блискучих! Ще раз крутнув. Чик-чик, чик-чик, чик-чик... Як гарно чикають. Крутнути хіба ще ? Щось тяжко йде, щось не пускає. Чи не попсував? Ще

ж хвилину тому так вільно й добре крутився. Затремтів із страху і натиснув рішуче. Пішло... Добре пішло... Ключик крутається без перешкоди і ... без перестанку. Але чому годинник не чикає? Він покрутив ще, потряс, дмухнув, приклав, як батько до виха... Стоїть і ані руш. Скорше, скорше все на місце! Склав, замкнув. Повний докорів сумління, Славцьо до вечора бродив по городі. Спав неспокійно. Снився колосальний годинник. Колеса, як жорна, а по них лазить пес Горошок. Годинник не чикає, а скрипить. Одно колесо видовжилось в еліпсу, порепалось, появився звідкись ніс, борода, губи і глянув батько. Вхопивши секундну стрілку, завбільшки як дишель, він кинувся на Славця. Славцьо рванувся, вдарився лобом об край ліжка і прокинувся. Холодний піт виступив йому на чолі. Ще була ніч. На фоні місячного неба чорніли віконні рами. Він довго не міг заснути, а коли вранці прокинувся і глянув на вікно, через яке ясними очима дивився соняшний літній день, то миттю зірвався з ліжка, повний нестримної енергії й таких же енергійних думок, але згадав про годинника і ... присів, немов його хто по плечах батогом шмагнув. І садок перестав манити, і сонце не радувало. Славцьо тихенько встав і глянув до другої кімнати. Стіл, що так інтригував колись, тепер стояв, як щось осоружне й гнітуче, як сам його біль. Він підійшов до нього ще не вдягнений, у білизні, й приклав вухо до дошки, жодного звука. Тихо, як у могилі. Значить, стоїть. Стоїть безнадійно. Ще до цього часу десь глибоко в душі жив блідий промінчик надії. А може піде ... Може якимсь чудом дрібненько зачикає, коліщатка закрутяться й піде, як ніби нічого не було, як ніби він і не дотикав його своїми руками ... Але тепер усі промінчики згасли. В перспективі цілком реально виднів невідкличний батьків пасок. Драма розігралася допіру на другий день.

На питання, чого лазив до столика, Славцьо не знав, що відповісти. Не може ж він у таку грізну хвилину почати щиро оповідати про свій давній інтерес до цього столика, столика дорослої людини ще й батька, який завжди має стільки поважних справ із селянами й різними дорослими людьми, а в тих справах стільки цікавого стільки таємничого для нього, малого Славця. Ні, він цього не може оповісти. Сердитий тон і грізний вигляд батька не настроюють до щирости, а розвиток і темп подій не дають змоги зайнятися просторим оповіданням. Треба рятуватись якось швидко й рішуче. Але як! Втек-

ти! Про це нема мови. Батько довго не чекає на відповідь. Його питання чисто риторичне. Очі Славця блищать слізьми, а душа наповнена щирим каяттям, а властиво й каяття вже нема. Він весь скулився й приготувався до прийняття удару, весь увійшов в очікування пекучого болю, і біль виріс у нього в якусь пекельну муку, в якусь гільйотину, що зараз перерве його життя. Розпучливий крик вирвався з грудей хлопця, і пасок ліг на сидіння ...

Після екзекуції Славцьо забивається у найдальший куточок хати, в спальню, на ліжко, вмощується малопомітно під заслоною дверей, як за параваном, куди рідко заглядає батьківське око. Довго так сидить, як купа гніву, палаючи червоними очима й вбираючи біль, який стихає, пашить і гріє збите місце. Часом тільки зблизиться до нього брат, чи сестра з ущіпливим зауваженням.

— А що дістав ?

— Ух, ти! — гнівно рванеться Славцьо.

— Тату, Славцьо б'ється!

— Я його поб'юсь! — чується десь з дальшої кімнати, і Славцьо, забившись знов у куток, пильно прислухається до кроків батька.

Коли ті кроки скеруються до дверей, що ведуть на двір, а двері рипнуть і зачиняться міцно й одразу, як вмів зачинити неслухяну клямку тільки батько, тоді Славцьо висовується з свого кутка, виходить до другої кімнати і, впевнившись, що батько пішов кудись далі, бо забрав тютюн, без якого поза межі садиби не виходив, сміливо розглядається й ступає по кімнаті.

Спокійнішим поглядом він спиняється на столикові — причині таких страшних терпінь. Але найнебезпечніше минуло. Сонце, зелень знову промовили до нього своєю вічно чаруючою мовою. Схопивши пару коліщат на залізній осі, від якогось дитячого візка, він несеться стрімголов, підкидаючи ногами, по виструганій доріжці, забувши годинника, паска, все..

А любив Славцьо рух, сонце воду, зелень, ох, як любив! Потреба повороту до хати диктувалася тільки животом, або грізним окликом батька. Матірні заклики й погрози рідко коли впливали на нього. Але зато свисток Льоня діяв, як електрична іскра. Славцьо зривався й летів стрілою через ґород, лопочучи по картоплинні ногами. Та й було чого. У Льоня ж... Але чи варто описувати всі ті приємности й несподіванки, які він тут

зустрічав. Чи загалом можна їх описати, не переживши кожної речі так безпосередньо, щиро, таким отвертим голим серцем, як переживав Славцьо. Чи врешті можна їх зрозуміти саме так, як розумів він. Наприклад, кінь. Ну, що таке кінь? Створіння, яке тягне воза й більш нічого. Отже ні! То значить створіння, так, але створіння перед яким можна забувши сніданок, обід і все, дослівно все, простояти цілісінький день, пестячи його очима, тріпаючи рукою по шиї й цілуючи в ніс. От, що таке кінь! Славців пієтизм до цього створіння не був однак цілком безкритичний. Славцьо мав свій кінський ідеал. Кінь передусім мусить бути неспокійний. Бо що то справді за коні, якими їздять селяни, навіть не загнуздуючи! (О. Іов коней не мав). Добрий кінь повинен без перестанку тупати ногами, нетерпеливитись, рватись, гризти гнуздечку, бризкати піною й дивитись гнівно — дикими налитими кров'ю очима. Підкови теж не маловажна річ: вони блищать, немов вогонь з—під ніг креше. Але що найголовніше, сказати б прикмета, без якої добрий кінь абсолютно не мислимий — це зігнута, як лебедя шия. І такий, власне кінь був у Льоня, чи пак у Льоньового батька. Коли наймит жене коней до води, можна разом з Льоньом проїхатися верхи. Він разів п'ять уже їздив на тому коні. Два рази злетів, як муха. Не зоглядівся навіть, як це сталось. Одного разу кінь тягнув його пів верстви через містечко й Славцьо шурав животом по осінній груді в щойно вдягненому новому „романівському" кожушку, якого батько привіз із міста, але не випустив оброть, доки якийсь чоловік не спинив коня. Розуміється, що той випадок не зменшив охоти Славця до дальших вправ у верховій їзді. Є у Льоня візок на залізних осях, малий, але цілком як справжній. І колеса шрубами прикручені й дишель повертається. Пхаєш за дишля назад, а візок точиться направо, або наліво, залежить, як повернути дишля. Ну, цілком, як справжній. Є шабля якою можна рубати лопухи і кропиву, рушниця, яка стріяє пістонами і так голосно, що навіть глухий пес Трапчик чує й тікає. Є знову вудка з червоним помальованим поплавцем з корка, велосипед на трьох колесах, різні дудки, гармонії... А скільки дитячих книжок з малюнками!... Найцікавіші це — „Задушевное Слово" — журнальчик з „мурзилками" для дітей.

Ані таких цікавих розваг, ані такого безжурного дитячого віку, як у Льоня Славцьо не мав. З ранніх ди-

тячих літ над його головою, спрагненою сонця й волі, висіли якісь прикрі обов'язки й хвилини забави він немов крав у кого, й тому вони були такі солодкі, тому ніколи ними не міг задовольнитись. Приїде Юрко із школи й ціле літо вільний. Куди хоче йде, що хоче робить. А його ще в ліжку будив голос батька.

— Ей, ти, голодранець, чого лежиш! Іди одганяй костогризів од вишень! А одганяти костогризів, це обов'язок на цілісінький день. Цілісінький соняшний літній день треба сидіти прикованому коло вишень і гонити тих надокучливих проклятих горобців.

Або Закон Божий! Нащо того Закону стільки, Славцьо рішуче зрозуміти не міг. Правда, батько готував його до духовного училища, алеж все одно того Закону мабуть у жодній школі стільки не потрібно. І Закон став для нього мукою.

Коли батько робить щонебудь в садку, о! з якою охотою Славцьо готовий йому помогати хоч цілий день, але, як почує „бери Закон",—кінець... Руки опускаються, і охота до життя пропадає.

Напочатку десь внизу в грудях збирається й перевертається щось таке здушено—бунтівниче. Помалу, немов пара в казані, зміцнюється, гусне, і коли Славцьо входить у батькову кімнату (ліпше б у могилу), він уже цілком готовий до того, щоб його голова не прийняла жодного рядка з підручника.

Тут у невеликій кімнаті о. Іова відбувається не лекція Закону Божого, а змагання двох воль.

Одна міцна, безкомпромісова, брутальна, як молот на ковадлі. Вона переконана, що йде до доброї цілі й мусить свого досягнути, а тому гатить рішуче й без розбору, тільки б у голову цього впертого лінюха вбити високі релігійні істини, вбити фундаментально, глибоко й непорушно, як грубі цвяхи в дубові дилі. Це воля батькова. Друга квола, незформована, дитяча, піддається силі, згинається, але пручається, палає гнівом, мовчазним протестом. І як зігнута пружина, розгинаючись з розмахом перегинається аж на другий бік, так і ця зелена воля дитяча, з тією різницею, що перегнувшись раз, вона все відхилятиметься у тому напрямі. Це воля Славцьова. Славцьо сідає коло стола. Батько лягає на ліжко й бере від нього книжку.

— Ну, кажи!

Мовчить налитий гнівом і дивиться в чорну пляму на столі, випалену батьковою цигаркою.

— Нагорная... підказує о. Іов.

— Нагорная...

— Проповєдь. Нуж, ну!

— Проповєдь.

— Іісуса Христа .

— Іісуса Христа.

— Що то, я маю за тебе говорити?

— Нагорная проповєдь Іісуса Христа...

Думок у Славцьовій голові нема, скупчення уваги жодного. Перед очима чорна точка на столі, а в голові, в душі, в цілому єстві—клубок звірячого спротиву, обурення й такого ж по-звірячому непереможного потягу до чогось іншого, але не до книжки Закону Божого „придворного протоієрея Дімітрія Соколова".

Його тягне до сонця, в садок, над річку, куди мама пішла з Валею. Може там є денебудь Льоньо, може ловить рибу, може виніс „Задушевноє Слово" з мурзилками! Він так любить тих мурзилок, він стільки знає про них оповідань. Чому він не має „Задушевного Слова"? Чому нагортають йому в душу тільки ці нагорні проповіді! Чому саме літом, коли всі діти, як метелики, купаються у соняшному повітрі, йому пхають в голову те, чого вона ніяк прийняти не може!

— Ну, ну... злісно, з притиском понукує о. Іов.

Славцьо вертається до сумної дійсности, і в голові, як промінчик у теміні, блискає кілька початкових слів з лекції.

— После... Іісус Христос...

— После избрания апостолов Иисус Христос... поправляє дослівно по книжці о. Іов.

Славцьо повторює і в безнадійно-твердому спротиві рішуче спиняється.

— То ти так вивчив? А ти ж мав цілий ранок? Я ж тебе поучу. Я тебе поганяю! Будеш ти мені тут до ночі сидіти. Читай!

Книжку о. Іов кидає на стіл.

Славцьо її розгортає.

До ночі, Боже! До ночі! До ночі в цій кімнаті, над цією книжкою Закону! Найтрагічніше те, що це не раптовий вибух батькового гніву; не застрашування тільки, а справді так може бути, бо не раз і бувало.

Його охоплює відчай. Може б інший на місці Славця, злякавшись такої переспективи, взявся б за того підручника, щоправда мало зрозумілого, і переборов би ті труднощі, але Славцьо був упертий, і ця впертість ні-

коли не злагоджувалась м'яким ласкавим словом, а рішуче й брутально поборювана, підсичувалась і зростала.

Голосом глухим і обуреним, далеким від примирення й покори, Славцьо починає.

— Нагорная проповєдь Іісуса Хріста.

Те слово „нагорная" ніколи ще не здавалось йому таким чужим недоречним, таким ненависним, немов власне це слово виною всього, немов воно щось забрало, в нього позбавило його такої солодкої дитячої волі.

Читає. Губи надуті. Очі блищать іскрами гніву.

— После избрания апостолов Иисус Христос сошел с ними с вершины горы, стал на возвышении на ровном месте и здесь при огромном стечении народа раскрил Свое учени а о том, какие качества должны иметь его ученики и как они должны исполнять закон, чтобы войти в царство Мессии. Эта проповедь Иисуса Христа называется...

В цей час сталася подія.

Голос Славця тремтів, склився й набрякав якимсь дзвоном. Навколо панувала пообідня тиша. Батько, лежачи, сопів, мухи бились об вікна, і враз різкий свисток прорізав повітря. Це Льоньо кликав Славця, вийшовши до своєї клуні. О. Іов знав значення того свистка.

На Закон впало дві сльози, Славцьо глипнув скорботними очима на батька, цей глянув на нього своїми гнівно-безкомпромісовими, голос ще більш заломався, читання перемішалось з хлипанням і плачем.

О. Іов, що починав уже дрімати, підскочив на ліжку, немов його хто голкою шпигнув.

— Ти чого ревеш?

Славцья охопив такий розпач, а серце натиснуло стільки пекучого плину до очей, що питання о. Іова вплинуло, як відімкнення якихсь шлюзів, з-під яких нестримно ринулися потоки сліз.

Розлючений не стільки на Славця, скільки на Льоня, якому не міг нічого зробити, і який вперто й щораз голосніше свистав, о. Іов, схопившись з ліжка, блискавичним рухом зняв паска.

— Ой-йой--йой, тату, не бий, буду читати... перелякано крикнув, зірвавшись із стільця.

Але о. Іов невмолимий і послідовний...

По цій непередбаченій перерві він знов сопів на ліж-

ку, Славцьо вже покірно читав до самого вечора, але по книжці водив тільки очима, не зраджуючи найменшого наміру заглибитись в її зміст і весь час думаючи тільки про Льоня. Він читав без перерви, навіть тоді, коли ніс о. Іова виспівував, як патефон, а до відкритого рота, мов до гирла вулькану, з обережною цікавістю заглядали збентежені хропінням мухи.

Коли батько прокинувся, його вже чекав у кухні якийсь селянин, і тому Славцьо відповідав тільки на другий день. Оповідав добре, не пропускаючи жодного слова, як того вимагав батько. „Нагорная проповєдь" зафіксувалася в його пам'яті, міцно хоч і проти волі, не прийнята ані свідомістю, ані серцем.

Восени того ж року разом із Льоньом Славцьо вступив до підготовчої кляси духовного училища в Житомирі. На превелике здивування батька наука в школі почалась добре.

Правда, Закон Божий і тут не користувався у Славка великою симпатією, але напакованих в його голову знань з цієї ділянки вистачило йому на ціле училище.

Богословська Академія УАПЦ

(До історії її заснування)

Свято-Покровська Церква в Мюнхені, як Катедральна Церква Мюнхенської Дієцезії, виконала велику історичну місію: вона стала тією базою, що на ній повстала Богословська Академія, Вища духовна школа Української Автокефальної Православної Церкви на еміґрації.

Мюнхен, столиця Баварії, спонтанно став культурним і науковим центром цілої української еміґрації. Тут відновив свою діяльність Український Вільний Університет; тут заснована Українська Економічна Вища Школа; тут відновило свою діяльність Наукове Товариство імени Шевченка, що має вже понад 75 років свого існування, та Історично-Філологічне Товариство, що в цьому році святкуватиме 25-літній ювілей своєї діяльности. Взагалі в Мюнхені і навколо нього скупчені основні наукові сили української еміґрації.

Тому не дивно, що й місцем заснування Богословської Академії спонтанно став той же таки Мюнхен, — хоч повний руїн, що їх принесла друга світова війна, але й повний кипучої творчої енергії, творчих сил української науки і культури взагалі.

При Свято-Покровській Церкві закипіла творча праця ентузіястів церковного життя. В січні 1946 року обрано новий склад Парафіяльної Ради, яка налічувала 30 членів, відомих громадських і церковних діячів, діячів науки і культури. Свою творчу працю Парафіяльна Рада розгорнула по Секціях, і серед них найбільшу продуктивність праці виявила Релігійно-Освітня Секція, головою якої був обраний Проф. П. Ковалів. Керуючись окремим статутом, Релігійно-Освітня Секція розгортала свою працю як по лінії опрацьовання науково—богословської і церковної тематики, що виявилось в прочитанні на Секції цілого ряду рефератів, так і по лінії ширення основ християнської доктрини серед ширших мас українського Народу, розселених по таборах Німеччини.

Релігійно-Освітня Секція мала в своєму складі визначні наукові й культурні сили (професори, студенти, церковні діячі та ін.), і з такими силами можна було не

тільки влаштовувати вужчі й ширші наукові засідання в самому Мюнхені, [як це й робилося не раз, але й читати реферати по таборах за Мюнхеном. Це дало підставу Секції зайняти ширше становище, вийти за межі суто парафіяльних функцій. І згодом вона здобула собі цілком заслужену назву „Богословської Секції при Архиєпископській Катедрі". Цьому сприяло й те, що найближчим дорадником і активним членом Секції був сам Владика Архиєпископ Михаїл, який навіть люб'язно пропонував своє приміщення для наукових засідань Секції, сам беручи активну участь у цих засіданнях.

Ректор Богословської Академії Проф. Пантелеймон Ковалів.

В своєму Статуті Богословська Секція мала один із пунктів, що потім відограв фатальну ролю в тій історичній місії, яку з Божої волі згодом виконала Секція. А саме пункт про сприяння духово - освітній справі Української Автокефальної Православної Церкви. Цей пункт Статуту й послужив підставою для розгортання праці в справі заснування Вищої духовної школи, майбутньої Богословської Академії УАПЦ.

Треба сказати, що питання про заснування вищої духовної школи спеціяльно ніколи не ставилось на Секції, а виникло воно в цілком інших обставинах і з Секцією було тільки в певнім ідейнім зв'язку. Але факт той, що власне Секція й послужила тією базою, на якій зародилась сама ідея створення саме богословської Вищої школи.

Скликано було спеціяльну Комісію в складі Проф. П. Ковалева (голова), Проф. Я. Моралевича, Проф. І. Розгіна, О. П. Ковальчука та інж. Воковського, а згодом до складу Комісії ввійшли ще проф. В. Петров, проф. Г. Ващенко та проф. Я. Горбачевський. Комісія зайня-

лась підготовчою роботою щодо створення такого вищого учбового закладу, який би відповідав інтересам Української Автокефальної Православної Церкви на чужині. Свою працю Комісія вела в повному контакті з архиєпископом Михаїлом та архиєпископом Генадієм, відбуваючи разом із згаданими Владиками свої організаційні засідання. Після ряду дискусій про самий тип школи прийнято було рішення створити „Богословсько—Педагогічний Інститут“ з двома факультетами — Богословським і Педагогічним, який би мав своїм завданням готувати кадри високоосвіченого духівництва та кадри педагогів, що виховну роботу провадили б в консолідації з Церквою. Із цих завдань виходячи, Комісія опрацювала відповідний Статут, що складений був на підставі статутів духовних академій та Празького Педагогічного Інституту.

Праця Комісії коло організації Богословсько-Педагогічного Інституту розгорталась далі. Повстало нарешті питання припинення діяльности Комісії і утворення Професорської Ради Богословського Інституту, до складу якої запрошено найкращі наукові і педагогічні сили на еміґрації — професорів і доцентів університетів і старих духовних академій та Варшавського Православного Богословського Факультету. Перше засідання Професорської Ради відбулося 1946 року, на якому був прийнятий проект Статуту Інституту з тим, що остаточно він мав бути затверджений Св. Синодом УАПЦ. Обрано керівний склад Інституту: на Ректора Богословсько-Педагогічного Інституту обрано проф. Ковалева, на Декана Богословського Факультету — проф. Я. Моралевича, на Декана Педагогічного Факультету — проф. В. Петрова та на Секретаря Професорської Ради о. П. Ковальчука. На Голову Кураторії Інституту запрошено архиєпископа Генадія, що тимчасово мешкав у Мюнхені перед своїм від'їздом до Австралії, куди він мав благословення від Св. Синоду УАПЦ.

Основну підготовчу роботу зроблено: обрано керівний склад складено проект Статуту, опрацьовано провізоричні навчальні плани факультетів тощо. Тепер стало питання про упідлеглення Інституту Св. Синодові, вищій духовній владі, як це й належить бути кожній духовній школі. Складається враження, що Св. Синод УАПЦ мав бути поставлений уже перед доконаним фактом. Це так. В умовах важкого еміґраційного життя інакше й бути не могло: вища учбова інституція твори-

лася не згори, як це повинно б бути в нормальних умовах життя, а цілком спонтано, знизу, там, де був для цього відповідний ґрунт, творча енерґія й цілковите усвідомлення великого обов'язку перед Св. Церквою і Народом. І Св. Синод справді був поставлений перед доконаним фактом, але фактом великої історичної ваги, великого значення в житті Української Автокефальної Православної Церкви.

Саме 16 червня 1946 року мала відбутися в Есслінґені (Віртембергія) чергова Сесія Св. Синоду. На цю Сесію прибула делеґація від Богословсько-Педагогічного Інституту в складі Проф. П. Ковалева і Проф. Я. Моралевича, щоб звітувати Св. Синодові про зроблену роботу та просити від нього благословення на дальшу працю та остаточне оформлення цього вищого духовного учбового закладу. Св. Синод в складі Голови Високопреосвященнішого Митрополита Полікарпа, Заступника Високопресвященішого Архиєпископа Михаїла і членів: Преосвященнішого Єпископа Мстислава і Преосвященнішого Єпископа Платона присвятив питанню Богословсько-Педагогічного Інституту спеціяльне засідання, на якому доповідали Ректор Інституту Проф. П. Ковалів і Декан Богословського Факультету Проф. Я. Моралевич. Після обміну думок Митрополит Полікарп поблагословив почату велику працю і дальше її розгортання, а Св Синод виніс рішення на наступну Сесію подати Статут Інституту на остаточне затвердження.

З радісним настроєм повернулися делеґати до Мюнхену, і ще з більшою енерґією почали розгортати підготовчу працю поборники духовної освіти. Зараз же було оголошено в пресі про започаткування в Мюнхені Богословсько-Педагогічного Інституту і про конкурс на заміщення вакантних посад викладового складу з богословських дисциплін. Малось на увазі заздалегідь виявити наявні богословські сили, з якими далі можна було розгортати навчальний процес в Інституті.

Деяких турбот завдала саме назва школи. Ще на одному з попередніх засідань Професорської Ради Інституту було „висловлено побажання, щоб у майбутньому, як розгорнеться праця, переіменувати його в „Академію". Але не довелося чекати, поки розгорнеться праця. Обставини примусили вже тепер зробити це переіменування в інтересах престижу самої школи і УАПЦ, як також з причин зовнішньо-формальних: в Німеччині слово „інститут" сприймається не так, як

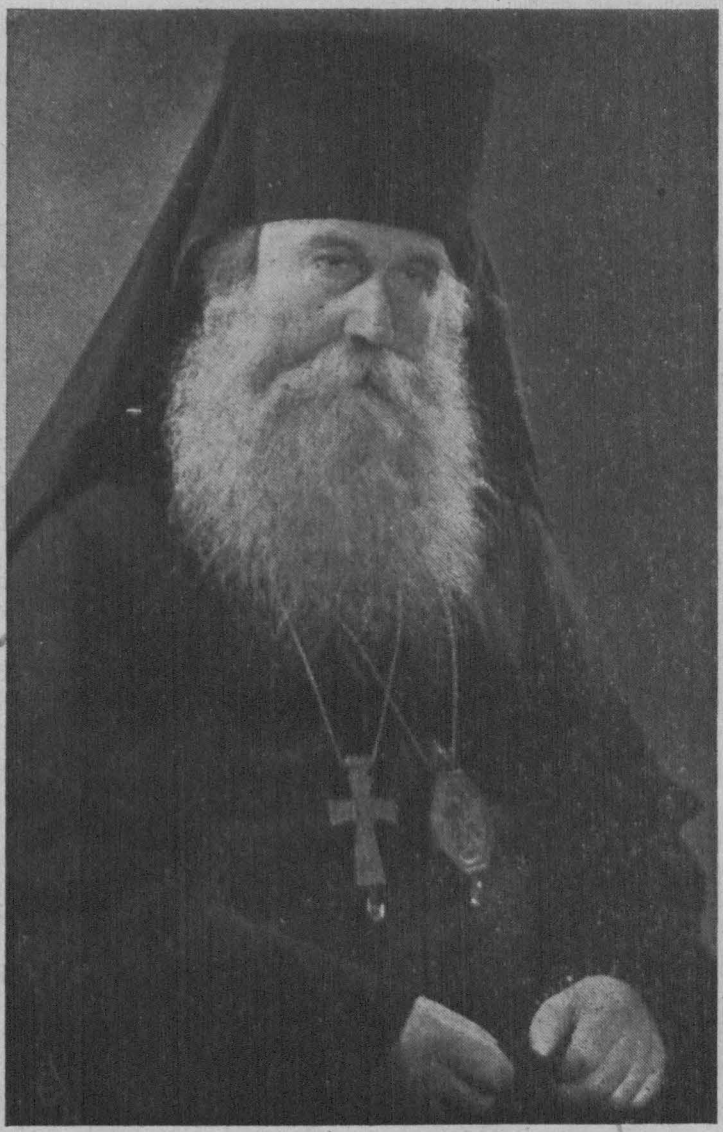

Високопреосвященніший Ігор, Архиєпископ Полтавський і Кременчугський, Член Свящ. Синоду УАПЦеркви й Керуючий Ауґсбургською Цер. Окр. УАПЦ на еміґрації в Німеччині.

ми його розуміємо, а це могло б призвести до деяких ускладнень. Так на засіданні Професорської Ради від 4. липня 1946 року Богословсько-Педагогічний Інститут переіменовано на „Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ“.

В період до наступної Сесії Св. Синоду розгрталась інтенсивна підготовча праця: опрацьовувався Статут згідно з вказівками Св. Синоду, вживались заходи до оформлення школи перед офіційними чинниками влади тощо.

Настав знаменитий день 24. серпня 1946 року, день чергової Сесії Св. Синоду. Серед інших важливих питань з життя УАПЦ Св. Синод заплянував питання розгляду й затвердження Статуту Богословсько-Педагогічної Академії. На цей час делеґатами від Академії були виряджені такі особи: Ректор проф. П. Ковалів і Декани Проф. В. Петров та проф. Я. Моралевич. Важка ситуація склалась. Нелегко було розв'язати таке питання, від якого залежала дальша доля школи. Розгорнулися жваві дебати навколо дуже принципового питання: чи прийняти Статут як вищої богословської школи, чи як вищої педагогічної школи, лише з Богословським Факультетом. Проти першого варіянта начебто промовляв факт відсутности достатньої кількости вчених богословів, проти другого — факт існування вже на еміґрації Українського Вільного Університету, і недоречність творення паралельної школи для готування педагогічних кадрів

Безперечно більше шансів мав перший варіянт. Хоч правда,в нас нема в достатній кількості вчених богословів, які б могли понести тягар викладання в високій духовній школі, а проте становище виявилося не безнадійне: ці наукові богословські сили Академія може й повинна виховати з допомогою вчених небогословів, представників різних гуманітарних наук. Серед цих учених є ряд осіб з вищою богословською освітою. Таке було гасло, під яким творилася окремо вища богословська школа, як продовження славних традицій минулого з історії духовної освіти на Україні.

Св. Синод урахував цей факт, зважив ті важкі обставини, в яких перебуває тепер Українська Автокефальна Православна Церква на чужині, і майже без змін затвердив Статут в першім варіянті, поробивши деякі невеличкі додатки, на які цілком погодилися й присутні на засіданні делеґати від Академії

Св. Синод затвердив також і керівний склад Ака-

демії: проф. П. Ковалева — на становищі Ректора Академії, проф. В Петрова на становищі Декана Педагогічного факультету і проф. Я. Моралевича тимчасово, доки не заступить його духовна особа (згідно з статутом Академії), — на становищі Декана Богословського Факультету. Запрошений раніше на Куратора Академії Архиєпископ Ганадій не був затверджений на цьому становищі. Натомість Св. Синод призначив на становище Урядуючого Куратора Академії Архиєпископа Михаїла, а на Почесного Куратора Академії Св. Синод благословив Високопреосвященнішого Митрополита Полікарпа.

Урочисте Відкриття Академії відбулося 17. листопада 1946 року, про що докладно інформує нас „Бюлетень Богословсько — Педагогічної Академії УАПЦ“ ч. 2. Днем Патрона Академії обрано День Св. Архистратига Михаїла, що припадає на 21. листопада.

Тепер Академія знову переживає зміну структури: на 1. Українському Православному Церковному З'їзді, що відбувся 25-27 .грудня 1947 року в Реґенсбурзі, ухвалено Богословсько-Педагогічну Академію УАПЦ переіменувати в Богословську Академію УАПЦ“ з відповідними відділами замість факультетів: історичним, літературним, клясичним і музичним на базі загально-основних і обов'язкових богословських дисциплін.

Т. МОДЕСТ

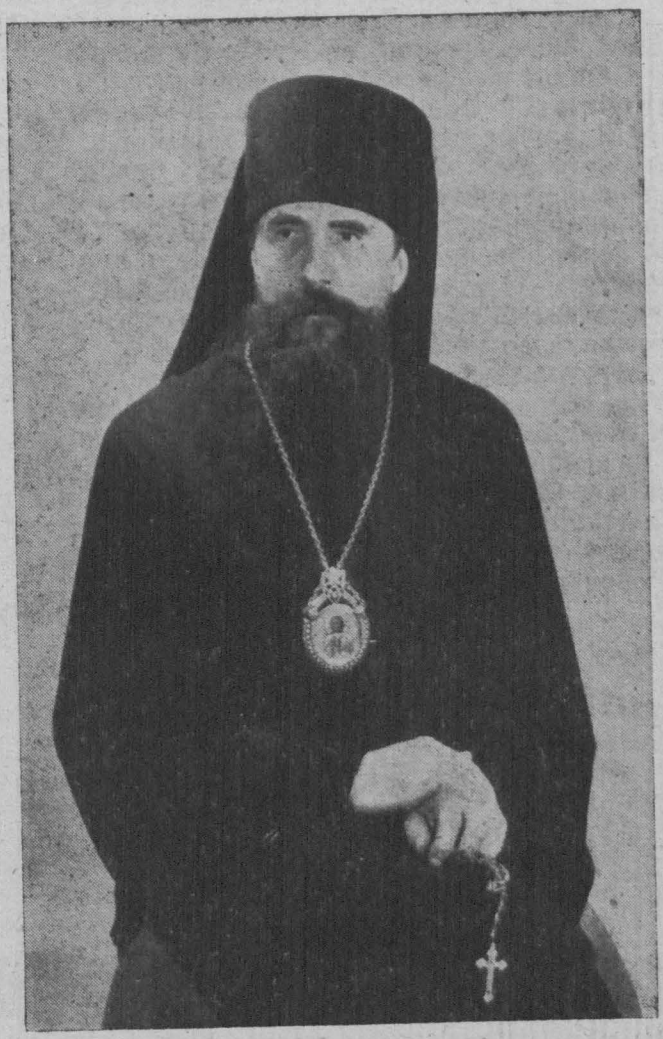

Високопреосвященніший Геннадій, Архиєпископ Січеславський,
Член Свящ. Синоду УАПЦеркви й Керуючий Мюнхенхенською Церковною Округою УАПЦеркви на еміґрації в Німеччині.

АКТ
Відкриття Богословсько -Педагогічної Академії в Мюнхені 17 листопада 1946 р.

З волі Бога-Отця, благословінням

Бога-Сина і Благодаттю

Бога-Духа Всесвятого, з благословіння Священного Синоду єпископів Української Автокефальної Православної Церкви під головуванням Високопреосвященнішого Митрополита від 24 серпня 1946 року (Проток. ч. 2 п. 6) в Мюнхені (Баварія) засновано Богословсько-Педагогічну Академію, яко традиційну Високу Школу Українського Народу для виховання високоосвічених душпастирів-священнослужителів і проповідників Слова Божого серед Українського Народу на Еміґрації, а також для виховання в дусі Христової науки висококваліфікованих педагогів українських шкіл на еміґрації і досвідчених у християнських знаннях жінок-українок.

Свято відкриття Богословсько-Педагогічної Академії Укр. Автокефальної Православної Церкви відбулося в неділю 17 листопада 1946 року. Після урочистої Божественної Літургії (Дахауерштрасе 9-1), яку відслужив Високопреосвященніший Михаїл, урядуючий Куратор-Академії, архиєпископ Мюнхенський, в сослуженні з Преосвященнішим єпископом Володимиром і сонмом духовенства, за участю капели „Україна" під керівництвом Проф. Нестора і місцевого Архиєрейського хору, при переповненому храмі вірними з м. Мюнхена і прибулими делеґатами з різних місць і від різних організацій і вищих шкіл українських, німецького університету і університету У. Н. Р. Р.А. Собором всіх Священнослужителів відслужено урочистий Молебень Святому Архистратигу Михаїлу, яко Покровителеві Українського Народу і Патронові Богословсько-Педагогічної Академії. Після молебня виголошено Многоліття Високопреосвященнішому Митрополиту Полікарпу, яко Почесному Кураторові Академії, Собору єпископів УАПЦ, Священному Синоду, Урядуючому Кураторові Високопреосвященнішому Архиєпископу Михаїлу і всій Кураторії, ректору Академії проф.

П. Ковалеву і всій Професурі, Студентам Академії і всім присутнім в храмі.

Урочисте Відкриття відбулося в приміщенні Українського Комітету (Розенгаймерштрасе 46а) за братською святочною трапезою.

О 2 год. дня до приміщення прибули: Високопреосвященний архиєпископ Михаїл, Преосвященний Єпископ Володимир разом з Ректором Академії Професором П. Ковалевим. Вони були зустрінуті з хлібом-сіллю. Привітальну промову виголосив вик. обов'язки Декана Богословського Факультету професор Я. Моралевич. Після цього Високопреосвященніший архиєпископ Михаїл запросив усіх присутніх помолитися перед початком Відкриття і відслужив короткий молебень. Гості зайняли місця. Урочисте Відкриття Академії розпочато промовою Ректора. В своїй високозмістовній промові п. Ректор Академії коротко, але чітко виклав історію Духовної Освіти на Україні та виникнення думки про відкриття Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц. в Мюнхені, підкреслив її мету, завдання й значення її для Українського народу на еміґрації. Далі закликав професуру поділитися своїми знаннями і науковим досвідом на користь Академії, а студентів – виконувати покладені на них обов'язки, прямуючи до поставленої мети. До Громадянства звернувся з закликом допомогати молодій Академії виконувати ту високу місію, що її поставила перед нею історія. Після цього Ректор урочисто оголошує Академію відкритою, закінчивши промову словами: „Слава нашій молодій Академії“ ! Архиєрейський хор відспівав „Гавдеамус“.

Далі йде Слово Куратора Академії. Високопреосвященніший архиєпископ Михаїл у своїй промові вказав на ту величезну місію, яку виконала Києвська Могилянська Академія для Українського Народу і взагалі для християнства. Владика відзначив, що Богословсько-Педагогічна Академія повинна продовжувати ту ж велику службу для Українського Народу на еміґрації, зазначивши, що народ тільки тоді міцніє й духовно зростає, коли будує своє життя на підвалинах Христової Науки. Він висловив упевненість, що професура цілком свідома високої місії, виконання якої чекає від неї Український Нарід, і висловив надію, що студенство розуміє, до якої науки стає, і сумлінно зможе опанувати її. На закінчення Високопреосвященний Владика закликав Боже благословення на Академію, на Ректорат, Професуру і Студентів. Хор Проф. Нестора чудово виконав концерт „Те-

бе Бога хвалимо“комп. Бортнянського. По закінченні концерту гості, що зібралися в кількості до 250 осіб, проспівали молитву „Отче наш“. — Владика Михаїл благословив трапезу.

Під час трапези були зачитані привітання від проф. Дм. Дорошенка, Високопреосвященного Олександра, Митрополита Пінського і Поліського, від професора Ф. Кульчинського, Архипротопрестітера П. Калиновича та інші. Від Греко-католицької Семінарії надіслав привітання о. Ректор д-р Лаба, від Братства Хреста канцлер проф. А. Лідки.

Під час трапези виступили з промовами: від Українського Вільного Університету і від Греко-Католицької Апостольської Візитатури проф. І. Мірчук, від Україн. Тех. -Господар. Інституту Ректор проф. Доманицький, від Української Економічної Вищої Школи Ректор проф. Мартос, від Центрального Представництва Української Еміґрації проф. Вєтухов, від Обласного Представництва Української Еміґрації проф, Корсунський, від Кооперативних організацій проф. Павликовський, від Червоного Хреста Д-р Воробець, від Жіночої організації п. Горбачевська.

Трапеза закінчилася співом молитви „Боже Великий Єдиний“.

На відзначення цієї події і складено цей Акт.

Ректор Академії
Професор П. Ковалів

Куратор Академії
Архиєпископ Михаїл

Мюнхен 18 листопада, 1946 року.

На свіжу могилу бл. п. Неофіта Яковича Кибалюка.

Бл. п. Неофіт Якович Кибалюк, Головний Редактор „Богословського Вісника" (род. 21.1. 1894р.—† 9.7.1948р.)

Дня 9 липня 1948р. о год 20-й в Аугсбурзі несподівано відійшов на той світ бл. п. Неофіт Якович Кибалюк, головний редактор „Богословського Вісника". Несподівана смерть Неофіта Яковича боляче вразила всіх, хто знав цю кристалічно чесну, побожну, розумну, досвідчену в культурно-громадській праці, працьовиту постать, а для нашої редакції його смерть стала великою незамінимою втратою.

Не з почуття формального обовязку перед покійним Неофітом Яковичем, але з почуття вдячности й доброї пам'яти про покійного не можемо не згадати про його життя й цінну працю для Церкви й України.

Бл. п. Неофіт Якович Кибалюк родився 21. 1 1894р. в с. Івниці на Волині. По скінченні Волинської Духовної Семінарії в Житомирі вступив на правничий відділ Харківського Університету. Перша світова війна перервала студії: його покликують до війська. По скінченні Тифліської військової школи й по звільненні з російського війська Неофіт Якович вступає до української армії й займає становище штатного викладача Житомирської Юнацької Школи (20. 1. 1919р.), а 14. 7. того ж року його призначається державним інспектором тої Шко-

ли. Бере участь у боях підчас походу школи з Житомира до Кам'янця Подільського.

По закінченні визвольних змагань 1917-1920рр. осідає Неофіт Якович у Дубні, де, провадячи українську книгарню, розвиває дуже широку культурно-освітню працю й стає Головою „Просвіти" що мала тоді понад 90 філій у повіті. Пізніше переходить до Почаєва, де вчителює в вищій початковій школі. Його кандидатуру було виставлено до Польського Сейму, але стати послом йому не довелось: його обвинувачено польською адміністрацією в замасі на президента Войцеховського й ув'язнено і по 4-х місяцях звільнено без подання доказів обвинувачення. Це не був одинокий випадок його ув'язнення. Сидів він у Крем'янці, коли йому підкинули нелегальну літературу й під закидом розповсюджування її заарештували.

В 1931р. польська влада позбавляє Неофіта Яковича польського громадянства й висилає за межі Волині. Неофіт Якович спиняється в м. Люблині, де над ним встановлено було суворий нагляд поліції; йому заборонено було навіть зустрічатись з українцями. Жив у Люблині з того, що провадив невеличку крамницю паперу та канцелярійного приладдя. На засланні у Люблині Неофіт Якович і одружився.

З приходом німців, коли в 1941р. хвилево оживає українське життя, Неофіт Якович стає на чолі місцевого Відділу Українського Комітету в Люблині. Знову розвиває широку культурно-громадську працю.

Але його тягне до себе рідна Волинь. Неофіт Якович переїжджає до Рівного, де находить ширше поле для своєї невсипущої діяльности. Відновляє „Просвіту", яка розростається й має понад 160 філій на Волині. При „Просвіті" закладає хор, аматорський гурток і бібліотеку.

Підчас своєї культурно-громадської праці як за Польщі, так і за німців Неофіт Якович приймає активну участь і в церковному житті. Особливо багато енергії проявляє він на ниві церковній у Рівному, де Волинська Церковна Рада при його активній участі виявила надмір енергії в ділі відродження Української Православної Ієрархії; тісно співпрацює з повсталою в 1941р. в Луцьку Адміністратурою УАПЦеркви; в 1942р. входить у склад Єпископської Ради в Рівному й кількоразово, з архипастирського благословення, виголошує в Рівен. Катедр. Соборі високозмістовні й глибокорелігійні про-

повіди, вдягаючись у стихар, який мав право вдягати ще з Дух. Семинарії.

Тяжкі воєнні обставини, коли німці лютували від своїх невдач на фронті й тероризували українців, арештовуючи їх масово й розстрілюючи, унеможливили Неофіту Яковичу дальшу працю в Рівному. Треба було думати про виїзд на захід у звязку з відворотом фронту.

В 1944р. в січні м-ці Неофіт Якович переїжджає до Львова, де стає референтом релігійних справ при Центральному Українському Комітеті. Далі на захід ішов шляхом багатьох з нас... Через відомий лагер в Штрасгофі (біля Відня) й інш. Перебуває в Сант Пельтені в Австрії, працюючи на металевій фабриці й у Відні.

Після капітуляції німців опиняється в таборі в Аугсбурзі, спочатку на Гегінгені, а потім в Сомме Касерне. Для Неофіта Яковича з його невсипущею енергією й тут знаходиться широке поле для праці. З перших днів заснування табору стає він на чолі Культурно-Освітнього Відділу, організовуючи в першу чергу шкільництво в таборі.

Стає основоположником першої й найстаршої на еміграції газети „Наше Життя". Перші числа цього часопису пишуться на машинці в кількості 50 прим., за кілька тижнів переходиться на ротатор. Попит на часопис росте, й друк його відбувається в спосіб світлодруку, а потім і на друкарській машині.

Вникає Неофіт Якович у всі ділянки таборового життя, що потребують організації й праці. Бере участь в організації українських працівників пера в „Спілку Укр. Письменників і Журналістів". Смерть застала його на становищі Голови СУПіЖ

В таборі Сомме Касерне організовується селянство,—Неофіт Якович бере участь і є членом „Спілки Селян". Він був Головою Укр. Нац.-Державного Союзу —відділ в Аугсбурзі; організував парафіян і став на чолі „Братства Св. Володимира; організовує був. політвязнів і стає на чолі Аугсбургської філії" Т-ва Політ. Вязнів".

Але від громадсько-політичної праці останніми тижнями відходить, перекладаючи її на плечі інших, коли одержав покликання на головного редактора „Богословського Вісника". Всі його думки й ціла його уява сконцентровуються тепер на цьому пункті праці. Він

хоче поставити „Богословський Вісник“ на належну височінь; хоче, щоб він був таким, яким має бути орган УАПЦеркви і зовнішньо і внутрішньо. Мріє на базі „Богословського Вісника“ створити ціле церковне видавництво. Цілими днями сидить над матеріялом для журналу, лише ввечері виходить на годинний прохід, щоб набратися нових думок і трохи відпочити. „Ви не знаєте, які цікаві матеріяли напливають з місць“, говорив Неофіт Якович своїм співпрацівникам.

Валютова реформа, що вибила з рівноваги редакційний і видавничий апарат, була великим ударом для Неофіта Яковича й коштувала йому багато нервів, бо він бачив, що його мрії заломлюються.

В цьому критичному моменті наступила несподівана смерть. Високопреосвященніший Митрополит Полікарп у листі свойому на імя покійного Неофіта Яковича, одержавши ч. 1 „Богословського Вісника“, писав так: „Одержав я ч. 1“ Б. В. „Як з зовнішнього боку, так і по змісту книжка робить дуже добре враження. Матеріял підібраний уміло, й книжка читається з насолодою. Сердечно дякую Вам за працю, яку Ви понесли при виданні „Б. В.“ Бажаю Вам сил і здоров'я для продовження дальшої праці над виданнями УАПЦеркви... З любов'ю до Вас Полікарп, Митрополит УАПЦеркви.“

Неофіт Якович був обдарованний іскрою Божою-письменницьким талантом. Його оповідання дуже життєво й картинно змальовують життя й читаються легко й з насолодою. З більших його оповідань відомі: „Над Іквою“, „Щербатий келих“.

Крім того, він багато дописував до укр. преси, підписуючись (з Волині за Польщі) псевдонімом, з огляду на переслідування.

Бл. п. Неофіт Якович мав добрий дар промовляти; він говорив завжди повільно, виразно, з почуттям; кожне слово немов важив і цінив; через те завжди захоплював слухачів своєю промовою.

Неофіт Якович належав до тих людей, які тихо, спокійно, але з твердою вірою й певністю, корисно роблять своє діло, не претендуючи на славу, похвалу чи винагородження.

Бл. п. Неофіт Якович мав замір решту свого життя присвятити духовно-пастирській праці. Але не довелось. Господь покликав його з того тяжкого „житейського схвильованого моря до тихого Свого пристановища“.

В особі бл. п. Неофіта Яковича Кибалюка ми втратили глибоко віруючого християнина, великого патріота-українця й непомітного тихого й цінного труженика на ниві культурно-громадській, а наш церковний орган—незамінимого досвідченного редактора.

Нехай же легкою буде йому чужа земля, а память про Його життя й цінну працю для Церкви й України передається—„від роду до роду".

Редакція.

СВ. ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

ЙОГО СВЯТІСТЬ АТЕНАГОРАС, АРХІЄПИСКОП
ЦАРГОРОДСЬКИЙ, ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

Зміна на патріяршому престолі в Царгороді

В кінці минулого року в житті Вселенської Патріярхії в Константинополі зайшла зміна. Уступив з причини немочі тілесної Патріярх Максим V,—а на його місце покликано Архиєпископа Атенагораса, екзарха Грецької Церкви в Америці,

Числом невеличка, територіяльно перебуваюча під магометанською державою, завжди приваблива для загарбників—Царгородська Патріярхія в Православному світі займає перше по честі місце. Стоїть, ніби, справжній маяк, що навколо скупчує всіх; хто в морі життя блукає.

Ця духова пов'язанність православних помісних церков через Константинопольський Патріярший трон—для українців має особливо велике значіння. І не тому тільки, що від Царгороду ми охрещення прийняли, але й тому, що більш щасливі віки нашого державного минулого проходили під безпосереднім його духовним водительством.

Звичайно, значіння трону Константинопольської Патріярхії—чисто символічне. Є воно фактором духовного, ідейного порядку. Константинопольський Патріярх—предстоячий, не владичествуючий; старший молитовник—не керуючий чиноначальник; маючий право пасти все православне стадо Христове, але не правлячий ним. Це—високо поставлений палаючий свічник, аби всі, що мають зір, керувалися ним у тьмі захмареня. Тому то мряка й безпорадність огортає православний світ, коли свічник гасне; радується—коли запалюється.

В ідейнім об'єднанні навколо себе всіх автокефальних помісних православних Церков і полягає авторитет Константинополя,—авторитет утверджений і скріплений від самого постання Константинопольської Церкви. Він опертий на шіснадцяти віках часу, освячений іменами многих святих мужів-учителів церкви, видатних проповідників і святителів, що подвизалися на патріяршому престолі в Царгороді. Під дамокловим мечем ворога Христа, що під стіни Царгорода вже намагається підступити, Константинопольський Святішій Отець і донині достойно предстоїть та гідно сповнює свій тяжкий обовязок—водителя православного світу.

Тому нині, коли ціле людство стало на роздоріжжі двох світів: християнської культури і взаємної любови, чи грубого матеріялізму та себелюбства,—у війні за Бога й Христа Його для Вселенської Православної Громади **пункт збірний**—тільки коло трону стародавнього Вселенського Царгородського Патріярхату. Там сила наша перед загрозою грядучої недолі. Сила та—в міці духа православних народів, Царгородом об'єднаних, в ясності світла морального воскресення людини, Святішим Отцем Константинопольської Церкви заступленій.

В наведеному різниця православного Константинополя від католицького Риму. Константинополь—світильник, символ, гасло, духовний водитель, а не „головне управління". Це ідейний відбиток духа кожної окремої православної церковної громади, що й від себе до центру випромінює душу соборну, щоб посилити її спільний дух і на себе сприйняти духа спільного; сприйняти із загального джерела, а тим і самому посилитись.

На протязі віків постать Святійшого Отця Царгородського є опорою духа Православної Церкви. Чим бурхливіші часи переживає Церква, тим яснішим виявляється світло джерела нашого поєднання во Христі. А нашому поколінню Провидіння судило переживати епоху, коли безбожник підносить руку на самого Христа. Світ нині, наче, станув на межі поміж „бути чи не бути" далі самій християнській культурі. Тому в цей час Православному світові особливо сильно дається відчути, що остов, кістяк нашого духовного опертя—тільки коло відвічного на землі праджерела православної віри—Вселенського Патріярхату, або... ми опинимося в „третьому римі"—Москві.

Загребущі руки з півночі простягаються по Дарданели. Червоні зірки вже несуть варту недалеко Босфору. А це в церковно-православному сенсі має означати, що загребуща долоня простягається вже, щоб, нарешті і осідок Вселенського Патріярхату опинився на Луб'янці.,

На патріярший трон в Константинополі прийшла людина ще не стара віком (62 роки), але стара досвідом високого церковного служення. Це все провіщає для Церкви добре. Маємо підстави думати, що добре це провіщає й Українській Церкві. Українська Правовославна Автокефальна Церква не має нині своєї хати. В Україні вона живе в серцях людей, не в храмах. Поза Україною— вона еміґрантська, скитальча. Але Святіший Патріярх Атенагорас вже в перші дні свого високого

служення поставиться до нас, скитальців, по-батьківськи.

Побажаймо ж новообраному Святійшому Патріярхові здоров'я та сил, так потрібних для тяжкої відповідальної праці на Вселенському Патріяршому Престолі.

Ред. А. Котович.

Привітання

Святійшому Вселенському Патріярхові Атенагорасові, вислане від Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції в Европі з приводу обрання Його на Патріярший Престол. Його Святійшество, Святіший Атенагорас, Архиєпископ града Константинополя—Нового Риму й Патріярх Вселенський.

Ваша Святішество!

Довідалися ми про щасливе обрання на Вселенський Патріярший Престол Вашого Святішества. Серця наші повні радости з приводу того, що на чолі Вселенського Православія стала Ваша особа, котрій більше, як кому іншому, відоме життя й доля Української Православної Церкви й Українського Побожного Народу.

Наша Церква до 1686 р. була в безпосередній опіці Константинопольського Патріяршого Престола, після чого була силою опанована Московською Церквою. В 1942 р., в наслідок військових подій, Українська Церква відновила самостійне життя під мудрим християнським покровом нашого духовного керівника Блаженнішого Діонисія, Митрополита Варшавського і всієї Православної Церкви в Польщі, через якого була в синовньому єднанні з Вселенською Патріярхією.

Листом з дня 9. X 1946 р. № 495 повідомлено про наше існування Вселенську Патріярхію. Однак військові події не дали нам можливости в достаточній мірі дати знати про себе.

У свідомості нашій і нашого народу завжди переховується пам'ять про часи, коли Церква Українська (Київська Митрополія) розцвітала в побожності під спасенною опікою Святішої Вселенської Патріярхії.

З приводу обрання на Вселенський Святіший Престол Вашої Святости пересилаємо наш синовній привіт, молитовне побажання щасливого керування життям Православних Церков і запевнення, що наша Церква й наш Побожний Народ стремлять до єднання во Христі з нашою праматірньою Константинопольською Церквою та щасливі будемо прийняти посильну участь в церковному житті Вселенської Церкви.

З щирими молитвами за здоров'я Вашого Святішества й добрий успіх у святій праці над розбудовою життя Святої Православної Вселенської Церкви та любов'ю синовною

У Христі —

Члени Свящ. Синоду УАПЦеркви:

ПОЛІКАРП Митрополит УАПЦеркви.

НІКАНОР, Архиєпископ Київський і Чигиринський.

ІГОР, Архиєпископ Полтавський і Кременчузький.

ГЕНАДІЙ, Архиєпископ Січеславський.

ПЛАТОН, Єпископ Рівенський і Крем'янецький, секретар Свящ. Синоду УАПЦеркви.

12 XI 1948 р. м. Ельванген у Німеччині.

Огляд преси.

Часопис „Українські Вісті“ за французьким журналом „Realites“ подає таке: „В багатьох державах проведено анкету про релігійність населення. Анкета показала, що велечезна більшість людей віруючі. В 12-х країнах світу: Франції, Англії, США, Бразілії, Швеції й Фінляндії інститути громадської думки запропонували своїм членам відповісти на такі запитання:

Чи ви вірите в Бога? Чи вірите в безсмертність душі ?

На перше питання величезна більшість запитаних осіб у всіх цих країнах відповіла так, а саме: 95% канадійців і австралійців; 94% США. 84% англійці і норвезці; 83% фінляндці, 80% данці, шведи і голляндці, 77% чехи і 68% французи.

У питанні про безсмертя душі відповіді також здебільшого позитивні, хоча відсоток вже менший: 78% в Канаді, 73% в США, 71 відсот. в Норвегії, 69 відсот. у Філяндії, 68 відсот. в Голляндії, 63 відсот. в Австрії 55 відсот. в Данії, 52 відсот. в Чехо-Словаччині, 58 відсот. у Франції, 49 відсот. у Швеції і в Англії. Цікаво зазначити, що 17 відсот. комуністичних виборців у Франції вірить у Бога.

Коли нашу аналізу поглибити насамперед щодо Франції, то стверджується велика різниця між чоловіками й жінками в питанні релігійности: середній відсоток релігійних мужчин становить 55 відсот., а жінок 77 відсот. Молодь менше релігійна, ніж старші.

Цікаво зазначити ступінь релігійности населення залежно від його соціяльного стану і партійно-політичної приналежности: між робітниками відсоток віруючих становить 49, між урядовцями 58, між купцями 70. Між членством партії лівих католиків віруючих 92 відсотки, між деґолістами 88, між соціялістами 50 відсотків, серед комуністів 17 відсотків.

У Голяндії, де людність переважно протестантська, релігійність однаково поширена і серед протестантів, і серед католиків. В США щодо релігійности вік і стать загалом відограють ту саму ролю, що й у Франції.“

* * *

Український релігійний двотижневик „Вісник“ подає такий комунікат Українського Православного Координаційного Комітету: Український Православний Координаційний Комітет складається з вищепідписаних законно обраних представників обох Українських Православних Дієцезій в Сполучених Державах, і діє на основі постанов Соборів та резолюцій, прийнятих духовенством і церковними громадами та з благословення обох Владик, прямуючи до з'єднання обох Дієцезій в єдину Українську Православну Церкву на території Сполучених Держав.

Координаційний Комітет відбув свої чергові збори 18 березня 1948 р. в Нью-Йорку і постановив видати до відома всім, кого це інтересує, наступний комунікат:

1. Законодатні органи обох Українських Православних Дієцезій в Сполучених Державах визнали, що для Божої слави, розвитку св. Христової Православної віри, скріплення Церкви і добра українського народу злука двох Українських Дієцезій в Сполучених Державах є конечна і повинна бути осягнена в найближчому майбутньому.

2. Український Православний Координаційний Комітет, Консисторіями обох цих Дієцезій і їх Владиками затверджений, продовжує підготовчу працю над всіма формальностями, звязаними з справою злуки, і вислід тієї праці проголосить у слушний час.

3. Злука двох Українських Православних Дієцезій є внутрішньою справою їх ієрархії, духовенства і мирян.

4. Ані підготовча праця Координаційного Комітету, ані сама злука, по своєму довершенні, не мають нічого спільного з майном церковних громад, які творять обидві Дієцезії, тому що в них обов'язує те саме право, що кожна громада є виключним власником свого майна і ним рядить на основі стетових чартерів і своїх статутів.

5. Координаційний Комітет докладає всіх зусиль, щоб злука була довершена в найближчому майбутньому і формально проголошена на Соборі єдиної Української Православної Церкви в Сполучених Державах.

6. Координаційний Комітет уважає, що вже тепер перед формальним завершенням злуки, обидві Українсь-

кі Православні Дієцезії в Сполучених Державах повинні об'єднати свої харитативні установи, а саме Комітети, які мають за ціль допомогу українським скитальцям, а тому просить Консисторії обох Дієцезій це об'єднання схвалити, а обох Владик його благословити.

7. Координаційний Комітет уконституувався, доручаючи своїм членам уряди і обов'язки, які зазначені нижче.

Український Православний Координаційний Комітет
прот. Андрій Іванишин, голова.
Прот. Михайло Запаринюк, заст. голови
о. Володимир Буката, секр.
о. Андрій Кущак, касир.
Прот. Іван Гундяк, референт.
Прот. Григорій Хомицький і
о. Григорій Павловський - члени.

* * *

В „Швебіше Ляндесцайтунґ", що виходить в Авґсбурзі, з'явилася стаття під заголовком „Вашінґтон і Рим", в якій читаємо: В „Обсерваторе Романо" (офіційний часопис Ватикану) друкувалися серії статтів пера графа делля Торе, в яких висловлювався погляд, що Ватикан мусить визнати Совєтський Союз, як політичний фактор і старатися дійти з ним до якогось порозуміння. Торе пішов навіть ще далі й почав критикувати доктрину Трумена. Кілька днів після появи останньої статті з цієї серії повідомлено у Вашінґтоні, що президент Трумен призначив Мирона Тайлора своїм особистим надзвичайним посланником у Ватикані. Тейлор не офіційний висланник американського міністерства закордонних справ, а тільки особистий представник президента Трумена. Висланий графом делля Торе голуб вернувся до ватиканської арки без російської оливної галузки. Після цього Мілянський кардинал Тустер оголосив своїм вірним, що комуністичним сповідникам відмовлятиметься відпущення. Ватикан пішов далі. Папа Пій XII у своїй великодній промові проголосив безкомпромісову боротьбу комунізмові і тим самим став поважним союзником італійського міністра-президента Де-Гаспері. Постає запитання, від кого виходить політика Ватикану. Від 1942 р., себто від смерти кардинала Маґліоне, в Ватикані немає ще до цього часу державного секретаря (мін. зак. справ). Офіційно закордонною політикою Ватикану керує „Конґреґація для надзвичайних церковних справ", до якої належить 12 кардиналів. Оста-

да про білий чернечий клобук, який був відібраний від нібито відпавших від правдивої віри пап і переданий архиєпископові в Візантії, а цей передав його московському митрополитові. У Москві на основі одного пророцтва мав повстати другий величний Рим. Незабаром після цього утворено самостійні патріярхати в Румунії і Сербії. Коли ж московський патріярх Олексій, обіймаючи свій уряд в 1946 р. просив про благословенство інших патріярхів, то це був лише гарний спертий на традиції жест, але ніякий церковний акт. Православні священики різних країн не зобов'язані визнавати царгородського патріярха за голову своєї церкви. Патріярхи між собою рівні. І тому не міг в минулому році відбутися екуменичний собор, бо деякі патріярхи не схотіли в ньому взяти участь. Кожний патріярх може по своїй волі зробити почин до скликання такого собору, або не з'явитись на нього.

Хоч ці інформації подає й Іван Андрійович, то ми все ж не можемо не підкреслити дещо спрощеної уяви автора про основи Вселенської Церкви та її історичні форми й традиції.

* * *

Часопис „Вісті" (ч. 50), що виходить у Бельгії, подає таку пересторогу: „У Бельгії розпочав свою діяльність представник російської православної церкви, протоієрей о. Валент Роменській, що живе в Льєжі і титулує себе „благочинним православних русских приходов в Бельгії". Названий благочинний визнає юрисдикцію „русского екзарха-архиєпископа Владиміра". О. Роменській розпочав жваву акцію за підгорнення під свої крила „всіх слов'нських робітників, що прибули з Німеччини, Балтійських країн, Чехо-Словаччини та інших та належать до православної церкви". Виступаючи перед українцями, о. Роменській називає себе „тоже украинцем (колись це називалося „тоже малорос"), але одночасно з тим виступає безоглядно проти Української Автокефальної Православної Церкви, називаючи її представників „самосвятами" (старий оклепаний арґумент російського воюючого православія) та домагаючись від бельгійських чинників, щоб визнавали тільки його предствником православних у Бельгії.

Ми звертаємо увагу українського громадянства в Бельгії на ці вихватки нашого національного і релігійного в о р о г а. Одночасно повідомляємо всіх, що найближчим часом прибудуть до Бельгії з Німеччини п'ять українських священиків з благословення Священного

Синоду Української Автокефальної Православної Церкви, на чолі якої зараз стоїть відомий український церковний і національний діяч і патріот Митрополит Полікарп. А тепер слід звертатися у всіх справах православної церкви на адресу Парафіяльної Ради УАПЦ, Paroisse Orthodoxe Autocephale Ukrainienne, 13, rue des Allies a Wasmes, Hainaut,

* * *

Пітсбурський український часопис „Народнє Слово" у зв'язку в Реґенсбурзьким Церковним З'їздом УАПЦ на еміґрації вмістив статтю Миколи Шрама „Несходім на манівці". Зазначивши, що на іншому місці в часописі подаються постанови З'їзду, автор згадує, що ієрархія УАПЦ має в своєму складі одинадцять архиєпископів і єпископів та біля двохсот священиків і тисячі вірних. Він звертає увагу читачів, що серед вірних цієї Церкви зібрані на еміграції православні українці з усіх земель України, а тому голос УАПЦеркви є авторитетним і до нього повинні прислухатись всі православні українці поза межами рідних земель.

Далі автор пише:

„З'їзд той визнає і прирікає:" Вірність канонам Вселенської Церкви, як запоруку свого єднання з Єдиною Святою Вселенською Церквою, додержує непорушно УАПЦерква". Далі З'їзд стверджує, що „Всемудре Всеблаге Провидіння поклало на нашу українську Православну Церкву історичну місію морально-духовного і національного відродження українського народу..."

Хто перечитає уважно постанови З'їзду, той побачить, що й наша праця тут над об'єднанням українських православних Церков у США в одну Церкву та шукання тіснішого зв'язку Української Церкви з Царгородським Патріярхом, а також і зв'язку з Ним усіх православних Українців, як вірних Єдиної Української Автокефальної Православної Церкви, має під собою тверді підвалини й провадиться в напрямі тому, по якому йде праця Церкви на чолі з Митрополитом Полікарпом.

Отже всі ті, що в США прагнуть до скоршого об'єднання Українських Православних Церков, очолюваних Архиєпископом Теодоровичем та єпископом Шпилькою, йдуть за голосом „Українського Православного Церковного З'їзду на еміґрації, який „закликає всю православну людність, як на Рідній Землі, так і в розсіянні сущу, твердо й непохитно стояти далі на догматично-канонічних основах Вселенського Православія, як віри наших

дідів і прадідів від часів охрищення України, та моральним очищенням й зміцненням відновити, скріпити і назавжди утвердити заповіти батьків, попрані й зневажені большевицькими окупантами України".

Отже зле і нерозумно роблять ті, що справу об'єднання обох Українських Церков у США виставляють як ніби то інтригу окремих священиків чи вірних. Їм здається, що справа об'єднання двох Церков, які мають різні свої канонічні початки є справою простою й легкою. Між тим на шляху до об'єднання має бути переборено багато деяких чисто правноцерковних перешкод. До того ідея об'єднання Церков у США це справа всеукраїнська, бо це об'єднання має стати першим реальним кроком на шляху правного об'єднання з Вселенським Патріярхом всіх Українських Православних Церков через свого патріяршого екзарха.

Що це об'єднання має велике позитивне значення для цілого визволення українського народу, а в прийдешньому і в його самостійному державному життю, то про це не лише згаданий тут Церковний З'їзд говорить, а говорять і історичні факти. В часи, коли український народ мав свою державу та політичну самостійність, він мав і свою незалежну Церкву, що знаходилася в духовному зв'язку з Царгородським Патріярхом. Той зв'язок з Патріярхом поривався тоді, коли український нарід губив свою державну та політичну незалежність. З відновленням української держави, по революції 1917 року українська влада намагалася відновити старі зв'язки Української Церкви з Царгородом. Лише окупація України Москвою перешкодила здійсненню тих заходів.

В часи останньої Світової Війни пощастило українському народові знову відновити свою Автокефальну Церкву з єпископатом на чолі, який мав духовні зв'язки з Царгородським Патріярхом через Митрополита Православної Церкви в Польщі Діонисія, частина Церкви якого була українською. Та головна окупація України Москалями не дала можливости завершити правний зв'язок української Київської Митрополії з Вселенською Церквою, а тому ця справа тепер ведеться далі. На Православних Українців у США припало тяжке, але почесне завдання довести до щасливого закінчення справу об'єднання всіх Православних Церков українського народу, що знайшовся поза межами батьківщини, в Одну Православну Церкву Українську з Екзархом Царгородського Патріярха на чолі.

Ті які говорять, що їм не треба зв'язків ні з ким, і які творять свою незалежну Церкву, ті вводять анархію, махнівщину на полі церковному. Махнівщина, крім руїни та знищення України, ніяких слідів по собі не залишила та ввійде в історію українських визвольних змагань, як смердючий боляк.

Так само й ті, що пишуть, або говорять, що в цілій церковно-обєднуючій роботі в США є лише якісь особисті амбіції, або порахунки, виказують повне своє незнання справи і невміння розбиратися в справах ширших або зрозуміти ширину й значіння певного питання, якого вони ще не доросли.

Годі зводити справу на манівці, бо як каже згаданий тут Церковний З'їзд:

„Щоб сповнити цю величну місію, наша Церква має творити собою єдине гармонійне тіло, в якім кожний складовий його елемент чітко відчував би свою життєву функцію та був би сповнений щирим бажанням ту функцію сумлінно і віддано використати. Цим духом самоусвідомлення своїх завдань і своїх обов'язків має бути перенятий повсякденний чин усієї Церковної громади".

З цими думками і з щирим серцем йдімо далі до великої мети об'єднання всіх Українців в одну Українську Православну Церкву та до тісного духовного об'єднання її з Церквою Вселенською, а на ті голоси, що хочуть Велику Справу звести на манівці, не звертаймо уваги.

Лист до редакції „Богословськ.-Вісника" УАПЦ на еміґрації.

Шановна Редакціє!

В ч. 1. „Богословського Вісника", згідно з бажанням в резолюціях Церковного Зїзду УАПЦ 25-27 грудня 1947 р. в Регенсбурзі і з постановою Свящ. Синоду УАПЦ на сесії 15-18 квітня 1948 в Авгсбурзі, — надруковано мою доповідь на Зїзді на тему: „Канонічні й історичні підстави для автокефалії Української Православної Церкви".

Уміщення цієї доповіді вгодно було редакції супроводити слідуючим зауваженням під текстом: „Цю доповідь виголосив автор на Церковному Зїзді УАПЦ 25-27 грудня 1947 р. Де-які місця доповіді зокрема інтерпретація де-яких історичних фактів, викликали дискусію. Редакція." (стор. 29.)

З цим зауваженням Шановної Редакції про диску-

сію на Зїзді на тему мого докладу, особливо ж, що торкається історичних фактів, я не можу погодитися, бо ж не можна признати дискусією (тим більше науковою) виступ одного з учасників Зїзду, що, виходячи з аргументів „ад популюм“, хотів би, всупереч фактам нашої церковної історії, або замовчуючи їх, продовжувати твердити про автокефальність (в канонічному розумінні) Української Православної Церкви (Київської митрополії) в її минулому до 1686 р.

З огляду ж на те, що заувага Редакції про дискусію, висловлена до того ж загально, може кинути тінь на наукову і практичну вартість виставлених мною тез в докладі по так важливому в житті нашої Церкви питанню, як її автокефалія, я просив би шановну Редакцію дійсно відкрити на сторінках „Богословського Вісника“ дискусію канонічно - історичного характеру по всіх точках і твердженнях опублікованої моєї доповіді. Я охоче підіймуся тієї дискусії для вияснення проблеми, положення нашої Церкви в Православному світі, що одночасно буде йти й по лінії завдань, накреслених Редакцією в прекрасній вступній статті в ч.1. „Богословського Вісника“ „З вірою і надією“.

Прошу не відмовити цього листа мойого уміститн в „Богословському Віснику“.

2 серпня 1948 р. З правдивою пошаною
Ів. Власовський

Охоче відкриваємо дискусію по цьому питанню на сторінках „Богословського Вісника“. Редакція.

Зустріч високих церковних достойників.

Дня 25 листопада 1948 р. в Білєфельді на англійській зоні Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП мав зустріч з Архиєпископом Кентерберійським Др. Г. ФІШЕРОМ. На зустрічі було присутнє все українське православне духовенство англійської зони, духовенство Російської Зарубежної Церкви з Єпископом Афанасієм на чолі, духовенство сербське, польське православне, лютеранський єпископ зі своїм духовенством, баптисти, —всіх присутніх при зустрічі коло 100 душ.

Підчас зустрічі Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП привітав Високого Гостя такими словами: „Ваша Ексцеленціє! Вітаю Вас з прибуттям на цю землю, чужу для Вас англійців, і для нас, українців.

Я відчував би більшу радість, як би я вітав Вас на вільній і незалежній Україні, яка такою буде і ми всі українці - скитальці твердо й глибоко в це віримо й про це щоденно благаємо Милосердного Бога.

Ми молимо Бога, щоб він дарував усьому світові спокій і всім людям спокійне життя, а особливо тим, які прихильно ставляться до нас, українців і турбуються нашою долею. Ми віримо, що настане час, коли безбожницька хвиля пройде й безбожники щезнуть з лиця землі, „як тане віск від огню", а ми повернемося на свою Рідну Землю.

Прошу Ваших молитов, щоб наші бажання здійснились як найскорше.

Прийміть же від мене цей образ Божої Матери, споруджений українськими руками тут, на вигнанні; нехай він нагадує Вам Україну та її Многостраждальний Народ що потребує Ваших молитов".

При цих словах Владика Митрополит ПОЛІКАРП вручив Архиєпископові Кентерберійському вишитий на полотні образ Божої Матері оправлений у стильну різьблену, раму, й вишитий рушник.

По черзі вітали Високого Гостя Єпископ Афанасій, Адміністратор Сербської Православної Церкви, Лютеранський Єпископ і представники всіх баптистів.

По вислуханні привітань відповів Архиєпископ Др. Г. ФІШЕР, що йому приємно всіх тут бачити і що він хоче побачити, як живуть люди в таборах, а потім буде говорити про всіх вигнанців з Головною Квартирою, щоб поліпшити положення втікачів.

* * *

Виїхали з Німеччини: 19. 9 ц. р. Архиєпископ Михаїл з Мюнхена до Бельгії до м. Льєжа й у вересні ж місяці ц.р. Митрофорний прот. Володимир Вишневський з Еттлінгена та архипресвітер Олександер Новицький— обидва до Франції, до Парижа. У жовтні ц. р. з Зальцбургу виїхав до Канади протоєрей Дмитро Фокій і диякон Михайло Галицький з Гайденау до Лондону.

Зі світу

Анулювання виборів. Св. Синод православної болгарскої Церкви визнав вибори єпископа Андрія на голову Болгарської Церкви в США, Австралії і Південній Америці за недійсні, мотивуючи тим, що єпископ Андрій є загально відомим фашистом та зрадником.

Відкликання духовенства: У зв'язку з ситуацією католицької церкви в Чехо-Словаччині, празький архиєпископ Берон закликав чехо-словацьке духовенство утриматися від будь-якої політичної діяльности і не приймати більше жадних державних функцій. Усі священники, які досі займали будь-які пости в державних інституціях, як нпр. в парляменті тощо, закликаються під загрозою канонічних кар зректися цих постів.

Ліквідація шкіл. Угорський уряд постановив ліквідувати всі конфесійні школи в Угорщині.

Арешт єпископа. Згідно з повідомленнями, що надійшли до Ватикану з Юґославії, юґославська поліція арештувала єпископа Мостару Петра Куле. Причини арешту покищо невідомі. Таким чином вже три єпископи Герцеговини ліквідовані.

Скасування навчання релігії: Французькі Національні Збори більшістю 298 голосів проти 291 схвалили внесений соціялістами і підтриманий комуністами законопроєкт про скасування релігії в державних школах.

Гідний виступ кардинала Гльонда. Після довгого мовчазного спокою у взаємовідносинах між Церквою і державою в Польщі, польське католицьке духовенство звернулося до польської молоді з закликом зректися поклоніння матеріялізмові і віддати себе Церкві, нації і традиціям католицизму. „Ми не повинні забувати"—сказано в пастирському посланні польського примаса кардинала Гльонда-„що історія Польщі є історією католицької нації. Побоювання, ніби лишившись християнами, ви будете відокремлені від великої громади польської молоді є безпідставні. Католицька церква не може згодитися на виховання католицької молоді не в християнському дусі". Послання закликало польську молодь відкинути від себе навалу матеріялістичної літератури, але сис-

тематично вивчати шкільні науки, щоб цілком опанувати велику проблему людства.

Царгородський патріярх подався до димісії. Царгородський патріярх Максімос подався до димісії, а на його місце покликано архиєпископа Нью-Йорку митрополита Атенагораса. З огляду на те, що з різних причин новий царгородський патріярх не буде залежний від православних церков на Сході в такій мірі, як попередній, думають, що прихід на це становище патріярха Атенагораса не обійдеться без політичних ускладнень.

Проголошення держави „Ізраель". Рівно о 12 годині дня 15 травня скінчився мандат Англії над Палестиною, що вона його виконувала від 1 липня 1920 року. У зв'язку з цим Жидівська Національна Рада прийняла закон про створення нової держави і надання їй назви „Ізраель". Президентом нової держави Ізраель вибрано Др. Хаїма Вайцмана, організатора жидівського сіоністичного руху. Прем'єр міністром обрано Давида Бен Гуріон, який взяв на себе також обов'язки військового міністра, міністром закордонних справ—Моше Шерток, що був керівником політичного відділу Жидівської Пресової Аґенції. Першою державою, що визнала Ізраель, були Сполучені Штати Америки, а за ними пішли Гватемаля, Швеція, Нова Зеляндія, Совєтський Союз, Польща, Чехо-Словаччина, Канада й інші. Англія стрималася з визнанням жидівської держави. Араби пояснюють потребу свого маршу в Палестину конечністю охорони життя своїх одноплемінників і одновірців. Згідно з інформаціями преси старе місто Єрусалим від безперервного обстрілу і постійних пожеж тяжко пошкоджене. Обернено в руїну 4 синагоги. Церква на Гробі Ісуса Христа ушкоджена. Також ушкоджені паломницькі місця: американський катедральний Собор Св. Юрія, Ратізбонський манастир, французький манастир Св. Йосифа, Вірменський манастир на Сінайській горі, і Мошел-Омар. Єрусалимський патріярх від імени цілого християнського Союзу в Палестині та Православної Церкви сердечно подякував королеві Трансйорданії Абдулагові та арабському Легіонові за охорону Св. Місць в Єрусалимі. Він закинув жидам, що вони використовували для військових опорних пунктів релігійні і гуманітарні місця та установи. Король Трансйорданії Абдулаг, прийняв в в Амані папського легата в Палестині Єпископа Геста.

Християнська конференція в Англії. Від 29 березня до 10 квітня в Оксфорді відбувалася міжнародня хрис-

тиянська конференція, яка мала завдання зміцнити християнський фронт проти занепаду релігії, зростаючого безбожництва й поширення впливів стітового комунізму.

Багато студентів з Італії, Німеччини, північної Европи, Франції й Швайцарії прибуло на цю конференцію, щоб обмінятися думками й знайти способи боротьби проти безбожництва.

Лорд Галіфакс й сер Стафорд Крипс прийняли почесне місце патронів „Християнської Активности" на цій конференції.

Візантійська вистава в Англії. В зв'язку з Лямбетською Конференцією, на яку має прибути багато визначних православних ієрархів з цілого світу, англійські кола влаштовують в Вікторії й Алберт. Музеї в Лондоні виставу Візантійського й Слов'янського Церковного Мистецтва.

Православні ієрархи на Конференції. В зв'язку з Лямбетською Конференцією Англіканської Церкви, яка має відбутися цього літа в Англії, такі православні ієрархи мають прибути, як закордонні обсерватори: Архиєпископ Дамаскінос з Греції, Митрополит Діонисій варшавський, Патріярх Александрійський, Патріярх Антіохійський та інші. Крім православних, архиєпископ Кентерберійський запросив також старо-католицьких єпископів Фіндляндії, Норвегії й Ісляндії.

Брак священиків серед українських скитальців. Брак священиків серед українських скитальців в Англії відчувається так сильно, що українці змушені ходити до протестантських церков. Недавно єпископ однієї з дієцезій англіканської Церкви призначив англійського священика з Мансфілд, о. Сомервела на капеляна для скитальців цілої дієцезії. В цій дієцезії перебуває тепер 1500 скитальців переважно з України й Балтійських Держав. Новопризначений священик говорить більшістю мов цих скитальців.

Новий Патріярх Православної Церкви в Румунії.

Як подає преса, Румунським Патріярхом став 47-літній Юстиніян Маріні, який є наймолодшим патріярхом в історії Румунської Церкви. Його вважають провідником „поступового" духівництва, і його завданням буде ліквідувати Греко-Кат. Церкву в Румунії, яка числить півмільона вірних.

6-го червня в Румунському парляменті передано Маріні патрітріярші інсігнії. Як гадають, крім членів уряду, на тій церемонії були й висланники від Російської православної Церкви.

Тридцятьліття Греко-Православної Церкви в Канаді.

В цьому році наша Православна Церква в Канаді обходить 30-ліття свойого існування. З тієї нагоди Владика Архиєпископ Мстислав видав архипастирське послання до вірних своєї Церкви, яке й подаємо на іншому місці.

Третій з'їзд Об'єднання Українських Жінок.

4 і 5-го вересня 1948р., в нашому таборі Штуттгарт-Цуффенгавзені, відбувся третій з'їзд ОУЖ на еміграції. На цей з'їзд прибуло 66 делегаток з правом голосу. Прибули теж делегатки з англійської і французької зон. Крім того багато гостей, між ними Владика Платон, голова ЦПУЕ Василь Мудрий, др. Роман Смук, Улас Самчук та багато інших. Із ріжних кінців світу наспіли чисельні привітання для з'їзду, не рахуючи вже чисельних усних привітань і привітань від наших установ у Німеччинні... Вітаючи з'їзд ОУЖ, Владика Платон звернув увагу, що жінка українка грала в нашому житті все велику ролю, стоячи поруч свойого мужа-чоловіка. І в житті народів жінка відограла належну ролю. Жінці ж по воскресінні перший з'явився Христос. Велике завдання поклала доля і зараз на наше жіноцтво на еміграції. Вірить, що жінка-українка виповнить свою місію, де б вона не була. В неї все битиметься Укр. Серце.

В дводенних нарадах жіноцтво порушило цілий ряд пекучих питань. Найбільше, як видно було з дискусій, болить його доля дитячих садків, нешлюбних дітей, моральний упадок молоді, доля старців, справа переселення і т. п. В дискусіях забірали голос і Василь Мудрий голова ЦПУЕ і др Роман Смук, які теж кинули жмут світла на найбільш пекучі проблеми нашого еміграційного життя. Дискусія стояла на високому поземі, чим жінки показали свою зрілість до розвязування важливих питань, усуваючи на бік все, що носить тимчасовий характер. Бо їм на серці лежить добро нації, добро всієї нашої еміграції, її збереження і по часі віддати її

своїй країні здорову та врятовану.—З'їзд відбувся в теплій атмосфері і як найбільш чисельний перед роз'їздом у світ, він займе в історії жіночого руху своє належне місце.

Усунення Митрополита Діонисія.

Українська преса й преса других народів світу подає вістку про те, що польський уряд усунув Митрополита Діонисія. Причина усунення це—ухилення Митрополита поїхати в Москву й покоритись Московському патріярхові та що Митр. „втручався не в свої справи," зносився з закордонними єпископами.

Безперечно, що головною причиною усунення було те, що Митроп. не хотів підпорядкувати своєї Церкви Московському патріярхові, який і напосівся на автокефалію Православної Церкви в Польщі, яку то атвокефалію Церква в Польщі здобула в 1924 році від Константинопольського патріярха.

Ось це вже вдруге в нашій історії Москва простягнула руку на самостійність нашої Церкви, — вперше в 1686 р., коли-то нашу незалежну Київську Митрополію приєднано підступом і насильством до Московської церкви й ось зараз удруге. Бо нинішня Церква в Польщі це ж—продовження нашої колишньої Церкви.

Старого Митрополита, як повідомляє преса, держать під домашнім арештом. Місце Митроп. Діонисія має зайняти Білостоцький архиєпископ Тимофій Шретер, якого висвятив перед війною Митроп. Дионисій на домагання польського уряду, бо тодішній „ксьондз" Шретер стояв на польському грунті. Отже його руками польський уряд хотів доконати польонізацію нашої Церкви в Польщі.

А була ця Церква переважно українська й білоруська, як про це свідчить сам митроп. Діонисій в одному з листів в 1943 р. до мотрополита Олексія. А тому надаремне росіяне-стараються в своїх публікаціях називати нашу Церкву за Польщі „русскою". Такої в Польщі не було, крім кучки русских православних, що губилися в українському православному морі. Волинь, Холмщина та Підляшшя — це ж одвічні українські землі з українським населенням православного віровизнання. Отже про якусь „русскую" православну Церкву в Польщі не могло бути й мови.

Архипастирський лист

З НАГОДИ 30-ЛІТНЬОГО ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ.

МСТИСЛАВ,

З ласки Божої Архиєпископ Виннипеґу і всієї Канади, Всечесному Духовенству і Богомлюбивим Вірним Української Православної Церкви в Канаді з привітом та бажанням радості в дні 30-літнього ювілею нашої Св. Церкви в Канаді.

„Збудую Церкву мою й ворота пекельні не переможуть її". (Матв. 16, 18).

Всечесні Отці, Дорогі Брати і Сестри, Улюблені мої діти!

1948 рік—це ювілейний рік в житті нашої Св. Церкви. В цьому році Українська Православна Церква урочисто святкує 30-ліття свого існування в Канаді. Дні 18—19 липня та 28 грудня 1918 року—це ті дні, про які зі зворушенням сьогодні ми згадуємо, бо 18—19 липня 1918 року в Саскатуні відбувся перший З'їзд українців Канади, який проголосив їхню незломну волю покликати в Канаді до життя Українську Православну Церкву, а 28-го грудня 1918 року, в тім же Саскатуні, відбувся Перший Загальний Собор Церкви, який урочисто проголосив вже сам факт зорганізовання Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

Знаменним повіки залишиться факт, що акт проголошення незалежної Української Православної Церкви в Канаді стався майже одночасно з оголошенням декларації Міністра Віроісповідань Української Держави проф. О. Лотоцького, який на Всеукраїнськім Церковнім Соборі в 1918 році, що відбувся тоді в Києві, оголосив становчу волю Українського Уряду мати Українську Православну Церкву автокефальною, себто—вільною і незалежною від яких будь чужих та ворожих українському народові центрів. Цією декларацією Український Уряд остерігав тодішній єпископат і духовенство, що складалися переважно з насланих на Україну з Московщини людей, перед наслідками їхнього ворожого відношення

до стремління Українського Народу— мати рідну й незалежну Церкву.

Що тяжким ще тоді було до здійснення на рідних землях, які боролись в той час і за свою державну незалежність,—сталося в свободолюбивій і вільній Канаді. Актами 18—19 липня і 28 грудня 1918 року, українці Канади довели, що їхні серця бються в один такт з серцями їхнім братів і сестер у Рідному Краю, що все, що є дороге і необхідне для відродження українського народу, є так само дорогим і необхідним для Українців Канади. І в цьому головна і найбільша вартість подій, що заіснували в 1918 році на церковній ниві Канади.

Хто ж був учасником тих подій, кого Дух святий обдарував волею і силою проголосити світові, що українці Канади прагнуть мати Рідну Церкву і на терені свого нового поселення?

Сьогодні, здається, вже відомо, що учасниками і творцями церковних подій 1918 року в Канаді були майже виключно ті сини нашої землі, яких злидні і чужинецьке панування на рідних землях примусили на далекій чужині шукати кращої долі для себе і своїх дітей. Ту кращу долю знайшли вони в Канаді, хоч у 1918 році їхні руки покриті ще були потрісканими мозолями, бо тими руками, як одиноким не раз доступним тоді для них засобом, змушені вони були корчувати канадійські ліси, щоб здобути найбільший для українця скарб—землю.

В 1918 році, хоч і рясно вже була скроплена потом українського поселенця канадійська земля, не було, однак, ще тоді зрозуміння для його труду, так серед своїх, як і серед чужих. І, щойно від 1918 року, від часу обєднання найкращої частини українського загалу Канади коло Української Православної Церкви, з року на рік починає зростати зрозуміня ролі українця в духовій і матеріяльній розбудові Канади. Сьогодні це зрозуміня є вже загальним так у власнім, як і у чужім суспільстві, і в цьому рівнож велика заслуга ініціяторів, учасників і творців церковних канадійських подій 1918 року.

Дорогим і цінним залишається рівнож факт, що церковні акти 1918 року проголосили українці—сини землі, які і сучасникам і прийдешнім поколінням пригадали, що сила українського народу, де б доля його не закинула, лише і тільки в обєднанні коло рідної Св. Української Православної Церкви, Церкви українських князів і гетьманів. Церкви всіх свідомих свого роду українців, Церкви всіх тих, що на протязі віків віддавали своє жи-

ття за віру християнську і побожний нарід український.

Святкуючи 30-ліття існування нашої Св. Церкви в Канаді, ми в першу чергу повинні схилити наші голови перед могилами тих учасників і творців події 1918 року, що вже відійшли від нас, а тим, що дочекалися 30-літнього ювілею їхнього чину, віддати належну пошану і подяку за довголітню, щиру і нелукаву працю для добра Української Православної Церкви і всіх нас—її вірних.

На протязі 30 років свого існування, Українська Православна Церква в Канаді перейшла довгий і тяжкий шлях, щоб дійти до сьогоднішньої величі і сили. Цей шлях не раз був густо усланий тернями і камінням з чужого і рідного поля. Однак, найбільші труднощі і перешкоди вже переборені, найтяжче вже за нами. Сьогодні Українська Православна Церква в Канаді, як той добре оснащений корабель, готова прийти з допомогою кожному в його тяжкій мандрівці по житейському морі. Сьогодні Українська Православна Церква подає свою руку всім нашим братам у розсіянні по світі перебуваючим. Сьогодні наша Церква чує в собі стільки сили, щоб взяти на себе обовязок скликання Всесвітнього Українського Православного Собору, який об'єднав би поза Україною всіх православних українців в єдину Українську Православну Автокефальну Церкву. Не помилимось рівнож, коли ствердимо, що в 1948 році Українська Православна Церква в Канаді не з порожніми руками бере участь в боротьбі за Правду Христову на землі, взагалі, а за Правду многострадального українського народу, зокрема. Діло створене чистими руками і нелукавим серцем завше міцне, як криця, і його сили ворожі не одоліють. Такою є і наша Св. Церква в Канаді.

Однак, як Ваш архипастир, як той, що несе відповідальність за корабель нашої св. Церкви в Канаді, маю обов'язок пригадати вам, мої улюблені брати і сестри, що заслужена нами радість не повинна зменшити почуття наших обов'язків і відповідальності. Добре збудований і міцний корабель теж повинен обминати підводні скелі і мілини. Це саме відноситься і до нашої Св. Церкви. Наші дотеперішні здобутки і сила—не всім до смаку: не до смаку вони і тим, що для прикриття своїх особистих користей прикриваються не раз навіть шатою християнства. Он червона комуністична Москва, що прагне стати Третім Римом, теж намагається мати контролю над християнським світом. А скільки, нажаль, є ще

таких, навіть і серед українців, що сіють в українському морі підводні скелі і замулюють воду, бажаючи цією дорогою задовольнити в першу чергу свою пиху і гординю, а ближньому зробити шкоду. Таких ми повинні мати на пильній увазі, з тим однак, що більшість наших сил ми повинні обернути на дальше святе горіння, на дальшу чесну службу Богові, Його Св. Українській Православній Церкві і нашому побожному народові.

Перед нами ще великі завдання. Світ знаходиться в стадії вирішальної боротьби за Правду Христову. До участи в тій боротьбі зобовязані і ми. Але, щоб наша участь в тій боротьбі була Богові угодною, а християнському світові і нашому народові корисною, ми повинні без перерви стреміти до всебільшого удосконалення, до побільшення в собі християнських вартостей, до ще вищого піднесення орґанізаційного рівня Української Православної Церкви в Канаді. До цього і закликаю всіх вас, мої дорогі брати і сестри, в радісні дні святкування 30-літнього ювілею існування нашої Св. Церкви в Канаді,

Одночасно з цим проголошую започаткування збірки на ювілейний дар нашій Церкві. Вірю, що наслідки цієї збірки перевищать всі дотеперішні, а зібрані пожертви дадуть нам змогу виконати всі завдання, що стоять перед нами і нашою Церквою. А серед тих завдань на чолі: будова архиєрейської катедри, яка буде зовнішнім виявом нашої сили і зорґанізованости; розбудова теольогічного факультету при Колегії Св. Андрея в Виннипеґу; посилення місійної праці серед тих українців, що забули про свою приналежність до християнства і рідного народу та допомога в зорґанізованні релігійного життя тим нашим побожним братам, що їх сучасне лихоліття і окупація України відвічним її ворогом—Москвою, змусили до тяжкого життя на чужій чужині, в розсіяні, по всіх країнах світу.

Благодать Господа нашого Ісуса Христа і любов Бога і Отця і спільність Святого Духа нехай буде зо всіми вами.

Амінь.

† МСТИСЛАВ

Архиєпископ

Дано в Богомбереженнім місті Виннипеґу, року Божого 1948, місяця червня, 3 дня, в день Свв. Рівноапостольних Констянтина і Олени.

СВЯЩЕНИК РОБІТНИКОМ

Протоєрей Ананій Т—ч, виїхавши в травні місяці цього року до Австралії, після півтора місячного перебування там у переходовому таборі й проходження курсу англ. мови, опинився на державному складі лісових матеріялів у характері робітника—складача дощок, в м. Канберрі (столиця Австралії). Це викликало велике здивування місцевих робітників складу, що священик мусить працювати, як фізичний робітник, підписавши свідомо й добровільно двохрічний контракт праці. Робітники на другий день порушили цю справу на зібранні робітничої спілки. Справа ця набрала розголосу, на тартак прибув кореспондент місцевого робітничого часопису перевірити заяву робітників. Розпитавши про фактичний стан справи й переглянувши священичі документи, кореспондент пообіцяв старатись, щоб о. А. Т-чу. дозволено було працювати, як священикові, бо праця на тартаку йому не лицює. В двох часописах за 4 вересня ц. р. появились дуже прихильні замітки про о. А. Т-ча. Провінціяльні часописи ці замітки передрукували і про це ж саме було передано в радіо. Дня 7 вересня ц. р. о. прот. А. Т—ча було викликано до Еміграційного Уряду, де після ознайомлення з документами о. Т-ча. йому було сказано, що Ем. Уряд нічого не має проти того, щоб о. Т-ч. працював, як священик при умові представлення номінації церковної православної влади в Сіднеї або підписка певної релігійної громади, що вона запрошує о. Т-ча. до себе на священика й забовязується утримувати. Адміністратором Православної Церкви на Австралію в Сіднеї є о. Ніколайдіс (грек).

Утворення української православної громади в Австралії, як пише о. прот. А. Т - ч, не легке до розв'язання з причини розкиданости православних українців по всій країні одиноко або маленькими групками по 5 - 10 осіб у віддалені від себе на сотні й тисячі миль. Наприклад, у самій столиці Канберрі є поки що тільки 8 православних українців. Згодом, коли до Австралії прибуде більше наших людей, то проблема утворення там української православної громади буде розвязана легко.

Родина о. прот. А Т - ча складається з його дружини й трьох дітей, але всі поки—що працюють і живуть у різних місцях. Відношення австралійської влади й місцевого населення до емігрантів є дуже добре. Усі прибулі емігранти одержали після відпочинку по при-

бутті працю, яка добре оплачується. Робітник за два тижні може заробити стільки, що добре прохарчується й добре вдягнеться. З прибулих до Австралії наших людей ніхто не шкодує, що переїхав туди з Німеччини.

РЕЗИГНАЦІЯ ВСЕЛ. ПАТРІЯРХА МАКСІМОСА V-го

Ще в минулому році були відомості про намірену резигнацію Вселенського Царгородського Патріярха Максімоса 5-го. Останні вісті про це приносить Ассошіейтед Пресс. Подає їх за поважним щоденником „Ди Ню Йорк Таймз" з 19-го жовтня ц. р.:

„Максімос 5-ий зрезигнував сьогодні у вечорі (18 жовня) з уряду голови 140 мільонів вірних Греко-Православної Церкви. Максімос, що був Патріярхом Православної Церкви від 20 лютого 1946, числить лише 53 роки життя. Від якогось часу він нездужає.

„Найбільш поширена між обсерваторами опінія є, що місце Максімоса займе Архієпископ Атенагорас з Ню Йорку. У четвер збереться, церковний синод, який назначить дату вибору нового Патріярха.

„Максімос був би зрезигнував перед кількома місяцями, однакож у самому синоді заіснувала різка розбіжність думок щодо його наслідника. В опозиції проти Архієпископа Атенагораса стояв сильний блок, що хотів мати Патріярхом Іоахіма, Архієпископа Деркосу.

„Ставши Патріярхом в 1946 р., Максімос був одним з наймолодших Патріярхів, йому тоді було тільки 51 років. Після шести місяців він поважно занедужав, нераз попадав у мелянхолію, а своєчасно сказав одному із своїх співробітників; „Молода людина не надається для тієї відповідальної праці".

„У травні 1947 р. він вибрався до Греції, де лікувався під доглядом спеціялістів, але не прийшов до здоров'я.

„У довгому листі до Святішого Синоду Максімос заявив, що стан його здоров'я приневолює його уступити в сучасні моменти міжнародньої кризи, щоб зробити місце для нового церковного провідника. Лист був отриманий канцелярією Патріярхії сьогодні перед вечером і резигнація мабуть буде прийнята завтра.

„Максімос правдоподібно буде іменований Архієпископом Єфезу та рангою буде перший після Патріярха". („Укр. В.")

НОВИЙ ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

Святіший Синод Св. Вселенського Царгородського Патріярхату обрав дня 1-го листопада ц. р. нового Св. Вселенського Патріярха в особі дотеперішнього Патріяршого Екзарха Північної і Південної Америки, Високопреосвященнійшого Архієпископа Атенагораса.

Ново-обраний Патріярх числить тепер 62 роки життя. Він займе патріярший трон після резигнації Патріярха Максімоса. Це вперше в історії Вселенським Патріярхом обраний американський громадянин. Згідно з Льозанським договором Вселенський Патріярх повинен прийняти громадянство Туреччини, на території якої знаходиться осідок Патріярхату.

Новий Патріярх походить з греків, які опинились під турецьким пануванням. Він закінчив богословську академію в Царгороді, вступив до манастиря, служив діяконом шіснацять років, працював в Македонії під час першої світової війни, відтак був призначений до Атен. В манашому чині він прийняв імя Атенагорас, що значить „той, хто проповідує в Атенах". Девятнацять років тому був обраний єпископом Корфу, а по році виїхав до Америки, як Патріярший Екзарх на західню півкулю.

Тепер він буде зватися: „Архієпископом Царгороду, Нового Риму і Вселенським (Екуменічним) Патріярхом". — „А як таким, — говорить вістка — він стане духовним провідником около 100 мільйонів осіб, з яких найбільше число росіян". Але покищо не було поздоровлення від Московського патріярха.

Близькі до Атенаґораса особи означили його відношення до комунізму так: „Як християнський провідник, він є противником комунізму і кожної держави, що вяжеться з комунізмом".

Окремо заявив Атенаґорас, що впродовж 18 літ перебування в Стейтах він стояв за американським урядом й американськими ідеалами і буде стояти.

Місце архієп. Атенаґораса в Стейтах займе покищо бостонський епископ Кавадас, декан Теольоґічної Школи в Бруклині.

Як патріярший Екзарх в Америці, новообраний Патріярх завсіди щирозичливо відносився до української Православної Церкви в Америці, знайомився не лише з церковними, але також із загально Українськими справами. Віримо, що це доброзичливе відношення буде мати ще більше значення тепер, коли він стає Вселенським Патріярхом. На Многі Літа Владико! („Укр. В.")

АРХИЄПИСКОП МСТИСЛАВ
відвідав Сполучені Штати

На запрошення Архиєпископа Атенаґораса, правлячого Ґрецькою Архидієцезією Північної і Південної Америки, який повідомив про своє бажання особисто пізнати Голову Української Ґреко-Православної Церкви в Канаді, Архиєпископ Мстислав відбув у другій половині жовтня подорож до Сполучених Штатів Америки.

Перша зустріч обох ієрархів відбулася 20 жовтня в Нью-Йорку і тривала понад дві години. Розмови, що відбулися під час цієї зустрічі, мали інформаційний характер і обіймали цілість української православної проблеми.

На другий день, 21 жовтня, Архиєпископ Атенаґорас гостив Архиєпископа Мстислава обідом, на якому були присутні, крім обох Владик, члени Церковного Управління Ґрецької Архидієцезії на чолі з о. прот. М. Андреадісом та о. прот. Б. Слюзаром, який супроводив Владику Мстислава в подорожі до Сполучених Штатів і був присутній під час розмов обох ієрархів. По обіді відбулися дальші розмови, предметом яких було сучасне положення української православної церковної справи на теренах Північної Америки.

На пам'ятку цієї зустрічі Архиєпископ Мстислав подарував Архиєпископові Атенаґорасу мистецько виконаний наперсний хрест з прикрасами. 22 жовтня Архиєпископ Мстислав відвідав у Філадельфії Владику Івана Теодоровича, а наступного дня виїхав через Детройт до Віндзору, де 24 жовтня відбулася його перша візитація тамошньої української православної церкви.

Візита Архиєпископа Мстислава в грецького Архиєпископа Атенаґораса набрала окремого значення після того, як невдовзі після неї Владику Атенаґораса обрано на престол грецького патріярха. Як довідуємося, Патріярх запропонував Арх. Мстиславові очолити також Українську Православну Церкву в США, яка є частиною Царгородського Екзархату Північної й Південної Америки й перебуває під зверхністю Єпископа Богдана Шпильки. В православних колах Америки вважають цей факт за важливий, бо він відкриває можливість впровадити українську православну церковну справу на міжнародній форум і вияснити канонічність та визнання її патріярхату.

Попередня візита Митрополита Іларіона (Огієнка) в Патріярха, про яку кружляє багато версій, втратила через заіснування нових фактів на своєму значенні.

(„Неділя")

РЕЗОЛЮЦІЇ

прийняті на Надзвичайному Соборі Української Православної Церкви в Америці, що відбувся в Аллентавн, Па. в днях 8-9 грудня 1948 року.

1. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці з великою радістю і з почуттям глибокої вдячности Господеві, вітає обрання на Вселенський Патріярший Престол Його Святість Архиєпископа Атенаґораса, щирого Покровителя нашої Церкви і Приятеля Українського Народу, і умоляє Найвищого Архиєрея Св. Вселенської Православної Церкви, Господа і Спаса нашого Ісуса Христа, про благословіння і поміч Його Святости Вселенському Патріарху на Його високому і відповідальному становищі.

2. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці приносить глибоку подяку Його Святости, Святійшому Вселенському Патріарху Атенаґорасу за Його піклування нашою Церквою в продовж сімнадцяти років, а зосібна за те, що Його Святість зволив, перед своїм виїздом з Америки, зарядити скликання цього Собору, при участи Ієрархії, Духовенства і представників Мирян, та просить дальшої опіки його Святости над нашою Церквою.

3. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святійшого Вселенського Патріарха Атенаґораса, оточити опікою і обдарувати любов'ю усі частини Української Православної Церкви на еміграції, в складі яких находяться Ієрархи, Духовенство і Вірні, що опинились поза межами України, поневоленої безбожним займанцем.

4. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці, маючи на увазі добро і дальший розвиток Святого Православія і ті великі потенціональні можливости, які існують посеред побожного українського православного народу, однодушно просить Його Святість, Святійшого Вселенського Патріярха Атенаґораса, піднести Українську Православну Церкву в Америці до стану Архидієцезії, а керування нею доручити, одноголосно Собором обраному на становище правлячого архиєпископа,—Високопреосвященнішому Мстиславу, Архиє-

пископу Української Греко—Православної Церкви в Канаді.

5. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці, призвавши благословіння Святого Духа одноголосно обрав Високопреосвященнішого Мстислава, Архиєпископа Української Греко—Православної Церкви в Канаді, на становище Правлячого Архиєпископа Української Православної Церкви в Америці і однодушно просить Його це обрання приняти так щиро і довірливо як воно Йому піднесене.

6. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святійшого Вселенського Патріярха Атенаґораса благословити однодушне обрання Високопревосвященнішого Мстислава на становище Правлячого Архиєпископа Української Православної Церкви в Америці та благословити Його на велику і відповідальну працю посеред православних Українців в північній і південній Америці.

Знаючи про широку і вельмикорисну діяльність Високопревосвященного Архиєпископа Мстислава на церковно-народній ниві на Україні, та про світлий розвиток під Його керуванням Української Греко-Православної Церкви в Канаді, Собор непохитно вірить, що ним обраний Правлячий Архиєпископ поведе Св. Православіє посеред українського народу в північній і південній Америці до буйного розквіту і тріумфальних перемог—Богові на славу, Св. Православній Церкві на користь, а побожному українському народові на радість.

7. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святішого Вселенського Патріярха Атенаґораса, потвердити Преосвященнішого Єпископа Богдана на становищі Єпископа-Помічника Високопреосвященнішому Архиєпископу Мстиславу.

8. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці приносить щиру подяку за участь у ньому Патріяршого Делегата—Преосвященнішого Атенагораса Єпископа Бостонського, Преосвященнішого Ґерманоса, Єпископа Нісси, і Високопреподобного о. Протоєрея Михайла Андреадіса, видатного духовного діяча Грецької Архидієцезії і доброзичливого приятеля і порадника православних українців.

9. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці вітає Українську Греко-Православну Церкву в Канаді і висловлює її Високопреосвяще-

ннішому Архипастирю, Світлій Консисторії, Духовенству і Вірним найщиріше признання за оснування й ведення Колеґії Св. Андрія, Теологічного Семинару та Дівочого Інституту і інших виховних установ, та взагалі за ту святу, енергію і жертвенну працю, яка заполонила серця тисячі наших Братів і Сестер в Канаді і яка приводить під прапор Св. Православної Церкви тих нащадків українського народу, які донедавна пропадали в чужих нам церквах.

10. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Правлячого Архиєпископа, Високопреосвященнішого Мстислава і Консисторію Української Православної Церкви в Америці подбати про заснування при кожній парафії Церковних Братств, Сестрицтв і орґанізацій молоді, централізуючи їх під одним проводом для кожної, щоб цим чином піднести рівень релігійного, морального і культурного життя посеред нашого народу.

11. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці доручає всім Пастирям і їх пастирському проводові повіреним парафіям організувати в кожній громаді правильні та постійні школи для навчання дітвори, молоді і старших Божого Закону і української мови.

Собор доручає Консисторії виробити інструкції для цих шкіл.

Собор кличе все духовенство і вірних пам'ятати, що дальше існування нашої Церкви, в Америці буде залежати від того, як буде виховане наше молоде покоління.

12. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці звертається до Президента Злучених Держав Пана Геррі Трумана, з запевненням, що Українська Православна Церква в Америці приносить горячі моління, щоб Всевишній Господь благословляв його на його високому уряді та допомогав йому в усіх трудах над ділом скріплення оборонних сил і засобів Злучених Держав та в його стремлінні до заведення Божого миру в світі.

13. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці склоняється перед терпіннями й мучеництвом нашого Українського народу, поневоленого жорстоким ворогом, приносить свої моління за душі всіх мучеників за Святу Віру Христову і всіх поляглих на полі визвольної боротьби Героїв, як і за всіх тих, хто

страждає в тюрмах, катівнях, на вигнанні і каторжних роботах—за всіх по широкому світі розсіяних ізгоїв з Рідної Землі—і з глибини серця молить Господа Вседержителя:—Дай Великий і Всемогучий Боже, українському народові сили нести його тяжкий хрест і кріпи його у святій боротьбі за його визволення.

14. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці кличе всіх православних українців підтримати допомогову акцію Українського Православного Комітету для Скитальців і взагалі всіх українських допомогових установ, які рятують українських скитальців, та старатись помогти їм знайти місце праці і побуту на американській землі.

15. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці висловлює признання всім пастирям і парафіям, які своїми пожертвами підтримують Українську Православну Церкву в Америці, її урядову газету „Український Вісник", її місійну діяльність і кожну іншу акцію та кличе всіх Пастирів і парафії розвинути ще живішу працю та більш щедру жертвенність для підтримки Церкви і всіх її установ.

16. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці кличе всіх повнолітних членів у парафіях Української Православної Церкви в Америці складати щороку не меньш одного доляра пожертви на підтримання її керівничого правління та на поширення всебічної церковної діяльности, а на переведення збірки цих пожертв призначує три перші місяці кожного року.

17. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці дякує Українській Православній Парафії Пресвятої Богородиці в Аллентавн, Па., її достойному Пароху—Високопреподобному о. Протоєрею Григорію Хомицькому, чесним членам Парафіяльного Комітету, членкиням Церковного Сестрицтва і всім Вірним за гостиприємне приняття Членів Собору.

18. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці висловлює признаня і подяку Високопреподобним Отцям членам Консисторії Української Православної Церкви в Америці за їх самовіддану працю й дбайливість про добро Церкви, а Передсоборній і Статутовій Комісіям за виконання доручених їм завдань.

ДУХОВНА КОНФЕРЕНЦІЯ.

В днях 10, 11 і 12 серпня ц. р. вібулася під предсідництвом Високопреосвященнішого Владики Архиєпископа МСТИСЛАВА краєва конференція Всеч. Духівництва Української Православної Церкви в Канаді.

Конференцію відкрив Вк. Архиєпископ Мстислав своїм вступним словом, вказуючи на її значеня й мету та підкреслюючи те, що являється вона першою, яку він скликав, як архипастир нашої Церкви в Канаді.

Вслід за цим Владика відчитав привітальний лист Високопреосвященнішого Митрополита ПОЛІКАРПА, який Вл. Митрополит надіслав на руки. Вл. Мстислава з нагоди 30-літнього ювілею нашої Церкви в Канаді.

Першою точкою нарад була доповідь Впреосвящ. Архиєпископа Мстислава на тему: „Сучасний стан української Греко-Православної Церкви в Канаді, її потреби на сьогодні та завдання на ближчу будуччину."

Другим з черги рефератом був доклад Консисторії Всеч. о. прот. С. В. Савчука про діяльність Консисторії, в якому докладчик зокрема докладно зупинився на орґанізаційних і видавничих справах. Цим закінчено перший день нарад.

Того ж дня вечера, всі присутні на конференції священики були на приняті в Колеґії Св. Андрея, яке влаштувала на їх честь Дирекція Колеґії. Присутні священики ствердили велику вагу і значення Колеґії в житті Канади і нашої Церкви та запевнили про дальшу допомогу для розвитку Колеґії.

Другий день нарад конференції розпочато вислуханням доповіді о. прот. Е. Грицини на тему: Сучасна роля й завдання священика Укр. Греко-Православної Церкви в Канаді та засоби для їх належного виконання."

Після вислухання згаданих вище трьох основних доповідей, приступлено до дискусії над ними, в якій взяли участь всі присутні на конференції священики.

Пополудні того дня розпочали працю комісії, які закінчили її того ж дня. Праця другого дня конференції закінчено знову пленарним засіданням.

Третій і останній день Конференції розпочато працею над внесками комісії та закінчено приняттям ухвал і резолюцій, більшість яких пов'язана з трьома основними доповідями, а зокрема з докладом Владики.

Між іншим конференція ствердила, що сучасні потреби Церкви вимагають приспішення опрацьовання нового статуту Церкви та побільшення числа єпископів і

священиків. Стверджено рівнож потребу реорганізації праці в виконавчому органі Церкви—Консисторії та обрано сталу видавничо-релігійну комісію. Окрім того накреслено плян місійної праці, при цій нагоді підкреслюючи додатню ролю окружних церковних комітетів, праця яких в тих збірних округах, де вони вже існують, дала цінні й корисні для Церкви і духівництва наслідки.

Окреме місце в резолюціях приділено справі відношення нашої Церкви до світських організацій, при чому стверджено конечну потребу організації української православної молоді. Окремою резолюцією конференція приняла до відома становище Вл. Архиєпископа в справах зовнішніх зносин нашої Церкви, а зокрема щодо нашого відношення до інших православних церков і їх ієрархів, так українських, як і чужих.

Підчас конференції розглянуто прохання громади і пароха церкви св. Івана в Ошаві, Онт., що досі перебувала в юридикції американської церкви єп. Богдана, про принятя їх в склад Укр. Греко-Православної Церкви в Канаді, й прихильно те прохання полагодила.

До справ, які треба згадати, належить уреґульовання справи дальшої будови церков і її внутрішнього устаткування. Так само успішно полагоджено цілий ряд справ з обсягу внутрішньої адміністрації Церкви. Конференція відбулася в діловій і працьовитій атмосфері даючи цим свідоцтво всебічного росту Української Православної Церкви в Канаді. **(Вісник, число 16-48)**

ГОЛОВНІШІ РЕЗОЛЮЦІЇ Й УХВАЛИ

приняті на Третім З'їзді Колеґії св. Андрея, що відбувся у Виннипеґу в днях 4 і 5-го листопада 1948.

I

Вислухавши доповіді проф. Д. Мартиновського про потребу створення при Колеґії св. Андрея у Винипеґу наукового тіла для цілей приготування наукових праць, розвідок, підручників та інших видань, з'їзд оцим просить проф. Д. Дорошенка, проф. І Власовського і проф. Д. Мартиновського започаткувати при Колеґії згадане товариство.

II.

Зваживши, що тепер є в нас три виховавчі центри: Колеґія св. Андрея в Виннипеґу, Український Інститут ім. П. Могили в Саскатуні та Український Інститут ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, з'їзд бачить потребу

скоординовання справи виховання в трьох вище згаданих центрах, і висловлює бажання, щоб заряди тих трьох інституцій при співучасти централі Союзу Українців Самостійників зарядили при найближчій нагоді спільні наради та взяли відповідні кроки в тім напрямі.

III.

Тому що на Манітобськім Університеті покищо нема катедри української мови, а відчувається велика потреба такого відділу, зїзд припоручає Дирекції Колеґії св. Андрея розглянути можливости запровадження з початком нового університетського шкільного року систематичне навчання української мови на університетськім рівні, поза звичайні курси української мови, які Колеґія тепер провадить. Такий курс мав би бути не тільки для українців, але й для заінтересованих з інших національностей.

IV.

З'їзд припоручає Дирекції Колеґії св. Андрея, щоб вона в порозумінню з централею Союзу Українців Самостійників, Українським Інститутом ім. П. Могили в Саскатуні та Українським Інститутом ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні розглянула можливости переведення коротких курсів українознавства і провідництва по українських осередках Канади на зразок Українських Літніх Курсів.

V.

З'їзд висловлює бажання, щоб Дирекція Колеґії св Андрея знайшла спосіб оперти свій бюджет на сталих доходах.

VI.

Вислухавши звіт голови Дирекції Колеґії, Всеч. о. С. В. Савчука, і звітів принципала п. Ф. Т. Гаврилюка та декана Д. Мартиновського про виконання виховавчої програми за минулий рік, з'їзд оцим висловлює своє вдоволення з числа питомців, які учащали на курси, і дає признання управі і персоналові.

VII.

Зїзд зокрема вітає збільшення наукових сил при Колеґії св. Андрія в особах проф. Д. Дорошенка і проф. І. Власовського.

У. Г.

СВЯТОЧНИЙ ВИКЛАД.

Проф. Іван Власовський, який недавно прибув з Европи до Виннипеґу, щоби обняти місце професора на теолоґічнім відділі Колеґії св. Андрія, виголосив 15 жовтня, вступний святочний (інавґураційний) виклад на тему „Проблеми Українського Православія". Виклад виголосив він в бібліотечній салі Колеґії, де було зібралося також поважне число винипеґських громадян.

Виклад почався від Амстердамського Міжцерковного Конґресу, де пляновано об'єднання ріжних Церков на вузько релігійній основі, полишивши на боці церковно-національне питання. Шановний Професор рядом цитатів з Святого Письма і др. жерел доказував, що національна справа кожного народу є природною частею його Церкви, що кожний нарід вкладає в свою Церкву найкращі частини своєї культури, свого національного життя, а знов Церква впливає на розвій культури.

Дальший зміст викладу представлявся коротко так:

Українці приняли християнство від греків. Та хоч Володимировим послам був дуже вподобався грецький обряд, однакож християнство на Україні не виродилося в обрядовщину, як це сталося в Московщині. Українці мали на увазі дух християнства, а не букву закону. Буква вбиває, а дух оживлює, — це було провідною ідеєю українців.

І тому українці не боялися брати і від чужих того, що було добре, і що могло їм придатися. Так українське православіє було творчим, воно дало цілій Східній Церкві такий великий твір, як „Православне Ісповідання".

Церква в Греції була занадто залежна від царів від уряду, а вже не такою була Церква на Україні. Тут князі радилися з церковними провідниками, а церковні провідники з князями. Тут Церква мала демократичний характер, вона стояла близько народу і між народом, отже і голос народу в Церкві завсігди мав місце і силу.

В Українській Церкві не було єрархічного абсолютизму, — не було того, щоби церковний провід лише згори все наказував, а загал вірних лише слухав би і все без застанови мав би принимати, як це прим. було при заведенню унії. Православні вірні принимали всякі постанови розуміючи, що ті постанови для його добра, отже свідомо на них годилися.

І монашество на Україні було більше громадське, а не тісно аскетичне, не тісно затворниче. Воно клопоталося і загальними справами українського народу, воно було патріотичне.

Участь вірних в справах Церкви зазначилася дуже різко Церковними братствами, що засновували школи, друкарні, приюти і др.

Українська Православна Церква була дійсно народною, патріотичною і тим вона відріжнялася навіть від Церкви грецької.

Аж від царя Петра 1-го, коли Москва взяла Укр. Прав. Церкву в руки, животворна сила Укр. Прав. Церкви почала слабнути — в мові, в устрою, в стилі... А як наслідок всего того зявилось сектанство.

Коли 1917 р. почалось відродження українського життя, то теє ж відродження наступило і в церковному життю. Церква знов стала ділити з народом і радощі і горе.

Теперішні відносини для Церкви знов важкі, але не можна опускати рук, — треба продовжати працю.

При тім треба памятати, що Церква і Віра були завсігди справою народною, справою національною, а не особистою.

І що народна культура неподільно зв'язана з Вірою і Церквою, — бо кожний предмет, кожна частина релігійного життя народу є складовою частею загальної української культури... **(„Вістник").**

ЖИТТЯ У.А.П.Ц. У ФРАНЦІЇ.

До другої світової війни життя українських православних громад у Франції зосереджувалося коло парафії Української Автокефальної Православної Церкви в Парижі, на чолі якої стояв Митр. Прот. о. Іларіон Бриндзан, що помер наприкінці 1945 року.

Вірні нашої церкви складалися майже виключно з еміґрантів б. вояків Армії У.Н.Р., що переїхали до Франції на працю з Польщі та Румунії. Парафія перебувала в тимчасовій опіці Блаж. Митрополита Варшавського Діонисія.

На початку 1947 року прибув до Парижу й перейняв опіку над осиротілою українською православною церковною громадою Преосвященний Владика Мстислав. якого делегував до Франції Св. Синод нашої Церкви.

Підчас восьмимісячного побуту Владики Мстислава у Франції з'ясувалося, що загальна кількість православ-

них українців у Франції, в порівнянні до стану зперед другої світової війни, сильно зросла та, хоча докладної статистики їх перевести досі не було змоги, одак, без перебільшення, можна сказати, що число її сягає 20-ти тисяч.

Владика Мстислав об'їхав усі більші скупчення православної української еміграції і ствердив велике бажання вірних мати своїх душпастирів, однак, з браку відповідних кандидатів священства на місцях, не міг Владика до свого виїзду поставити душпастирів ані в Парижі ані на провінції.

По близько річних заходах Св. Синоду нашої Церкви та Голови Єпархіяльної Ради У А П Ц в Парижі п. Інж. Созонтова вдалося дістати дозвіл на переїзд з Німеччини двох досвідчених в пастирській праці панотців з високою богословською освітою: Митр. Прот. о. Володимира Вишневського і Архипресвитера о. Олександра Новицького.

З переїздом цих панотців до Парижу наприкінці серпня 1948 року релігійне життя православних українських громад починає набирати щораз жвавішого темпа й організованих форм.

Митр. Прот. Володимир Вишневський призначений настоятелем парафії при церкві св. Симона Зилота, що її побудовано в часі перебування в Парижі Владики Мстислава на пожертви відомого громадського діяча й мецената Інж. С. Созонтова.

Архипресвітер о. О. Новицький перейняв опіку над розселеним по провинції православним українським робітництвом.

Обидва панотці при активній співучасті церковних рад і побожних вірних розпочали відправи Служб Божих як в Парижі, так і на провінції. Вірні з радістю горнуться до своєї рідної церкви. Паризька парафія обслуговує район коло 60 кілометрів довкола Парижа. При церкві існує невеликий, добре зіспіваний церковний хор. Служби Божі відправляються регулярно в усі неділі й свята.

2-го листопада відбулася урочиста панахида на могилі Головного Отамана Симона Петлюри на цвинтарі Монт-Парнас, на яку прибуло кілька сот українських громадян — православних і греко-католиків та багато чужинців. Урочиста відправа, гарний спів хору, глибоко — змістовна проповідь о. Настоятеля Митр. Прот. В. Вишневського та слова Інж. Созонтова й гора вінків, що

вкрила могилу національного героя Вождя-Мученика, справили сильне враження на своїх і чужинців.

Так само й на провінції. Об'їзди о. Архипресвітера О. Новицького проходять при великому зацікавленні й зворушенні вірних, що всюди численно збираються до імпровізованих вівтарів, побожно вислуховують Служби Божі й проповіді о. Архипресвитера; всюди організовуються церковні хори та парафіяльні ради. Від середини вересня на протязі неповних двох місяців о. Архипресвитер об'їхав такі місцевості в ріжних околицях Франції: 26. 9 Оден-ле-Тіш, 14. 10. Ліон, 7. 11. Гренобль, 21.11. Нансі.

Крім Служб Божих усюди відбулися засідання церковних рад та прийнято ухвали про організацію дальших душпастирських відвідин. А в де-яких місцевостях, як наприклад, в Ліоні прийнято постанову про заснування сталої парафії з власним отцем настоятелем. Там же в Ліоні вудбулася урочиста панахида по героях Базару. Не обмежуючись до релігійної обслуги тільки православних о. Архипресвітер проводить широку інформаційно-освідомлюючу роботу для всіх українських еміґрантів без ріжниці віри, які радо вітають його на своїх зборах.

Так з Божою допомогою росте й кріпне національно-релігійне життя наших братів у Франції під омофором св. Української Православної Церкви.

В. СОЛОВІЙ.

В АНГЛІЇ.

Українська Автокефальна Православна Церква на території Великої Британії розростається. На місійну працю посеред переселених до Англії провославних українців виїхав, як ми вже повідомляли, митрофорний протоієрей Ігор Губаржевський. Там заснував він Православне Братство Св. Архистратига Михаїла, якого ціллю є помагати Українській Православній Церкві в Англії в її праці. Він відновив також видання „Братського Листка", якого видавав раніш в Гайденав в Німеччині.

На місійну працю виїде незабаром більше священиків. Це праця нелегка. Треба відвідувати різні місцевості, в яких розселено українських робітників-скитальців. Живуть вони в бараках, у так званих „бочках", тобто з бляхи споруджених шатрах, якими колись послуговувалось військо. Одно шатро в таборах віддається звичайно для церкви. Таборяне прибірають ці свої бідні

церковці, пристосовують до відправ, ставлять Іконостаси, образи, прикрашують вишитими рушниками.

Скитальці з радістю зустрічають наших священиків. Спільна молитва за кращу долю скитальців, за визволення нашого народу, за рідніх, що залишились на Україні, за братерство і єдність українського народу, — обєднує всіх, без різниці визнання. У всіх очі світяться внутрішнім вогнем, на якому згасає всяка внутрішня ворожнеча, всім очі заволокує волога при згадці про Україну в проповіді священика. Наші Служби Божі відвідують і англійці, в тім і англійські священики зі щирим співчуттям ставляться до нашого знедоленого народу. („Український Вісник")

Бельґія

АРХИЄПИСКОП МИХАЇЛ ВІДВІДУЄ ПРАВОСЛАВНІ ПАРАФІЇ В БЕЛЬҐІЇ

Новоприбулий Владика УАПЦ в Бельґії — Архиєпископ Михаїл почав свою діяльність по тих укр. робітничих осередках, де живе більший відсоток православних українців. В дні 3. X. ц. р. Високопреосвященний Владика зробив посвячення каплиці в Жемап біля Льєжу, а дня 10. X. ц. р. відправив Архиєрейську Службу у Божу у Вам, біля Монсу.

24-го жовтня відвідав м. Тертр (Бельгія) та відправив Службу Божу в новозбудованій церкві, в якій, крім українців, було багато присутніх бельгійських робітників на чолі з директором копальні.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В ПОЛЬЩІ.

Православна Церква в Польщі стала автокефальною на основі томосу Вселенського Царгородського Патріярха Григорія УІІ і його Свящ. Синоду з 13 листопада 1924р. Урочисте проголошення автокефалії відбулося в Варшаві 17 вересня 1925р. Святіший Патріярх Вселенський Константин ІУ оповістив про автокефалію її патріярхати: Александрійський, Антіохійський, Єрусалимський, а також всі інші православні автокефальні церкви, які прийняли цей факт прихильно. Лише російська патріярхія цієї автокефалії не визнала.

Як відомо, Митрополит Діонисій, підчас наступу большевиків на Варшаву, змушений був залишити Польщу і виїхав до Італії. Події примусили його зупинитися в Пельтені коло Відня в одному католицькому манастирі. Тут його захопив наступ большевиків, які запропо-

нували Митрополитові Діонисію вернутися до Варшави та далі повнити митрополичі обов'язки. Повернувшись він приступив до виконання своїх обов'язків, не визнавши зверхности над собою московської патріярхії. Це стало причиною того, як надійшла вістка з Лондону, що Митрополита Діонисія ув'язнено, хоч цей факт большевики й затаюють.

На місце арештованого Митрополита Діонисія уряд Польщі настановив керівником Православної Церкви в Польші архиєпископа Тимофія Шретера з Білостоку. Уряд наказав, щоб Православна Церква в Польщі „возз'єдинилась" з московською патріярхією. Архиєпископ Тимофій в тій цілі подався до Москви. Згідно з останніми відомостями, він уже повернувся з Москви і називає Православну Церкву в Польщі „наймолодшою сестрою великої російської церкви." Він також привіз зі собою „великі дари від московського патріярха," як: ризи, митри, ряси, клобуки, але нічого про автокефалію Православної Церкви Польщі.

Митрополита Діонисія, як нас повідомляють, віддали під суд за те, що „відірвав церкву в Польщі від Росії й віддав царгородському патріярхові."

Висвячено для Польщі нового православного єпископа Вроцлавського. Це—єпископ Михаїл Кедров, росіянин з походження, брат б. Житомирського вікарія Аверкія Кедрова. За польських часів він був учителем математики в Дух. Школі в Дермані, а потім у Віленській Семінарії і в Дяківській Школі в Яблочині. За часів гітлерівського панування, разом з Архиєпископом Тимофієм був у заточенні в Яблочинському манастирі.

Третій єпископ, Георгій, також росіянин, є настоятелем парафії в Лодзі, в середущій Польщі.

Православне церковне життя в Польщі невідрадне. Богословський факультет у Варшавському Університеті скасовано. В армії православних капелянів уже нема. В наслідок поліційної нагінки священики змушені ходити поза церквою не в рясах, як досі бувало, а в цивільному одязі. Як і скрізь під большевицьким пануванням, релігійне виховання, оперте на Св. Письмі й Божому Об'явленні,—заборонено. Уряд стремить до того, щоб цілковито вивести зі шкіл дух християнського навчання.

(За часописами: „Український Вісник" і „Український Голос.")

РОСІЙСЬКА ЦЕРКВА.

Православні росіяне на еміграції в церковнім відношенню не являють собою чогось цілого, монолітного. Вони поділені на багато церковних груп, які завзято ворогують поміж собою. Головніших груп чотири.

1 група — це група, залежна від московського патріярха. Вони ретельно виконують зарядження з Москви. Головою їх є московський патріярх, який попризначав багато єпископів, як на американський, так і на європейський континенти. Що вона являє собою — нема потреби говорити. Наводимо нижче кілька ілюстрацій, що характеризують загальне обличчя московсько-совєтського „православія".

2 група — це так звана карловацька або синодальна група на чолі з Митрополитом Анастасієм. Це група російських монархістів, єдинонеделімівців. Центр її в Німеччині, Мюнхен. В Америці репрезентує цю групу Архиєпископ Віталій Максименко (відомий чорносотенний почаєвський діяч, тоді архимандрит Віталій, організатор відділів „Союз Русского Народа", керівник „Почаєвського Листа" і т. п.). Він і в Америці продовжує зажерту антихристиянську роботу — ширить ненависть до всього, що не російське. Покажчиком його відношення до Української Церкви являється видана окремою брошурою книжка „Українська УАПЦерква", в якій майже кожне речення складається з клевити, інсинуацій й фальшивого доносу на Укр. Церкву. З московським патріярхом і його церквою ця група молитовного єднання не має. Чолові єпископи її, як Митрополит Анастасій, розпорядженням московської патріярхії заборонені в священослуженні.

3 групу очолює Митрополит Феофіл. Ця група одірвалась від Митрополита Анастасія і не пристала (а такі намагання були) до московського патріарха. Це є, як вони себе називають, „самоуправлающаяся" церква („Православная Русь" н-4 стр. 15).

Властиво це церква автокефальна з тенденцією обрати свого патріярха на американський континент. Центр її — Америка США.

4 група. Це група на чолі з Митрополитом Володимиром, який є екзархом Константинопольського Патріярха. Про нього оповідають, що, бувши заточеним у Дерманському манастирі (Польща — Волинь) за непризнання автокефалії православної церкви в Польщі, він користав з глибокої пошани і любови з боку української

людности, яка наповнювала по береги манастирську церкву, коли він повчав. На донос іншого російського єпископа Антонія Марценка, польська влада викинула його за границі Республіки, не дозволивши навіть вдягти на себе теплого убрання (зимовою порою). Ця група російської церкви найбільше толєрантна до церкви нашої. Центр її в Парижі.

Група Митрополита Анастасія вважає себе одинокою хранителькою „чистоти православія". З органу її „Православная Русь" (1947 н. 9 стр. 15, 1947 н. 21 стор.12, 1948 н. 1 стор. 19 1948 н. 10 та інш.) бачимо, що від них дістається усім, не тільки інославним, але й православним: Константинопольському Патріярху, „Владіміровцам" і „Феофіловцам".

В н. 10 стор. 15 р. 1948 „Православной Русі" вони обурюються на католиків такими словами: „Странен й недоуменен такой фанатизм со стороны католиков в настоящее время, когда у всех христиан сейчас есть общи-смертельний враг — воинствующее безбожие, оскаливше зуби уже на подступах к самому Риму".

Хочеться запитати „Православную Русь", а з нею й карловецьку групу російської православної церкви: а чи не „странен и недоуменен фанатизм со стороны" російського православія до Української Православної Церкви, який в словах і в чині ми бачимо від своїх сусідів на вигнанню?

ІНТЕРВ'Ю З АРХИЄП. ФОТІЄМ.

Кілька місяців тому післанець Московського патріярха Олексія архиєп. Фотій Орловський відвідав Австрію. У Відні архиєпископ прийняв представників чужоземної преси. Заслуговує на увагу звіт в справі цього інтерв'ю, складений одним з присутніх чужоземних журналістів:

„Праворуч і ліворуч архиєпископа сіло двох старшин червоної армії, що мали револьвери при собі. Присутніми є англійський та німецький перекладчики. Владика, без замішання відповідає на запитання англійських та американських журналістів, що докопуються до всяких подробиць. Американці домагаються, головно, докладних цифр.

— Скільки єпархій існує в Росії?—

— Двіста.

— Скільки вірних числиться в кожній єпархії?

— Більш-менш двадцять тисяч.

— У якій мірі сприяє сов. уряд відродженню християнської віри в Росії?—питають англійці.

Питання дражливе. Всі ми, затримавши віддих, звертаємо наші погляди на владику, який при цьому спускає очі. Один зі старшин недбало креслить кілька слів на аркуші паперу. Під спущеними віями очі архиєп. Фотія бігають слідом за олівцем.

— Маршал Сталін,– відповідає він нарешті,—часто запрошує до себе московського патріарха і, цілком одверто ділиться з ним думками про потреби церкви. Чи не є це доказом, що генераліссімус виявляє для церкви найбільш реальну підтримку.

— Чи члени сов. уряду бувають присутніми на богослуженнях?—питає інший англієць.

Очі владики знову спускаються, тоді як олівець старшини нервово бігає по папері.

— Внедовзі,— відповідає архиєпископ--вищі ієрархи церковні будуть вибиратись, можливо, до Верховної Ради. Це є доказом того, що уряд зовсім не є вороже наставлений до богослужень.

— Як ставляться безбожники до процесу відродження віри?—питає ще хтось.

— Віруючі і безбожники, одні й другі мають можливість вести свою пропаганду,—відповідає архиєпископ. Нема причин до того, щоб вони перешкоджали один одному.

І чужоземний журналіст нотує наприкінці свого справоздання: „Ця пропаганда, однак, є дещо незграбна. Вона не є гідною такої розумної країни, як Росія.“—

(**„Свободний Голос“**)

СТАЛІН—„ОБОРОНЕЦЬ ЦЕРКВИ.“

„Сталін є одним з найбільших оборонців церкви“— заявив православний архиєпископ Олексій підчас відвідин Відня. „Кожний, хто лиш бажає стати священиком, має до того повну можливість. Позиція комуністичної партії по відношенню до церкви є лояльною.“ Підчас свого перебування у Відні архиєпископ відвідав католицького кардинала Інніцера і інформував його про стан церкви в СССР.— (**„Известия“ 17. 8. 1946р.**)

ОРДЕН ПАТРІАРХОВІ.

Предсідник Президіума Верховної Ради СССР т. Н. М. Шверник доручив 23 серпня в Кремлі орден Трудо-

вого Красного Знамені Патріархові Московському і всеї Руси Олексію.

— „Уряд,—сказав т. Шверник при передачі ордена, —високо оцінив Ваші надзвичайні заслуги в справі організації патріотичної роботи в період „Великой Отечественной войни.“

„Дозвольте привітати Вас з нагородженням орденом Трудового Красного Знамени й побажати Вам нових успіхів в справах, спрямованих на зміцнення нашої батьківщини. Бажаю Вам здоровя та многих літ життя.“

Відповідаючи на привітання, патріарх московський і всеї Руси Олексій сказав:

„Дозвольте мені, високоповажаний Миколо Михайловичу, у Вашій особі подякувати Верховну Раду нашого Союзу й уряд, на чолі з нашим великим вождем Йосипом Вісаріоновичем Сталіним, за високу увагу до мене,—нагородження мене орденом Трудового Красного Знамени.

Ця нагорода за мій скромний труд по організації патріотичної роботи підчас Отечественной Войни є для мене тимбільш дорогою, бо є доказом незмінно доброзичливого відношення нашого уряду до нашої церкви й її служителів.

Віддаючи свої сили на службу батьківщині, ми, церковні особи, виконуємо заповіт незабутніх церковних діячів і, разом з тим, великих патріотів, що залишили нам приклад жертвенної любови й відданости Батьківщині!

Якщо в тяжку годину воєнних іспитів служителі церкви виконали свій патріотичний обов'язок супроти Батьківщини, то з іще більшою відданістю вони будуть рівнож і підчас мирного будівництва віддавати свої сили для виконання цього ж обовязку й цим виправдають високе довір'я, яке виявляє наш вождь і наш уряд.“

(ТАСС).

ІЗ ХРАМІВ—ДО ВИБОРЧИХ УРН...

Із „Журнала Московськой Патриархии“ № 1—січень 1946р., (стаття свящ. М. Зернова „10 февраля“):

„10 лютого наш народ, великий, єдиний, багатонаціональний, совєтський народ висловить свою волю. Він скаже, хто з кандидатів бльоку комуністів і безпартійних є гідним стати членом Верховної Ради СССР... Недивно, що, власне, їх висунув народ своїми кандидатами й їх, в цьому нема сумнівів, однодушно й вибере. Ці

люди —державні діячі, воєначальники, керівники підприємств, інституцій і колхозів, рядовики війни, й рядові працівники. Ідеал такої людини—Сталін.

10 лютого—неділя. В цей день у всіх соборах, храмах та манастирях нашої країни буде принесено безкровну жертву, початок якої положив Той, хто приніс у світ ідею любови, справедливости й рівенства. „Умільонние" священнослужителі вийдуть на амвони і благословлять своїх „чад" поспішати з храмів до виборчих урн. Вони поблагословлять їх віддати свої голоси кандидатам бльоку комуністів і безпартійних...

Нема в усьому світі умовин більш сприятливих для розквіту діяльности Святої Церкви Христової, ніж в Совєтській країні... Дійсно, де, в якій країні Церква є до такої міри свобідною від впливу держави і політичних інтриг? Де держава, не вимагаючи нічого від Церкви, оточує її такою опікою?"—

(„Свободний голос").

* * *

„Горе тим, що зло добром називають, а добро-злом; тьму світлом, а світло тьмою уважають... За те, як огонь жере солому, так вигорить корінь їх"...

(Ісаія—5, 20-24)

ПРОТЕСТАНТСЬКІ ЦЕРКВИ В НІМЕЧЧИНІ ЗВІЛЬНИЛИСЬ ВІД ГІТЛЕРІВСЬКОГО ЯРМА

Цього літа в Ейсенав всі Протестантські Церкви в Німеччині приняли остаточно нову конституцію, яка робить їх цілком незалежними і звільняє їх від державної контролі, під яку вони попали за Гітлера.

Нова конституція називає Протестанську Церкву Федерацією Лютеранської, Реформованої й Поєднаної Церкви". Вона підкреслює, що церква сама має право управляти своїми ділами й виконувати свої обовязки незалежно від державної контролі. Так само вона має право призначати своїх духовників і працівників незалежно від державної контролі або вмішування.

На чолі Протестантських Церков Німеччини стоїть Синод, який складається з 120 членів, з правом укладати свої закони й заряджувати їх виконання. Слідуючим тілом являється — Церковна Конференція, яка складається з представників ріжних церков й яка приготовляє порядок й матеріял для Синоду й його засідань. Синод

й Церковна Конференція вибирають разом Собор з 12 членів, в руках яких спочиває провід й адміністрація всіх протестанських церков в Німеччині. (ПЕК)

СТАЛІН ВИКОРИСТОВУЄ ЦЕРКВИ

Головуючий єпископ японської церкви, Махайло Г. Яшіро, заявив, що християнські проповідники в світі не здають собі справи з того, що Йосип Сталін і інші комуністичні головачі прикидаються приклонниками свободи віри тільки для того, щоб використати церкву для цілей совітської федерації. На доказ цього твердження японський єпископ наводить заяви провідників російської, польської, болгарської та румунської церков, в яких вони стають на боці совєтської федерації і її політики.

У. В.

Урядуючий Куратор Богословської Академії УАПЦ Архиепископ Михаїл, Ректор Академії проф. П. Ковалів і Декан Богословського Відділу протопресвітер П. Калинович з групою студентів.

Протоєрей Миколай Малюжинський закатований німцями в Рівенській в'язниці дня 15 жовтня 1943 р.

І. ВЛАСОВСЬКИЙ.

Пам'яти пастиря - мученика.

Минає у жовтні 1948 р. вже п'ятий рік, як мученицькою смертю скінчив своє життя у розквіті сил і праці один з найвидатніших пастирів нашої Церкви протоієрей Микола Малюжинський.

У п'яту річницю невіджалованої втрати, хочемо, близько знавши зі співпраці о. Миколу, а рівнож будучи спів'язнем з ним у Рівенській в'язниці, присвятити його пам'яті оці скромні рядки.

О. Микола Малюжинський, син священика у м-ку Любарі на Волині (східньої частини, що залишилася під більшовицькою владою), юнаком залишився сиротою; батьки його були замордовані більшовиками. Йому вдалося втекти через границю до Польщі; в Крем'янці ним заопікувався єпископ Симон. Юнак був прийнятий до Волинської Духовної Семинарії, після скінчення якої, будучи священиком, поступив на студії Православної теольогії при Варшавському університеті. І в семинарії і на Відділі Теольогії визначався Малюжинський своїми успіхами в науках. Будучи студентом, належав до української Студентської Громади в Варшаві. Магістерська дисертація Малюжинського присвячена була Требникові митрополита Петра Могили, окремі розділи тієї праці (про старовинні наші звичаї і обряди при тайнах хрещення і шлюбу) друкував я в журналі Волинської Єпархії „Церква й Народ".

Своє пастирське служіння о. Миколай проходив на Волині в с. Тилявці, Крем'янецького повіту, в м-ку Ланівцях, того ж повіту і в с. Кримні Ковельського повіту.

Восени 1934 р., коли заняв я становище секретаря Волинської Духовної Консисторії, о. Малюжинський, з яким я познайомився від того часу, був уже не тільки настоятелем парафії в м-ку Ланівцях, але й благочинним Лановецької округи. З 55 благочинних (деканів) у Волинській Єпархії був це наймолодший, який одначе імпонував не тільки своєю зовнішністю, а й солідностю та ідейностю в пастирсько-адміністративній діяльно-

сті. До тогож, був це свідомий українець, яких посеред 55 о.о. благочинних на Волині, з призначенням на Волинську кадетру 15 квітня 1934 р. архиєпископа Олексія, було щось біля 12-15 осіб. Переводячи в ті часи зміни на становищах о.о. членів Духовної Косисторії в напрямку її дерусифікації, в Єпархіяльному Управлінні ставилась було поважно кандидатура. о. Малюжинського, але ж Владика Митрополит Діонісій порадив стриматися, з огляду на молодість кандидата.

Коли в кінці 1937 р. поведений був польський наступ на українську православну душу на Волині, розпочалась т. зв. „ревіндикаційна" акція по наверненню на католицизм православних українців скрізь на пограниччі Волині з СССР суджено було о. Малюжинському очолити на місці акцію спротиву цій полонізаційно-католицькій роботі, поведеній військовими чинниками (керував акцією на Волині ґенерал Сморовинський, „довудца" Люблинської військової округи). Знамениті „Гриньки", село, де терором переведено було в листопаді 1934 р. навернення усіх його православних мешканців на католицизм, знаходилось якраз в деканаті о. Малюжинського. І коли настоятель того села навіть не повідомив єпархіяльного архиєрея про те, що сталося в Гриньках (довго не сходила ця справа із сторінок преси й в промовах Польського Сойму), о. Малюжинський і появою в Гриньках, де зі сльозами зустріли його „навернені на віру польських прадідів" українці, і докладами в Консисторії та Владиці Олексію мужньо став в оборону свободи віри православних українців. Нераз довелось йому й на „вугольках" посидіти в пограничній сторожі КОП-у (Корпус Охорони Поґранічней) і інших ріжних прикростей зазнати від староства, волосного управління і т. п. Боротьба тягнулася для о. Малюжинського з півроку. Пам'ятаю нашу подорож автом з Крем'янця до Варшави (архиєпископ поїхав залізницею), в травні 1938 р., коли о. Малюжинський та селянин Ничка їхали, як делеґати до прем'єра Славой-Складковського скаржитись на порушення „конституційних прав" у Річіпосполитій Польській. Делегація на чолі з архиєпископом, прем'єром була прийнята, та прем'єр, як потім виявилося, сам був прихильником тієї рівіндикаційної акції. Для о. Малюжинського, ця його активність в боротьбі за правду скінчилася категоричною вимогою Волинського Воєвідського уряду (в той час воєводу Юзефського, переведеного до Лодзі, змінив воєвода Гавке-

Новак) перенести о. Малюжинського зовсім з Крем'янецького повіту, як людину, що „загрожує тут публічному спокоєві". Так о. Малюжинський з м. Лановець переведений був настоятелем в с. Кримно, Ковельського повіту.

З більшовицькою окупацією Західньої України у вересні 1939 р., о. Малюжинський, спасаючись від большевиків удруге в житті, залишив Волинь. В Польщі, з якої нім. окупаційна влада утворила т. зв. „Генеральну Губернію", о. Миколай взяв видну участь в українському житті, ставши членом Духовної Консисторії в Холмі, при архиєпископові Холмському й Підляському, на яку катедру висвячено було восені 1940 р. митрополитом Діонісієм проф. Івана Огієнка. Не знаю ближче, з яких причин о. Малюжинський мусів те видне становище в Хомсько-Підляській Єпархії залишити. Знаю тільки, що архиєпископ Холмський і Підляський, вже в часі німецько-російської війни, домагаючись, щоб Адміністратура УАПЦеркви в Луцьку не приймала духовенства, яке повертало тепер з Холмщини на свою Волинь, найбільш настирливо писав усе про о. Малюжинського, що на нього накладено заборону Холмським Владикою, але ж о. Малюжинський, який був тоді в складі Адміністратури, представив лист від Кіріярха Православної Церкви в тодішній Генеральній Губернії Митрополита Діонисія з благословенням йому відбути на Волинь. Взагалі треба сказати, що в тій церковній боротьбі, яка тоді точилася між автокефалістами, а автономістами в Церкві на Україні, в огні пожарів, які скоро охопили Волинь, в часі арештів і розстрілів, що впали й на духовенство, вимоги Холмського Владики, були тільки на шкоду Українській Православній Церкві.

О. Микола Малюжинський одним з перших, слідом за наступаючим військом, повернув на Волинь, щоб узяти найактивнішу участь у відбудові церковного життя на Волині та поширенні світла Христової Церкви на духово спустошену за 20 років панування безбожництва Східню Україну. В Крем'янці на церковних зібраннях о. Миколай перший поставив питання про звернення до Блаженнішого Митрополита Діонісія, для полагодження церковної справи, — це тоді, коли інші церковні діячі вірили в можливість співпраці з архиєпископом Олексієм, який мав би очолити незалежну ні від Москви ні від Варшави Українську Православну Церкву. За пару місяців прогноза о. Малюжинського виявилась правиль-

ною. Ми, Борис Козубський і я, в грудні 1941 р. їдемо до Луцька, де відбулася нарада архиєпископської Ради при Владиці Полікарпові, далі до Рівного, звідкіля на підставі ухвали Волинської Церковної Ради, висилається прохання до Бл. Митрополита Діонисія про призначення Владики Полікарпа Адміністратором Української Православної Церкви на звільнених українських землях.

В січні 1942 р. о. Малюжинський, на запрошення Владики Полікарпа, переїздить до Луцька спочатку як член Луцької Духовної Консисторії, а з утворенням Адміністратури Української Православної Церкви стає членом Адміністратури, репрезентуючи в ній духовенство. В березні 1942 р., на запрошення Владики, повертаю і я до Луцька та незабаром входжу в склад Адміністратури, як секретар її делєгований Волинською Церковною Радою.

Були то тяжкі часи для будови церковного життя, але ж пам'ять про них заховую більш світлу, ніж сумну. І посеред цих спогадів встає завжди образ о. Малюжинського, як неструдженого працівника й борця за гідність нашої Св. Церкви. Вдвох були ми на історичній конференції в Райхскомісаріяті України в Рівному 4 травня 1942 р., де відбулася дискусія між нами й делегацією митроп. Олексія на чолі з єп. Веніямином, в наслідок якої нім. окупаційна влада визнала дві Церкви, окресливши їх, як „автокефальну" (Владики Полікарпа) і „автономну" (Митроп. Олексія), з тим щоб потім, як виявилось, підтримувати автономну, залежну від Москви, для розкладу автокефальної, національно-української.

На долю о. Малюжинського, як духовної особи, припала тяжка роля репрезентувати особу Владики митрополита Полікарпа, коли Генеральний Комісаріят на Волинь-Поділля в Луцьку бажав собі розмовляти з представником Української Атокефальної Церкви, ставлячи переважно ріжні політичні вимоги. Так само, коли нам треба було вносити скарги, боронити Церкву й духовенство, ішов о. Микола на розмови до політичного відділу Генер-Комісаріяту. З розмов звичайно складав о. Микола рапорт на письмі Владиці Митрополитові, які, на жаль, залишились в Луцьку. Був то цінний матеріял для характеристики відношення німців до нашої Церкви. Як часто повертав о. Малюжинський після тих відвідин змучений і зденервований. В обороні прав і престижа Церкви стояв гідно, але, — думаю тепер, — непотрібно казав німцям багато гіркої правди, що все рівно не впливало на зміну їхньої церковної політики, — та це вже

виникало з палкої часом вдачі о. Миколая, щирої його натури там, де потребувалася дипломатія.

Крім праці в Адміністратурі, несли ми тоді обов'язки лекторів на Пастирських Курсах при Луцькій катедрі; о. Малюжинський читав Догматичне Богословіє.

Знаходили час і для перекладів; Комісія в складі Владики Митрополита Полікарпа, о. Малюжинського й мене зредагувала переклад великопосного канона св. Андрея Критського. — Був о. Микола Малюжинський ключарем Луцького катедрального собора (настоятелем був пок. протопресвитер Степан Грушко), в якому часто виголошував змістовні проповіді.

15 липня 1943 р. по обіді зустрів мене й мою дружину біля свого помешкання Владика Митрополит (ми, викинуті німцями із свого помешкання, якраз перейшли в кімнату будинку, де містилась Консисторія) і казав зайти до нього на вечірній час, бо щось так „тяжко йому на серці". Передчуття справдились, бо в ніч на 16 липня стався погром УАПЦеркви, переведений німецькою владою. За часом у Владики довідались ми, що о год. 7-й вечора заїхало авто під помешкання о. Малюжинського, і його взято ніби для сповіді й причастя о. прот. Гловацького з Седм'ярок, який довгий час сидів уже в Луцькій в'язниці. Якась тривога нависла над нами. Біля год 10-ої вийшли ми від Владики, а між 2-ою і 3-ьою ночі вдерлися ґестапівці до нашого мешкання, перед тим, побили вікна при вході в дім Митрополита та вбігши до спальні Владики, грозили йому кулаками за перехування людей, ворожих німцям.

Поставивши мене з дружиною, під стіною митрополичого кабінету, ґестапівці намірились було розстріляти нас, але посадивши потім в тягарове авто, почали возити скрізь по місті, пакуючи до того авта нові жертви, все — української інтелігенції в Луцьку. Нарешті підвезли нас до будинку б. „Мацєжі Школьної" (недалеко польського цвинтаря), з якого привели до нас білого, як полотно, о. Малюжинського, що провів, як виявилось тут ніч, нікого зовсім не сповідаючи. Це було, з 15 на 16 липня, та страшна ніч, коли по всій Волині заарештовано було багато української інтелігенції, з метою припиняти український партизанський рух. В Луцьку було ув'язнено до 70 осіб, але жінок відпущено було того ж 16-го липня, мужчин же з Луцької вязниці відвезено до Рівенської.

Увязнені, чуючи погрози, сподівалися розстрілу вже

на світанку 17-го липня. Тиша була у великій камері на 60 осіб по приїзді до Рівенської вязниці. В передсмертному настрої майже всі посповідалися у о. Миколи Малюжинського. На ранок одначе нічого не сталося, а потім нас розвели по менших камерах. Я залишився з о. Миколаєм та о. Артемом Селепиною (членом Луцької Духовної Консисторії). До 10 вересня були ми вкупі, сплячи рядком, — біля мене о. Миколай, за ним о. Артем; з другого боку мене директор Борис Білецький, за ним меценас Євген Тиравський (тепер член Свящ. Синоду УАПЦ на еміграції від мирян).

Тяжко переживав в'язницю о. Миколай. Найбільше тужив за долею родини. По ночах, як в гарячці, шепотів до мене, просив поради, був певний, що живим не вийде звідсіль. Потішав я його, скільки в мене самого було моральної сили. Під неділі й в неділі, як під свята правили ми з своїм духовенством по-тиху всенічні й обідниці. 10. IX покликали о. Миколая до слідчого після допиту його перевели були до другої камери: встиг тільки шепнути, що признався... Після того допитано о. Артема, якого теж переведено до іншої камери, а перед тим звільнювано було по трохи з нашої камери лучан, а додавали нам все нових, чужих людей. Я був на допиті 14 і 15 вересня. Слідчий, сказавши, що нас з Адміністратури, і усю УАПЦеркву, обвинувачують в зносинах з українськими партизанами, відразу заявив, що о. Малюжинський у всьому вже признався.. Але я з розмов з о. Миколаєм ще до його допиту знав, у чому він мав прзнатися, боячись якраз, щоб його особисті знайомства з де-ким з підпольного руху від часів ще перебування на Холмщині не потягли за собою страшних наслідків для цілої УАПЦеркви. Чи було те фактом, чи трагічним витвором зболілої думки, але о. Миколай був переконаний, що став жертвою провокації в цих знайомствах, відомих через провокацію німецькій слідчій владі. Слідство не мало матеріялів, щоб поставити ієрархію, духовенство Автокефальної Церкви на чолі з Адміністратором її в стан обвинувачення і жорстокої розправи. І з поміччю Божою я показав слідчому, по освіті правникові, всю абсурдність їх припущень, щоб Церква могла бути замішана в партизанській акції.

Ще три тижні після допиту сидів я у вязниці, коли в камері нашій з лучан залишилося тільки трьох нас, а о. Миколай в одній камері був з о. Артемом,

поверхом вище. 5 жовтня було випущено о. Артема й мене. Перед відходом о. Артема, просив його о. Миколай показатися на вулиці, щоб переконатися, що о. Артем на волі і з Рівенського бруку в останній раз зобачили ми бліде, з тонкими прекрасними рисами, обличчя. о. Миколи, який припав до ґрат вікна, вдивляючись в нас сумнима очима.

Через 10 днів сумна вістка прийшла до Луцька з Рівного. Німці, мстячись за атентат на одного з урядовців Райхскомісаріяту, розстріляли 33 вязнів, а посеред них і о. Миколая Малюжинського та о. Володимира Мисечка (члена Рівенського Церковного Управління при Владиці Платонові). Не тільки розстріляли, а й тіла спалили . . .

о. Миколай Малюжинський осиротив родину — дружину, двох синів і доньку; старшого сина Миколу він, днів за п'ять до арешту відправив до Варшави на науку до духовної Семинарії; тяжко бідкався у в'язниці, чи щасливо 16-літній хлопець добрався до Варшави, і був безмірно радий, коли вдалося одержати вістку добру про це. Дружина й двоє діток менших залишились на Волині.

Так трагічно скінчив своє життя один з талановитіших волинських пастирів-українців. І могили його, спаленого жорстоким ворогом, навіть не залишилося....

Нехай же пам'ять його, цього пастиря-мученика, що багато труду й мук поніс для рідної Православної Церкви, а міг ще більше від своєї Богом обдарованої натури принести своєму народові та його прадідівській Церкві, живе в серцях наших та збережеться в історії Української Православної Церкви.

Упокой, Господи, многостраждальну душу о. Миколая в оселях св. мучеників, що за віру Христову й Церкву життя своє віддали!

Бремен. Вересень 1948 р.

Дещо з уставних приміток до чину всенічної відправи і св. Літургії

Про відкривання і закривання райських дверей

Споконвіку головні двері в іконостасі на Вкраїні звалися: „Райські Двері", на Московщині—„Царскія врата", бо ними царі входили в алтар до Причастя. Україна царів не мала, тому нема потреби на спомин їх „Райські двері"—„царськими" називати. Відкриття Райських дверей означає—відкриття світові тайни спасіння через тілоприйняття Сина Божого, а закриття їх—показує гнів Божий за наші гріхи і наше недостоїнство осягти царство небесне (Церковний Устав—Свирєліна, стр. 5). До цього значіння і застосовує церковний устав то відкривання, то закривання райських дверей.

Всенічна відправа. Відкриваються райські двері перед початком. Виголос, кадіння, двері закриваються і священик виходить перед двері **в фелоні** для читання світильничних молитов.

Відкриваються—перед входом під час співу Догматика. Закриваються після прокимна.

Відкриваються—вкінці вечірні після тропарів перед „Премудрість". Закриваються після відпусту.

На літію виходять через північні двері і входять через південні при закритих райських дверях.

Утреня. Починається при закритих дверях. Відкриваються з початком співу поліелея. Закриваються після цілування євангелія і внесення його до вівтаря.

Перед співом великого славословія під час богородична на стихир. хвалітних двері відкриваються і стоять відкритими до кінця утрені. Після відпуста—закриваються. Перший час—при дверях закритих.

Св. Літургія. Св. Двері відкриваються по скінченні проскомидії і після кадіння. Молитви Царю Небесний і початковий виголос при відкритих дверях. (За Служебником м. П. Могили*).

*) За московським уставом—Літургія починається при закритих Дверях. За українским звичаєм велика єктенія при відкритих св. Дверях, після Амінь—двері закриваються.

Відкриваються—для малого входу після виголосу молитви третього антифона: Бо Ти Благий. Відчинені до прочитання євангелія.

По прочитанні євангелія двері закриваються і відкриваються перед Херувимською після виголосу: Щоб під Твоєю владою. Зараз же після входу двері закриваються, засовується і заслона. Заслона відсовується на „Мир усім", а двері стоять закриті аж до виходу священика для Причащання вірних. Перед причастям священика, після виголосу—Будьмо уважні—перед виголосом—Святеє Святим заслона засовується.

І заслона і двері відкриваються після причащення священика перед виносом св. Тайн для причащення вірних (перед виголосом—Зі страхом Божим і вірою приступіте). Двері остаються відкритими до кінця Літургії. Закриваються після відпусту.

Райські двері весь час відкриті (незалежно від того, чи відправляється) цілий Світлий тиждень.

Згадані відкривання і закривання дверей допустимі лише тоді, коли райські двері цілком прозорі, або низькі, як в Греції, щоб видно було вірним священнодійства Ієрея. Коли ж райські двері високі і непрозорі, то мусять бути відкриті під час служби всенічної і Літургії весь час, бо непустимим є переділення глухою стіною діючого молитву для вірних священика і вірних, що ту молитву мусять чинно сприймати. Або... мусять бути перероблені двері на невеличкі і прозорі.

ПРО КАДІННЯ

Кадиться перед св. образами і перед люльми та іншими предметами. В першім випадку кадіння служить виразом побожної пошани до святинь храму і намальованих на образах св. осіб. У другім випадку воно служить знаком благодаті Божої, що випрошується й подається на віруючих та інші річі.

Кадити належить ладаном чи іншими запашними смолами. Можна живицею, ялівцем чи запашними травами. В жаднім випадку—не свічними недогарками, що служить виразом повної зневаги та непошани до святині. Коли нема належного матеріялу для кадіння, то краще обходитися без кадіння. Не можна позволяти собі замість кадіння розмахувати порожнім, недимлячим кадилом.

Дим кадила нагадує нам час, коли Дух Святий ширяв над водами при створенні світу. Як може нагадува-

ти нам Святого Духа порожнє кадило, чи дим від парафінової свічки, що смердить до тошноти? Подруге—кадило означає наїтіє на нас Святого Духа. Далі—висловлює нашу пошану і побожність перед Господом і Його святими угодниками. Побуджує нас до посиленої молитви, заохочуючи, щоб і наші молитви підносились до Бога, як дим кадильний (при Херувимській). Нагадує Нам швидке і радісне для людини розповсюдження проповіді апостольської (кадіння при Апостолі перед Євангелієм). Буває наслідуванням старозаконного обряду (Ісх. 30, 7-8). Отже необхідно кадити побожно, визнаючи всю відповідальність перед Богом за „творіння цього з небреженієм". Тому й наказано під час кадіннь промовляти псалом 50—ий чи 25—ий.

Кадіння за уставом буває: „мале", „вівтаря" і „храма". Кадіння мале—це кадіння тільки якоїсь окремої особи чи річі. „Кадіння вівтаря": починається завсігди з престолу. Обкаджується (навколо) престола, горне місце, жертовник, образи по західній стороні вівтаря, по південній і північній; священнослужитель виходить перед іконостас, кадить Тайну Вечерю над райськими дверями, намісні ікони, праву сторону іконостаса, ліву, крилоси і народ; входить до вівтаря і ще раз кадить престол.

Коли на жертовнику стоять заготовлені св. Дари, то жертовник кадять раніш, як горнє місце.

„Кадіння храму"—чиниться як і попередньо, з тим, що після кадіння народу обкаджується навколо весь храм (образи, що висять по стінах храму і—народ, що стоїть при тих образах; іншими словами—священик, йдучи проходом межи стіною і народом, кадить наліво до образів і направо до народу,) і входить до вівтаря.

Як кадіння храму, так і вівтаря починається кадінням престолу і також тим кінчається.

Коли посередині церкви стоїть читець, то його кадиться раніш, як нарід.

Прислужник подає священикові кадило розжарене, але без ладану, ладан подає окремо в посудинці з ложечкою. Священик сипле хрестовидно в кадило пахощі, промовляючи молитву благословіння кадила, („Кадило Тобі Христе приносимо".)

Час кадіння і чин—зазначений в служебнику „на ряду". Способів кадити відомо чотири. Кадіння кадильницею без ланцюжка, а „з ручкою" (як на православному Сході). У нас був цей спосіб, але Москва вивела з

ужитку. Спосіб манастирський—кадіння широким розмахом руки. Спосіб парафіяльний—лікоть руки не відхиляється назад. І спосіб уставний—хрестовидний, кадильницею робиться хрест. Але спосіб, який дозволяють собі деякі диякони—крутити кадилом понад головою, це ніякий спосіб, а лише звичайне хуліганство.

При словах „Особливо за Пресвяту“ і перед перенесенням св. Дарів на жертовник—кадится „сугубо“ (тричі по тричі).

ОДЯГАННЯ СВЯЩЕНИКА ДО БОГОСЛУЖІННЯ

Принципово одягу літургічного не належить одягати просто на цивільну одежу. Коли священник через бідність не в стані справити собі ряси чи підрясника, то мусить переконати церковну громаду, щоб вона справила якусь собі простеньку ряску чи підрясника для церкви. І священик, прийшовши до церкви, може там уже її вбрати.

Св. Літургію священик служить в повному облаченні. Всенічну чи святочну вечірню й утреню—в епітрахилі і фелоні (за винятком тих випадків, коли устав вимагає повного облачіння, як напр. винос хреста, плащаниці та інш.). Церковні треби відправляє також в епітрахилі та фелоні. Усі буденні відправи (вечірня, утреня, полуночниця, часи, повечеріє, молитовне правило та інше)—в епітрахилі.

Є в практиці церковні два устави: манастирський і приходський. За уставом манастирським належить під час всенічної служби то скидати, то надягати фелонь. Це робиться тому, що манахи іноді служать в мантії, яка заміняє їм фелонь Приходський устав таке переодягання під час всеночної, або святочних вечірні і утрені—робити забороняє (Устав, розд. 2). Одягнувшись перед всенічною в епітрахиль і фелонь, священик не скидає їх аж до кінця відправи. Інша річ, що священик в облачінні не може ходити в приватних справах по церкві чи провадити приватні, не належні до відправи, розмови. Коли йому це необхідно зробити в часи відправи, то мусить зняти з себе і фелонь і епітрахиль. Священик мусить приучити своїх прислужників, щоб розуміли його за поданим знаком чи з погляду, щоб не робити з себе церковної карикатури, як це часом собі позволяють недосвідчені чи недбалі священики.

Беручи до рук св. Антимінс або ковчежець з св.

запасними Дарами, священик повинен мати на собі, коли він не в часі богослужіння, епітрахіль і поручі.

Молитви на одягання облачінь повинен знати священик напам'ять Одягаючись, повинен промовляти молитви, а не бавитися розмовами.

Входові молитви перед Літургією священик, за уставом, повинен відчитувати в епітрахилі (тільки предстоячий). Без облаченія священик не сміє проходити через відчинені райські двері та через місце поміж престолом й райськими дверима.

Коли священик нагороджений правом ношення скуфії, камілавки чи митри, то для накладання чи здіймання їх уставом положений наступний порядок. Входить до церкви в скуфії (чи камилавці). Здіймає на цілування престола. Передначинальні молитви в скуфії. Для цілування образів (Пречистому образу Твоєму) здіймає без скуфії входить в олтар, цілує престол, одягається і совершає проскомидію. Перед початком Літургії надягає і стоїть в ній до читання Євангелія.(Вхід — також в скуфії). На Євангелії здіймає. Після Євангелія накладає і стоїть до Херувимської. Перед читанням „Ніхто з тих, що зв'язні" — скидає і не надягає до послідного явлення св. Дарів народу (Завжди; нині й повсякчас). Після однесення Дарів на жертовник — надягає і стоїть до кінця Літургії. Те ж і з митрою, тільки надягається вона враз з облаченієм, а не входять у ній до церкви, як зі скуфією чи камилавкою. На всенічній — у скуфії весь час, скидаючи її тільки на світильничі молитви (вечірня), утренні молитви (під час шестопсалмія), читання євангелія і — цілування євангелія. Теж і камилавка і митра.

На буденних службах, що совершаються в епітрахилі — ні скуфії; ні камілавки не надягати. Набедреник налягається під пояс на правий бік. Ті, що нагороджені палицею надягають її теж під пояс на правий бік, а набедреник тоді на лівий бік. Усяка річ з літургічного одягу повинна мати на усталеному місці хрещика, якого належить, поблагословивши одяг при надяганню, цілувати.

Одягаючи підризника, треба уважати, щоб пояс не підтягнув його ззаду високо. Тому, коли підризник закороткий, пояса належить зав'язувати ззаду під підризником.

Не служачий з поважних причин (слабість ста-

рість та ін.) священнослужитель для причастя облачається в епітрахиль, фелонь і поручі (для ченців — мантія, епатрахиль і поручі).

МІСЦЕ ЧИТАННЯ ЄВАНГЕЛІЇ.

За московським звичаєм і уставом св. Євангелія читається обов'язково спиною до народу. Українська церква споконвік перейняла грецький звичай — читати Євангелію лицем до народу, йдучи за прикладом Ісуса Хреста, який, треба припускати, коли виголошував Свою науку, то не обертався спиною до народу, а лицем. Коли читається євангелію посередині церкви, то не обертатися до дверей, бо нарід оточує священика звідусіль. Коли на воскресній утрені не виходиться на полієлей, то євангеліє належить прочитувати, ставши перед райськими дверима лицем до народу, і тоді виносити на середину церкви для цілування. Починати читання словами: „Одного разу" чи „Сказав Господь". Слідкувати, щоб початкові слова були припасовані до змісту євангелії. Не ухилятися від українського стародавнього звичаю прочитати євангелію над головами вірних, коли б вони цього прагнули.

Коли на утрені буває цілування євангелії віруючими, то священик стоїть при євангелії, аж поки перецілують. Тоді євангелію забирає відносить у вівтар і зачиняє райські двері. Залишати саму євангелію на середині церкви — не слідує. Звичай вносити євангелію до вівтаря після Великого славословія на місце лише тоді, коли цілують євангелію без перерви на протязі канону та стихир аж до самого Великого славословія. Тоді цілування прикоротити і за старим звичаєм Києво-Печерської Лаври євангелію внести до вівтаря.

Треба привчити вірних, щоб, підходячи до цілування євангелії, трималися наступного порядку. Двічі перехриститись, поцілувати євангелію (чи образ), третій раз перехриститись, поклонитись священику і відходити. Коли помазуються при цьому благословенною оливою, то —по цілуванню євангелії (чи образа) підставити чоло для помазання (в давнину ще цілували руку пастиря), по помазанню третій раз перехриститись, склонитись, священнику і відійти.

Братство і сестрицтво при читанні євангелії стоїть з запаленими братськими свічками.

На Літургії євангелія читається на амвоні лицем до народу. Після євангелії добре виголосити науку якщо вона пов'язана з євангельською темою. —

РІЗНІ ЦЕРКОВНІ ЗВИЧАЇ.

Церковні звичаї в різних церквах дуже відрізняються одні від одних. Навіть в різних місцевостях одної і тої ж церкви — зауважуються величезні розбіжності, яких досі нікому не довелося допровадити до одного порядку. Українська церква також мала безліч своїх питомих звичаїв, що різнилися в кожній провінції. Привести їх до одного не вдасться і непотрібно, щоб за руїною форми не порушити істоти віропошани. В московській церкві існував найтвердіший намір нівелювати порядок церковний, і скінчився він розколом та нагальним поширенням сектанства. Після нещасливих спроб нівеляції—церква стала на ґрунт толеранції особливостей і в підручниках уставу церковного — зазначала різниці в виконанні церковних одправ, визнаючи рацію за всіма нами. Зразковий і найавторитетніший підручник пастирської практики С. В. Булгакова (Настольная книга для священно-церковно-служителей. Изд. 3. Кіев, 1913, стр. 1773) наприклад, зазначає: „Церковь не требуєт безусловного единообразія в церковной практике, а потому всего лучше священнику держаться в этом отношеніи господствуюших кореных обычаев местных, тєм болєе, что и народ, привыкши к єтим обычаям, смотрит недружелюбно на всякіе новые порядки. При этом необходимо, чтоби один священник шел по слєдам другого, а не вводил новых порядков вопреки установившимся порядкам данной мєстности.“ (Стр. 841).

Коли прийшла до такого переконання церква московська, що ніколи толерантністю не грішила, то річ натуральна, що церкві українській, що має перед собою ще завдання видобути з архіву сивої давнини наші споконвічні церковні звичаї і їх відновити, не може в теперішніх несприятливих обставинах запровадити повної одноманітности уставних звичаїв. Тим більше це показується трудним, коли ми ще організовано навіть не вирішили, за уставами якої церкви нам слідувати — московської, якої порядків за інерцією дотримуються більшість вірних, чи грецької, так спорідненої з нами, але і так неподібної до того, з чим ми зжилися.

Тому до часу, поки науково не буде освітлено перед нами підстав розвитку наших уставів і церковної практики, всяке уодностайнення наших церковних звичаїв при сучасних обставинах треба визнати — передчасним. **Пресвітер.**

Дм. ДОРОШЕНКО.

Проф. Василь Біднов

Минає 13 років, як 1 квітня 1935 р. упокоївся в Варшаві професор Василь Олексійович Біднов, визначний історик Православної Церкви, ревний її син і щирий український патріот. Чимало його колишніх слухачів, абсольвентів Православного Богословського Факультету Варшавського Університету, перебуває тепер на еміґрації, і вони напевно згадають в цей день „незлим — тихим словом" свого улюбленого професора і помоляться за спокій його душі. Думаю, що на сторінках православного орґану годиться згадати з вдячністю пам'ять того, хто більшу частину свого життя і своєї праці присвятив православній духовній школі, а особливо справі відродження Української Православної Церкви.

Мені довелося працювати разом з Покійним у Катеринославі, Кам'янці-Подільському і Празі, і я мав змогу близько придивитися до нього, як до людини, як до громадського діяча і до вченого. Була це надзвичайно мила симпатична людина, яка під трохи суворою зовнішністю і деякими чудакуватими звичками мала чисту душу й золоте серце, завжди готове помогти своєму ближньому. Людина надзвичайно скромна, дуже невибаглива в житті і рідкий „безсеребреник", покійний Біднов виявляв тверезість духу і не абияку громадську відвагу, коли треба було обстоювати українську справу, йти на небезпеку і на жертву.

Доля не устелила його життєвий шлях рожами. Скінчивши року 1898-го Київську Духовну Академію з ступенем маґістра богословія, Біднов через деякий час був обраний професором Академії, але він не був затверджений владою. Причиною було українство Біднова: хтось перехопив приватний його лист, писаний українською мовою. Цього було досить, щоб не дати йому катедри. Кілька років пізніше обрав його на катедру історії Церкви Історично-Філософічний Факультет Харківського Університету. І знов українство Покійного стало на перешкоді. Так двічі стара російська школа не схотіла розкрити перед ним свої двері, і талановитий

учений, видатний знавець церковної історії*) мусів довгі роки задовольнятись скромним становищем учителя духовної семінарії, спочатку в далекій глухій Астрахані, а потім уже на Україні, в Катеринославі. Професуру у вищій школі дала Біднову лиш Українська Держава, коли за гетьманування Павла Скоропадського було відкрито в Кам'янці-Подільському Державний Український Університет, і Біднова обрано професором, а потім і деканом Богословського Факультету цього університету. Але недовгий був час життя Кам'янецького Університету: Кам'янець захопили большевики, і Біднов разом із ще кількома професорами-українцями переживає жахливі години, дожидаючи розстрілу у тюрмі, і лиш чудом урятовується від неминучої смерти. За польського панування на Волині Біднов стає учителем православної духовної семінарії в Крем'янці—і попадає до польської тюрми за участь в українській кооперації. Його засилають до глухого села на Мазурщині—Польща не мала свого Сибіру і своїх Соловків!

З того заслання визволяє Біднова Український Вільний Університет у Празі, який обирає його на катедру історії Української Церкви. Починаються роки життя на чужині. Дружина Біднова (українська письменниця, писала під прибраним ім'ям „Л. Жигмайло") залишається на Україні з молодшим сином; старший син Арсен — при батькові. Нова трагедія: Арсен скінчив науку в Празі, дістав ступінь інженера, мав їхати на працю до Франції — і втопився, купаючись у Влтаві. Прибитий горем батько поховав сина, і самотня могилка на празькому цвинтарі стає місцем його майже щоденних відвідин. Кілька років пізніше Біднов переїхав до Варшави. Кожного літа він приїздив до Праги, щоб відвідати могилу свого сина Арсена.

Під час перебування у Варшаві Біднов слухає, як судять за приналежність до „Спілки Визволення України" його дружину в далекому Харкові, кажу — слухає, бо большевики надавали звіт з харківського судового процесу в радіо і еміґранти могли чути все, що діялося і говорилося на процесі. Слухав і Біднов, чув слова своєї дружини. Легко уявити, що діялося в його душі... Але Біднов був глибоко віруючий християнин і всі удари долі переносив з повною покірністю Божому Провидінню.

Своє життя Біднов завжди, скільки я його знав, ділив між наукою і громадськими справами. В Катеринославі, пам'ятаю, він захоплювався архівними студіями.

В архівах місцевих урядових установ він натрапив на рештки архіву Запорізької Січі з останніх часів існування Запорожжя. Цей матеріял він використав для цілого ряду своїх праць з історії запорізького побуту та з історії заселення Степової України вже по зруйнуванні Січі. Він друкував їх здебільшого в „Літописі" Катеринославської Архівної Комісії, яку редаґував і заповняв переважно своїми працями**). Оцю працю в архівах любив він понад усе і використовував кожну вільну годину, що залишалася від педагогічної і громадської праці,щоб піти до архіву. А працював він дуже багато, головно в „Просвіті", читав у ній популярні лекції для народу, писав популярні брошури.

Коли вибухла весною 1917 року революція, Біднов з головою пірнув у революційну діяльність, беручи близьку участь в усіх громадських організаціях, які виникли в Катеринославі по революції. Він скрізь провадив українську лінію, редаґував українські часописи і книжки, писав аґітаційні брошури, виступав на вічах. Це був героїчний період його життя. На еміґрації Біднов одійшов від політики і віддався цілком науці. Він друкував свої розвідки і статті з історії Запорожжя і з історії церковного життя на Україні у львівському „Літературно-Науковому Віснику", „Записках Наукового Товариства ім. Шевченка" та в різних еміґраційних виданнях. Коли в 1924 р. з ініціятиви гуртка українських професорів, до якого належав і Біднов, повстало в Празі „Українське Історично-Філологічне Товариство", воно зробилося його улюбленою дитиною. Обраний з самого початку на секретаря Товариства, він не пропустив ані одного засідання (відбувалися вони в академічному році щотижня), сам провадив протоколи, записуючи зміст кожної доповіді, сам виголошував наукові доповіді й, переїхавши до Варшави, не переставав живо цікавитись працею Товариства.

До Варшави переїхав Біднов (1929) дуже неохоче. В Празі була могилка його сина, в Празі перебували його приятелі й товариші, в Празі були багаті бібліотеки, де можна було знайти багато видань, що стосувалися історії Церкви та історії України. Але спонукав його до переїзду покійний проф. Ол. Лотоцький, вказуючи на те, що у Варшаві він працюватиме на православному факультеті, матиме вдячну авдиторію***), яка складається в значній мірі з українців, матиме в своєму розпорядженні гарні бібліотеки, перебуватиме в осередку

православного церковного життя, в якому й сам братиме участь. Проф. Лотоцький узявся й вихлопотати Біднову право повороту до Польщі. Всі ці резони перемогли, і Біднов став професором Православного Богословського Факультету (Студіюму) в університеті ім. Пілсудського на катедрі історії Православної Церкви. Але, переїхавши до Варшави, він ніяк не міг тут звикнути, його все тягло до Праги: там була могила улюбленого сина, там були усі приятелі, і самий уклад празького життя більше був йому до вподоби. Тому Біднов на кожні літні ферії виїздив до Праги і там наче оживав душею. Але з ким він зійшовся у Варшаві, так це із своїми студентами-богословами. Вони його полюбили, і він їх любив. Простий, доступний і одвертий в поводженні з людьми, він, не вважаючи на свою ніби зовнішню суворість, припав молоді до серця й був її добрим заступником і порадником. Він був для студентів ходячою енциклопедією церковно-історичного знання. Коли студент запитував Біднова, де можна знайти якусь наукову працю, якусь статтю, професор зразу давав точну відповідь, називаючи річник часопису, число, мало не сторінку, де що було надруковано. Пам'ять мав він феноменальну. Але він розкривав студентам не тільки своє серце, але часом і кишеню. Звісно, про це мало хто знав. Біднов робив це згідно з євангельським заповітом, даючи так, щоб ліва рука не знала, що дає права рука.

Коли на літо 1930 р. Біднов приїхав до Праги, я спостеріг, що з ним щось не добре. Він утратив свій звичайний гумор, став якийсь в'ялий, мало їв. Коли моя жінка запросила його до нас на борщ—його улюблену страву, він майже не доторкнувся до нього і був дуже сумний. Скоро виявилося, що у нього невилічима хвороба — рак шлунку. У Варшаві йому зробили дуже добре хірургічну операцію, але це вже його не врятувало. 1. квітня 1935 року Біднова не стало, і на православному цвинтарі на Волі (передмістя Варшави) виросла нова українська могилка, поруч тих, де вже раніше знайшли собі вічний спокій інші члени української еміґраційної родини.

Вічна пам'ять його чистій, праведній душі!

---

*) Важніша більша праця Біднова — „Православная Церковь в Польше и Литве". Екатеринослав, 1908. Крім того цілий ряд розвідок, статтей і матеріялів з історії Церкви й духовної освіти на Україні.

**) Архівні комісії — це були в старій Росії урядові установи

офіційна мета яких була переглядати архівні справи урядових інституцій, що з них треба було зберегти як історичний матеріял. Офіційним головою комісій звичайно був місцевий губернатор, а фактично працювали в них місцеві люди, причетні до науки. Керували комісіями здебільшого їх секретарі, вони ж були й редакторами видань комісії. На Україні архівні комісії повстали на початку 20 століття у Полтаві, Чернігові, Херсоні й Катеринославі. Скрізь вони опинилися в українських руках, і скрізь українці обернули різні „Труд“ або „Летописи“ в органи українознавства, друкуючи в них розвідки й матеріяли з місцевої історії, етнографії, історії культури. Друковано було українські пісні, перекази, леґенди і т. ін. Друкувалося це все на кошт уряду, який здебільшого й не здавав собі справи з характеру видань комісій та їх значення для науки українознавства.

***) В Українському Вільному Університеті такий предмет, як церковна історія, мав небагато слухачів, та й взагалі Університет під кінець 1920 их років почав підупадати. Значно більше слухачів мав Біднов у Сільсько-Господарській Українській Академії у Подєбрадах, де він викладав загальний курс української історії, їздячи з Праги до Подєбрадів щотижня. Подєбради знаходяться в 57 кілометрах від Праги.

Афоризми.

Коли хто в бесіді вперто хоче боронити свою думку хоч би вона була й правильна, той нехай знає, що він опанований диявольською хворобою. Якщо він так робить в бесіді з рівними, то можливо що докори старших і вилікують його; якщо ж він так поводиться з більшими від себе і мудрішими, то хвороби цієї люди вилікувати не можуть.

Іоан ЛІСТВИЧНИК.

— — —

Тоді кожен з нас знатеме, що в ньому є братолюбство і справжня любов до ближнього, коли побачить, що плаче по гріхах брата і тішиться його успіхами і обдарованнями.

— — —

Живе срібло може служити для нас найкращим зразком послуху; воно спускається нижче всякої течії і ніколи не змішується з жадною нечистю.

— — —

Як отці твердять, що звершена любов не знає падіння, так і я стверджу, що звершене почуття смерти вільне від страху.

— — —

Зміст

1. Різдвяне Архипастирське посланя . . . . . 3 ст.
2 Н. Кибалюк, Українське православне духовенство та його завдання в сучасних умовах . . . . . 6 „
3. Проф. Єв. Лебедев, До питання „Релігія і наука“ . . 19 „
4. Ф.Волинський, Острозька Академія—перша вища українська школа . . . . . 25 „
5. В.Петров, Лютер з католицького погляду . . . . . 35 „
6. Прот. В.Варварів, Релігійне виховання сучасної молоді . . . . . 42 „
7. Д.Олянчин. До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 р.р 50 „
8. Цікаве інтерв'ю . . . . . 55 „
9. Українська Церква в Канаді . . . . . 59 „
10. К. М.Митрополит Олександер Іноземцев . . . . . 64 „
11. Прот. М. О. Астрономія і релігія . . . . . 67 „
12 Проф. П. Ковалів. Мистецтво—дар Божий . . . . . 78 „
13. Н. Івницький. Щербатий келех . . . . . 81 „
14. Богословська Академія УАПЦ . . . . . 93 „
15. Акт відкриття Богословсько-Падагогічної Академії в Мюнхені 17 Листопада 1946 року . . . . . 101 „
16. На свіжу могилу бл. п. Н. Як. Кибалюка . . . . . 104 „
17. Зміна на Патріяршому Престолі в Царгороді . . 110 „
18. Огляд преси . . . . . 113 „
19. Лист до редакції . . . . . 121 „
20. Зустріч високих церковних достойників . . . . . 122 „
21. Зі світу . . . . . 124 „
22. Архипастирський лист Архиєпископа Мстислава з нагоди 30-літнього існування Укр. Грек.-Прав. Церкви в Канаді 129 „
23. Священик—ро ітником . . . . . 133 „
24. І. Власовський. Пам'яти пастиря мученика . . . . 157 „
25. Де-що з уставних приміток до чину всенічної відправи і Св. Літургії . . . . . 164 „
26. Дм. Дорошенко. Проф. В. Біднов . . . . . 171 „

офіційна мета яких була переглядати архівні справи урядових інституцій, що з них треба було зберегти як історичний матеріял. Офіційним головою комісій звичайно був місцевий губернатор, а фактично працювали в них місцеві люди, причетні до науки. Керували комісіями здебільшого їх секретарі, вони ж були й редакторами видань комісії. На Україні архівні комісії повстали на початку 20 століття у Полтаві, Чернігові, Херсоні й Катеринославі. Скрізь вони опинилися в українських руках, і скрізь українці обернули різні „Труд“ або „Летописи“ в органи українознавства, друкуючи в них розвідки й матеріяли з місцевої історії, етнографії, історії культури. Друковано було українські пісні, перекази, леґенди і т. ін. Друкувалося це все на кошт уряду, який здебільшого й не зважав собі справи з характеру видань комісій та їх значення для науки українознавства.

***) В Українському Вільному Університеті такий предмет, як церковна історія, мав небагато слухачів, та й взагалі Університет під кінець 1920-их років почав підупадати. Значно більше слухачів мав Біднов у Сільсько-Господарській Українській Академії у Подєбрадах, де він викладав загальний курс української історії, їздячи з Праги до Подєбрадів щотижня. Подєбради знаходяться в 57 кілометрах від Праги.

Афоризми.

Коли хто в бесіді вперто хоче боронити свою думку хоч би вона була й правильна, той нехай знає, що він опанований диявольською хворобою. Якщо він так робить в бесіді з рівними, то можливо що докори старших і вилікують його; якщо ж він так поводиться з більшими від себе і мудрішими, то хвороби цієї люди вилікувати не можуть.

Іоан ЛІСТВИЧНИК.

— — —

Тоді кожен з нас знатеме, що в ньому є братолюбство і справжня любов до ближнього, коли побачить, що плаче по гріхах брата і тішиться його успіхами і обдарованнями.

— — —

Живе срібло може служити для нас найкращим зразком послуху; воно спускається нижче всякої течії і ніколи не змішується з жадною нечистю.

— — —

Як отці твердять, що звершена любов не знає падіння, так і я стверджу, що звершене почуття смерти вільне від страху.

— — —

Зміст

1. Різдвяне Архипастирське посланя . . . . . 3 ст.
2 Н. Кибалюк, Українське православне духовенство та його завдання в сучасних умовах . . . . . 6 „
3. Проф. Єв. Лебедев, До питання „Релігія і наука“ . . 19 „
4. Ф.Волинський, Острозька Академія—перша вища українська школа . . . . . 25 „
5. В.Петров, Лютер з католицького погляду . . . . . 35 „
6. Прот. В.Варварів. Релігійне виховання сучасної молоді . . . . . 42 „
7. Д.Олянчин. До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 р.р 50 „
8. Цікаве інтерв'ю . . . . . 55 „
9. Українська Церква в Канаді . . . . . 59 „
10. К. М.Митрополит Олександер Іноземцев . . . . . 64 „
11. Прот. М. О. Астрономія і релігія . . . . . 67 „
12. Проф. П. Ковалів. Мистецтво—дар Божий . . . . . 78 „
13. Н. Івницький. Щербатий келех . . . . . 81 „
14. Богословська Академія УАПЦ . . . . . 93 „
15. Акт відкриття Богословсько-Падагогічної Академії в Мюнхені 17 Листопада 1946 року . . . . . 101 „
16. На свіжу могилу бл. п. Н. Як. Кибалюка . . . . . 104 „
17. Зміна на Патріяршому Престолі в Царгороді . . 110 „
18. Огляд преси . . . . . 113 „
19. Лист до редакції . . . . . 121 „
20. Зустріч високих церковних достойників . . . . . 122 „
21. Зі світу . . . . . 124 „
22. Архипастирський лист Архиєпископа Мстислава з нагоди 30-літнього існування Укр. Грек.-Прав. Церкви в Канаді 129 „
23. Священик—ро ітником . . . . . 133 „
24. І. Власовський. Пам'яти пастиря мученика . . . . 157 „
25. Де що з уставних приміток до чину всенічної відправи і Св. Літургії . . . . . 164 „
26. Дм. Дорошенко. Проф. В. Біднов . . . . . 171 „

Оголошення

Канцелярія Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції повідомляє, що на її складі маються до набуття шкільні підручники по релігії, ріжні кольорові й однокольорові образки, церковне вино (солодке, червоне), чистий ладан, хрестики, дароносиці. Ціни на все мінімальні.

Одначасно подається до відома, що в грудні цього року вийде накладом Свящ. Синоду УАПЦеркви календар на 1949 р. з уставовими вказівками, статтями, на актуальні питання з церковного життя й ілюстраціями. З огляду на дорожнечу друку й паперу наклад календаря обмежений. Замовлення на календар уже приймає Канцелярія.

* * *

Ректорат Богословської Академії просить нас оголосити, що з днем 1 жовтня цього року розпочалися уже заочні студії в Академії.

Крім дисциплін загального характеру, студії своїм програмом обіймають слідуючі дисципліни:

1) Історія релігії 2) Історія Української Православної Церкви. 3) Старослов'янська мова. 4) Всесвітня історія Церкви. 5) Сектознавство. 6) Святе письмо Старого й Нового Заповітів. 7) Історія християнських мистецтв: церковне будівництво, образотворчість. 8) Церковна археологія 9) Літургика 10) Гомілетика. 11) Основне богословіє. 12) Догматичне богословіє. 13) Моральне богословіє. 14) Порівняльне богословіє. 12) Пастирське богословіє. 16) Патрологія.

Час тривання студій 8 семестрів. Студійний матеріял висилається по вступі на Заочний Відділ і надісланні такси. До прохання про прийняття на Відділ Заочного Навчання треба приложити короткий життєпис, відписи документів про освіту, затверджені нотарем, духовною владою або Укр. Комітетом, виповнений студентський листок (можна разом з ближчими інформаціями про вступ і студії зажадати від Відділу Заочного Навчання) та 5 мар. вписового.

Адреса Богословської Академії: Teologische Akademie UAOKirche, 13 b. München 23. Wilhelmstrasse 6-III

Канцелярія Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміґрації.